

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego

GMINA MIEJSKA BOLESŁAWIEC

na tle Subregionu Borów Dolnośląskich

**Karkonoska Agencja
Rozwoju Regionalnego S.A.**

ul. 1 Maja 27, 58-500 Jelenia Góra

tel. +4875 7527500

fax +4875 7522794

e-mail: fd@karr.pl,

Jelenia Góra 2009

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

„Postępuj według takiej tylko zasady, którą mógłbyś chcieć uczynić prawem powszechnym”

Immanuel Kant

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Koncepcja **Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich** została opracowana przez zespół w składzie:

Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S. A. :

dr Andrzej Raszkowski
tel. kom.: 608 875 894
e-mail: andrzej.raszkowski@ue.wroc.pl

mgr Mariusz Zbadyński
tel. kom.: 502 608 890
e-mail: mariusz.zbadyński@ue.wroc.pl

mgr Olga Danko
e-mail: olgadan@o2.pl

mgr Artur Walicki
e-mail: artur@e-p.pl

Autorzy opracowania pragną podziękować wszystkim osobom i instytucjom, których wiedza i doświadczenie pozwoliły na powstanie niniejszej Koncepcji.

Wstęp

W dobie nasilonej konkurencji, także między Jednostkami Samorządu Terytorialnego, wiedza o posiadanych zasobach, umiejętność właściwego kreowania produktów turystycznych staje się kluczowym czynnikiem w aspekcie długofalowej strategii konkurencyjnej każdego regionu. Regiony, które w odpowiednim czasie wykreują własne unikalne produkty turystyczne mają szansę na szybszy rozwój i podniesienie jakości życia mieszkańców, które powinno być jednym z ważniejszych efektów finalnych wdrażanej Koncepcji.

W każdej jednostce terytorialnej tkwi ukryty potencjał turystyczny, marketingowy, wizerunkowy. **Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich** ma na celu optymalne wykorzystanie silnych stron i pojawiających się szans w otoczeniu w zakresie pozyskiwania turystów, inwestorów i rezydentów. Jest ona odpowiedzią na zapotrzebowanie w obszarze kreowania silnych produktów turystycznych i wzmacniania wizerunku danego obszaru. Różnicowanie swojej oferty na tle konkurencji jest jednym ze skutecznych sposobów promowania produktów turystycznych danej Jednostki Samorządu Terytorialnego. Organizowane imprezy, zabytki, produkty lokalne, szlaki turystyczne, zasoby naturalne właściwie wypromowane, pozwalają anonimowym dotychczas obszarom przekształcić się w atrakcyjne i chętnie odwiedzane przez turystów regiony. Harmonijny rozwój w zakresie turystyki powinien być wspomagany przez subregionalne sieciowe produkty turystyczne.

Proponowana **Koncepcja może być podstawą do przygotowania wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć związanych z turystyką**, która w nowym okresie programowania 2007-2013 traktowana jest jako jeden z priorytetów, a co za tym idzie przeznaczona jest znaczna pula środków pozabudżetowych na ten cel (m.in. **Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013**).

Mamy nadzieję, że w niedalekiej przyszłości wykorzystanie Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich przyczyni się do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej Subregionu i rozwoju turystyki na jego terytorium.

Autorzy

Spis treści

<i>Wstęp</i>	4
<i>Spis treści</i>	5
1. Zasięg przestrzenny opracowania, położenie geograficzne obszaru „Bory Dolnośląskie”	8
2. Analiza potencjału turystycznego obszaru „Bory Dolnośląskie” na tle regionu	10
2.1. Walory przyrodnicze dla rozwoju turystyki w wyodrębnionym obszarze	10
2.1.1. Budowa geologiczna i ukształtowanie powierzchni	10
2.1.2. Klimat	10
2.1.3. Sieć hydrograficzna	10
2.1.4. Zróżnicowanie flory	14
2.1.5. Zróżnicowanie fauny	15
2.1.6. Prawne formy ochrony przyrody	16
2.1.7. Stan środowiska naturalnego	19
2.2. Walory kulturowe rozwoju turystyki	27
2.2.1. Rys historyczno-kulturowy	27
2.2.2. Obiekty architektury i budownictwa.	28
2.2.3. Muzea, zbiory i wystawy czasowe	45
2.2.4. Instytucje kulturalne	46
2.2.5. Tradycje i imprezy lokalne-kulturalne (roczne kalendarium)	51
2.2.6. Pozamaterialne walory kulturowe (wybitne postacie, legendy, tradycje, obyczaje, przepisy kulinarne)	57
2.3. Walory specjalistyczne i ich wykorzystanie dla turystyki aktywnej	68
2.3.1. Walory dla wędrówek pieszych	68
2.3.2. Walory wędkarskie	68
2.3.3. Walory dla turystyki wodnej	69
2.3.4. Walory dla turystyki rowerowej	73
2.3.5. Walory do uprawiania turystyki konnej	76
2.3.6. Walory ukształtowania terenu dla uprawiania innych form turystyki: wspinaczki skałkowej, rajdy terenowe na hałdach, lotnie, paralotnie.	77
2.4. Zagospodarowanie turystyczne	79
2.4.1. Baza noclegowa	79
2.4.2. Baza gastronomiczna	82
2.4.3. Baza sportowo-rekreacyjna	83
2.4.4. Szlaki turystyczne	86
2.4.5. Baza do rozwoju turystyki edukacyjnej	90
2.4.6. Sieć informacyjna	95
2.4.7. Przewodnicy turystyczni	96
2.4.8. Biura usług turystycznych i przewozowych	96
2.4.9. Struktura przedsiębiorstw turystycznych	96
2.4.10. Infrastruktura paraturystyczna	98
2.4.11. Dostępność komunikacyjna / usługi transportowe	100
2.4.12. Dostępność dla niepełnosprawnych	102
2.5. Dominujące formy turystyki	104
2.5.1. Wielkość i struktura ruchu turystycznego	104
2.5.2. Sezonowość ruchu turystycznego	108
2.5.3. Modele przyjazdu	109
2.5.4. Struktura społeczno-ekonomiczna odwiedzających	114
2.6. Wizerunek obszaru Bory Dolnośląskie	118
2.6.1. Analiza aktywności promocyjnej gmin, organizacji i branży turystycznej	118
2.6.2. Postrzeganie obszaru wśród turystów odwiedzających Bory Dolnośląskie	127
2.6.3. Postrzeganie obszaru na potencjalnych rynkach	128

2.7.	Aktywność społeczności lokalnej	133
2.7.1.	Demograficzno-ekonomiczna charakterystyka mieszkańców obszaru Bory Dolnośląskie na tle regionu	133
2.7.2.	Aktywność organizacji lokalnych i regionalnych oraz społeczności lokalnych	137
2.7.3.	Aktywność samorządów w pozyskiwaniu funduszy UE	140
2.7.4.	Aktywność usługodawców turystycznych	149
2.7.5.	Liderzy lokalni o społeczności i potencjale rozwoju usług turystycznych- wyniki badań	149
2.8.	Analiza SWOT	153
3.	Kierunki programu rozwoju turystycznego subregionu	158
3.1.	Założenia strategiczne realizacji programu	158
3.1.1.	Wizja i misja turystyczna	158
3.1.2.	Cele strategiczne rozwoju	160
3.1.3.	Zbieżność założeń z wewnętrznymi i zewnętrznymi planami strategicznymi	162
3.2.	Kierunki programu rozwoju	164
3.2.1.	Cele operacyjne realizacji /zadania	164
3.2.2.	Zadania priorytetowe	172
3.2.3.	Program promocji	175
3.2.4.	Mechanizmy partnerstwa i współpracy międzysektorowej	193
3.3.	„Architektura” Sieciowego/Zintegrowanego Produktu Turystycznego	195
4.	Założenia do Studium Wykonalności	225
4.1.	Inwestycje w subregionie sprzyjające rozwojowi turystyki	225
4.1.1.	Gmina Bolesławiec	225
4.1.2.	Gmina Chocianów	232
4.1.3.	Gmina i Miasto Węgliniec	235
4.1.4.	Gmina Lubin	240
4.1.5.	Gmina Nowogrodzic	249
4.1.6.	Gmina Osiecznica	254
4.1.7.	Gmina Przemków	263
4.1.8.	Gmina Warta Bolesławiecka	269
4.1.9.	Gmina Miejska Bolesławiec	273
4.1.10.	Gmina Pieńsk	280
4.1.11.	Gmina Miejska Zgorzelec	284
4.1.12.	Powiat Bolesławiecki	298
4.1.13.	Powiat Zgorzelecki	299
4.1.14.	Inwestycje turystyczne, w tym: rozbudowa bazy komunikacyjnej, noclegowej, gastronomicznej	301
4.1.15.	Inwestycje wspierające rozwój turystyki w subregionie / infrastruktura paraturystyczna i informacyjna /	302
4.1.16.	Inwestycje w działania promocyjne i wizerunkowe	303
4.2.	Finansowanie i dostępność funduszy	305
4.2.1.	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013	306
4.2.2.	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013	308
4.2.3.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013	310
4.2.4.	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	311
4.2.5.	Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013	314
4.2.6.	Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013	317
4.2.7.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 - LEADER	320
4.3.	Zarządzanie programem i monitoring	321
4.3.1.	Zarządzanie programem	321
4.3.2.	Monitorowanie i ewaluacja wskaźników	330
4.4.	Etapy realizacji	334
4.4.1.	Horyzont operacyjny 2008 – 2013	334

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

<i>Zakończenie</i>	335
<i>Spis tabel</i>	338
<i>Spis rysunków</i>	340
<i>Załączniki</i>	341
1. Mapy	341
2. System Identyfikacji Wizualnej dla Subregionu	343

1. Zasięg przestrzenny opracowania, położenie geograficzne obszaru „Bory Dolnośląskie”

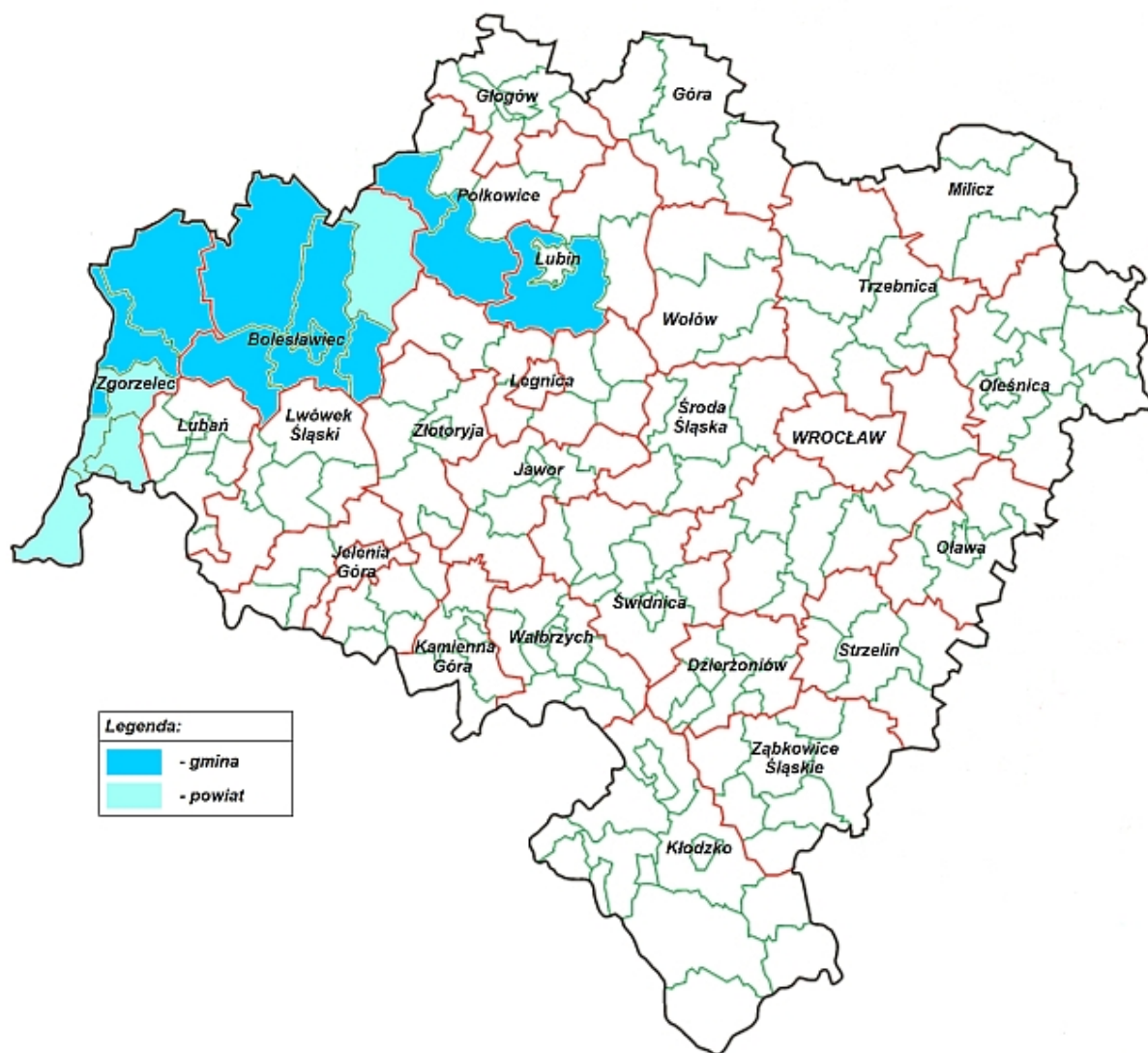
W skład Subregionu wchodzi następujące jednostki samorządu terytorialnego:

- Powiat Zgorzelecki
- Gmina Miejska Zgorzelec
- Gmina Pieńsk
- Powiat Bolesławiecki
- **Gmina Miejska Bolesławiec**
- Gmina Bolesławiec
- Gmina i Miasto Węgliniec
- Gmina Osiecznica
- Gmina Nowogrodzic
- Gmina Warta Bolesławiecka
- Gmina Chocianów (powiat Polkowice)
- Gmina Przemków (powiat Polkowice)
- Gmina Lubin (powiat Lubin)

1. Nazwa "Bory Dolnośląskie" określa mezoregion fizyczno-geograficzny położony w zachodniej Polsce, rozciągający się między środkowym biegiem Nysy Łużyckiej i Bobru i będący fragmentem Niziny Śląsko- Łużyckiej.
2. "Bory Dolnośląskie" to nazwa jednego z największych, zwartych kompleksów leśnych w Europie Środkowej, o powierzchni 1650 kilometrów kwadratowych.
3. W niniejszym opracowaniu pojęcie "Bory Dolnośląskie" stanowi określenie subregionu turystycznego Województwa Dolnośląskiego, który tworzą jednostki samorządu terytorialnego. Są to powiaty i gminy leżące w całości lub większej części na północ od północnej granicy Sudetów, jaką stanowi tzw. Uskok Brzeżny i na zachód od Nysy Łużyckiej

Poniżej prezentujemy położenie subregionu na tle województwa dolnośląskiego.

Rysunek 1. Położenie subregionu Bory Dolnośląskie na tle województwa dolnośląskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

2. Analiza potencjału turystycznego obszaru „Bory Dolnośląskie” na tle regionu

2.1. Walory przyrodnicze dla rozwoju turystyki w wyodrębnionym obszarze

2.1.1. Budowa geologiczna i ukształtowanie powierzchni

Region Bory Dolnośląskie stanowi zachodnią część obniżenia podsudeckiego. Jego powierzchnia została ukształtowana przez lądolód skandynawski, który w czasie zlodowacenia środkowopolskiego (około 200 tysięcy lat temu) oparł się o północną krawędź Sudetów. Powstały charakterystyczne formy polodowcowe: wzniesienia moreny czołowej, faliste równiny moreny dennej, równoleżnikowe w przebiegu pradoliny rzeczne, ozy i kemy. Dziś formy te są już zerodowane, przykryte często utworami piaszczystymi i żwirowymi naniesionymi przez wody płynące z Sudetów i Gór Łużyckich.

Podłoże niecki północnosudeckiej stanowią trzeciorzędowe iły ceramiczne i piaski szklarskie, na których zalegają morenowe gliny, piaski, żwiry i iły osadzone przez lądolód. Najmłodsze geologicznie są piaszczyste stożki napływowe rzek.

Płaski krajobraz Borów Dolnośląskich urozmaicają wzniesienia ostańcowe, z których najwyższe to Czrtowska Góra o wysokości 247 m n.p.m. (gm. Węgliniec), meandrujące doliny rzeczne, odcięte starorzecza i liczne śródleśne stawy. Występują tu również wydmy śródlądowe a w zagłębieniach terenu torfowiska.

2.1.2. Klimat

Region Bory Dolnośląskie należą do najłagodniejszych klimatycznie obszarów Polski.

Jak w całej południowo-zachodniej Polsce, dominujące znaczenie w kształtowaniu pogody mają masy powietrza napływające z Atlantyku. Przeważają wiatry z sektora zachodniego (ponad 50% ogółu wiatrów). Ciekawostką jest duża liczba dni bezwietrznych (26% w skali roku)

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi ok. +8°C, lipiec jest stosunkowo ciepły (śr. temp. +18°C), a najchłodniejszy styczeń mało mroźny (śr. temp. -2°C). Klimatyczne lato trwa około 90 dni, zima tylko 60 dni. Od Borów Dolnośląskich zaczyna się "pochód klimatycznej wiosny" w Polsce, która zaczyna się tu średnio około 25 marca.

Przeciętna roczna suma opadów nie przekracza 700 mm. W Borach mamy najwięcej w Polsce dni z burzą - ponad 25, a najbardziej intensywne opady występują w miesiącach letnich (czerwiec i lipiec). Region charakteryzuje się najniższą w Polsce ilością dni pochmurnych (poniżej 130).

Znaczna część opisywanego terenu Borów Dolnośląskich leży na terenie powiatu bolesławieckiego i zgorzeleckiego, które leżą w dzielnicy klimatycznej podsudeckiej, typ podgórskich nizin i kotlin.

2.1.3. Sieć hydrograficzna

Główne rzeki Borów Dolnośląskich, Bóbr z Kwisą i Nysa Łużycka, są najważniejszymi dopływami Odry, zasilając ją obficie w wodę szczególnie w czasie wiosennego topnienia śniegu w górach i w czasie letnich nawałnic. Charakteryzuje je duże wahania stanów wody i gwałtowne wezbrania.

Po katastrofalnych powodziach końca XIX wieku, zachodniosudeckie dorzecze Odry zostało objęte zakrojonym na szeroką skalę programem ochrony przeciwpowodziowej. Szczególnie ważne prace podjęte zostały na Bobrze i Kwisie oraz ich dopływach. Na historyczny system przeciwpowodziowy składają się: regulacja w górnym biegu rzek koryt i stopnie osłabiające siłę płynącej wody, tamy i suche zbiorniki przeciwpowodziowe, potężne kamienne zapory i zbiorniki retencyjne określane jako jeziora. Na Bobrze są to Jezioro Modre, Wrzeszczyńskie, Pilchowskie, Dychowskie, na Kwisie - Złotnickie i Leśniańskie.

Pięknie wkomponowane w sudecki krajobraz jeziora zaporowe, zapory i elektrownie wodne jako zabytki hydrotechniki, są niezwykle atrakcyjne dla turystów. Wokół nich koncentrują się obiekty zagospodarowania turystycznego. W obszarze Borów Dolnośląskich zarówno Bóbr jak i Kwisa posiadają znaczące wartości krajobrazowe i przyrodnicze. Niestety potencjał ten jest słabo wykorzystany.

Charakterystyka najważniejszych rzek:

Bóbr - najdłuższy lewostronny dopływ Odry, wypływa ze wschodnich zboczy Lasockiego Grzbietu, powyżej wsi Bobr w Czechach na wysokości 804 m n.p.m., kończy bieg poniżej Krosna Odrzańskiego w województwie lubuskim, 39 m powyżej poziomu morza. Całkowita długość rzeki wynosi 272 km, z czego poza granicami Polski znajduje się odcinek ok. 3 km.

Na Dolnym Śląsku Bóbr przepływa przez teren Powiatu Kamiennogórskiego, Jeleniogórskiego, Lwóweckiego i Bolesławieckiego. W obrębie obszaru Bory Dolnośląskie rzeka jest mało widoczna w krajobrazie, mimo że w jej dolinie biegnie droga 297, najciekawszym miastem położonym nad Bobrem jest Bolesławiec.

Kwisa zaliczana jest do najczystszych rzek Polski. Źródła ma w Górach Izerskich (Izerskie Garby) na wysokości ok. 1020 m n.p.m., uchodzi do Bobru na wysokości 105 m n.p.m., we wsi Żeliszów (między Szprotawą a Żaganiem) na terenie województwa lubuskiego. Długość rzeki wynosi 127 km. Jest najdłuższym dopływem Bobru.

W górnym biegu Kwisa jest typową górską rzeką, z kamienistym korytem i głęboko wciętą doliną. Poniżej Krobicy wypływa na Pogórze Izerskie, za Nowogrodzcem osiąga Nizinę Śląską. Dolny bieg Kwisy zachował na wielu odcinkach naturalny charakter i jest niezwykle malowniczy. Rzeka meandruje wśród łąk i pól na płaskich równinach, tworzy głęboki do 20 metrów przełom w Osiecznicy i dalej wije się przez porośnięte sosnowym borem tereny dawnego poligonu wojskowego w okolicach Świętoszowa.

Kwisa do 1815 roku stanowiła granicę między Śląskiem a Łużycami.

Nysa Łużycka początek bierze na terenie Czech, na południowo-zachodnich stokach Gór Izerskich, na wysokości ok. 635 m n.p.m., uchodzi do Odry koło Kostrzyna (woj. Lubuskie na wysokości 32 m n.p.m. Jej długość wynosi 256 km. Od przekroczenia granicy polsko-czeskiej jest rzeką graniczną między Polską a Niemcami.

Nysa Łużycka, płynąca w górnym biegu przez uprzemysłowione północne Czechy i Worek Turoszowski, jest silnie zanieczyszczona. Również wysoki stopień zurbanizowania zlewni po stronie czeskiej, niemieckiej i polskiej wpływa na niską jakość wód.

Do ważniejszych źródeł zanieczyszczeń należą:

- w Czechach: ścieki komunalne i przemysłowe z miejscowości Liberec i Hradek;

- w Niemczech: ścieki komunalne i przemysłowe z miejscowości Zittau, Hirschfelde i Görlitz;
- w Polsce: ścieki komunalne „produkowane” przez Zgorzelec i Zawidów i gminy Bogatynia, Pieńsk oraz Sulików;
- ścieki bytowe, wody kopalniane i wody deszczowe spływające z terenu zwałowiska zewnętrznego Kopalni Węgla Brunatnego „Turów”;
- ścieki przemysłowe z Elektrowni „Turów”

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Powiat bolesławiecki prawie w całości leży w lewostronnym dorzeczu Odry. Głównymi rzekami powiatu są Bóbr z Bobrzycą, Kwisa i Czarna Wielka.

Na terenie powiatu licznie występują sztuczne zbiorniki wodne, powstałe w wyeksploatowanych wyrobiskach żwirów w dolinie Bobru. Ich powierzchnia stale się powiększa wskutek intensywnie prowadzonej eksploatacji kruszywa.

Wody powierzchniowe w powiecie bolesławieckim narażone są na stałe zagrożenie zanieczyszczeniami pochodzącymi z różnych źródeł. Głównymi źródłami są nieoczyszczane lub niedostatecznie oczyszczane ścieki komunalne i przemysłowe. Widoczna w ostatnim czasie poprawa jakości wód jest efektem ukończenia wielu inwestycji związanych z kanalizacją miast i wsi oraz budową nowoczesnych oczyszczalni ścieków, między innymi w Bolesławcu. Parametry hydrobiologiczne stawiają wody Bobru w II klasie czystości.

Wody Kwisy na terenie powiatu bolesławieckiego tracą I klasę czystości, na co wpływ mają m.in. ścieki komunalne pochodzące z Nowogrodźca. Parametrami fizyczno-chemicznymi i hydrobiologicznymi odpowiadają II klasie czystości, lecz nie odpowiadają sanitarnym normom czystości dla zaopatrzenia mieszkańców.

Podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę są wody podziemne, znajdujące się w większości na czwartorzędowym poziomie wodonośnym. Pozostałe poziomy wodonośne, ze względu na ograniczony obszar ich występowania, są lokalnymi źródłami zaopatrzenia w wodę.

Bezpośrednia metoda oceny jakości wód, stosowana od 1995 roku przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska - Inspektorat w Jeleniej Górze, pozwala na monitorowanie stanu czystości wód powierzchniowych oraz zmian występujących w tym zakresie.

POWIAT ZGORZELECKI

Gmina Bogatynia

Główną rzeką jest Nysa Łużycka, płynąca wzdłuż zachodnich granic gminy (pokrywającej się z granicą Polski). Poniżej miejscowości Sieniawka do Nysy wpada rzeczka Biedzychówka, największym prawobrzeżnym dopływem Nysy jest Miedzianka płynąca przez Bogatynię i Turoszów.

Stosunki hydrologiczne w Kotlinie Żytawskiej w zasadniczy sposób zaburzyła, głęboka na ponad 100 metrów, eksploatacja węgla brunatnego. Niektóre rzeczki i potoki zaniknęły, część płynie w nowych korytach.

Gmina Pieńsk

Głównym ciekim gminy jest Nysa Łużycka, płynąca wzdłuż zachodnich granic gminy. Do niej wpadają niewielkie rzeczki: Żółty Potok, Bielawka, Żarecki Potok. Cała gmina położona jest w prawobrzeżnej części zlewni Nysy Łużyckiej. Największym dopływem jest Bielawka, mająca długość około 18 km. Dolina Bielawki w dolnej części jest dość szeroka (do 1,5 km) i występują w niej liczne rowy melioracyjne i

młynówki. Rzeczka została tu w paru miejscach podpiętrzona, co pozwoliło na zbudowanie stawów hodowlanych.

Jedynymi zbiornikami wód stojących w gminie, są zachowane w dnie doliny Nysy Łużyckiej jej odcięte meandry – starorzecza, które bardzo urozmaicają karajobraz.

Gmina Węgliniec

Gmina Węgliniec posiada gęstą sieć cieków należącą do zlewni Bobru. Głównym rzeczką jest Czarna Mała ze swym lewobrzeżnym dopływem Gumnicą. Wzdłuż wschodnich krańców gminy płynie Czarna Wielka, jej źródła znajdują się na Pogórzu Izerskim, ale prawie cała zlewnia należy do Borów Dolnośląskich. Koryta rzek zachowały się w większości w naturalnym stanie, a nieliczne odcinki regulowane mają charakter zabudowy biologicznej (faszyna, kamienie). Mury oporowe chronią kilka miejsc o znaczeniu gospodarczym.

Na wododziale pomiędzy Czarną Małą a Czarną Wielką znajduje się kompleks 32 stawów hodowlanych o łącznej powierzchni 625 ha. W ostępach leśnych Borów Dolnośląskich można znaleźć wiele stawów, które nieużytkowane powoli zanikają.

Gmina Miejska Zgorzelec

Hydrograficznie gmina Zgorzelec należy do prawostronnej części systemu Nysy Łużyckiej. Główne cieką są dopływami Nysy. Od południa są to: Witka (5 km na terenie gminy, ujście w Radomierzycach), Czerwona Woda (7 km na terenie gminy, ujście w Ujeździe) oraz bezimienny potok płynący z rejonu Trójcy przez Łagów i Jędrzychowice (15 km na terenie gminy). Północno-wschodnia część gminy w rejonie Gronowa i Żarskiej Wsi odwadnia nienazwany potok (9 km na terenie gminy).

Naturalne zbiorniki wód stojących to starorzecza w dnie doliny Nysy Łużyckiej. Ich nagromadzenie występuje w rejonie Koźlic.

Większą rolę odgrywają sztuczne akweny. Największym jest jezioro zaporowe na dolnej Witce, spiętrzone zaporą w Niedowie. Duży kompleks stawów hodowlanych znajduje się pomiędzy Łagowem, a Jędrzychowicami (Długi Staw – ok. 20 ha powierzchni), mniejsze występują koło Jerzmanek i Osieka Łużyckiego.

Gmina Sulików

Dwie trzecie powierzchni zalewu Witka leży w południowej części gminy Sulików.

Gmina Chocianów

Obszar gminy Chocianów leży w dorzeczu Bobru i Kaczawy. Północną część odwadnia Szprotawa (prawy dopływ Bobru) oraz jej główny dopływ – Chocianowska Woda. Wzdłuż południowej granicy gminy płynie Czarna Woda. Sieć rzeczną uzupełniają liczne rowy melioracyjne.

Na terenie gminy znajdują się wypełnione wodą wyrobiska po eksploatacji surowców naturalnych (gliny, żwiru i torfu) oraz stawy hodowlane.

Zaopatrzenie w wodę komunalną na terenie gminy Chocianów zapewniają zasoby wód podziemnych z utworów trzecio- i czwartorzędowych. Eksploatowane są trzy ujęcia wody: Brunów, Trzebnice-Marynow i Pogorzelska, oraz ujęcie na terenie Chocianowa.

Gmina Przemków

Przez tereny rolnicze przepływa rzeka Szprotawa (prawobrzeżny dopływ Bobru), do której wody spływają systemem rowów melioracyjnych. Odwadniający system w wysokim stopniu zaniedbany, powoduje lokalne przesuszenia gruntów. Poważnym

problemem jest obniżenie jakości wód Szprotawy spowodowane ściekami komunalnymi i spływem powierzchniowym, co wynika z bardzo słabego stopnia skanalizowania gminy.

Gmina Lubin

Gmina Lubin leży w obszarze wododziałowym, między zlewniami Bobru, Kaczawy i bezpośrednio Odry.

Do głównych cieków należą rzeki Zimnica (najdłuższa rzeka gminy - 36 km, lewostronny dopływ Odry), Czarna Woda, Zielenica, Baczyna..

Zapotrzebowanie w wodę pitną, na cele komunalne i gospodarcze pokrywane jest w 100% z zasobów wód podziemnych. Użyteczne są pokłady wód trzecio- i czwartorzędowych, z tym, że ze względu na zasobność i niewielką głębokość zalegania, głównie eksploatuje się poziom czwartorzędowy.

Obszar północny Gminy Lubin znajduje się w granicach wpływu odwadniania górniczego przedstawionego w postaci rozległego leja depresji. Obniżenie zwierciadła wody w poziomie trzeciorzędowym nie zaburzyło warunków hydrogeologicznych tego piętra.

2.1.4. Zróżnicowanie flory

Świat roślin Borów Dolnośląskich zdeterminowany jest przeważającym typem występujących tu gleb, jakimi są bielice rozwinięte na piaskach drobnoziarnistych i słabo gliniastych, przy niezbyt niskim poziomie wód gruntowych. Gleby te stosunkowo ubogie, mało użyteczne dla rolnictwa, porastają olbrzymie kompleksy leśne. Zostały one znacznie zmienione w wyniku wielowiekowej działalności człowieka, szczególnie po wprowadzeniu od końca XVIII wieku tzw. racjonalnej gospodarki leśnej, której rezultatem była zmiana struktury lasów i powstanie na wielkich przestrzeniach siedlisk monokulturowych z dominującą sosną.

Pierwotnie panował tu bór świeży i mieszany, czyli wielogatunkowe zespoły leśne z udziałem sosny poniżej 20%, z licznymi gatunkami drzew liściastych, wśród których dominował dąb szypułkowy i bezszypułkowy, osika, brzoza brodawkowata oraz olsza czarna, i z bogatym runem i podszyciem. Do dziś zachowały się większe fragmenty borów świeżych w Puszczy Zgorzeleckiej i Osiecznickiej.

Miejsce borów świeżych zajął bór suchy z królującą sosną zwyczajną, obok której nielicznie pojawia się brzoza i dąb. Podszycie jest stosunkowo rzadkie (np. jałowce), dlatego bór jest „prześwietlony”. W runie występuje brusznica (jagoda czarna, borówka), ciepłolubne trawy i paprocie, macierzanka i wrzos. Wielkie jest bogactwo gatunków mszaków i porostów a przede wszystkim grzybów.

Rzadkie na obszarze Borów Dolnośląskich są lasy o „wilgotnym” charakterze. Dąbrowy czy buczyny występują tylko na najżyźniejszych glebach. Na niewielkich żyzniejszych obszarach, bardziej zasobnych w wodę, zachowały się bory bagienne i olsy, z ciekawą roślinnością atlantycką oraz torfowiskową, która w większości podlega ochronie gatunkowej. Najcenniejszymi roślinami są: ginący w Polsce wrzosiec bagienny; silnie trujący wawrzynek wilczczyko; owadożerna rosiczka okrągłolistna; coraz radsze widłaki: goździsty i cyprysowaty, wroniec widlasty i widłaczek torfowy; rzadkie paprotniki: długosz królewski, pióropusznik strusi, galuszka kulecznica, podrzeń żebrowiec; storczykowata kukulka Fuchsa; zagrożone wymarciem ponikło wielołodygowe.

W okolicach Węglińca znajduje się unikat florystyczny: ostatnie w Polsce niżowe stanowisko sosny błotnej, będącej reliktem epoki lodowcowej. Sosna błotna łączy

cechy sosny zwyczajnej i górskiej kosodrzewiny, dlatego czasami nazywa się ją drzewokosą. Węglinieckie sosny dorastają do 20 metrów wysokości.

Bory Dolnośląskie znane są z obfitości szlachetnych grzybów i borówek. Wiedzą o tym dobrze zbieracze runa leśnego, którzy każdego roku zjeżdżają tu nierzadko z odległych stron kraju.

2.1.5. Zróżnicowanie fauny

Świat zwierząt Borów Dolnośląskich jest równie interesujący jak świat roślin. I on w ciągu stuleci uległ znacznej przemianie. Ostatni niedźwiedź padł w II połowie XVII wieku, niewiele później wytrzebione zostały rysie i żbiki. Potężne łosie - „królowie bagien” - zniknęły w XVII wieku i pojawiły się w rejonie Zgorzelca w latach 70-tych XX wieku. Bobry, które wyginęły pod koniec XVIII wieku, po dwustu latach powróciły w leśne ostępy Puszczy Zgorzeleckiej. „Odradza” się populacja wilków, nieobecnych w Borach Dolnośląskich od 1872 roku; od dwudziestu lat pojawiają się doniesienia o obserwacjach tego drapieżnika w lasach między Zgorzelcem a Osiecznicą.

Z dużych ssaków licznie występują jelenie, sarny, dziki, lisy i zające, co stawia Bory Dolnośląskie w centrum zainteresowania myśliwych z kraju i zagranicy. Również licznie reprezentowane są gatunki mniejszych ssaków, takich jak: owadożerne jeże i ryjówki; rude i czarne wiewiórki; z gryzoni pospolite myszy i rzadkie już chomiki europejskie.

Niezwykle bogaty jest świat awifauny – naliczono w Borach Dolnośląskich około 150 gatunków ptaków lęgowych. Spotkać tu można gatunki niezwykle już rzadkie i zagrożone wymarciem. Należą do nich między innymi: kania czarna i rdzawa, bielik, puchacz, dudek, włośchatka oraz kuraki leśne cietrzew i głuszec.

Śródleśne stawy, mokradła i sztuczne stawy hodowlane są naturalnym środowiskiem licznych gatunków ptaków wodno-błotnych, takich jak: bąk, czapla siwa, żuraw, łabędź krzykliwy, gęś gęgawa, zimorodek i liczne kaczki (cyraneczki, tracz nurogęś i inne)

Ptaki drapieżne reprezentują: bielik, trzmielojad, kania rdzawa i czarna, krogulec, jastrząb, kobuz i błotniak stawowy.

Z płazów należy wymienić traszkę i ginącą salamandrę plamistą, a z gadów gniewosza plamistego – węża zagrożonego wymarciem i jedyne w Polsce węża jadowitego, jakim jest żmija zygzakowata, dość liczna w Puszczy Zgorzeleckiej i Osiecznickiej.

W śródleśnych stawach, rzekach i potokach przepływających przez Bory Dolnośląskie, żyje wiele gatunków ryb, cieszących się wielkim uznaniem wędkarzy. Są to: pstrąg potokowy, troć wędowna, lipień, brzana, głowacz białopłetwy i węgorz. Obok nich bardziej pospolite są: karaś, kiełb, kleń czy okoń. Szczególnie zasobna w ryby jest Kwisa, w której doliczono się 26 gatunków.

Ciekawostką zamieszczaną w każdym turystycznym opracowaniu regionu jest historia małża słodkownego o nazwie sójka perłorodna. Małż sławę swą zawdzięczał zdolności „produkowania” naturalnych pereł. Występował on licznie w wodach Kwisy, Nysy Łużyckiej oraz Witki, ale z końcem XIX wieku, wraz ze wzrostem zanieczyszczeń tych rzek, zaczął wymierać i bezpowrotnie zniknął w latach 20-tych XX wieku. Jedno z ostatnich stanowisk sójki obserwowane było w wodach Kwisy w rejonie Osiecznicy.

2.1.6. Prawne formy ochrony przyrody

POWIAT BOLESŁAWIEC

Na terenie powiatu Bolesławiec obszary prawnie chronione zajmują 12 tys. ha, co stanowi 9% powierzchni powiatu. Są to:

- Rezerwat florystyczny „Brzeźnik” (gm. Bolesławiec, pow. 3,24 ha) – zlokalizowany na południowym skraju Borów Dolnośląskich; cenne stanowisko wrzośca bagiennego.
- Rezerwat leśny „Torfowisko Borówki” (gm. Gromadka, pow. 37,42 ha) ochronie podlega bór bagienno i torfowisko przejściowe.
- Przemkowski Park Krajobrazowy (w gm. Gromadka pow. 11 226 ha, całkowita pow. 22 338 ha); zróżnicowanie cennych siedlisk przyrodniczych, gatunków chronionych i walorów krajobrazowych.
- Obszar chronionego krajobrazu „Wzgórze Grodziec” (gm. Warta Bolesławiecka, pow. 600 ha, całkowita pow. 2 180 ha); wzgórze jest reliktem trzeciorzędowego wulkanizmu.
- Użytek ekologiczny „Święte Jezioro”, (pow. 153 ha) - utworzony w 2003 r. w gm. Osiecznica
- Ochroną w formie pomników przyrody objętych jest 230 obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej.
- Obszary NATURA 2000 tworzą:
 - fragment „Wrzosowisk Świętoszowsko-Ławszowskie” (pow. całkowita 10141,) w gminie Osiecznica, na terenach opuszczonych poligonów wojskowych
 - Fragment ostoi „Dolina Dolnej Kwisy” (pow. całkowita 5 972 ha) - dolina Kwisy od Nowogrodźca po ujście rzeki do Bobru. Na tym odcinku Kwisa w znacznym stopniu zachowała swój naturalny charakter.
 - „Bory Dolnośląskie” (pow. całkowita 172 093,39 ha). Na obszarze ostoi wyprowadza lęgi 32 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

POWIAT ZGORZELECKI

Na terenie powiatu zgorzeleckiego znajdują się 3 rezerваты i 23 pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej.

Gmina Miejska Zgorzelec

Dolina Nysy Łużyckiej na odcinku Radomierzycy-Zgorzelec

Obszar ciągnący się od parku podworskiego wokół pałacu w Radomierzycach po tereny wodonośne w Zgorzelcu (od wschodu granicą jest linia równoległa do drogi lokalnej Radomierzycy - Osiek - Koźlice i dalej lasami skarpy brzeżnej aż po Zgorzelec). Jest on przykładem dobrze zachowanego dna doliny rzecznej, na który składają się: wysokie terasy, liczne starorzecza (szczególnie w części północnej), wykształcone ekosystemy bagienne i łąk zalewowych oraz typowy dla skarpy brzeżnej bogaty w gatunki las grądowy. Występują tu obiekty o dużej wartości przyrodniczej – użytki ekologiczne – do których zaliczyć należy:

- Obszary wodonośne w Zgorzelcu
- Kwitnące bluszcze w Koźlicach
- Dereniowy zagajnik w Koźlicach
- Olsy w Koźlicach
- Starorzecza w terasie Nysy Łużyckiej w rejonie Osieku

- Śnieżyce koło Osieka

Na terenie Zgorzelca zarejestrowanych jest - 13 drzew pomnikowych; dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, buk pospolity.

Zgodnie z rejestrem Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Jeleniej Górze na terenie miasta ustanowiono jeden pomnik przyrody nieożywionej. Jest to odsłonięcie geologiczne – wychodnia gładów o wymiarach 24 metrów szerokości i 15 metrów wysokości przy ul. Struga.

Gmina Węglińiec

- Najciekawszym obiektem przyrodniczym jest rezerwat ścisły „Torfowisko pod Węglińcem” o pow. 1,35 ha - unikatowe stanowisko sosny błotnej, zwanej drzewokosą – osobliwość na skalę europejską.
- Rezerwat „Wrzosiec koło Piasecznej” o pow. 40 ha – obejmuje torfowisko wysokie z interesującą roślinnością prowincji atlantyckiej; piękne stanowisko wrzośca bagiennego, rosiczek i widłaków.
- 12 drzew pomnikowych, m.in. dęby szypułkowe i lipy drobnolistne.
- 960 hektarów lasów będących "ostoją zwierząt chronionych".
- Obszar NATURA 2000 stanowią:
- „Uroczyska Borów Dolnośląskich” - m.in. Stawy Parowskie, rezerваты przyrody („Torfowisko pod Węglińcem”, „Wrzosiec koło Piasecznej” i „Żurawie Bagno”), dolina Czernej Wielkiej i Czernej Małej.

Gmina Bogatynia

- „Grądy koło Posady”, rezerwat leśny (5,27 ha) utworzony dla ochrony fragmentów naturalnych grądów klonowo-lipowych; w runie bogata flora leśna w tym rośliny chronione: konwalia majowa i bluszcz pospolity.

ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE:

Opisana wcześniej Dolina Nysy Łużyckiej stanowi jeden z zespołów przyrodniczo-krajobrazowych w powiecie zgorzeleckim. Inne, o nie mniejszej wartości przyrodniczej to:

Stawy Łagowskie

Obszar obejmuje stawy hodowlane (najczęściej zarastające, o bogatej roślinności wodnej i nadbrzeżnej), lasy łęgowe i olsy nad ich brzegami oraz fragmenty przekształconych lasów liściastych, najbogatszych w gatunki chronione roślin - tylko tutaj stwierdzono występowanie dwóch gatunków storczyków.

Wskazane jest dalsze, gospodarcze korzystanie ze stawów, przy zachowaniu określonych wymogów ochrony ekosystemów (zakaz wypalania trzcinowisk, pogłębianie i oczyszczanie poszczególnych stawów w zróżnicowanych okresach, ograniczenia w spuszczeniu wody na dłuższy okres czasu do poziomu dna). Wskazane jest również koszenie łąk i wypasanie na nich zwierząt gospodarskich. Zagrożeniem dla przyrody Zespołu jest projekt prowadzenia autostrady pomiędzy kompleksami stawów. Uwzględniając warunki ekologiczne trasa powinna bieć na północ od stawów jędrzychowickich, równolegle do obecnie istniejącej szosy.

W skład Zespołu wchodzi obiekty o szczególnie wysokiej wartości przyrodniczej:

- Stawy Łagowskie 1, obecnie zaniedbane stawy hodowlane na NE od Łagowa
- Jędrzychowickie Moczary - stawy rybne wraz z otoczeniem oraz podmokłe łąki
- Stawy Łagowskie 2 w rejonie Pokrzywnika – opuszczony staw hodowlany, częściowo zarośnięty,

Rezerwat florystyczno - leśny Borowa Góra koło Niedowa

Obszar na stoku zachodnim i południowym Borowej Góry, od nieczynnego kamieniołomu aż po jezioro Witka, na którym znajduje się niewielki kompleks doskonale zachowanych lasów typu grąd wysoki, z partiami grądów żyznych. Wskazaniem do utworzenia rezerwatu leśnego jest zachowanie naturalnej struktury zbiorowisk leśnych i występowanie gatunków roślin chronionych, w tym lilii złotogłów.

Grąd w Gozdaninie

Wspaniały, choć niewielki fragment lasu grądowego z dominacją grabu. Bogate w gatunki runo leśne i walory widokowe sprawiają, że jest to jedna z wzorcowych fitocenoz leśnych dla tego obszaru. Być może jest to pozostałość po jakimś parku lub wzgórzu z dworkiem, gdyż kilka buków w drzewostanie należy do odmiany 'Cuprea'.

Park w Tylicach

Dawny park podworski, obecnie zdewastowany, zaniedbany i podlegający procesom naturalnej sukcesji. Praktycznie brak gatunków obcych. Obecnie stanowi przykład dobrze wykształconej fitocenozy grądowej. Część zachodnia nieco podmokła, bogata w gatunki łąkowe, część wschodnia łagodnym stokiem opada w kierunku doliny Czerwonej Wody. W parku pomnikowy dąb.

Gmina Chocianów

Na terenie Gminy znajdują się dwa Obszary Chronionego Krajobrazu i użytki ekologiczne.

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie” o pow. 57,3 km², obejmuje częściowo zlewnię Szprotawy i jej dopływu Chocianowskiej Wody. Wartością przyrodniczą są fragmenty starodrzewów w lasach sosnowych, lasy łąkowe w dolinach rzek i roślinność niewielkich torfowisk. Znajduje się tu wilgotnych lasach znaleźć można bagno zwyczajne, żurawinę błotną oraz wszystkie gatunki borówek, w tym rzadką borówkę bagienną.
- Użytki ekologiczne to: „Stawy potorfowe Chocianów”, „Raków”, „Bagna Chocianowskie” i „Rosiczka”.

Gmina Przemków

W gminie Przemków leży większa część jedyne go parku krajobrazowego w regionie Bory Dolnośląskie, jakim jest Przemkowski Park Krajobrazowy. Jego powierzchnia wynosi 22 338 ha, a wraz z otuliną 37 804 ha. Charakterystycznym zespołem roślinności są rozległe wrzosowiska, które stały się turystycznym symbolem całego obszaru („Wrzosowa Kraina”).

- „Wrzosowisko Przemkowskie” - ogromny obszar miododajnych wrzosowisk, rozciągający się na obszarach byłego poligonu. Pola wrzosów otaczają suche bory sosnowe, porastające dobrze wykształcone wydmy śródlądowe i piaszczyska, między którymi, w wilgotnych zagłębieniach, utworzyły się torfowiska, porośnięte charakterystycznymi zespołami roślin.
- Południowo - wschodnia część Parku znajduje się w dolinie Czarnej Wody (dopływ Kaczawy) na Równinie Legnickiej. Występują tu torfowiska przejściowe, które objęte zostały ochroną w formie rezerwatu "Torfowisko

Borówki" oraz bagienne bory sosnowe i lasy brzoźowe. Południowa i zachodnia część Parku obejmuje dolinę Szprotawy i Czarnej Wody, w których zachowały się łągi, olsy i grądy. Od roku 2002 chronione są jako rezerwat przyrody „Łągi Źródłiskowe okolic Przemkowa”.

- W okolicach Przemkowa rośnie unikatowy na niżu las bukowy, chroniony w formie rezerwatu przyrody „Buczyna Piotrowicka”. Reprezentuje on żyzną buczynę sudecką z całą grupą bardzo rzadkich górskich gatunków roślin runa leśnego.
- Największą atrakcją PPK jest najstarszy w Polsce dąb szypułkowy „Chrobry” – szacowany na 750 lat – pomnik przyrody.

Obszar Przemkowskiego PK jest unikatowy na Nizinie Śląskiej pod względem różnorodności środowisk roślinnych oraz świata zwierząt. Licznie występują tu zagrożone gatunki roślin, ujęte w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin. Różnorodność siedlisk stwarza możliwości życia wielu gatunkom zwierząt o odmiennych wymaganiach życiowych.

SPECJALNY OBSZAR OCHRONNY SIEDLISK "BORY DOLNOŚLĄSKIE"

Na terenie Parku Przemkowskiego występują obszary niezwykle cenne w skali Europy pod względem bogactwa awifauny. Są to:

- użytek ekologiczny "Przemkowskie Bagno", z największą na Dolnym Śląsku ostoją żurawia, derkacza, świerszczyka, świergotka łąkowego i wąsatki
- Rezerwat przyrody "Stawy Przemkowskie" - drugi pod względem wielkości w Polsce kompleks stawów rybnych. Równie korzystne warunki bytowania mają tu liczne gatunki rodzimych płazów i gadów.
- Użytek ekologiczny „Cietrzewiowe Wrzosowisko”, utworzony został na byłym poligonie radzieckim. Powierzchnię 457 ha pokrywają suche wrzosowiska, będące ważną ostoją cietrzewia w Borach Dolnośląskich.
- NATURA 2000 Teren Parku to także Obszar Specjalnej Ochrony w ramach sieci Natura 2000, o powierzchni ponad 1700 kilometrów kwadratowych. Zgłoszony został do Komisji Europejskiej w 2007 roku. Obszar stanowi jeden z największych kompleksów leśnych Polski. Występuje tu co najmniej 27 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 6 gatunków zapisanych jest w Polskiej Czerwonej Księdze.

Gmina Lubin

Gmina Lubin posiada cenny rezerwat przyrody „Zimna Woda” o łącznej powierzchni 60 ha, stanowiący najbardziej na wschód wysunięty fragment Borów Dolnośląskich. Ochroną objęte są tu lasy grądowe i dąbrowy, z licznymi drzewami pomnikowymi, oraz stanowiska wielu gatunków górskich roślin zaaklimatyzowanych na stanowiskach niżowych (np. wawrzynek wilczełyko).

W południowo - zachodniej części Gminy został wydzielony także obszar chronionego krajobrazu „Dolina Czarnej Wody” o powierzchni 103 km².

2.1.7. Stan środowiska naturalnego

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Z badań emisji zanieczyszczeń powietrza w powiecie bolesławieckim wynika, że poziom stężeń dwutlenku siarki i dwutlenku azotu nie przekracza obowiązujących norm. Jakość powietrza we wszystkich punktach pomiarowych pogarsza się w

chłodnych miesiącach roku. Przyczyną jest zwiększona emisja zanieczyszczeń w okresie grzewczym w wyniku spalania energetycznych paliw stałych w gospodarstwach domowych. Wzrost zanieczyszczeń powoduje też spalanie paliw ropopochodnych w silnikach samochodowych, a we wszystkich miejscowościach powiatu trasy ruchu tranzytowego prowadzą przez centra miejscowości.

Pod względem budowy geologicznej powiat bolesławiecki można podzielić na dwie części: północną, należącą do Niziny Śląsko-Łużyckiej oraz południową, należącą do Pogórza Kaczawskiego. Część północna zbudowana jest z iłów i glin miocenkiego pochodzenia, przykrytych kilkumetrową warstwą osadów lodowcowych, na które w segmencie wschodnim nakładają się pokrywy lessowe i ilaste. Jednolitość budowy geologicznej zakłócają wychodnie piaskowca występujące w okolicach Dobrej i Łazisk.

W części południowej występują górnokredowe piaskowce i margle, przykryte warstwą osadów lodowcowych oraz pokrywami ilastymi i lessowymi. Dolinę Bobru wypełniają pokłady żwirów i piasków z okresu subborealnego. Są one przedmiotem intensywnej eksploatacji, nasilającej się w miarę rozwoju budownictwa, która oddziałuje niekorzystnie na środowisko naturalne, głównie poprzez zmianę naturalnej rzeźby terenu.

Powiat bolesławiecki jest terenem bogatym w złoża kruszywa naturalnego. Są to żwiry, piaski i pospółka – kruszywo o wysokiej wartości użytkowej. Występują one przede wszystkim w rzecznych osadach dolin Bobru i Kwisy. Występują tu też złoża glin ceramicznych i kaolinu – podstawowy surowiec dla przemysłu ceramicznego i szklarskiego. Złoża piasków szklarskich w rejonie Bolesławca i Osiecznicy należą do jakościowo najlepszych w kraju. W rejonie Nowogrodźca znajdują się wysokiej jakości gliny kamionkowe i gliny białowypalające się oraz ility trzeciorzędowe. Są to surowce wykorzystywane w produkcji ceramiki budowlanej. Na terenie powiatu eksploatowane są także złoża: gipsu (Warta Bolesławiecka), piaskowca (Wartowice), wapienia i margli (Raciborowice) oraz anhydrytu (Lubichów). Ponadto na obszarze pomiędzy miejscowościami Bolesławiec, Grodziec i Raciborowice występują udokumentowane złoża rud miedzi.

Eksploatacja kopalin powoduje rozległe powierzchniowe zmiany terenu w formie wyrobisk i hałd oraz zmiany w pionowym ukształtowaniu rzeźby. Za tym idzie zwiększona podatność na erozję odkrytych warstw ziemi i obniżenie poziomu wód gruntowych. Istotne jest odpowiednie przygotowanie procesu wydobywania, a także właściwa rekultywacja po zakończonej eksploatacji.

Zróznicowane warunki geologiczne sprawiają, że na terenie powiatu bolesławieckiego wytworzyły się różnorodne gleby. Dominują tu niestety gleby niższych klas bonitacyjnych – głównie gleby bielcowe. Są to w dużej mierze gleby kwaśne naturalnie, a dodatkowo zintensyfikowane przez kwaśne opady atmosferyczne i rolnictwo. Są one dodatkowo w dużej mierze narażone na, związane z metalami ciężkimi, zanieczyszczenia pyłowe. Źródłem ich emisji jest głównie energetyka, przemysł oraz wciąż rozwijająca się komunikacja samochodowa. Gleby w powiecie ulegają także degradacji geomechanicznej. Dotyczy to zwłaszcza tych rejonów, w których prowadzona jest eksploatacja kopalin.

Do najważniejszych problemów związanych z ochroną gleb na terenie powiatu bolesławieckiego można zaliczyć:

- sąsiedztwo „dzikich wysypisk”,
- odcinki dróg o dużym natężeniu ruchu,
- obszary położone w sąsiedztwie baz paliw,
- obszary związane z przemysłem wydobywczym.

Na terenie Powiatu Bolesławieckiego znajduje się obszar zanieczyszczony substancjami ropopochodnymi. Jest to teren po byłych bazach wojsk radzieckich w Krzywej, gm. Gromadka.

Lasy są istotnym elementem środowiska przyrodniczego powiatu bolesławieckiego. Należy on do rejonów województwa dolnośląskiego o najwyższym poziomie lesistości (50% ogólnej powierzchni powiatu wobec 28,7% w skali województwa). Największym kompleksem leśnym są Bory Dolnośląskie, których część leży właśnie na terenie powiatu bolesławieckiego.

Stan zdrowotny drzewostanu nie jest zadowalający, jednak od kilku lat ulega systematycznej poprawie. Dzięki wieloletnim wysiłkom leśników następują pozytywne zmiany stanu sanitarnego lasów (w tym wzrost odporności drzew na destrukcyjne działania chorób drzew i szkodników).

W drzewostanach leśnych dominuje sosna, a jako domieszka pojawia się świerk, dąb szypułkowy i brzoza brodawkowata. Na terenach podmokłych występuje dość licznie olsza czarna. Znacznie rzadziej pojawia się lipa drobnolistna, modrzew europejski, klon jawor i klon pospolity, grab pospolity, topola czarna i topola osika oraz buk pospolity. Gatunki liściaste występują przeważnie na obrzeżach lasów i przy drogach leśnych. Podszycie stanowi wrzos, paproć oraz masowo występująca borówka czernica.

W kompleksach leśnych, znajdującym się na terenie powiatu, występują typowe dla tego okręgu faunistycznego ssaki: jelenie, sarny, dziki, lisy, kuny, zające, wiewiórki. Spośród płazów występują tutaj: traszki zwyczajna i grzebieniasta, ropucha szara i zielona, kumak nizinny, żaba wodna i rzekotka drzewna. W przypadku gadów, spotkać tu można tylko padalca, zaskrońca i żmije zygzakowatą. Jeśli chodzi o małe ssaki i ptaki, to zarówno w lasach i na obszarach wykorzystywanych rolniczo, jak i w śródmiejskich parkach spotkać można wiewiórki, jeże i krety a z ptaków dzięcioły, gawrony, jaskółki, jerzyki, sroki, szpaki oraz liczne gatunki ptaków leśnych, gnieźdzących się stale lub bytujących okresowo na terenach zieleni miejskiej. Bardzo licznie występuje - wyłącznie na terenach zurbanizowanych, synogarlica turecka (sierpówka), ptak z rzędu gołębi. Do najczęściej spotykanych przedstawicieli ptactwa wodnego należą: cyranki, kaczki krzyżówki, łabędzie oraz łyśki, pojawiające się na Bobrze oraz na licznych wyeksploatowanych wyrobiskach żwirowni.

POWIAT ZGORZELECKI

Gmina Miejska Zgorzelec

Do specyficznych elementów przyrody miasta i gminy Zgorzelec, odróżniających ją od innych gmin pasa przygranicznego, należą:

- obecność struktur przyrodniczych związanych z doliną Nysy (koryto rzeki z roślinnością nadbrzeżną, starorzecza, łąki, fragmenty lasów na stokach).
- znaczna ilość drzew pomnikowych skoncentrowanych głównie w granicach miasta.

Najcenniejszymi przyrodniczo obszarami są starorzecza i meandry Nysy Łużyckiej oraz ujście potoku Czerwona Woda. Stanowią ostoję dla wielu gatunków płazów, ptaków oraz zwierząt bezkręgowych. (ptaki: ślepowron, łabędź krzykliwy, hełmiatka, jerzyk, dzięcioł chroniony, świerszczak, dziwonia i In., płazy: traszki, rzekotka i In.). Duża część doliny Nysa porośnięta jest cennymi zbiorowiskami leśnymi, są to głównie lasy łąkowe i grądowe.

Można wydzielić następujące kompleksy leśne w obrębie Zgorzelca:

- w dolinie Czerwonej Wody,
- w rejonie ulicy Francuskiej (Park Ujazdowski),
- w południowej części miasta, dawne tereny wojskowe,
- w północnej części miasta, rejon ul. Bolesławieckiej.

Na terenie miasta znajduje się wiele parków. Są to tereny rozproszone i izolowane, nie spełniające kryteriów stawianych systemom zieleni w nowoczesnym ujęciu opartym o zależności ekologiczne. Często niewłaściwa jest struktura gatunkowa roślinności. W niektórych parkach zaznacza się deficyt warstwy krzewów.

Dominującymi formacjami roślinności na obszarze miasta są zbiorowiska synantropijne. Uprawom roślin zbożowych towarzyszą zbiorowiska rzędu *centauretalia cyani*. Współczesne, udoskonalone metody uprawy, a zwłaszcza zastosowanie na wielką skalę herbicydów powodują głębokie zmiany w strukturze tych zbiorowisk. Na razie obserwuje się zubożenie florystyczne i zanikanie charakterystycznych gatunków. Zbiorowiska łąkowe i pastwiskowe odgrywają na terenie miasta dość znaczącą rolę w krajobrazie. Pokrywają one 11% ogólnej powierzchni miasta i skoncentrowane są głównie w dolinach rzek. W starorzeczach i nad stawami spotkać można moczarkę kanadyjską i pływające po powierzchni wody leonidy: rzęsę wodną i spirodelę wielokrzeniową. Pasy roślinności szuwarowej wokół stawów i starorzeczy tworzą trzcina pospolita, pałka wąsko- i szerokolistna, niekiedy tatarak, a wzdłuż Nysy Łużyckiej i innych strumieni moczka trzcinowata i manna mielec.

Gmina Bogatynia

Obszar gminy Bogatynia to najsilniej zdegradowany fragment Dolnego Śląska. Pogranicze polsko – czesko – niemieckie już dawno zostało nazwane „trójkątem śmierci” i należy uznać je za obszar objęty klęską ekologiczną. W związku z tym większość obszaru gminy to tereny o bardzo niskich walorach przyrodniczych. Jednocześnie w bezpośrednim sąsiedztwie kopalni odkrywkowej węgla brunatnego i Elektrowni „Turów” występuje cenny przyrodniczo kompleks leśny Posada - Trzciniec.

Największe bogactwo naturalne gminy to złoża węgla brunatnego. Kopalnia Węgla Brunatnego „Turów” jest najstarszą kopalnią w polskim górnictwie węgla brunatnego. Jej zdolność wydobywcza wynosi ok. 15 mln ton rocznie. Szacuje się, że do wydobycia jest jeszcze 480 mln ton węgla brunatnego, którego pozyskanie będzie co raz trudniejsze, ze względu na rosnącą głębokość eksploatowanego złoża. Zapotrzebowanie na węgiel brunatny maleje, gdyż główny jego odbiorca - elektrownia Turów (moc 1070 MW), ogranicza produkcję energii elektrycznej. Wielkość złoża określa czas funkcjonowania zespołu kopalnia – elektrownia do 2045 roku.

Do wartościowych elementów przyrody gminy Bogatynia należą:

- Kompleks leśny Posada - Trzciniec o charakterze łąk zboczowych. Niektóre fragmenty z drzewostanem lipowym i klonowym, stanowią unikat w skali Polski.
- Podgórski charakter roślinności - obecność podgórskich dąbrów, podgórskich kwaśnych buczyn i sprzężonych z nimi zbiorowisk okrajkowych.
- Walory krajobrazowo - przyrodnicze doliny Nysy Łużyckiej.
- Interesujące formy geologiczne – wychodnie skalne i „przekrój geologiczny” w wyrobisku kopalni „Turów”

Gleby na terenie gminy Bogatynia charakteryzują się naturalną i podwyższoną zawartością metali ciężkich (I stopień). W glebach użytkowanych rolniczo stwierdzono przekroczenie dopuszczalnego stężenia arsenu w dwóch miejscowościach: w Działoszynie w 14 próbach i w Lutogniewicach w 17 próbach.

Gmina Sulików

Leżąca w obrębie Pogórza Izerskiego gm. Sulików jest gminą rolniczą. Dominują gleby kompleksu pszennego III i IV klasy bonitacyjnej.

W gminie brak jest obiektów przyrodniczych o wartości ponadregionalnej.

Do ciekawszych miejsc w gminie należą:

- Dolina strumienia Czerwona Woda z fragmenty lasów zboczowych i łąk ze stanowiskami roślin lokalnie rzadkich.
- Kompleks zbiorników wodnych na północ od Studnisk Dolnych.
- Roślinność naskalna na zboczach kamieniołomu na północny-wschód od Sulikowa.

Gmina Węglińiec

Gmina położona jest w sercu Borów Dolnośląskich, tylko południowy skrawek należy do Pogórza Izerskiego. Tu znajdują się najwyższe wzniesienia Borów Dolnośląskich - Czarowska Góra (248 m) oraz Góra Wilczyna (247 m). Elementy rzeźby terenu stanowią płaskie równiny moreny dennej, doliny rzeczne i terasy wyższe rzek.

Gmina Węglińiec należy do najatrakcyjniejszych przyrodniczo obszarów Borów Dolnośląskich. Znajdujące się tu dwa rezerваты „Torfowisko pod Węglińcem” i „Wrzosiec koło Piasecznej” są obszarami ochrony roślin unikatowych w skali europejskiej. Ponadto jest tu 10 pomników przyrody żywej i nieożywionej.

Charakterystycznym elementem krajobrazu wokół Węglińca są śródleśne stawy hodowlane, zarastające stawy i oczka wodne, gdzie można spotkać piękne stanowiska unikatowych roślin torfowiskowych. Stawy te są również ostoją ptactwa wodnego m.in. głuszca, cietrzewia, bielika oraz bociana. Znajdują się tu specjalne stanowiska dla wędkarzy.

Okolice Węglińca i Ruszowa to także doskonałe tereny łowieckie. Na polowania zjeżdżają myśliwi z całej Polski i zagranicy, przede wszystkim z Niemiec. Odstrzelać można jelenie, sarny, dziki, lisy a z ptaków bażanty i kuropatwy.

Na podstawie inwentaryzacji przyrodniczej przeprowadzonej w gminie zaproponowano granice obszaru, który należy objąć wielkopowierzchniową formą prawnej ochrony przyrody i wskazano pojedyncze obiekty do objęcia konserwatorską ochroną przyrody. Zachowanie wartościowych zespołów roślinnych i ich bioróżnorodności ważne jest także w kontekście ochrony różnorodności biologicznej Polski.

Do walorów krajobrazowo - przyrodniczych gminy Węglińiec, wyróżniających ją w regionie Borów Dolnośląskich, należą:

- obiekty przyrodnicze unikatowe w skali ponadregionalnej,
- wysoki stopień lesistości i występowanie zwartych kompleksów leśnych,
- zachowane fragmenty naturalnych zbiorowisk roślinnych: bory bagienne, torfowiska, siedliska wilgotne i bagienne o zróżnicowanej żyzności.

Na terenie gminy Węgliniec znajdują się cenne i bogate złoża eksploatowanych surowców dla ceramiki budowlanej: ility, kaolin, glinki ceramiczne, kruszywa, żwiry. Złoża możliwe do eksploatacji to węgiel brunatny oraz piaski szklarskie i formierskie.

Gmina Zawidów

Gmina Zawidów leży w południowo - wschodniej części Pogórza Izerskiego. Geologicznie obszar ten należy do bloku karkonosko- izerskiego. Występują tu zmetamorfizowane granodioryty (tzw. zawidowskie) i przebiecia trzeciorzędowych bazaltów. W rejonie Zawidowa można znaleźć ładne okazy kryształów górskich.

W gminie Zawidów prawie 70% powierzchni użytkowana jest rolniczo. Spośród zespołów roślinnych ciekawe są „półnaturalne” łąki i niewielkie obszary stosunkowo mało przekształconych zboczowych grądów.

Do ciekawszych krajobrazowo - przyrodniczych miejsc należą:

- Fragment doliny rzeki Witki przy ujściu do zbiornika Witka.
- Grąd z udziałem lipy na zboczach doliny Witki wzdłuż granicy polsko - czeskiej.
- Wychodnie skalne z charakterystyczną roślinnością ciepłolubną i naskalną.

Gmina Pieńsk

Gmina Pieńsk leży w obrębie dwóch jednostek fizjograficznych: Pogórza Izerskiego (południowa i wschodnia część) i Borów Dolnośląskich (północna część). Sam Pieńsk rozlokował się na granicy tych jednostek. W gminie przeważają tereny użytkowane rolniczo, niewielkie obszary roślinności naturalnej występują w dolinie Nysy Łużyckiej i Bielawki oraz w Borach Dolnośląskich.

Do walorów krajobrazowo - przyrodniczych gminy Pieńsk, należą:

- Położenie 1/3 powierzchni gminy w obrębie Borów Dolnośląskich (cenne siedliska i zespoły roślin).
- Elementy przyrodnicze doliny Nysy Łużyckiej (starorzecza, roślinność brzegowa, lasy i łąki na siedliskach łęgowych).
- Najbardziej na północ wysunięty obszar roślinności o charakterze podgórskim.

Gmina Chocianów

Gmina Chocianów (powiat polkowicki) leży na wschodniej rubieży Borów Dolnośląskich. Duże kompleksy leśne zajmują ponad 40% powierzchni gminy. Dominuje sosna (85% powierzchni lasów), tylko na żyzniejszych glebach pojawia się dąb (ok. 4%). W lasach licznie występuje zwierzyna łowna: jelenie, sarny, dziki, zające, kuropatwy

Walory krajobrazowo – przyrodnicze gminy stanowią:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie” – ochronie podlegają lasy sosnowe z domieszką dębu i brzozy oraz lasy łęgowe w dolinach Szprotawy i Chocianowskiej Wody.
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Czarnej Wody” – chronione są lasy złożone z drzewostanów sosnowych z niewielką domieszką dębu.
- „Uroczysko Czarne Stawy” – cenny zespół torfowisk porośnięty borem bagiennym i wilgotnym oraz kompleks stawów potorfowych.

W obrębie gminy Chocianów znajdują się głęboko zalegające surowce, takie jak miedź, anhydryt oraz węgiel brunatny, a także surowce skalne znajdujące się na

powierzchni ziemi lub pod niewielkim nakładem, eksploatowane odkrywkowo. Obecnie znaczenie gospodarcze mają jedynie:

- torfy - zalegające w obniżeniach terenu w pobliżu Chocianowa (o miąższości do 2 m),
- surowce mineralne – gliny kaolinowe, występujące w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie”,
- kruszywa naturalne (piaski, żwiry).

Gmina Przemków

Gmina Przemków położona jest na północnym skraju Borów Dolnośląskich. Około 45% powierzchni użytkowane jest rolniczo, lasy zajmują 33% powierzchni, 9% - wody. Przez tereny leśne przepływa rzeka Szprotawa, prawobrzeżny dopływ Bobru. W jej zlewni występują liczne rowy melioracyjne. W północnej części gminy nad rzeką Szprotawą rozpościerają się obszary naturalnych łąk i torfowisk oraz stawy rybne, na których terenie utworzono rezerwat przyrody. Lasy przemkowskie są bardzo atrakcyjne pod względem łowieckim.

Walory krajobrazowo – przyrodnicze gminy stanowią:

- Przemkowski Park Krajobrazowy – jedyny na niżu polskim las bukowy, reprezentujący żyzna buczynę sudecką z całą grupą bardzo rzadkich na niżu górskich gatunków roślin runa.
- Dąb „Chrobry” – uznany za najstarszy okaz rosnący aktualnie w Polsce.
- Rezerwat przyrody „Stawy Przemkowskie” - z licznymi gatunkami gniazdujących ptaków.
- Wydmy śródlądowe z unikatowymi na skalę Polski wrzosowiskami.
- Krajobraz wysoczyznowo-morenowy
- Występowanie naturalnych zbiorników wodnych.

Obszar gminy ma szanse rozwoju turystycznego pod warunkiem zachowania szczególnej dbałości o środowisko przyrodnicze.

Na terenie gminy występują złoża surowców naturalnych. Na znacznych głębokościach zalegają niskiej jakości złoża węgla brunatnego, ich wydobywanie jest obecnie nieopłacalne. Na powierzchni bądź pod niewielkim nakładem występują złoża kruszyw naturalnych (piaszczyste i piaszczysto-żwirowe) oraz torfów.

Jakość środowiska przyrodniczego obszarów wiejskich obniżają ścieki komunalne oraz spływy powierzchniowe. Brak systemu kanalizacji powoduje, że mieszkańcy wsi zagospodarowują ścieki bytowe i gospodarcze oraz gnojowicę we własnym zakresie, a szamba opróżniane są często do najbliższych cieków. Gmina posiada kanalizację z oczyszczalnią mechaniczno - biologiczną jedynie w Przemkowie.

Gmina Lubin

Gmina Lubin położona (pow. Lubiński) jest najdalej na wschód wysuniętym obszarem regionu Bory Dolnośląskie. Doskonałe warunki klimatyczne i dobre glebowe sprzyjają rozwojowi rolnictwa, dlatego użytki rolne stanowią ponad 50% powierzchni gminy. Mimo przemysłowego wizerunku, jaki związany jest z wydobywaniem tu miedzi, gmina należy do bardziej lesistych na Dolnym Śląsku, prawie 40% powierzchni zajmują lasy i tereny zadrzewione. W zespołach leśnych dominują bory świeże oraz bory suche, w większości są to monokultury sosnowe (77,0%). W nielicznych obniżeniach terenu występuje bór bagienny. Z innych drzew, poza dębem (10,0%), powszechne są również brzoza, lipa, grab.

Gmina dysponuje bogatymi zasobami bogactw naturalnych dla przemysłu wydobywczego, przede wszystkim eksploatacji bogatych złóż rudy miedzi, węgla brunatnego, soli, gazu oraz kruszyw mineralnych.

WNIOSKI:

- Łagodny klimat regionu Bory Dolnośląskie, wcześniej zaczynająca się tu wiosna i ciepła jesień i mało dni pochmurnych, stanowią korzystne warunki dla form turystyki związanych z długim przebywaniem na powietrzu, w bliskim kontakcie z naturą.
- Słoneczne i bardzo ciepłe lato w Borach Dolnośląskich stwarza korzystne warunki dla wakacyjnych pobytów wypoczynkowych, ale brak akwenów naturalnych znacznie obniża ich wartość. Za niezbędne uważa się budowę kąpielisk na otwartym powietrzu.
- Ukształtowanie powierzchni sprzyja uprawianiu różnych form niemęczącej turystyki aktywnej o charakterze rekreacyjnym, przez rodziny z małymi dziećmi, osoby w starszym wieku (60+) i niepełnosprawne - wędrowanie, Nordic Walking, spacerów rowerowe, jazda konna w terenie.
- Formy te wymagają oznakowania i zagospodarowania w odpowiednie urządzenia: miejsca wypoczynku, miejsca zabawy dla dzieci, punkty widokowe, itd.
- Wielkie kompleksy leśne gwarantują od zgiełku cywilizowanego świata i ich światła. Ogrom nieba na płaskich terenach daje możliwość nocnych obserwacji gwiazdowego nieba (mało dni pochmurnych!).
- Świat przyrody Borów Dolnośląskich, mimo przeważającej monokultury sosnowej, jest pełen wartościowych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz zachowanych fragmentów mało zmienionych środowisk naturalnych. To region dla miłośników przyrody, obserwatorów i fotografów przyrody.
- „Świetliste” Bory Dolnośląskie od dawna są mekką dla grzybiarzy i amatorów jagód. Potrzebują oni miejsc do parkowania i wypoczynku, z planszami map okolicy i informacjami.
- Rzeki regionu, nawet Nysa Łużycka, bogate są w gatunki ryb, także szlachetne, cieszące się uznaniem wędkarzy. W kompleksach leśnych liczne są gatunki zwierząt łownych, przyciągające myśliwych zza granicy.
- Środowisko naturalne Borów Dolnośląskich jest wielkim atutem regionu, dlatego ważna jest dbałość o zachowanie jego walorów i atrakcyjności przez wzbogacanie w „nieagresywną” infrastrukturę i ciągłe monitorowanie źródeł zagrożeń i zanieczyszczeń.
- Znajdujące się na omawianym terenie wody stojące i rzeki stwarzają dogodne warunki do uprawiania sportów wodnych, jednakże miejsca te wymagają inwestycji w infrastrukturę umożliwiającą wykorzystywanie tychże walorów,
- Na terenie Borów Dolnośląskich wpływ na rozwój turystyczny mają istniejące zbiorniki wodne (jak np. zbiorniki retencyjne na rzekach Bóbr, Kwisa), wykorzystywane w okresach letnich jako kąpieliska,
- Omawiany obszar w porównaniu z innymi regionami w kraju to teren bogaty również w surowce naturalne.

2.2. Walory kulturowe rozwoju turystyki

2.2.1. Rys historyczno-kulturowy

Najstarsze ślady działalności człowieka w regionie Bory Dolnośląskie sięgają mezolitu (8000-4200 lat p.n.e.), kiedy plemiona prowadzące koczowniczo-myśliwski tryb życia przemierzały środkową Europę. Początki stałego osadnictwa przypadają na neolit (4200 – 1700 lat p.n.e.) i ograniczają się do wąskiego pasa wzdłuż głównych cieków wodnych (Nysa Łużycka, Kwis, Bóbr), gdzie były najlepsze warunki klimatyczne i glebowe do uprawy roli i hodowli zwierząt. Puszcza pogranicza śląsko-łużyckiego, rosnąca na jałowych glebach bielcowych, nie poddawała się kolonizacji. W nielicznych leśnych osadach ludność trudniła się bartnictwem, łowiectwem, rybołówstwem i wypalaniem węgla drzewnego. W późnym średniowieczu kilka miejscowości leżących w Borach Dolnośląskich (m.in. Jagodzin, Piaseczna, Świętoszów, Stary Węgliniec) zawdzięcza swój początek dawnym kuźnikom (hamerniom), gdzie wytapiano żelazo z niskoprocentowych ale powierzchniowo zalegających rud darniowych.

Okolo tysięcznego roku Bory Dolnośląskie – leśny pas ziemi niczyjej, odgrywał rolę rozdzielającą słowiańskie plemiona serbskie i śląskie. Dla powstającej państwa polskiego puszczańska rubież Śląska zaczęła kształtować się jako zachodnia granica. Z tego okresu pochodzą tajemnicze umocnienia zachowane na zachodnim brzegu Nysy Łużyckiej (Wały Łużyckie) i w rejonie Przemkowa (Wały Śląskie), być może powstałe z inicjatywy Bolesława Chrobrego.

W XIII wieku obszar na wschód od rzeki Kwisy znajdował się pod panowaniem śląskich książąt piastowskich, którzy umacniali zachodnią granicę swojego księstwa (na Kwisie) wznosząc na terenie Borów obronne zamki, m.in. w Kliczkowie (Bolko I Surowy) i w Nowinach nad Czarną Wielką (Bolko II Mały). Piastowskie dziedzictwo w II poł. XIV wieku przechodzi w ręce królów czeskich, którzy już wcześniej stali się władcami Łużyc. Po bitwie pod Mohaczem w 1526 roku, ziemie korony czeskiej a wraz z nimi ziemie śląskie i Górnych Łużyc, stały się własnością austriackich Habsburgów.

Rzeka Kwisa stała się ponownie śląsko-łużycką granicą państwową w 1635 roku, gdy ziemie na zachód od niej znalazły się w obrębie Saksonii. W 1815 pod pruskim panowaniem połączone zostały Śląsk i Łużyce a Kwisa straciła znaczenie rzeki granicznej (pronaполеński władca Saksonii został zmuszony po klęsce Napoleona do odstąpienia Górnych Łużyc Prusom). Cały obszar Borów Dolnośląskich znalazł się w pruskiej prowincji śląskiej.

Po II wojnie światowej, na mocy postanowień konferencji poczdamskiej w 1945r., zachodnia granica Polski została ustalona na Nysie Łużyckiej i Odrze. Na tzw. Ziemie Odzyskane (Zachodnie) na miejsce wysiedlonej ludności niemieckiej przybyli polscy przesiedleńcy z ziem utraconych na wschodzie (Kresy Wschodnie), osadnicy wojskowi, reemigranci polscy z Bośni-Hercegowiny, Francji, Belgii, Czechosłowacji oraz ludność mniejszości narodowych wysiedlana z terenu „nowej” wschodniej Polski: Łemkowie, Bojkowie i Ukraińcy, a nawet komunistyczni uchodźcy z Grecji i Macedonii. Obecnie w wielu miejscowościach ich potomkowie (3 i 4 pokolenie) kultywuje tradycję i obyczaje swoich narodów, co nadaje Borom Dolnośląskim odmienne, specyficzne i barwne kulturowo oblicze.

2.2.2. Obiekty architektury i budownictwa.

Obok walorów przyrodniczych kluczową pozycję w ocenie atrakcyjności turystycznej obszaru pełnią walory dóbr kultury - elementy kultury materialnej i duchowej. Zabytki architektury i budownictwa stanowią cel samym w sobie dla miłośników regionu, historii, sztuki, wzbogacając i urozmaicając krajobraz wędrującym pieszo, rowerem lub samochodem, są dokumentami historii regionu.

Bory Dolnośląskie to strefa wielowiekowego przenikania się kultury łużyckiej i śląskiej, czego materialnym wyrazem są obiekty architektury i budownictwa, które podobnie jak sieć osadnicza, wykazują bardzo nierównomierne rozmieszczenie. Należy podkreślić, że w regionie Bory Dolnośląskie reprezentowane są obiekty kultury materialnej od czasów prehistorycznych (grodziska) i wszystkich stylów w sztuce (od romańskich), zarówno wspaniałe zamki, jak i biedne zagrody wiejskie, obiekty obrazujące historyczną działalność przemysłową i zabytkowe konstrukcje techniczne.

Niniejszy rozdział przedstawia najważniejsze zabytki Borów Dolnośląskich, sklasyfikowane według poniższych kategorii:

- Zabytki architektury sakralnej,
- Zabytki architektury świeckiej,
- Zabytkowe cmentarze,
- Parki pałacowe, dworskie, willowe
- Zabytki techniki,
- Zabytki ruchome,
- Formy tradycyjnej zabudowy wiejskiej,
- Stanowiska archeologiczne.

Zestawienia dokonano zgodnie z dostępnymi materiałami dostarczonymi przez poszczególne gminy, a także w oparciu o przewodniki turystyczne w formie papierowej i elektronicznej.

2.2.2.1. Zabytki architektury sakralnej

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Gmina Miejska Bolesławiec:

- Sanktuarium p.w. Wniebowzięcia Marii Panny i Świętego Mikołaja (1482 – 92r..) - wspaniały przykład dojrzałego gotyku na Śląsku: oskarpowany, bogato zdobione portale z kwiatonem i wimpergami, szczyt zachodni ze sterczynami, sklepienia gwiazdźiste i sieciowe, masywna wieża; cenne barokowe wyposażenie wnętrza z I poł. XVIII w., m.in. ambona należąca do najpiękniejszych w Polsce, sakramentarium, rzeźby G. Simonettiego, ołtarz główny J. L. Webera, obraz J. W. Neunhertza.
- Kościół MB Nieustającej Pomocy zbudowany przez protestantów w latach 1752-56, był typową dla tego czasu i wyznania jednoprzestrzenną salą z emporami. W latach 1834-35 dobudowano 73-metrową wieżę, według projektu E. Gansela, autora projektu nadbodrzańskiego wiaduktu) jest najsilniejszą dominantą w krajobrazie Bolesławca;

Gmina Bolesławiec

Kraszowice – kościół p.w. Św. Jadwigi z XIV wieku (przebudowany w 1817 r.);

Kraśnik Dolny – kościół p.w. Najświętszego Zbawiciela z II poł. XV w. (restaurowany w 1874 r.),

Żeliszów – Kościół poewangelicki z przełomu XVIII i XIX w.;

Ocice – kościół p.w. Narodzenia NMP z XIII w., rozbudowany w XV w. oraz kościół poewangelicki z 1781 r.;

Stare Jaroszewice – kościół poewangelicki wzmiankowany w źródłach w 1385 r. (przebudowany w XVI wieku, restaurowany w XIX wieku);

Bolesławiec – kościół MB Różańcowej; pierwotny wzmiankowany w 1260 r., po zniszczeniu(?) powstał obecny ok. 1400 roku, rozbudowany (podniesiona wieża) w XVI w. Zachował się gotycki detal (ostrołukowe portale i okna w prezbiterium). Wnętrze skromnie wyposażone. Najcenniejszy jest dobrze zachowany zespół kilkunastu całopostaciowych płyt nagrobnych z lat 1418-1596.

Gmina Osiecznica

Kliczków - kościół wzniesiony w II poł. XVI w. w miejscu starszej świątyni. We wnętrzu pięknie rzeźbiony w drewnie tryptyk z XVI w. ze sceną Pokłonu Trzech Króli, renesansowe epitafium (część w Muzeum Narodowym we Wrocławiu) i chrzcielnica z XVI w.;

Tomisław – kościół Stygmatów św. Franciszka z Asyżu z 1525 roku, po pożarze zbudowany ponownie w 1836 roku z glazurowanej cegły; liczne płyty nagrobne z XVI i XVII w., zabytkowy budynek plebanii.

Gmina Nowogrodziec

Nowogrodziec - późnobarokowy kościół p.w. św. św. Piotra i Pawła z końca XVIII w. wzmiankowany już w XIII w., oraz ruiny klasztoru św. Marii Magdaleny - magdalenki przebywały w nim przez 600 lat;

Gościszów – kościół p.w. MB Częstochowskiej, późnoromański (z XIII w.), jedna z najstarszych i najpiękniejszych świątyń na Dolnym Śląsku; uskokowe portale, ciekawy fryz arkadowy prezbiterium, we wnętrzu cenna gotycka polichromia z ok. 1420 r., późnogotyckie sakramentarium i renesansowa chrzcielnica, piękna ambona z 1598 r.. W Gościszowie znajduje się też ruina kościoła ewangelickiego.

Gmina Warta Bolesławiecka

Warta Bolesławiecka - kościół parafialny p.w. Narodzenia N.M.P. z XV – XVII w.;

Iwiny - kościół p.w. Św. Krzyża z XV w. (przebudowany w stylu neogotyckim w 1872 r.);

Raciborowice – późnogotycki kościół p.w. Św. Michała Archaniola z XVI wieku;

Tomaszów Bolesławiecki - kościół p.w. Św. Jadwigi, wzmiankowany w źródłach w 1588 r. (przebudowany w 1768 r.), dawny kościół ewangelicki z 1785 r.;

Żeliszów – Kościół poewangelicki z przełomu XVIII i XIX w.

Gmina Miejska Zgorzelec

- cerkiew Prawosławna p.w. św. Konstantyna i Heleny, niewielki drewniany obiekt użytkowany przez mieszkańców w Zgorzelcu Greków,
- kościół p.w. św. Bonifacego z 1928 r., zbudowany wg planu architekta B. Sandera. W roku 1990 powstał przy kościele Pomnik Pamięci Poległych, Pomordowanych i Zmarłych Żołnierzy Armii Krajowej,
- kościół p.w. św. Jana Chrzciciela – jako kościół ewangelicki został wybudowany w latach 1905-06, obecnie katolicki. Jest to okazała neoromańska budowla z narożną wieżą, zwieńczoną iglicą. W latach 60-tych

XX w. przy remoncie i wystroju wnętrza pracowali poznańscy artyści – malarze.

Gmina Węgliniec

Węgliniec: 1. Kościół p.w. MB Królowej Polski (tzw. Kolejowy), z przełomu XIX/XX w., powstał jako świątynia ewangelicka. 2. Kościół neoromański z 1930 r. p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa (parafialny).

Stary Węgliniec - pierwsza, drewniana kaplica powstała w 1562 r. (wg. innych źródeł w 1518 r.), rozebrana w 1687 r. Na jej miejscu wzniesiono kościół ewangelicki p.w. św. Anny. Kilkakrotnie rozbudowywany: przedsionek w XVIII w., wieża kościoła w końcu XIX w., zakrystia (dawna kostnica) w 1962 r. Wewnątrz zachowały się malowidła ściennie oraz zabytkowa ambona. Wnętrze kościoła odnowione, renowacji wymagają organy.

Ruszków - kościół p.w. Zmartwychwstania Pańskiego z 1906 r. oraz ruiny późnogotyckiego kościoła z początku XVI w. Zachowały się mury i sklepienia oraz XVII - wieżowa wieża. W ścianach zewnętrznych wmurowane cztery zabytkowe epitafia z XVI i XIX w. Podczas prac w gruzowisku odnaleziono ok. 30 tablic pamiątkowych i nagrobkowych z XVIII-XIX wieku. Obiekt jest w złym stanie technicznym, stan murów i sklepień kościoła grozi zawaleniem.

Gmina Pieńsk

Pieńsk – Rzymsko-katolicki Kościół Parafialny p.w. Św. Franciszka z Asyżu wzniesiony został w latach 1882 – 1885, 21.05.1882 położenie kamienia węgielnego przez proboszcza Urbanka z Gorlitz. Podczas II wojny został w znacznej mierze zniszczony. Odbudowa przypada na lata 1946 – 1951. W 2006 r. wnętrze kościoła otrzymało nową polichromię ze stacjami drogi krzyżowej, 2007 renowacja zewnętrzna współfinansowana ze środków UE – Interreg III A. We wnętrzu kościoła znajduje się obraz Matki Bożej Łaskawej – kopia obrazu wrocławskiego oraz zabytkowe organy.

Żarki Średnie – gmina Pieńsk – Kościół filialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Św. Wzniesiony w drugiej połowie XIV wieku i odbudowany w 1697 roku. Nowe sklepienie wykonane zostało w 1700 r. Do roku 1945 był to kościół ewangelicki. Mur cmentarza przykościelnego zawiera liczne epitafia z XIX-XX wieku.

Bielawa Górna – gmina Pieńsk – Kościół filialny pod wezwaniem Matki Boskiej Różańcowej. Wzniesiony z kamienia i cegły jako kościół ewangelicki w XVIII wieku. W roku 1976 został odbudowany. Przy kościele usytuowany jest cmentarz, otoczony zabytkowym murem.

Gmina Zawidów

Zawidów - kościół p.w. św. Józefa Rzemieślnika, neogotycki z 1896 r., wyposażenie jednolite z okresu budowy kościoła. Ładnie położony na wzgórzu, nad miastem. W czasie obchodów 1000-lecia Chrztu Polski, parafia zakupiła dwa dzwony: „Józef” i „Maria”.

Gmina Sulików

Sulików - kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego - najstarszy drewniany kościół w Sulikowie wzmiankowany był w 1234 r. funkcjonował jako parafialny. Obecny wygląd kościoła uzyskał po odbudowie w 1668 r.

Studniska Dolne - kościół p.w. Świętej Anny z XIII w. Przebudowany i restaurowany w latach 1759 i 1840. Zachował się romański portal oraz sklepienia krzyżowo-żebrowe. We wnętrzu cenny ołtarz z 1610 r. i ambona z I poł. XVII w. Obok kościoła stoi dawna pastorówka z 1736 r.

Miedziana - kościół p.w. św. Piotra i Pawła - istniał już w 1346 r.. Interesującym zabytkiem w kościele jest rokokowy piec kaflowy z 1730 r.

Radzimów - kościół p.w. św. Marii Magdaleny - istniał już w 1346 r. gruntownie przebudowany w 1686 r. został rozebrany w 1803 r., a na jego miejscu wzniesiono nowy, który w niezmienionym kształcie zachował się do dziś.

Gmina Bogatynia

Zatonie – ruina kościoła p.w. św. Marii Magdaleny z 1569 r., rozbudowany w 1796 r.; w zrujnowanym wnętrzu zachowały się dwa piętra empor oraz epitafia z lat 1672-1823. W najlepszym stanie jest dominująca nad wsią wieża z barokowym hełmem.

Bogatynia - kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP – zbudowany w 1868 r. w stylu neogotyckim, charakterystycznym dla kościołów ewangelickich II. poł. XIX w. Ciekawy jest kamienny portal główny oraz oryginalna stolarka wewnątrz. Kościół po II wojnie światowej popadł w ruinę, odrestaurowany wysiłkiem parafii katolickiej w latach 60-tych XX w.

Gmina Przemków

Przy głównej ulicy Przemkowa stoi parafialny kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, wzniesiony w 1418 r. Po pożarze w 1719 nawa i prezbiterium zbudowane zostały na nowo w latach 1720 – 1730. Wieża zbudowana w 1733 r. i odbudowana po pożarze w 1804 r. Jednonawowe wnętrze posiada barokowy wystrój: wyróżniają się ołtarze z całopostaciowymi rzeźbami, będącymi przykładami bardzo dobrej snycerki, ambona i chrzcielnica. Sklepienia kolebkowe z lunetami w nawie i kopulaste w prezbiterium.

Po przeciwnej stronie wznosi się kościół poewangelicki, obecnie cerkiew św. Michała Archanioła. Pierwotnie było to typowe dla połowy XVIII w. założenie protestanckie – halowy zbór, obok plebania i szkoła. W sto lat później do świątyni dobudowano strzelistą, neogotycką wieżę. Po II wojnie światowej kościół przejęła utworzona w 1949 r. parafia prawosławna. Obecnie prezentuje ciekawe wnętrze, w którym elementy dawnego wyposażenia łączą się z bogatym wystrojem cerkiewnym. W ikonostasie zwracają uwagę wizerunki świętych, namalowane w stylu natchnionego realizmu przez mnicha Apoloniusza z klasztoru w Jabłecznej. Łoże kolatorskie ozdobione są obrazami w manierze bizantyjskiej, autorstwa prof. Adama Stalony-Dobrzańskiego z Krakowa. Na zewnątrz, naprzeciw ściany zach. znajduje się grób Alberta von Schleswig-Holstein (zm. 1931) ostatniego z osiadłej w Przemkowie gałęzi tego rodu.

Odrestaurowana pastorówka, obecnie plebania prawosławna, pochodzi z 1747 r. (przebud. 1771 r.) i jest najstarszym zachowanym budynkiem w Przemkowie.

Stojąca obok dawna szkoła ewangelicka wzniesiona została w 1748 r., przebudowana w latach 1770 i 1821 r. w duchu klasycyzmu. Po roku 1945 użytkowana jako szkoła, obecnie opuszczona, popadła niestety w ruinę.

We wsi Wysoka znajduje się kościół filialny pod wezwaniem św. Marcina z XVI – XVII w., którego skromnej późnogotyckiej bryle urody dodaje wieża.

Gmina Chocianów

Chocianów – kościół p.w. św. Józefa Oblubieńca z końca XVI w., działalność duszpasterską prowadzą Księża Salezjanie.

Trzmielów – kościół MB Różańcowej z 1663 r., poewangelicki, w konstrukcji z muru pruskiego, obok wolnostojąca drewniana dzwonnica.

Michałów – cerkiew prawosławna nawiązująca stylem do świątyń położonych na południowym-wschodzie Polski - tzw. styl łemkowski. Jest to jedyna budowla tego typu na Dolnym Śląsku.

Pogorzelska – kościół p.w. św. Jacka z XVII w., konstrukcja szachulcowa, wewnątrz interesujące polichromie balkonów i sufitu oraz unikalną w skali Polski "palmę" - słup podtrzymujący sklepienie.

Gmina Lubin

Chróśnik, kościół MB Bolesnej gotycki, wzmiankowany w 1335 r., gruntownie przebudowany w XVIII w., wieża o założeniu romańskim.

Czerniec, kościół MB Wspomożenia Wiernych z 1794 r., ośmioboczny; obok wolno stojąca drewniana dzwonnica.

Dąbrowa Górna, kościół św. Józefa, neogotycki z 1884 r., strop malowany; obok kościoła drewniana dzwonnica z 1888 r.

Gogołowice, kościół św. Katarzyny z XIV w., przebudowany w 1717 r.; strop kasetonowy, ołtarz i ambona z pierwszej połowy XVIII w.

Gorzyca, kościół św. Józefa z XIV w., przebudowany w początku XVIII w.

Krzeczyn Wielki, kościół św. Dominiki, XIII–XIV w., przebudowany w XVII w. architektura: wieża i kaplica ze sklepieniem krzyżowym wsparta na jednym słupie; renesansowy ołtarz i ambona (1640), loża kolatorska z XVII/XVIII w.

Miłoradzice, kościół Trójcy Świętej, XV w., przebudowany ok. roku 1674 (gotycko - barokowy); ołtarz wczesnobarokowy.

Niemstów, kościół św. Antoniego (XVI w.?), przebudowany w pierwszej połowie XVIII w., wieża z XIX w.; wyposażenie barokowe, późnogotyckie sakramentarium.

Obora, kościół św. Antoniego, gotycki (do ok. 1524).

Osiek, kościół Chrystusa Króla, z pierwszej połowy XVI w., przebudowany.

Pieszków, kościół MB Częstochowskiej, barokowy, dobudowany w XVII w. do średniowiecznej wieży; ołtarz główny barokowy z drugiej połowy XVIII w., dwie gotyckie rzeźby z około 1500 r.

Raszowa, kościół Niepokalanego Serca NMP, gotycki, przebudowany, wieża z początku XX w.; malowany strop drewniany.

Siedlce, kościół Św. Michała Arch. z XIV w., przebudowany w 1612 r. (z tego okresu strop kasetonowy polichromowany); ambona z 1597 r.; dzwonnica drewniana z XIX w.

Szklary Górne, kościół św. Piotra i Pawła z XIV i początku XVI w., wyposaż. barokowe z pierwszej połowy XVII w., gotycka chrzcielnica, ambona z 1596 r.

Zimna Woda, kościół Trójcy Świętej, barokowy (wyposażenie z tego okresu),

Zimna Woda, kościół Zaśnięcia MB (obecnie cerkiew prawosławna) z końca XIV w., „zbarokizowany” w 1718 r.

2.2.2.2. Zabytki architektury świeckiej

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Gmina Miejska Bolesławiec - kilkadziesiąt obiektów architektonicznych wysokiej rangi, wśród których najcenniejsze to:

- ratusz miejski w założeniu późnogotycki, przebudowany gruntownie w latach 1525-35 r. i w poł. XVIII w., szczególnie godne uwagi są późnogotyckie detale kamieniarki (elewacja wschodnia) i sklepienia sieciowe w Sali Ślubów oraz renesansowe portale, przeniesione z rynkowych kamienic. Nad ratuszem dominuje potężna wieża, zwieńczona wysokim hełmem z prześwitem;
- fragmenty średniowiecznych obwarowań miejskich, wzniesione w latach 1479-1480 r. z basztami półokrągłymi i dwiema basztami prostokątnymi (domami strażników); Mury miejskie w większości zostały rozebrane w 1813 roku, przez wojska francuskie.
- Klasztor Dominikanów z XVIII-wiecznym herbem Bolesławca, obecnie Urząd Gminy;
- Prowincjalny Psychiatryczny Zakład Opiekuńczo-Leczniczy z poł. XIX w. (obecnie Szpital dla Psychicznie i Nerwowo Chorych) z kompleksem parkowo-ogrodowym i wieżą widokową z 1873 r.;
- Budynek teatru z 1857 r. w stylu klasycystycznym; powstał na fundamentach dawnego arsenału miejskiego;
- Sąd Rejonowy z 1861-64 (pierwotnie gimnazjum) z piękną dwukondygnacyjną aulą ozdobioną płaskorzeźbami postaci kultury oraz nauki starożytnej i niemieckiej;
- Miejskie Zakłady Kąpielowe z 1895 r. - efektowna budowla zrealizowana w stylu renesansu północnego o charakterystycznej elewacji z cegły i kamienia, rozbudowany w latach 1913-15;
- Słynna w świecie Szkoła Ceramiki z 1897 r. - obecnie Zespół Szkół Elektronicznych;
- Pałacyk hrabiego Pücklera z 1857 r. - obecnie Zespół Szkół Specjalnych;

Gmina Bolesławiec

- Kraszowice – ruiny dworu z 1518 r.,
- Ocice – pałac z XVI w., rozbudowany w latach 1740-1745,
- Kraśnik Dolny – dwór murowany w z poł. XVII w.,
- Kruszyn – pałac z XVIII - XIX
- Zabytkowe domy szchulcowe i przysłupowe w Kruszynie i Łaziskach.

Gmina Osiecznica

Kliczków – pierwszy zamek nad Kwisą wybudował tutaj w końcu XIII w. Bolko I Surowy. Na przełomie XVI i XVII w. z inicjatywy rodu von Rechenberg zamek otrzymuje renesansowy wygląd – zachowały się wspaniale rzeźbiony w kamieniu portal główny i dekoracja sgraffitowa na fasadach. Kolejnej przebudowy dokonali von Solmsowie w XIX w., a latach 1879-1882 zamek powiększono do obecnych rozmiarów wg projektu Karola von Grossheim i Henryka Kaysera. Po 1945 r. częściowo popadł w ruinę. Odrestaurowany przez firmę Integer S.A., zamek Kliczków

stał się nowoczesnym Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowym. Zamek otacza rozległy park, który projektował m.in. Edward Petzold. W skład założenie zamkowego wchodziły budynki gospodarcze – czworaki dworskie o konstrukcji ryglowej z końca XIX w.

Na wschód od zamku znajduje się jedyny w Europie cmentarz koni i psów należących do dawnych właścicieli Kliczkowa. Zachowały się na nim dwa oryginalne nagrobki.

Gościszów – zamek książęcy stał tu już w 1294 r. Rozbudowane w 1603 roku założenie obronne, otoczone później rozległym parkiem uznawane było za najpiękniejszą rezydencję na Dolnym Śląsku. Mimo postępującego zniszczenia zachował się ciekawy, renesansowy detal architektoniczny.

Iwiny - późnobarokowy pałac rodu von Zimmermann z 1757 r., przebudowany w XIX i XX w.

Kraszowice - ruiny dworu z 1518 r.

Gmina Nowogrodziec

Nowogrodziec – fragmenty średniowiecznych murów miejskich, istniejące już w 1316 r. ratusz z 1795 r., rzeźba św. Jana Niepomucena z 1732 r., wieża widokowa z lat 1891-1892.

Gościszów – zamek książęcy stał tu już w 1294 r. Rozbudowane w 1603 roku założenie obronne, otoczone później rozległym parkiem uznawane było za najpiękniejszą rezydencję na Dolnym Śląsku. Mimo postępującego zniszczenia zachował się ciekawy, renesansowy detal architektoniczny.

Gmina Warta Bolesławiecka

Warta Bolesławiecka – zamek z ok. 1540 r. należący do śląskiego rodu von Zedlitz, przebudowany w XVII i XVIII w.; obok ruiny średniowiecznego zamku rycerskiego tzw. „Gwiazdny Zamek”.

Iwiny - późnobarokowy pałac rodu von Zimmermann z 1757 r., przebudowany w XIX i XX w.

POWIAT ZGORZELECKI:

Gmina Miejska Zgorzelec

W Zgorzelcu, który do 1945 r. nie stanowił samodzielnego organizmu miejskiego liczne są XIX-wieczne budynki mieszkalne. Obiekty godne uwagi to:

Barokowy pałacyk otoczony parkiem przy ulicy Francuskiej (dwór Ujazd). Powstał ok. 1730 r. Na kalenicy stoi drewniana wieżyczka z iglicowym hełmem, w narożniku zamontowany jest zegar stołeczny.

Budynek, w którym mieści się obecnie Miejski Dom Kultury - monumentalna budowla wzniesiona w latach 1898 – 1902 w stylu neobarokowym, np. potężna kopuła, wysoka na 42 m, i neoklasycyzm, np. portyk kolumnowy z tympanonem. Reprezentowana jest też secesja (dekoracyjne detale wystroju). Prace murarskie i ciesielskie prowadził zgorzelecki mistrz Franciszek Grunter. Monumentalizm gmachu dawnej Hali Chwały miał być pierwotnie odpowiednikiem potęgi Rzeszy Niemieckiej, dlatego też jego symbolika odnosi się do czasów Cesarstwa Rzymskiego. Najbardziej jednak – obecny Miejski Dom Kultury, znany jest z podpisanego w tym miejscu w dniu 6 lipca 1950 roku Układu Zgorzeleckiego, w którym uznano granicę polsko – niemiecką na Odrze i Nysie Łużyckiej. Upamiętniająca to wydarzenie tablica pamiątkowa zawiera tekst: „Dnia 6 – go lipca 1950 roku w tym gmachu został

podpisany układ między Polską Rzeczpospolitą Ludową, a Niemiecką Republiką Demokratyczną o wytyczeniu ustalonej i istniejącej między obu państwami nienaruszalnej granicy pokoju i przyjaźni na Odrze i Nysie Łużyckiej”.

Dom w którym w latach 1590 - 1610 mieszkał i tworzył Jakub Böhme - „fanatyczny szewc”, jeden z największych mistyków i teologów protestanckich. Ładnie odnowiony dom stoi na nadbrzeżu Nysy Łużyckiej, w ciągu kamieniczek zwróconych do płynącej tu rzeki. W ścianę wmurowana tablica pamiątkowa. Obecnie znajduje się tu siedziba Stowarzyszenia Euroopera.

Kruczy Folwark, obecny Dom Pomocy Społecznej, to dawny Dwór Scultetusa. Łużycki uczony urodził się tu w 1540 r., co upamiętnia kamień z napisem: „B. Scultetus 1540-1614”.

Młyn przy ulicy Wrocławskiej – istniał od początków miasta. Najstarsza o nim wzmianka źródłowa pochodzi z 1273 r. W średniowiecznych źródłach określany był mianem „młyna trójkątowego”. W 1938 r. obok młyna wzniesiono wysoki spichlerz przypominający wieżę obronną. Na jego ścianach w 1998 r. powstała wielka płaskorzeźba o nazwie „WAZE” (Wizerunek Artystyczny Zjednoczonej Europy), którą wykonali Ormianin Vahan Bego i Michał Bulak, mieszkaniec Gronowa koło Zgorzelca.

Gmina Wiejska Zgorzelec

Łagów – zespół dworski otoczony rozległymi lasami i licznymi stawami rybnymi. Powstał w 1581 r. z polecenia Michała Endera von Sercha, przebudowany w 1782 r. Niezwykła, „niepałacowa” jest bryła budowli w formie typowego dla tych ziem gotyckiego kościółka: jest nawa, prezbiterium a nawet fragment nasuwający myśl o zakrystii. Z zachodniej ściany wystrzela w niebo siedmiokondygnacyjna wieża, zwieńczona iglicą. Obecnie pałac (pomalowany na jaskrawożółto i zielono!), pełni funkcję obiektu noclegowego.

Jędrzychowice – niekonserwowana ruina renesansowego zamku z XVI w., rozbudowana w 1611 r. Stoją okazałe mury i pięciokondygnacyjna wieża. W czasach świetności przebywali tu arystokratyczni goście, m.in. August Mocny, Stanisław Leszczyński, królewicz Aleksander Sobieski, wielki książę Konstanty Romanów oraz twórca hymnu Niemiec August Henryk Hoffman von Fallersleben.

Kunów – zespół pałacowy, który tworzy pałac, kaplica (1665 r.), i XIX-wieczne oficyna mieszkalna i zabudowania gospodarcze. Pałac renesansowy z ok. 1580 r. kształt okazałej rezydencji uzyskał w wyniku przebudów w XVIII i XIX w. W bocznym skrzydle (najstarsza część) centralnie posadowiona wieża zwieńczona kamiennym prześwitem i dwa renesansowe portale. W okresie wojny 30-letniej dwór otaczała fosa, wał i palisada.

Radomierzyce – powracający do dawnej świetności zespół pałacowy złożony z barokowego pałacu, oficyny i zabudowań gospodarczych otoczonych parkiem. Pałac zbudowany został w latach 1710-30 na sztucznej wyspie, otoczony wodami Nysy Łużyckiej, nad którą kamienny most prowadzi do okazałej barokowej bramy ozdobionej herbem von Ziglerów - fundatorów pałacu. Od 1999 r. pozostaje w rękach prywatnych. Trwa remont imponującej budowli.

Gmina Bogatynia

Liczne w całej gminie, tak charakterystyczne dla Łużyc budynki, o konstrukcji przysłupowo-zrębowej i szachulcowej zarówno mieszkalne jak i gospodarcze (z

XVIII-XIX w.). Przysłupy to pionowe elementy konstrukcji ścian, które dźwigają ciężar dachu, zrąb oznacza sposób łączenia na węglach drewnianych bali, z których zbudowane są ściany domów, szachulec to drewniana szachownica ścian piętra, wypełniona różnym materiałem (cegła, glina ze słomą). Domy łużyckie są w większości piętrowe, z dwuspadowym dachem, pierwotnie krytym słomą, od początku XIX w. dachówką. W okazałych domach tkaczy w dużej izbie parteru stał warsztat tkacki. Domy posiadają piękne elementy zdobnicze – portale drzwiowe z kamiennym kluczem (często z datą budowy), opaski okienne i dekorowane słupy.

Gmina Chocianów

Chocianów - zespół pałacowo-parkowy zaliczany do najcenniejszych rezydencji barokowych na Dolnym Śląsku. Stoi na miejscu, gdzie w XIII wieku książę świdnicki Bolko I wzniósł obronny zamek, który później należał do książąt legnickich. W 1728 roku na zlecenie ówczesnego właściciela majątku Melchiora Gottloba von Redern zamek został całkowicie przebudowany według projektu wybitnego architekta Martina Frantza z Rewala. Niezwykle cenny jest park o łącznej powierzchni 13,42 ha. Od 1997 r. pałac jest własnością prywatną i jest remontowany z przeznaczeniem na cele konferencyjno- hotelarskie.

Chocianowiec – pierwotny zamek obronny wzniesiony został pod koniec XIII w., przebudowany z inicjatywy von Nostitzów w stylu renesansowym w XVI w., obecną postać otrzymał w wyniku gruntownej przebudowy w XIX w. Dziś opuszczony dwór popada w ruinę.

Parchów - zespół pałacowo-ogrodowy z początku XVIII w. Obecnie opuszczony popada w ruinę.

Żabice - pałac został zbudowany dla rodziny von Cztritzów und Neuhausów w stylu późnego klasycyzmu. W tym samym czasie powstało założenie parkowe. Obecnie obiekt jest w rękach prywatnych.

Gmina Lubin

Chróstnik – założenie pałacowe stanowią barokowy pałac (1723-1728), z parkiem oraz zabudowaniami gospodarczymi i oficyną, posadowiony na miejscu dworu obronnego z XIII w.; pałac należał do najpiękniejszych na Dolnym Śląsku, po wojnie użytkowany jako szkoła, spłonął w wyniku podpalenia w 1976 r.

Krzeczyn Mały – zespół pałacowy tworzą pałac wybudowany ok. 1720 r., otoczony parkiem oraz zabudowaniami gospodarczo- mieszkalnymi. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych.

Krzeczyn Wielki - otoczony parkiem, późnobarokowy pałac z XVIII w., po przebudowach w ok. 1870 i 1910 r. bezstylowy; stan dobry.

Księginice – założenie pałacowo- parkowe z pierwszej połowy XIX w., pałac po przebudowach bezstylowy, po wojnie użytkowany jako szkoła. Obecnie znajdują się tam instytucje gminne tj. Gminny Ośrodek Kultury (GOK) oraz Gminny Zakład Usług Komunalnych i Mieszkaniowych (GZUKiM) oraz Zespół Ekonomiczno - Administracyjny Szkół Gminy Lubin (ZEASZ).

Lisiec - zespół pałacowo - parkowy wzniesiony w 1839 r.; wystrój architektoniczny elewacji – wnętrza przebudowane w latach 50-tych XX w. - nawiązuje do neogotyku

angielskiego; po południowej stronie rezydencji utworzono regularny, wydłużony staw z niewielką romantyczną wysepką; obecne założenie zachowane jest w dobrym stanie.

Oboza – ruina dworu z XVIII w. i zachowane budynki gospodarcze z XIX w.,

Składowice – renesansowy w założeniu Pałac Jana Jonstona (wybitnego przyrodnika, historyka, pedagoga, lekarza) z XVI w. Od 2001 r. w rękach prywatnych, niezamieszkały.

Szklary Górne – pałac barokowy, wybudowany w pierwszej połowie XVIII w. na wcześniejszym założeniu (arch. J. B. Peintner). powiększony o dwa skrzydła w 1910 r. z zachowaniem stylu, park krajobrazowy, w nim rzeźby i ruiny pawilonu z 1720 r.

Gmina Przemków

Po wspaniałych budowlach panów na Przemkowie – zamku (koniec XIX w., zbudowany według projektu Ernsta von Ihne) i pałacu (połowa i koniec XIX w.) – nie ma dziś śladu. Pozostałości zespołu pałacowego z cmentarzem rodowym książąt z rodu Schleswig – Holstein, zachowały się dwie uszkodzone rzeźby bramne lwów, trzy ładne neogotyckie oficyny mieszkalne i budynek mieszkalno - gospodarczy z pocz. XX wieku. W bajkowym zamku książąt von Schleswig-Holstein wychowywała się, pochodząca z tego rodu, ostatnia cesarzowa Niemiec Augusta Wiktoria. Zamek gościł wielu arystokratów i koronowane głowy. Cesarz Wilhelm II był tu niejako „u siebie”. Do Przemkowa przyjeżdżało się przede wszystkim na łowy. W jednym z polowań wziął udział, krótko przed swoją tragiczną śmiercią, arcyksiążę Ferdynand Habsburg.

- Oficyna mieszkalna przy ul. Zamkowej 7 wzniesiona pocz. lat 50-tych XIX w., neogotycka, zachowana zabytkowa stolarka bram wejściowych;
- Oficyna mieszkalna ul. Zamkowa 6B złożona z dwóch budynków, starszego wzniesionego ok. poł XVIII w. i przebudowanego w 1854 r. oraz młodszego wzniesionego w pocz. XX w., w elewacji zach. schodkowy neogotycki szczyt z ceramicznymi rzeźbiarskimi inicjałami C.A. (Christian August) z lewej i L.S. (Louise Sophie) z prawej, oba pod książęcymi koronami, z herbem Schleswig – Holstein pośrodku pomiędzy nimi, zachowana XIX wieczna stolarka bramy wejściowej od frontu;
- Zespół dworca kolejowego Przemków – Miasto, wzniesiony ok. 1920 r., w duchu XX -wiecznego klasycyzmu z elementami architektury rodzimej, był to drugi dworzec wzniesiony dla potrzeb miasta, w momencie kiedy pierwszy (Przemków – Odlewnia) przejął funkcję obsługi hut i dzielnicy przemysłowej;
- Dawny pałacyk myśliwski z początku XX w., obecnie Dom Wczasów Dziecięcych przy ulicy Leśna Góra 2;
- Zespół dworca kolejowego Przemków – Odlewnia, budynek dworcowy z rampą, wzniesiony ok. 1910 – 1915 w stylu architektury rodzimej z wpływami neogotyku o malowniczej wieloczołowej bryle: z wieżyczką przy wejściu głównym do budynku i rodzajem wiaty z „gotyckim” arkadkowaniem od strony peronu; był to pierwszy budynek dworca, jaki wzniesiono dla Przemkowa; pełnił pierwotnie funkcję dworca miejskiego (Primkenau – Stadt), choć był od centrum znacznie oddalony, następnie, po założeniu nowej huty, nazwany jej imieniem.

2.2.2.3. Zabytkowe cmentarze

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Gmina Miejska Bolesławiec

Cmentarz przy kościele MB Różańcowej.

Cmentarz-mauzoleum Kutuzowa, po II wojnie światowej cmentarz żołnierzy radzieckich.

Gmina Bolesławiec

Zabytkowe cmentarze znajdują się w Kraszowicach przy kościele św. Jadwigi, w Kraśniku Dolnym - cmentarz katolicki przykościelny i cmentarz ewangelicki, w Starych Jaroszowicach przy kościele Niepokalanego Poczęcia NMP i cmentarz ewangelicki oraz w Żeliszowie.

Gmina Osiecznica

Zabytkowe cmentarze znajdują się w Osiecznicy, Kliczkowie i Tomisławiu.

Gmina Nowogrodziec

Zabytkowy cmentarz znajduje się w Nowogrodźcu.

Gmina Warta Bolesławiecka

Cmentarze zabytkowe znajdują się przykościelny w Warcie Bolesławieckiej, w Tomaszowie Bolesławieckim, Raciborowicach Górnych, Iwinach i Lubkowie.

POWIAT ZGORZELECKI:

Gmina Miejska Zgorzelec

Cmentarz Żołnierzy II Armii Wojska Polskiego - największa polska nekropolia. Pochowano na nim 3430 żołnierzy walczących na Łużycach w kwietniu i maju 1945 r. Żołnierze i oficerowie pochowani są w identycznych mogiłach oznaczonych betonowymi krzyżami grunwaldzkimi. Cmentarz ma kształt zagłębionego prostokąta, otoczonego wałem, podzielonego symetrycznie na 4 kwatery. Nad cmentarzem góruje Pomnik Orła Piastowskiego. Został odsłonięty 6 maja 1978 roku. Na cokole – piastowski orzeł zwrócony w stronę granicy na Nysie Łużyckiej. Rzeźba wykonana według projektu rzeźbiarza Józefa Potępy. Pomnik składa się z fundamentu żelbetowego, zagłębiony w gruncie 1,5 metra poniżej poziomu chodnika. Cokół został odlany z figurą orła. Wysokość orła 5,5 metra, waga 8000 kg. Wysokość pomnika 9,80 m. Obłożony on został od zewnątrz płytami z granitu strzegomskiego. Odlew pomnika z brązu wykonały Gliwickie Zakłady Urządzeń Technicznych.

Stalag VIII A - Międzynarodowy obóz jeńców wojennych dla szeregowców i podoficerów utworzony w czasie II wojny światowej we wrześniu 1939 roku. Stalag usytuowany na prawym brzegu Nysy Łużyckiej (Ujazd) zaplanowano na 3 tys. jeńców przebywających stale oraz 200 osób służby strażniczej¹.

Gmina Pieńsk

Cmentarz przy kościele p.w. Matki Boskiej Różańcowej, z XVI w., powiększony w XIX w., splądrowany w XX w.

Gmina Węglińiec

W Starym Węglińcu znajdują się trzy cmentarze. Na cmentarzu komunalnym znajduje się kapliczka. Obok cmentarza komunalnego znajduje się poniemiecki cmentarz ewangelicki. Przy kościele znajduje się cmentarz katolicki. Na jego terenie znajduje się kapliczka z figurą Pana Jezusa, grota z figurą Matki Boskiej oraz pomnik niemiecki ku pamięci mieszkańców Starego Węglińca, którzy jako żołnierze polegli na polach I wojny światowej.

Gmina Bogatynia

Zabytkowe cmentarze znajdują się przy zespołach kościelnych w Bogatyni i w Zatoniu.

Gmina Przemków:

- Cmentarz komunalny w Przemkowie przy ul. Kaczanowskiej, dawniej ewangelicki, założony w 1910 r.,
- Cmentarz przy ul. Strzeleckiej założony w k. XVIII w., zamknięty w latach 50 - tych XX w., najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z ok. połowy XIX w.
- Cmentarz komunalny w Jakubowie Lubińskim
- Cmentarz komunalny w Krępie
- Cmentarz komunalny w Wysokiej
- Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP zamykający się w obrębie kamiennie – ceglanego muru otaczającego kościół, zamknięty z k. XVIII w., z krzyżem pokutnym przy murze we wschodniej części;
- Cmentarz przykościelny przy kościele p.w. św. Michała Archaniola, założony przed zbudowaniem kościoła, czynny do końca XIX w.
- Cmentarz rodowy w parku pałacowym, założony w 4 ćw. XIX w., z pochówkami książąt z rodu Schleswig – Holstein, z prostymi kamiennymi płytami z napisami, zniszczony w dość dużym stopniu.

Gmina Lubin

Zabytkowe cmentarze przykościelne znajdują się w miejscowościach: Chróstnik, Czarniec, Dąbrowa Górna, Gogołowice, Górzycy, Księginice, Miłoradzice, Niemstów, Obora, Osiek, Pieszków, Raszowa, Siedlce, Szklary Górne.

W Kłopotowie i Zimnej Wodzie zachowały się cmentarze poewangelickie. W Zimnej Wodzie istnieje także cmentarz prawosławny.

2.2.2.4. Parki pałacowe, dworskie, willowe

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

- Kliczków – największy i najbardziej znany zespół pałacowo – parkowy w regionie Bory Dolnośląskie.

Zespoły parkowe wpisane do rejestru zabytków jako dobra kultury:

- Gierałtów - park pałacowy o pow 5 ha, wpis w 1989 r.
- Gościszów Dolny - park dworski o pow. 3.3 ha, wpis 1987 r.
- Wykroty - park pałacowy o pow. ponad 5 ha, wpis w 1987 r.
- Zebrzydowa – park podworski o pow. 7.4 ha, wpis 1990 r.

Ponad wymienione ciekawe są parki w Bolesławcu (przy Sądzie Rejonowym), Dąbrowej (założenie parkowe nad rzeką Bóbr), Kraszowicach (dworskie ogrody gospodarcze z XVIII w.), oraz parki podworskie w Iwinach, Kraśniku Dolnym, Lubkowie, Ocicach (ogród ozdobny przy pałacu), Tomaszowie Bolesławieckim, Trzebieniu i Warcie Bolesławieckiej.

POWIAT ZGORZELECKI:

Założenia pałacowo-parkowe w Gozdaninie, Gronowie, Jerzmankach, Jędrzychowicach, Kostrzynie, Kunowie, Łagowie, Łomnicy, w Radomierzycach, Sławnikowicach, Żarkach Średnich i w Żarskiej Wsi oraz park Błachańca i skwer Popiełuszki zlokalizowane wokół Miejskiego Domu Kultury w Zgorzelcu.

Gmina Przemków

Największy kompleks leśny w Przemkowie to park miejski, niegdyś park zamkowy przy zamku księcia Ernsta Günthera, obecnie miejsce różnorodnych imprez artystycznych. Park ten powstał za czasów księcia Christiana Augusta, a na jego terenie, w zwierzynicy książęcej (Herzoglicher Wildgarten) przeprowadzano wiele polowań. Jedną z najslawniejszych osób, które w takich polowaniach uczestniczyły, był cesarz Niemiec Wilhelm II Hohenzollern. Wykształcony z niedużego założenia zielonego przy renesansowym dworze, przekształcony w 1 połowie XIX zapewne w duchu romantycznym, w rozległe założenie krajobrazowe przekształcony w latach 50 – tych XIX w. .

Park usytuowany jest w zachodniej części miasta, zajmuje w sumie powierzchnię ok. 40 ha. Na terenie całego założenia zachował się dawny układ alejek spacerowych, których większość ma nawierzchnie gruntową. Wody powierzchniowe to głównie dwa stawy w części północno – wschodniej parku oraz rowy melioracyjne.

Gmina Chocianów

W Chocianowie zabytkowy park przypałacowy o charakterze krajobrazowym zajmuje powierzchnię ponad 13 ha. Najcenniejsze są tu wiekowe dęby, wiązy i topole.

Gmina Lubin

W gminie Lubin parki występują na terenie miejscowości:

- Księginice – XIX-wieczny krajobrazowy park przypałacowy, powiększony na początku XX w., częściowo pielęgnowany
- Siedlce – krajobrazowy park otaczający pałac powstał jako rozwinięcie ogrodu ozdobno-gospodarczego z lat 30-tych XIX w.
- Szklary Górne - park krajobrazowy o pow. 8 ha z ozdobnym stawem

- Składowice - park podworski - zwarty drzewostan leśno – parkowy
- Bukowna – leśny park krajobrazowy o pow. parku 10 ha, w tym stawy ok. 0,5 ha.
- Obora – park krajobrazowy o pow. 3,2 ha, z sadzawką, założony w II poł. XIX w. Obecnie jest całkowicie zdewastowany.

Ponadto wartościowe parki znajdują się w miejscowościach: Ustronie, Miłoradzice, Niemstów, Raszowa, Chrótnik, Czerniec, Gorzelin, Krzeczyn Mały, Krzeczyn Wielki, Zimna Woda.

2.2.2.5. Zabytki techniki

Zabytki techniki to dzieła rąk ludzkich obrazujące działalność techniczną i gospodarczą w przeszłości, przedstawiające wartość edukacyjną, historyczną, kulturalną, muzealną, itp. Tradycyjnie jako zabytki techniki określa się obiekty dawnego przemysłu (np. fabryka) i dzieła inżynierskie (np. wiadukt), obiekty infrastruktury technicznej i komunalnej (np. linie energetyczne, wodociągi), zabytki transportu (np. kolejowego). W ostatnich dziesięcioleciach cieszą się one rosnącym zainteresowaniem turystów, często stanowią główny cel podróży dla miłośników określonej dziedziny działalności technicznej, jak np. kolejnictwa, hydrotechniki, górnictwa. W zabytkach techniki tkwi ogromny potencjał turystyczny, dziś bardzo słabo wykorzystywany i niedoceniany w ofercie turystycznej regionu.

Bory Dolnośląskie, jak było podkreślane, to w przeważającej części tereny od prądziejów zalesione, a tereny o korzystnych warunkach glebowych i klimatycznych od czasów historycznych zajęte były pod uprawy rolne, do tego brak surowców naturalnych o znaczeniu przemysłowym (poza węglem brunatnym), spowodował, że ośrodki wytwórcze miały najczęściej zasięg lokalny. Jedynym miastem, gdzie funkcje przemysłowe w przeszłości i do dziś stanowią o wizerunku miasta jest Bolesławiec.

Jest jednak na terenie regionu Bory Dolnośląskie kilka obiektów technicznych o bardzo wysokiej randze:

- Wiadukt kolejowy nad doliną Bobru w Bolesławcu – najdłuższy wiadukt kolejowy w Polsce – jest wybitnym dziełem inżynierskim, na skalę europejską. Zbudowany według projektu F.E. Gansela w latach 1844-46, o imponującej w owym czasie długości 490 metrów (8 m szer., max wys. 26 m). Prowadzi nim linia dwutorowa (od 1860 r.) łącząca Berlin z Wrocławiem. Uroczystego otwarcia dokonał w 1851 r. król pruski Fryderyk Wilhelm IV, co upamiętnia tablica wmurowana w jedno z przęseł wiaduktu. Mimo spokojnej architektury wiadukt posiada duże walory estetyczne, pięknie wpisuje w krajobraz doliny Bobru i Bolesławca. Szczególnie wspaniale prezentuje się nocą, kiedy jego sylwetkę rysują światła reflektorów umieszczonych na wewnętrznych stronach filarów. Iluminację wykonano w 2006 roku na zlecenie samorządu Miasta (w ramach projektu: Tworzenie produktu turystycznego "Euroregion Nysa - region urlopowy (Ferienregion)" - iluminacja atrakcji turystycznych Bolesławca)
- Wiadukt kolejowy w Zgorzelcu nad doliną Nysy Łużyckiej – wzniesiony według projektu architekta Kießlera w latach 1844-1847 jest niewiele krótszy od bolesławieckiego – liczy 475 m i maksymalną wysokość 35 m. Zbudowany z ciosów granitowych, detal architektoniczny z piaskowca. Część wiaduktu wysadzona w powietrze przez wycofujące się oddziały niemieckie w 1945 r. została odbudowana w latach 1954-57. Większa część konstrukcji znajduje się po stronie polskiej, przy czym najlepszy widok na wiadukt jest ze strony niemieckiej, gdzie urządzono punkt widokowy. Prowadzącą wiaduktem linią

kolejową jeszcze w latach 90-tych XX w. jeździły długie pociągi relacji Warszawa – Frankfurt nad Menem i Przemyśl – Kolonia. Obecnie jest mało wykorzystana kursują szynobusy do Jeleniej Góry oraz składy do Wrocławia i do Warszawy (jeden).

- Zespół Młyna w Zgorzelcu, przy moście granicznym na Nysie – zrab obecnej budowli powstał w 1827 r., na miejscu młyna wspomnianego już 1273 r. (w źródłach „młyn szpitalny”, „młyn trójkolowy”. W 1938 r. obok młyna wzniesiono potężny betonowy elewator przypominający wieżę obronną. W połowie lat 90. ubiegłego wieku w dawnym młynie trójkolowym otwarto restaurację „Piwnica Staromiejska” i galerię sztuki. Na ścianach elewatora w 1998 r. powstała wielka płaskorzeźba o nazwie „WAZE” (Wizerunek Artystyczny Zjednoczonej Europy), którą wykonali Ormianin Vahan Bego i Michał Bulak, mieszkaniec Gronowa koło Zgorzelca.
- „Concordia” w Bolesławcu - obecne Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego kontynuują tradycję tkalni z 1871 roku. Zespół „Concordii” prezentuje wybitne wartości historyczno-architektoniczne. Główny obiekt zakładów powstał w 1921 r. Imponuje rozmiarami i bogatym detalem architektonicznym. Z pięciokondygnacyjnego budynku wyrasta masywna wieża zegarowa z kamiennymi rozetami. Pięknie prezentuje się dawna kotłownia z wieżą ciśnień z 1912 r., o żelbetowej konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą.
- Zakłady ceramiki z dekoracją stempelkową w Bolesławcu i Parowej – kontynuują 700-letnią tradycję wypalania użytkowych naczyń z miejscowej, doskonałej jakości gliny ceramicznej. Od wieków ręcznie formowane naczynia stołowe i kuchenne ozdabiane są w charakterystyczne wzory roślinne i geometryczne, nakładane za pomocą specjalnych gąbkowych stempli. „Stempelki” i ich barwa niebieska (dziś paleta jest znacznie bogatsza) są najbardziej kojarzonym z Bolesławcem symbolem nie tylko w Polsce ale też daleko za jej granicami (o czym świadczą amerykańskie wycieczki w przyzakładowych salonach sprzedaży).
- Proces powstawania wyrobów ceramicznych można obserwować w Bolesławcu w Fabryce Naczyń Kamionkowych "Manufaktura" (rodzinna firma założona w 1993 r., po zakładzie oprowadza przewodnik, mówiący w językach: polskim, niemieckim lub angielskim) oraz w zakładach w Parowej: „ADK - Garncarstwo - Manufaktura Ceramiczna” i „Ceramika Artystyczna – Wiza”.
- Zabytkowa elektrownia wodna z XIX w. w Przejęsławiu

2.2.2.6. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to obiekt, który:

- jest dziełem człowieka lub związany jest z jego działalnością;
- stanowi świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia;
- posiada wartość historyczną, artystyczną lub naukową (wg ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Są więc zabytkami ruchomymi: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystyczne i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome w subregionie Bory Dolnośląskie:

- Zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych. W regionie Borów Dolnośląskich zasadniczo w każdym z obiektów wskazanych w punkcie 2.2.2.1. znajdują się obiekty ruchome cenne lub o dużej wartości artystycznej.
- Zbiory gromadzone w muzeach:
 - Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu: eksponaty archeologiczne, eksponaty etnograficzne – przedmioty codziennego użytku, wyposażenie mieszkalne.
 - Muzeum Ceramiki w Bolesławcu: wyroby ceramiczne powstałe przed i po 1945 r., dzieła powstałe podczas plenerów ceramicznych, eksponaty archeologiczne, lapidarium i wszelkie przedmioty związane z dziejami miasta (od militariów po pocztówki).
 - Muzeum Kresów Wschodnich w Węglińcu – przedmioty codziennego użytku, pamiątki przywiezione przez repatriantów zaboru.
 - Muzeum Ziemi Lubuskiej – maszyny i urządzenia pracujące w kopalniach Zagłębia Miedziowego
 - Wyposażenie Domu Jakuba Boehme (m.in. zbiory zdjęć) w Zgorzelcu.
- Do zabytków ruchomych możemy zaliczyć krzyże pokutne (pojednania) jako dokumenty średniowiecznego prawa. Można je spotkać na terenie powiatu Zgorzelec w Ocicach, Sławnikowicach i Trójcy (2) oraz na terenie powiatu Bolesławiec w Bolesławcu, Czernej, Gościszowie (2), Ławiszowej, Milikowie, Wykrotach i Zabłociu.

2.2.2.7. Formy tradycyjnej zabudowy wiejskiej

Zasadniczy proces kształtowania się obecnej sieci osadniczej terenów dzisiejszych Borów Dolnośląskich przypada na okres od XI do połowy XIV. Pierwszymi ośrodkami były grody kasztelańskie, wymieniane w źródłach w II poł. XI wieku. Średniowieczny układ urbanistyczny z fragmentami murów obronnych zachował się w Bolesławcu (prawa miejskie 1251 r.). Bolesławiec rozwinął się dominujący ośrodek miejski leżący na skraju Borów Dolnośląskich. Równie „stary” Nowogrodziec, jako organizm miejski kształtował się pod panowaniem zakonu magdalenek, osadzonych tu w 1247 r. Z ich inicjatywy zbudowane zostały obronne mury, które otoczyły miasto i klasztor w 1435 r.

Istnieją również miasta o średniowiecznej lub nieco późniejszej genezie, które nigdy nie zostały otoczone murami obronnymi, jak wpisane do rejestru zabytków układy miejskie Bogatyni, Chocianowa i Przemkowa.

Budownictwo wiejskie na terenie Bory Dolnośląskie jest zróżnicowane. Wynika to przede wszystkim z historycznego podziału regionu na część wschodnią śląską i zachodnią łżycką (granica na Kwisie); podziału fizyczno-geograficznego na obszary porośnięte borami (na glebach bielicowych) i obszary rolnicze (żyzne gleby Niziny Śląskiej) oraz ze zróżnicowania społecznego (majątkowego). We wszystkich obszarach w mniejszym lub większym stopniu, widoczna jest wyraźna poprawa stanu technicznego starych zabudowań, zaniedbanych przez wiele powojennych lat, naprawiane są elewacje i dach, domy są często rozbudowywane, pojawiają się nowe rodzaje działalności: usługowe i rzemieślnicze, rozwija się agroturystyka. Powstają też nowe domy - zunifikowane wille o charakterze miejskim.

Na „bogatszych” nizinnych terenach rolniczych gmin Przemków, Lubin, Warta Bolesławiecka, Nowogrodziec, zabudowania gospodarstw wiejskich (najczęściej XIX-wiecznych) są „po śląsku” okazałe, murowane. Uwagę należy zwrócić na historyczną zabudowę Ostaszowa w gminie Przemków. Miejscowość została założona w latach 1933 – 1937, w następstwie realizowanego na terenie ówczesnego państwa niemieckiego zadania zagospodarowania ziemi dotychczas nieurodzajnej. W tym przypadku dotyczyło to zagospodarowania terenu rozlewiska rzeki Szprotawy obejmującego przede wszystkim przeprowadzenie prac melioracyjnych, a także budowę dróg i organizację obszarów siedliskowych. Nowa osada, założona na południe rozlewiska, „Hierlshagen” (obecnie Ostaszów), otrzymała swą nazwę 15 sierpnia 1937 r. Zamieszkiwali ją rolnicy pochodzący m.in. ze Śląska, Turynii, Hesji. Składała się z 41 domów, szkoły, placu wiejskiego i sportowego. Prowadzone przez nich gospodarstwa nastawione były przede wszystkim na hodowlę bydła i produkcję mleka. Zabudowa Ostaszowa odpowiada ówczesnej tendencji kształtowania zabudowy przy uwzględnieniu specyfiki regionalnej, zastosowaniu motywów miejscowej wiejskiej tradycji budowlanej m.in. wysokie dachy dwuspadowe, konstrukcja szachulcowa, proste formy architektoniczne. Zabudowa wsi uznana jest obecnie za zespół zabytkowy, wzbudza zaniepokojenie charakterem i urodą budownictwa.

W leśnych obszarach Borów Dolnośląskich wsie mają bardziej rozproszony charakter. Wiejskie, skromne domy mieszkalne uzupełniają gospodarcze drewniane komórki. Ale często można spotkać w zabudowie wsi puszczańskie ładne „dworkowe” wille z I połowy XX w., stawiane przez bogatych mieszkańców miast.

Domy o konstrukcji drewnianej i mieszanej murowano-drewnianej (p. 2.2.2.2. - gmina Bogatynia) spotyka się w dużej liczbie na obszarze Łużyc, w powiecie zgorzeleckim (Pogórze Izerskie). Z zachowanych kilku tysięcy tego typu domów, niecała setka została wpisanych do rejestru zabytków. Najstarsze z nich są datowane na koniec XVII wieku i tworzą zwartą zabudowę wsi. Szczególną wartość mają przysłupowe domy na rynku w Sulikowie.

2.2.2.8. Stanowiska archeologiczne

Stanowiska archeologiczne to miejsca, w których odsłonięte zostają materialne pozostałości po przeszłych czasach; to nie tylko grodzisko z VII w. gdzie znajdowane są ceramiczne skorupy ale też pola bitew II wojny światowej, gdzie znajdowane są militaria. W warstwach ziemi płycej lub głębiej, tkwi wielka wiedza o życiu ludzi w przeszłości. Jednak informacje o stanowiskach archeologicznych, których jest tysiące w regionie, bardzo słabo przenikają do publicznej wiadomości. Wiąże się to z próbą ochrony dziedzictwa kulturowego ukrytego w ziemi przed coraz liczniejszymi na stanowiskach archeologicznych „poszukiwaczami skarbów”, którzy często czynią nieodwracalne szkody...

W regionie Bory Dolnośląskie zachowały się ślady grodzisk z okresu słowiańskiego osadnictwa, których najwięcej jest w powiecie zgorzeleckim, w dolinie Nysy Łużyckiej. Do najlepiej rozpoznanych należy grodzisko na Górze Słowiańskiej w Niedowie (X-XII w.) - objęty ochroną jako rezerwat archeologiczny oraz grodzisko w Białogórze z rozległym cmentarzyskiem kurhanowym (VIII-XI w.). Kurhany odkrył latem 1929 r. dr Otto F. Gandert ze Zgorzelca.

Na terenie Bolesławca zabytkiem archeologicznym jest grodzisko datowane na X – XII w., położone na wysokiej krawędzi terasy doliny Bobru, w północnej części miasta.

Ciekawym obszarem poszukiwań archeologicznych jest obszar wzdłuż budowy autostrady A4 Zgorzelec – Krzyżowa, gdzie prowadzi się tzw. ratownicze badania wykopaliskowe stanowisk archeologicznych narażonych na zniszczenie. Wstępne rozpoznanie terenu inwestycji przeprowadzone w 1996 r. W ciągu kolejnych lat prace prowadzone były na 15 stanowiskach w następujących miejscowościach: Jędrzychowice, Łagów, Strzelno, Żarska Wieś, Przesieczany, Gierałtów, Godziszów, Kraśnik Dolny, Krępica, Nowa Wieś, Czerna – Stary Gaj, Wykroty.

W centralnej ewidencji dóbr kultury w Polsce prowadzonej przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w subregionie odnotowanych jest 47 stanowisk archeologicznych (26 w powiecie zgorzeleckim i 21 w bolesławieckim). W jednej gminie Nowogrodziec znajduje się aż 7 stanowisk archeologicznych (Gościszów – 4, Wykroty, Parzyce i Nowogrodziec po 1).

2.2.3. Muzea, zbiory i wystawy czasowe

Muzea w systemie ochrony zabytków są instytucjami do gromadzenia i opracowywania naukowo eksponatów posiadających wartość historyczną. Część zbiorów udostępniana jest w postaci wystaw. Ważną rolą społeczną jaką pełnią (lub powinny pełnić) muzea jest edukacja i popularyzacja wiedzy z obszaru swojej działalności. Pojęcie „muzeum” przysługuje obiektom zarejestrowanym w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, często „na wyrost” określa się mianem „muzeum” zbiory i kolekcje organizacji lub osób prywatnych.

W regionie Bory Dolnośląskie do najważniejszych muzeów i zbiorów zaliczamy:

Muzeum Ceramiki w Bolesławcu - jedno z nielicznych w Europie o takiej specjalizacji (od 1967 r.). Funkcjonuje w tym miejscu od 1908 roku. Na ekspozycjach stałych prezentowane są bogate zbiory kamionki bolesławieckiej oraz kilkadziesiąt przykładów zabytkowej kamionki z Niemiec, Austrii, Czech, Holandii i Anglii. Dział Historyczny Muzeum mieści się w Domu Kutuzowa (tu zmarł feldmarszałek w 1813 r.). Muzeum organizuje wystawy czasowe i prowadzi działalność wydawniczą. (p. też 2.2.2.6.)

Muzeum Kresów Wschodnich w Węglińcu – jego siedziba jest ... towarowy wagon kolejowy, stojący na torze ułożonym w centrum Węglińca. Tu zgromadzili pamiątki przesiedleni po 1945 r. w Bory Dolnośląskie mieszkańcy okolic Lwowa i Tarnopola. Najcenniejszym eksponatem jest 1,5 m metalowa figura Matki Boskiej Niepokalanej z Kościoła w Buczaczu. Zwiedzanie muzeum jest możliwe po uprzednim uzgodnieniu telefonicznym (z dwudniowym wyprzedzeniem) z kustoszem i opiekunem Alfredem Janickim.

Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu – otwarte w 2007 r., siedziba w kamienicy na Przedmieściu Nyskim. Ma charakter muzeum regionalnego. Główne działy stanowią: eksponaty archeologicznych terenów Polskich Górnych Łużyc, wnętrze chaty łużyckiej, prezentacja sylwetek Serbołużyczan związanych swoją działalnością z Polską i dokumentacja działalności mieszkańców Zgorzelca po 1945 r. Istotną rolą muzeum jest podejmowanie inicjatyw na polu kultury, w oparciu o miejscowe środowisko intelektualne.

Zamek Kliczków – mimo funkcji hotelarsko-konferencyjnych jest udostępniony do zwiedzania. Z przewodnikiem można zobaczyć reprezentacyjne pomieszczenia, apartamenty, sale restauracyjne, konferencyjne i piwnice. Można również usłyszeć ciekawe legendy i historie o dawnych właścicielach i gościach Zamku.

Muzeum Ziemi Lubińskiej – znajduje się przy historycznym szybie górniczym "Bolesław", w którym w 1963 roku dotarto do pokładu rud miedzi. Muzeum prowadzone przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej dokumentuje historię górnictwa miedziowego. Zgromadzone tu zostały maszyny górnicze i eksponaty geologiczne. Muzeum prowadzi sprzedaż wydawnictw regionalnych, także o historii i rozwoju górnictwa na Dolnym Śląsku.

Ekomuzeum Wrzosowej Krainy - to niezwykle spotkanie z dziedzictwem kulturowo - przyrodniczym wschodniej części Borów Dolnośląskich. Przyroda, kultura, historia i teraźniejszość prezentowane są wspólnie, tworząc „żywą” kolekcję w miejscu ich występowania. Ekomuzeum ma na celu nie tylko ochronę i wykorzystanie zasobów kulturowych w oparciu o potrzeby lokalnych społeczności, stworzenie infrastruktury technicznej dla funkcjonowania Ekomuzeum, ale również propagowanie walorów historyczno-krajobrazowych, czy wreszcie wytworzenie markowego produktu turystycznego wschodniej części Borów Dolnośląskich. Na terenie Borów Dolnośląskich od wieków w karty historii wpisują się tradycje pszczelarskie dzięki występującym tu roślinom miododajnym. Już od pradawnych czasów mieszkańcy borów zajmowali się bartnictwem. Bory bartne utrzymywały się do początków XIX w., a w XIV w. obok bartnictwa, zaczęło rozwijać się pasiecznictwo. Punkt Ekomuzealny Pasieka MAJA w Krępie w gminie Przemków to przedstawienie bogatych, wielowiekowych tradycji pszczelarskich regionu wschodniej części Borów Dolnośląskich. To również miejsce, gdzie można skorzystać z apiterapii oraz wziąć udział w warsztatach z odlewania figurek - świeczek z wosku pszczelego.

„Izba Rękodziela” w Przejęsławiu (gm. Osiecznica) – założona przez państwa Bancewiczów w 1989 r. prywatna galeria sztuki mieszcząca się stodole; oprócz prac artystów (malarstwo, rzeźba, tkanina) zobaczyć można narzędzia i sprzęt używany w przeszłości do codziennego użytku. Teresy i Jana

„Minimuzeum Pszczelarstwa” w Luboszowie (gm. Osiecznica) – powstało w sercu Borów Dolnośląskich, w wiosce, w której mieszkają (od 1957 r.!) tylko dwie osoby - państwo Słoneccy, właściciele pasieki i założyciele minimuzeum.

2.2.4. Instytucje kulturalne

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Gmina Miejska Bolesławiec

Jednostki organizacyjne Gminy Miejskiej Bolesławiec to : Bolesławiecki Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum Ceramiki, Pozostałe : Młodzieżowy Dom Kultury, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna - filia Bolesławiec, Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia, Szkoła Muzyczna II st., Galeria Concordia

Wśród imprez kulturalnych szczególne miejsce ze względu na zakres oferty, czas trwania i liczbę uczestników zajmują „Dni Bolesławca” i „Bolesławieckie Święto Ceramiki”. Pierwsza z imprez ma charakter powiatowy, druga charakter ogólnopolski. Do znanych w całym kraju imprez należy również organizowana przez Stowarzyszenie „BLUES NAD BOBREM” impreza muzyczna pt „Blues nad Bobrem”. Bolesławiecki Ośrodek Kultury organizuje również imprezy o charakterze międzynarodowym, jakim jest Festiwal Kultury Południowosłowiańskiej i Międzynarodowy Plener Ceramiczno – Rzeźbiarski.

Gmina Bolesławiec

Działalność kulturalna w Gminie Bolesławiec organizowana jest przez Gminny Ośrodek Kultury i Sportu. Prowadzona jest w oparciu o nowe domy ludowe, świetlice wiejskie, sale zebrań i biblioteki. W ostatnich kilku latach wsie wzbogaciły się o 10 nowych domów ludowych, a 3 kolejne są projektowane. Wybudowano 5 nowych sal zebrań, kolejne 2 są w realizacji. Gruntownie wyremontowano też kilkanaście istniejących sal i domów ludowych. Od stycznia 2001 Gmina wydaje bezpłatny biuletyn „Wieści Gminne”, w którym szeroko opisywane są kwestie związane z życiem kulturalnym gminy.

Gmina Nowogrodziec

Gminne Centrum Kultury i Sportu jest ośrodkiem gdzie prowadzone są zajęcia plastyczne, fotograficzne, taneczne, sportowe jak np. aerobik, tenis stołowy. Przy GCKiS istnieją sekcje: Fireshow, akademie maluszków, klub młodzieżowy, rytmika dla dzieci, chór Harmonia oraz koło harcerskie.

Ponad to działa Wiejski Dom Kultury oraz Biblioteka Publiczna Gminy i Miasta Nowogrodziec i biblioteki w Gościszowie, Wykrotach, Zebrzydowej, Gierałtowie.

Gmina Gromadka

Gminny Ośrodek Kultury i Sportu - jest instytucją, która organizuje życie kulturalne, sportowe i turystyczne na terenie gminy i poza jej obszarem. Oferuje różnorodne formy zajęć pozwalających na miłe spędzenie czasu wolnego zarówno dzieci jak i dorosłych, rozszerzanie swoich pasji i doskonalenie talentów. Ośrodek koordynuje i prowadzi pod względem muzycznym i choreograficznym dwa zespoły folklorystyczne "Ale-Babki" z miejscowości Różnec oraz "Niezapominajki" z miejscowości Ośla. Ośrodek zarządza również basenem kąpielowym. Zespół pracowników redaguje biuletyn gminny "Życie gminne". GOKiS jest współtwórcą Grupy Partnerskiej "Wrzosowa Kraina", która została zainicjowana we wrześniu 2004 r. Działa ona na obszarze 3 gmin: Gromadka, Przemków i Chocianów - porozumienie 30 partnerów.

Gmina Osiecznica

W gminie Osiecznica istnieje dobrze rozwinięta sieć placówek kultury. Zadania gminy w tym obszarze realizuje Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Osiecznicy. Na terenie gminy działają ludowe zespoły muzyczne śpiewacze: Osiecznica, Kliczków i Przejęśław.

Aktywne w upowszechnianiu kultury są gminne biblioteki (5) i świetlice (6), których dostępność jest znacznie większa niż przeciętna dostępność tego typu ośrodków w województwie. W oparciu o Gminny Ośrodek Kultury i Sportu działają w zakresie sportu następujące organizacje: Gminne Towarzystwo Sportowe Rybak w Parowej, Gminny Klub Sportowy Leśnik 1 w Osiecznicy, Gminny Klub Sportowy Leśnik 1 w Tomisławiu, Klub Sportowy twardy Świętoszów, Uczniowski Klub Sportowy w Świętoszowie.

Na terenie gminy znajdują się 4 wiejskie boiska piłkarskie, do siatkówki, koszykówki, a także oprócz tego każda szkoła podstawowa posiada własną salę gimnastyczną oraz szkolne boisko sportowe.

Gmina Warta Bolesławiecka

Gminne Centrum Kultury jest koordynatorem i organizatorem działalności kulturalnej na terenie Gminy. Jest jedną z podstawowych instytucji promujących Gminę na zewnątrz. W jego ramach działają: domy kultury w Tomaszowie Bolesławieckim i Warcie Bolesławieckiej i 8 świetlic wiejskich, gdzie organizowane są imprezy kulturalne, spotkania, szkolenia i uroczystości rodzinne.

- Kino „Kujawy” Raciborowice Dolne - istnieje od 1950 roku. Istnienie kina w środowisku wiejskim jest ewenementem w skali kraju. Kino istnieje już kilkadziesiąt lat i mimo, iż koszty utrzymania przewyższają zyski to jego działanie jest zachowaniem wieloletniej tradycji. Kino utrzymywane jest ze środków gminnych. Seanse filmowe odbywają się w niedzielę. Organizowane są również specjalne seanse dla młodzieży szkolnej.
- W Gminie działają cztery Biblioteki Publiczne. Łączny księgozbiór liczy 49.566 woluminów.
- W Gminie działają dwa zespoły folklorystyczne i jeden zespół wokalny - taneczny:

„PODGRODZIANKI” - Raciborowice Górne - istnieje od 1986 r., najstarszy zespół działający przy Gminnym Centrum Kultury. W jego repertuarze są piosenki pochodzące z Bośni, Bukowiny, Ukrainy i polskie melodie ludowe. Zespół jest uczestnikiem wielu festiwali ogólnopolskich, międzynarodowych, posiada wiele wyróżnień i nagród.

„NIESPODZIANKA” - Tomaszów Bolesławiecki - istnieje od 1998 r. Zespół posiada w swym repertuarze ludowe pieśni polskie i ukraińskie oraz bośniackie. Zespół znany przede wszystkim w powiecie bolesławieckim. Uczestniczy w wielu przeglądach i konkursach krajowych jak również międzynarodowych.

„SING & DANCE” - Raciborowice Górne - dziecięcy zespół taneczno-wokalny, który istnieje od listopada 2003 roku. Występuje na imprezach gminnych i powiatowych.

POWIAT ZGORZELEC:

Miasto Zgorzelec i Gmina Zgorzelec

Do instytucji kultury należą:

- Miejski Dom Kultury w Zgorzelcu,
- Dom Jakuba Boehme w Zgorzelcu,
- Dom Przysłupowy (tzw. Dom Kołodzieja) w Zgorzelcu,
- Biblioteka Miejska w Zgorzelcu,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia w Zgorzelcu,
- Muzeum Łużyckie w Zgorzelcu,
- Młodzieżowa Orkiestra Mandolinistów w Zgorzelcu,
- Grupa Teatralna "Widziadło" oraz Dziecięcy Teatr Baśni w Zgorzelcu,
- W Zgorzelcu działają dwa kina: "Grunwald" oraz "DKF PoZa".

Gmina Bogatynia

- Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Bogatyni (Filia w Zatoni, Działoszynie, Opolnie Zdroju, Filia w Porajowie,

- Bogatyński Ośrodek Kultury – prowadzi zespoły artystyczne: zespół tańca ludowego „Turoszowanie”, zespół piosenki i ruchu „Układ”, grupa teatralna „Hannah”, grupy muzyczne „Plastik”, „Save your soul”, „Dubbing”. A także sekcje: poezji śpiewanej, fotografii, nauki języka angielskiego i niemieckiego, gimnastyki rekreacyjna dla pań, dziecięce i młodzieżowe ognisko plastyczne, zajęcia grupy młodych organizatorów imprez, klub krótkofalowców. W Ośrodku funkcjonują: kino „Kadr” i galeria wystawiennicza,
- Filia Bogatyńskiego Ośrodka Kultury w Zatoniu prowadzona jest działalność w sekcjach: teatralnej, muzycznej, plastycznej, fotograficznej, szachowej,
- Telewizja. Radio, prasa: Stowarzyszenie Radio – Telewizja w Bogatyni, Gazeta Zakładowa Kopalni Węgla Brunatnego.

Gmina Pieńsk

Wiodącą placówką kulturalną w gminie jest Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Pieńsku. Ośrodek prowadzi pracownie specjalistyczne oraz koła zainteresowań z zakresu tańca towarzyskiego, irlandzkiego, break dance, fire show; koła turystyczne, teatralne, literackie, plastyczne oraz zespół wokально taneczny „NEXT”. W kilku miejscowościach gminy funkcjonują kluby kultury lub świetlice, w których rozwijany jest amatorski ruch artystyczny (m.in. zespoły folklorystyczne „Lasowianki” i „Żarkowianki”). Istotną rolę w upowszechnianiu kultury pełnią biblioteki w Pieńsku oraz filie w Dłużynie Dolnej, Stojanowie i w Żarkach Średnich.

Gmina Węglińiec

Domy Kultury i biblioteki znajdują się w Węglińcu, Ruszowie, Starym Węglińcu oraz w Jagodzinie. Świetlice wiejskie są w Czerwonej Wodzie, Zielonce i w Piasecznej. Świetlice wiejskie oraz domy kultury w Starym Węglińcu i w Ruszowie zostały zmodernizowane w okresie ostatnich czterech lat. W najbliższym czasie planowana jest modernizacja domu kultury w Jagodzinie oraz przebudowa obiektu przy Placu Wolności na Centrum Kultury w Węglińcu. Obiekty te stanowią zaplecze dla wszelkiego rodzaju aktywności społecznej, realizowanej przez gminną instytucję kultury oraz kilkanaście różnych stowarzyszeń aktywnie wspieranych przez gminę.

Na bazie obiektów kulturalnych funkcjonuje pięć świetlic środowiskowych zapewniających opiekę dzieciom pochodzącym z tzw. trudnych środowisk.

Gmina Sulików

Gminny Ośrodek Kultury w Sulikowie - w ramach swej działalności prowadzi: zajęcia teatralne, kółko taneczne i pracownię komputerową. Przy Ośrodku działa Rada Kobiet.

Gmina Zawidów

Organizatorem imprez kulturalnych jest Ośrodek Kultury z biblioteką i Gminnym Centrum Informacji. Ośrodek prowadzi działalność w formie systematycznych zajęć dla dzieci i młodzieży.

Gmina Lubin

W organizacji życia kulturalnego w Gminie Lubin rolę wiodącą pełnią:

- Gminny Ośrodek Kultury w Księginicach, który prowadzi świetlice wiejskie w

miejsowościach: Chróstnik, Czerniec, Gorzyca, Kłopotów, Krzeczyn Mały, Księginice, Miroszowice, Niemstów, Składowice, Siedlce;

- Gminny Ośrodek Kultury w Raszówce, w ramach którego funkcjonują świetlice wiejskie znajdujące się w miejscowościach: Buczynka, Bukowna, Gogołowice, Gorzelin, Karczowiska, Lisiec, Miłoradzice, Miłosna, Pieszków, Raszowa, Raszówka, Wiercień, Zimna Woda.

W świetlicach prowadzone są różnorodne, atrakcyjne przedsięwzięcia kulturalne aktywizujące lokalną społeczność. Imprezy organizowane przez GOK-i to między innymi:

- szeroka oferta zajęć w okresie ferii zimowych i letnich, m.in.: wyjścia na basen, wyjazdy na mini obozy, warsztaty plastyczne dla dzieci,
- spotkania z podróżnikami, pisarzami, wernisaże i wystawy np. malarstwa, prac plastycznych dzieci - imprezy o charakterze cyklicznym, np.: festyny z okazji Dnia Dziecka, "Andrzejkowe wieczory wróżb", "Sprzątanie świata", konkursy i warsztaty kulinarne promujące tradycje lokalne, a także imprezy promujące zdrowy styl życia: spotkania z dietetykiem, warsztaty żywieniowe.

Przy GOK w Raszówce zostały uruchomione dwa Centra Kształcenia na Odległość (w Raszówce i Miłoradzicach). Ponadto Biblioteka w Raszówce wraz z podległymi jej filiami poprzez stworzenie możliwości dostępu do internetu dla jej użytkowników promuje szeroki dostęp do informacji i czytelnictwa, organizuje także aukcje książek, spotkania autorskie, konkursy czytelnicze i literackie. W ciągu roku organizowane są ekspozycje nowości wydawniczych zakupionych do biblioteki.

Gmina Przemków

- Przemkowski Ośrodek Kultury jest instytucją, która organizuje działalność kulturalną na terenie gminy Przemków, prowadzi kino „Gwardia” i koordynuje działalność świetlic wiejskich w miejscowościach: Jakubowo Lubińskie, Jędrzychówek, Krępa, Karpie, Łężce, Piotrowice, Szklarki, Wilkocin, Wysoka. W części obiektów prowadzone są świetlice profilaktyczne. POK współpracuje ze szkołami, instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i in. przy organizacji działań o charakterze kulturalnym, turystycznym czy sportowym, o zasięgu zarówno ogólnopolskim jak i lokalnym. Jest współtwórcą Grupy Partnerskiej „Wrzosowa Kraina” oraz czynnym partnerem w jej działaniach. Najważniejsze imprezy organizowane i współorganizowane przez POK to: Dolnośląskie Święto Miodu i Wina, Dni Przemkowa, Dożynki Gminne, Majówka z Ptakami, Festiwal Kolęd i Pastoralek, Przegląd Małych Form Teatralnych „Jasełka”. Cyklicznie odbywają się też warsztaty ceramiczne oraz plenery malarskie i fotograficzne. W ciągu roku przy różnorodnych okazjach ogłaszane są konkursy plastyczne. Przemkowski Ośrodek Kultury organizuje też działalność zespołów i kół zainteresowań, w których mieszkańcy gminy mogą rozwijać swoje zainteresowania i pasje. Działa tu Orkiestra Dęta, która uświetnia wszystkie uroczystości gminne, a także jest zapraszana na występy podczas imprez w regionie. Orkiestrze towarzyszy zespół mażorettek, który dodatkowo uatrakcyjni koncerty orkiestry. W POK-u prowadzone są nieodpłatne, indywidualne lekcje gry na instrumentach dętych i perkusyjnych. Liczna grupa dzieci i młodzieży uczestniczy w zajęciach zespołów wokalny- tanecznych CYKADY i MOZAIKA. Talenty artystyczne można rozwijać też na zajęciach Koła Teatralnego VICE VERSA oraz w sekcji plastycznej. W Przemkowskim Ośrodku Kultury mieści się redakcja biuletynu gminy Przemków, miesięcznika „Wiadomości Przemkowskie”.

- Od 2005 r. Urząd Gminy i Miasta wydaje Rocznik Przemkowski pod redakcją S. Dudry i P. Kuźmiaka
- Na terenie gminy działalność kulturalna prowadzona jest również w Miejsko - Gminnej Bibliotece Publicznej, która posiada dwie filie: na osiedlu Huta i we wsi Wysoka. Biblioteka organizuje spotkania z pisarzami i występy teatrzyków dla dzieci.
- Charakterystycznym elementem gminy jest jej wielokulturowość. Oprócz narodowości polskiej mieszkają tu Romowie oraz liczna społeczność łemkowska. Koło Stowarzyszenia Łemków w Przemkowie prowadzi Zespół Pieśni i Tańca ŁASTIWOCZKA, który występuje i jest nagradzany na przeglądach zespołów folklorystycznych w całej Europie. W Publicznej Szkole Podstawowej w Wysokiej działa dziecięcy zespół ludowy TĘCZA, w Zespole Szkół i w Szkole Podstawowej nr 2 zespół DZIECIAKI ŚPIEWAKI, przy parafii Miłosierdzia Bożego od 1998 r. działa chór ARIA.

Gmina Chocianów

- Chocianowski Ośrodek Kultury – samorządowa instytucja kultury działa od 1979 r. Jest organizatorem wystaw, konferencji, przedstawień i współorganizatorem imprez plenerowych i sportowych m.in.: „Dzień Jagody”, „Piknik dla Zdrowia”, „Dożynki”, „Bieg Jesieni”. W Ośrodku odbywają się zajęcia: taneczne, teatralne, aerobic, muzyczne (zespół Beat-Box, orkiestra dęta, zespół „Wrzos”), spotkania Klubu Seniora, działa sekcja Chocianowskiego Klubu GO. Corocznie podczas wakacji i ferii zimowych organizowane są bloki zajęć pod nazwami „AKCJA LATO” i „FERIE Z CHOK-iem” (zabawy i wycieczki). CHOK wynajmuje pomieszczenia instytucjom, firmom, oraz osobom prywatnym.
- Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Chocianowie – prowadzi działalność kulturalno - oświatową (lekcje biblioteczne, imprezy artystyczne, konkursy, quizy, wycieczki do bibliotek, wycieczki krajoznawcze, zajęcia plastyczne, pogadanki-dyskusje nad książką) dla Przedszkola Miejskiego, gminnych szkół oraz Chocianowskiego Ośrodka Kultury. Ponadto Biblioteka angażuje się w przedsięwzięcia kulturalne Miasta i Gminy Chocianów wspomagając organizatorów potencjałem intelektualnym. Ścisła współpraca łączy bibliotekę z Kołem Sybiraków w zakresie upowszechniania wiedzy o zesłaniach i popularyzacji piśmiennictwa poświęconego zesłańcom Sybiru. Biblioteka wydaje Informator Gminy Chocianów

2.2.5. Tradycje i imprezy lokalne-kulturalne (roczne kalendarium)

UWAGA: Z kalendarza imprez na 2008 r. organizowanych z udziałem samorządów, wybrane zostały imprezy kulturalno-rekreacyjno-sportowe, które są ponadlokalne lub mają taki potencjał:

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Gmina Miejska Bolesławiec:

- Bolesławieckie Święto Ceramiki trwa 5 dni - impreza o charakterze plenerowym poświęcona tradycjom ceramicznym Bolesławca obejmująca happeningi z udziałem artystów ceramików, kiermasz ceramiczny, warsztaty ceramiczne otwarte dla publiczności, występy gwiazd estrady. Imprezie towarzyszy Parada z Miłości do Gliny – Gliniada. Odbywa się zawsze w przedostatni weekend sierpnia.
- Dni Miasta trwają 3 dni - Święto miasta promujące wielokulturowy charakter Bolesławca i okolic. Wspólna zabawa mieszkańców koncerty, działania rekreacyjne, liczne konkursy
- Festiwal Kultury Południowosłowiańskiej – impreza plenerowa o charakterze folklorystycznym pielęgnująca tradycje osadników z byłej Jugosławii osiadłych w Bolesławcu
- Międzynarodowy Plener Ceramiczno-Rzeźbiarski - najstarsza w Polsce impreza integrująca środowisko artystów ceramików z kraju i ze świata, której towarzyszą wernisaże, happeningi, spotkania z artystami. Efektem działań plenerowych jest organizowana corocznie wystawa poplenerowa prezentowana w wielu znakomitych salach wystawowych w kraju i zagranicą
- „Blues nad Bobrem – impreza muzyczna o kilkunastoletniej tradycji, koncerty bluesowe i warsztaty muzyczne prowadzone przez gwiazdy Bluesowo-rockowej sceny”

Gmina Bolesławiec

W 2008 roku na terenie gminy odbywały się imprezy cykliczne:

- Koncert kolęd i Jasełka
- Ogólnopolski Maraton Układania Puzzli „MAUPA”
- Festyn Ogrodniczy
- Festyn Rodzinny
- Festa Bałkańska
- Święto Pierogów
- Festyn Truskawkowy
- Festyn Świętojański
- Święto Ziemniaczane
- Konkurs Fotograficzny „Cudze chwalicie, swego nie znacie”
- IV edycja Konkursu na Najpiękniejszy List
- Wieczór Tradycji Bożonarodzeniowych

Gmina Nowogrodzic

- NOWOgrodzic NA FOLKOWO,
- Dni Gminy Nowogrodzic,
- Dożynki Gminne,
- Bieg Uliczny Nowogrodzka Dziesiątka,
- Pečenica czyli Święto Pieczonego Prosiaka.

Centrum Kultury w Nowogrodźcu organizuje wiele imprez sportowych m.in. deblowy turniej tenisa stołowego, halowy turniej piłki nożnej o puchar Burmistrza

Nowogrodźca, turniej szachowy, miniturniej koszykówki Kosz, turniej rzutek sportowych, halowa liga unihokeja.

Gmina Gromadka

Imprezy cykliczne:

- Dni Gromadki – Spotkanie Czterech Kultur
- Święto Wrzосу

Gmina Osiecznica

- Majówka Rycerska - na Zamku w Kliczkowie w czasie „długiego majowego weekendu”, od 2006 r. odbywają się Wielki Majowy Festyn Sportów Konnych i Zabaw Rycerskich, Sportowy Turniej Rodzinny oraz Jarmark Średniowieczny na podzamczu, podczas którego rzemieślnicy prezentują swoje wyroby: biżuterię kutą z żelaza i metali szlacheńskich, naczynia z gliny i drewna, wyroby snycerzy i kowali artystycznych.
- Dzień Świętego Huberta - impreza związana z tradycją myśliwską. W programie m.in.: pokaz jeździecki, z udziałem koni z wielu stajni Dolnego Śląska, poszukiwanie ukrytej kity lisa, imprezy dla całych rodzin (narty Bolka, bieg rycerski, strzelanie z łuku, rzut podkową) oraz pokazy walk rycerskich i tańców dworskich, piknik kulinarny i kiermasze wyrobów rękodzielniczych i rymarskich, garncarskich, ceramiki bolesławieckiej.
- Dni Gminy Osiecznica - Jest to cykliczna impreza gminna organizowana przez Gminny Ośrodek Kultury i Sportu. Podczas dwudniowej plenerowej imprezy odbywają się liczne zabawy i turnieje sportowe na wolnym powietrzu, wystawy oraz występy regionalnych zespołów folklorystycznych. Z przygotowanych atrakcji korzysta co roku ok. 1000 osób.
- Gminne Dożynki - Co roku na jesieni w gminie Osiecznica organizowane są tradycyjne Dożynki. Każdego roku organizowane są w innej miejscowości na terenie gminy.
- Biegi Wałami Chrobrego - impreza cykliczna. Trasa biegu prowadzi atrakcyjnymi drogami leśnymi gminy.

Gmina Warta Bolesławiecka

- Konkurs na najładniejszy Stół Wielkanocny
- Gminne Święto Plonów
- Gminny Przegląd Szkolnych Zespołów Kolędniczych

POWIAT ZGORZELECKI

Gmina Miejska Zgorzelec

- „Jakuby” - festyn staromiejski, największe wydarzenie kulturalno-rozrywkowe, organizowane ku czci wielkiego mistyka Jakuba Böhme, równolegle do Altstadtfest (Święta Starego Miasta) w Goerlitz, jednej z największych tego rodzaju imprez w Niemczech. W roku 2008 w imprezie uczestniczyło ok. 0,5 mln osób. W ostatni weekend sierpnia Zgorzeleckie Przedmieście Nyskie zapełniają postacie jakby przeniesione z innej epoki. Dzięki zaproszonym

rzemieślnikom, bractwom rycerskim każdy zainteresowany ma okazję, choć trochę poznać magię średniowiecza. Pierwsze dwa dni: piątek i sobota, to przede wszystkim spotkanie z historią, dzień trzeci – niedziela, to spotkanie ze sztuką. Altstadtfest i Jakuby odbywają się w najstarszych częściach Zgorzelca i Goerlitz, miast o wspólnej historii.

- W kalendarzu imprez znajdują się również:
- „Dni Zgorzelca” oraz Zgorzelecka Majówka – oferta oparta jest na różnicy w tradycjach świętowania mieszkańców Zgorzelca i Goerlitz. W programie znalazły się np. prezentacje kuchni regionalnych – narodowych, rękodzieła itp. Poza koncertami zespołów na scenie amfiteatru, atrakcje „dzieją się” również na terenie wokół, który staje się wielkim jarmarkiem „wszelkich różności”. Teren wokół zamienia się w place zabaw, stoiska warsztatowe, sprawnościowe tory przeszkód itp.
- „Festiwal Kultur”, jest to impreza kulturo-twórcza, integrująca ludzi żyjących w różnych krajach, ale mających tę samą pasję. Spotkania odbywają się wiosną każdego roku. Prezentowane programy muzyczne obejmują różne rodzaje muzyki. Wspaniały klimat i atmosfera panująca wśród uczestników spotkań, a także znakomity odbiór publiczności, powodują, że spotkania z roku na rok cieszą się coraz większym zainteresowaniem.
- W grudniu odbywa się Koncert Kolęd Młodzieżowej Orkiestry Mandolinistów.
- Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych ViaThea oraz
- liczne wystawy, wernisaże oraz imprezy sportowe m.in. Europamaraton Görlitz – Zgorzelec- największe wydarzenie sportowe realizowane w Europamieście Zgorzelec/Görlitz.

Gmina Bogatynia

- Karbonalia
- Hałda Jazz - Bogatynia
- Sobórki z Puszystymi
- Urodziny Jakuba
- I Bogatyńskie Targi i Wystawa Ekonomii Społecznej
- I Bogatyński Przegląd Piosenki Abstynenckiej
- Tour de Feminin 2008
- OpenTheaven w Sięniawce
- Streetball 2008
- Turniej Dwuboju Rakietowego
- Ludek Vele: opera w kościele
- Wycieczka rowerowa Berzdorfer See
- „XI Puchar Turowa” Mistrzostwa Polski
- Pieszko do Heřmanic - pokaz rzeźby w drewnie
- Wycieczki rowerowe: „Domy przysłupowe i muzea”, „U podnóża szczytu Luž”
- I Mistrzostwa Euroregionu Nysa w Trójboju Siłowym
- Wycieczka rowerowa: śladami rajdu aut zabytkowych
- Dzień Energetyka 2008
- VII Europejski Odpust Kopaczów – Oldrichov
- Bieg Ulicami Bogatyni
- Francuska Ozma, czyli jazz w Bogatyni
- III MFPD Śpiewający Seniorzy
- Pierwsza wystawa fotograficzna Niezależnych fotografów

- VI Otwarte Mistrzostwa Karate
- Festiwal Piosenki Jesienny Liść
- Narodowe Święto Niepodległości

Gmina Pieńsk

„Szczodry Wieczór” – impreza cykliczna w ramach współpracy transgranicznej polsko-niemieckiej pomiędzy Gminą Pieńsk a gminą Nisseaue. W ramach euroregionalnych spotkań kultury ludowej nad Nysą Łużycką.

Podczas imprezy wszyscy licznie zgromadzeni uczestnicy na nowo przeżywali atmosferę świąt Bożego Narodzenia wyrażoną w śpiewie kolend i wspólnej biesiadzie.

„Mała Wielkanoc” - Mała Wielkanoc – obrzędy, tradycje, potrawy wielkanocne impreza trinarodowa z udziałem mieszkańców Gminy Nisseaue i Serbołużyczan z Rohne)

Ekumeniczna Droga Krzyżowa,

Dni Pieńska – Festyn Most (zawsze w czerwcu),

Coroczna impreza odbywająca się na błoniach Pieńska nad Nysą Łużycką z udziałem mieszkańców gminy Pieńsk i Nisseaue,

Alter Piknik (18-19.07.2008 r. <http://alterpiknik.republika.pl>),

Cykliczny, odbywający się w sezonie letnim festiwal organizowany przez STOWARZYSZENIE PROMOCJI KULTURY ZIEMI PIENSKIEJ z Pieńska. Jeden z nielicznych alternatywnych festiwali na Dolnym Śląsku, promujący kulturę niezależną i awangardową, nastawioną w dużej mierze na działania kontrkulturowe w pozytywnym tego słowa znaczeniu.

Ideą festiwalu są spotkania młodzieży z różnych części Europy, głównie z Polski, Niemiec i Czech.

Rocznica forsowania Nysy Łużyckiej w Toporowie,

Dożynki gminne.

Gmina Węgliniec

- Majowy Festyn rodzinny (1-3 maja)
- Noc Świętojańska (przedostatni weekend czerwca – impreza dwudniowa) z puszczaniem wianków na wodę
- Dzień Ludzkości – 13 lipca
- Jagodowe Lato & SIKAWA (Ruszków) – ostatni weekend lipca – impreza dwudniowa
- Święto Grzybów w Węglińcu to organizowana cyklicznie (we wrześniu) od 1997 roku dwudniowa impreza, której głównym punktem są Mistrzostwa Europy w Zbieraniu Grzybów.
- Konkurs pieśni patriotycznej – 11 listopada
- Konkurs na ozdobę bożonarodzeniową

Gmina Sulików

- „Święto Ziemniaka”
- Dożynki Gminne 2007
- Pożegnanie lata
- Jesienne Spotkania Muzyczne
- Otwarty Turniej Tenisa Stołowego

Gmina Zawidów

- Zawidowska Majówka
- "Urodziny Jakuba" - 27-29 czerwca
- Międzynarodowe Teatry Uliczne

Gmina Przemków

Imprezy cykliczne:

- Dni Przemkowa „Chrońmy Skarby Naszej Przyrody”- 1-wszy weekend maja
- Dolnośląskie Święto Wina i Miodu – ostatni weekend września
- Święto Pieczonego Ziemniaka - październik
- Święto Pieczonego Barana - październik
- Majówka z ptakami w Przemkowskim Parku Krajobrazowym

Gmina Chocianów

- Halowy Turniej Tenisa Ziemnego
- Zimowy Turniej Halowej Piłki Nożnej o Puchar Burmistrza Miasta I Gminy Chocianów
- Maraton Tańca Nowoczesnego
- Otwarty Turniej Piłki Ręcznej
- “Dzień Strażaka”
- Gminne Zawody Wędkarskie o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy Chocianów-
- Turniej Rugby Osób Niepełnosprawnych
- Gminne Biegi Przełajowe
- Powiatowe Zawody Strażackie w Chocianowie
- Rejonowe Zawody Wędkarskie z okazji “Dnia Dziecka”
- “Zjazd Rakowian”
- Piknik Reggae
- “Dzień Jagody”
- „Dni Parchowa”
- “Spotkania pod Kyczerą”
- Chocianowski Turniej Streetball
- Mistrzostwa Chocianowa w Biegach Długich
- Dożynki Diecezjalno – Powiatowe
- Bieg Jesieni w ramach ogólnopolskiej akcji „Polska Biega”

Gmina Lubin

- Inscenizacja Męki Pańskiej (przed Wielkanocą) - Szklary Górne.
- Chwila z Rusińską i Łemkowską Kulturą – Lisiec; występy łemkowskich zespołów, wystawy, łemkowska zabawa (w 2008 r. odbyła się IV edycja imprezy); główny organizator - lokalne Koło Stowarzyszenia Łemków w Liścu.
- Nasze Kulinarne Dziedzictwo, edycja gminna - gminny konkurs kulinarny
- Konkurs kulinarny - produkt co roku inny, np. w 2008 r. odbył się konkurs „Ziemniak na 1000 sposobów”.
- Tradycje Wielkanocne – konkurs na potrawy oraz najpiękniejszą palmę Wielkanocną poprzedzony warsztatami.
- Tradycje Bożonarodzeniowe – konkurs na potrawy wigilijne oraz przygotowanie stołu świątecznego, poprzedzony warsztatami.

- Konkurs „Kartka Bożonarodzeniowa”; odbyły się już dwie edycje tego konkursu organizowanego przez GOK w Księżenicach (zwycięska kartka jest wysyłana przez Wójta do mieszkańców Gminy Lubin).

Ponadto od 2009 roku w Gminie Lubin organizowane będą cyklicznie:

- „Przegląd Zespołów Folklorystycznych”,
- „Święto Kapusty i Pieroga”, które jako festyn ludowy skupi się na wszelkiego rodzaju zabawach i konkursach tematycznie związanych z kapustą i pierogami.

2.2.6. Pozamaterialne walory kulturowe (wybitne postacie, legendy, tradycje, obyczaje, przepisy kulinarne)

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „WRZOSOWA KRAINA”

Gminy Przemków, Chocianów, Gromadka, Lubin oraz Bolesławiec obejmuje obszar Lokalnej Grupy Działania pod nazwą „Wrzosowa Kraina”, której nazwa wiąże się z wyróżniającym elementem krajobrazu, jakim są rozległe wrzosowiska. Atutami obszarów są: harmonijne współgranie kultury polskiej, łemkowskiej, jugosłowiańskiej i romskiej, serdeczność i otwartość mieszkańców, smaki zróżnicowanej kuchni regionu, subtelność rękodzieła, jakość usług

Oryginalne potrawy:

Bogactwo Wrzosowej Krainy stanowią przetwory z runa leśnego, tj. grzybów i owoców leśnych oraz wrzosowe miody. Miejscowa kuchnia łączy smaki kilku kultur, m.in. tradycyjna kuchnia łemkowska. Poniższe produkty można nabyć na licznych festynach gminnych.

Miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich

Miód wrzosowy jest mniej popularną odmianą. Wyróżnia się barwą jasnobrunatną o odcieniu czerwonym, a przede wszystkim galaretowatą konsystencją. Ma słabo wyczuwalny, z czasem zanikający zapach kwiatu wrzosu i przyjemny, lekko gorzkawy smak. Ze względu na swoje wyjątkowe cechy wynikające z położenia pożytków na poligonach w Przemkowie i Świętoszowie Miód Wrzosowy z Borów Dolnośląskich wpisany jest na Listę Produktów Tradycyjnych. 30 maja 2008 Miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich został zarejestrowany w Unii Europejskiej jako Chronione Oznaczenie Geograficzne.

Orzechy w miodzie

Orzechy w miodzie Elżbiety i Romana Śmieszków (Pasieka w Przemkowie) ukoją smutek i wyleczą chandrę. Produkt wyrabiany według tradycyjnej receptury z miodów z własnej pasieki i orzechów włoskich z przydomowego sadu. Dzięki położeniu gospodarstwa w otulinie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego „Orzechy w miodzie” posiadają wyjątkowy smak, jak i walory zdrowotne.

Miód pszczeli w plastrach

Jeden z wielu produktów naturalnych z „Pasieki Młynowo”. „Dziewiczy” plaster zatopiony w miodzie. Doskonali przy katarze siennym. Polecany również zamiast gumy do żucia dla dzieci.

Dżem z pigwy

Owoce ugotowane i zasypane cukrem można dodawać do herbaty. Dżem z pigwy jest mniej słodki od innych i ma delikatny smak.

Dżem jagodowy

Lasy chocianowskie w sezonie letnim obfitują w jagody. Mieszkańcy sprzedają je świeże lub robią przetwory: dżemy, konfitury, soki czy nalewki.

Grzybowy przysmak

Do przygotowania sałatki stosuje się, oprócz warzyw, świeżo zebrane grzyby, takie jak: borowiki, koźlaki, podgrzybki i inne grzyby pochodzące z lasów okolic Przemkowa oraz warzywa uprawiane bez nawozów sztucznych.

Grzybowa gromadka

Najbardziej znanym produktem Państwa Bronowickich jest „Grzybowa gromadka”, którą tworzą kurki, maślanki i zielonki z Borów Dolnośląskich. Ponadto gospodarstwo posiada bogatą ofertę soków, dżemów, win, nalewek, sałatek warzywnych, przetworów z owoców runa leśnego oraz borówki amerykańskiej. Od niedawna również naturalne leki na bazie ziół z ekologicznie czystych łąk i lasów w okolicy Gromadki.

Dojrzewająca kielbasa z jelenia

Wytwarzanie tego gatunku kielbasy trwa kilka tygodni. Walory smakowe zawdzięcza odpowiednio przeprowadzonemu procesowi wędzenia i dojrzewania. Właściwie dobrane mięso jest peklowane w ziołach i przyprawach. Podaje się ją na zimno, cienko pokrojoną w plasterki. Może służyć też jako przystawka lub zakąska.

Kielbasa z dziczyzny

Gospodarstwo „Wrzosówka” pielęgnuje staropolską kuchnię i zwyczaje myśliwskie, dlatego też w jego ofercie znajduje się tradycyjna kielbasa z dziczyzny, wytwarzana według starych, domowych receptur.

Pasztet z Wrzosowej Krainy

Tradycja robienia pasztetu istnieje w rodzinie wytwórców od ponad 30 lat a przepis był wypracowany i udoskonalany na przestrzeni wielu lat. Pasztet z powstaje z dokładnie zmielonych kawałków sarniny, mięsa dzika, zająca, jelenia oraz z dodatkiem mięsa wieprzowego, cielęciny i... jagnięciny owcy wrzosówki!

Pieczenica

Pieczenica to oryginalna nazwa dla pieczonego w piecu chlebowym peklowanego prosiaka lub dzika z dodatkiem kaszy lub w cieście chlebowym. Tradycję przywieźli na obszar Wrzosowej Krainy przesiedleńcy z Jugosławii.

Chleb wiejski

Kiedyś chleb robiony był w każdym domu. Tradycyjny chleb wiejski na zakwasie to specjalność Domu Leśnika; podawany ze Smalcem Leśnika i ogórkiem kwaszonym lub z grubą warstwą zwykłego wiejskiego masła.

Smalec Leśnika

Smalec z dodatkiem aromatycznych ziół, owoców, warzyw i wielu przypraw.

Hołubcie

Hołubcie lub hołupcie to ziemniaki z mięsem i kaszą „zwite” w sparzony liść kapusty, okraszone skwarkami i cebulką. Tradycja przygotowywania hołubci pochodzi z dawnego województwa lwowskiego, skąd została przesiedlona w te strony większość rodzin. Kiedyś hołubcie były potrawą wigilijną, ale z biegiem czasu stały się daniem obiadowym. Przekazywany w formie ustnej przepis przetrwał do dziś. Potrawa jest bardzo popularna zwłaszcza wśród starszych mieszkańców Wrzosowej Krainy.

Keselica

Keselica (żur łemkowski) to jedno z podstawowych dań łemkowskich na wigilijnym stole. Powstaje ona z zakwasu, przygotowanego z mąki pszennej i owsianej lub płatków owsianych, smaku dodaje podsmażona na maśle cebula oraz czosnek i kminek. Je się z podanymi na osobnym talerzyku ugotowanymi w całości ziemniakami. Keselica przygotowywana jest od pokoleń w sposób tradycyjny przez

Łemków zamieszkujących Przemków i okolice. Jej smak można poznać podczas lokalnych imprez, zwłaszcza Łemkowskiej Watry na Obczyźnie w Michałowie czy Łemkowskim Kermeszu.

Juha-kompot z suszonych owoców

Tradycyjne danie kuchni łemkowskiej z suszonych owoców (jabłko, gruszka, śliwka). Przygotowanie dość proste: zalać owoce wodą i odstawić na kilka godzin, następnie w tej samej wodzie zagotować. Można dodać cukru do smaku. Juhe można podawać na ciepło lub zimno, jako kompot do picia. Juha, podobnie jak inne łemkowskie dania, jest serwowana podczas lokalnych świąt i imprez we Wrzosowej Krainie.

Nalewka jagodowa

W Borach Dolnośląskich na obszarze Wrzosowej Krainy nalewkę jagodową można skosztować w wielu domostwach, ze względu na obficie występujące na tym terenie jagody. Często rodzinne przepisy, przekazywane z pokolenia na pokolenie, przywiezione zostały na te tereny przez ludność wysiedloną z Kresów Wschodnich. W skład nalewki wchodzi świeże owoce jagód oraz żywe gałązki krzewów jagody, tzw. jagodziny. Produkt ten jest dostępny podczas wszystkich imprez i świąt lokalnych na terenie Wrzosowej Krainy, zwłaszcza podczas Święta Jagody w Chocianowie.

Karp przemkowski wędzony

Karpia wędzonego można skosztować w gospodarstwie agroturystycznym Amazonka w Ostaszowie w gminie Przemków. Ryba pochodzi ze stawów przemkowskich, a wędzona jest w całości metodą tradycyjną w domowej wędzarni. To właśnie temu karpiowi poświęcone jest październikowe Święto Wesołego Karpia, które odbywa się w „Amazonce”.

Winne octy z dodatkiem ziół

Przyprawy nadają potrawom smak i aromat. Mają też właściwości lecznicze, regulują trawienie, wzmacniają apetyt. Ocet winny z dodatkiem ziół wytwarzany jest przez panią Bogumiłę Naruszewicz ze wsi Borówki. Są też octy z dodatkiem gałązki wrzосу – symbolu Wrzosowej Krainy.

Miodowe pierniczki z Przemkowa

Ciastka piernikowe mają najdłuższą tradycję spośród wszystkich wypiekanych ciast. Ich nazwa wywodzi się od staropolskiego słowa pierny, czyli pieprzny, bowiem pieprz jest jedną z przypraw wchodzących w skład pierników. Charakterystyczną cechą ciastek piernikowych jest ich miodowy i korzenny smak. Pierniczki z Przemkowa robi się na bazie miodu wrzosowego, który nadają im oryginalny smak. Pierniczki można dostać przede wszystkim na jarmarkach bożonarodzeniowych.

Rzemiosło:

Łemkowskie pisanki

Jedna ze starych łemkowskich legend mówi o tym, że, gdy Chrystusa przybijano do krzyża z ran pociekła krew, ścinając się w czerwone jajeczka. Stojąca pod krzyżem Matka Boska oblewała je łzami zmieniając w pisanki. Marta pozbierała je, a Matka Boska rozdała dzieciom na pamiątkę i przestrożę, żeby żyły w zgodzie i wzajemnej miłości. To pewnie dlatego są one tak piękne i barwne. Wschodnia część Borów Dolnośląskich zamieszkiwana jest przez sporą grupę Łemków, przesiedlonych tutaj po II wojnie światowej. Kultuwują oni tradycje swoich przodków, które objawiają się m.in. poprzez malowanie pisanek. Łemkowskie pisanki, oparte na etnicznym wzornictwie, zachowały niezwykle bogatą ornamentykę i stanowią perełkę kulturową

Wrzosowej Krainy. Można się o tym przekonać, biorąc udział w warsztatach oferowanych w ramach Ekomuzeum Wrzosowej Krainy w Przemkowskim Ośrodku Kultury.

Malarstwo Elżbiety Buganik

Malarstwo jest pasją artystki. Tworzy od blisko dwudziestu lat. W otoczeniu Borów Dolnośląskich, które są jej inspiracją, powstają obrazy olejne na płótnie i płycie pilśniowej. Można je spotkać na imprezach lokalnych, regionalnych oraz za granicą, np. na organizowanych przez Muzeum Regionalne Związku Krajoznawczego Rheinland w Niemczech.

Malarstwo Zygmunta Grocholskiego

Pan Grocholski z Przemkowa tworzy techniką olejną na płótnie i płycie. Używa także pastelów, akwareli, ołówka i tempery na desce (ikony). Poza tym tworzy freski na ścianach oraz napisy w różnym stylu literackim. Oprócz twórczości współczesnej, która jest pasją artysty, maluje również portrety, pejzaże, kwiaty oraz krajobrazy na zamówienie klientów. Wykonuje też kopie znanych mistrzów. W swoich pracach pan Grocholski często czerpie inspirację z krajobrazu Przemkowa i najbliższej okolicy, uwieczniając tym samym najpiękniejsze miejsca Wrzosowej Krainy.

Gobeliny Leokadii Adamowicz z Przemkowa

Jeśli istnieje jakaś dziedzina twórczości, w której komputer nie znajduje zastosowania, to jest nią z pewnością tkanina artystyczna. Wynalazek krosna pionowego sięga 5000 lat p.n.e. Tkanie daje mocne poczucie uczestnictwa w tworzeniu dóbr materialnych, które nie tylko ułatwiają, ale przede wszystkim upiększają życie. Tkactwo zwykle kojarzy się z twórczością zastrzeżoną dla artystów. W rzeczywistości jest rzemiosłem, którym może parać się każdy. Wystarczy zwykła drewniana rama, garść gwoździ, kolorowa wełna i ... uczestnictwo w warsztatach, które znajdują się w ofercie Pani Adamowicz.

Ceramika artystyczna Aleksandry i Hieronima Niemczyków z Przemkowa

Wyroby wykonywane są ręcznie metodami tradycyjnymi (lepienie, garncarstwo, szklwienie) oraz wypalane w piecu elektrycznym, jak i ogniowym, w temperaturze od 1000 do 1250 °C. Cechują się wysoką trwałością, mogą być używane do celów spożywczych, np. misy, kubki, talerze, filiżanki, ponieważ stosowane szkliska posiadają atesty wg norm europejskich do kontaktu z żywnością. Małżeństwo artystów-ceramików wykonuje również ceramikę ozdobną ogrodową - rzeźby czy donice, które są odporne na mróz i cały rok mogą stać na dworze. W ofercie znajdują się także warsztaty edukacyjne dla dzieci, młodzieży oraz osób niepełnosprawnych, prowadzone we współpracy z Fundacją „Sprawni inaczej” z Gdańska.

Rzeźba artystyczna Jana Bałabucha

Od dziecięcych lat inspirowała go sztuka piękna. W roku 2001 pan Bałabuch przeszedł na emeryturę i pochłonęła go pasja rzeźbienia. Obecnie wykonuje rzeźby i płaskorzeźby w drewnie czy piaskowcu oraz pomniki. Jego autorstwa jest droga krzyżowa w kościele Miłosierdzia Bożego w Przemkowie, jak również pomnik papieża Jana Pawła II, który stoi przy tymże kościele. Rzeźby wykonywane są z tutejszych materiałów, tj. drewna lipowego lub olchowego.

Ręcznie robiona biżuteria

Pani Marta wykonuje oryginalną biżuterię, sznury szklanych koralików, drewniane zawieszki, naszyjniki, bransoletki, broszki, kolczyki itp.

Hafty krzyżykowe i richelieu, stroiki świąteczne

Rękodzieło artystyczne w postaci haftu richelieu oraz krzyżkowego to domena pani Weroniki Kwaśniak. Haft krzyżkowy obejmuje bardzo szeroką gamę wzorów, m.in. haft z motywami charakterystycznymi dla różnych wydarzeń rodzinnych, tj. wesele, chrzciny, narodziny dziecka czy znaki zodiaku. Haft richelieu to drobne formy, idealnie nadające się do przystrajania np. okien na Boże Narodzenie. Ponadto pani Weronika zajmuje się komponowaniem stroików świątecznych z gałązek, liści, szyszek i suszonych kwiatów. Wyroby pani Weroniki Kwaśniak można podziwiać i nabyć podczas imprez lokalnych we Wrzosowej Krainie.

Koronki Urszuli Ryś

Pani Urszula z Różyńca ma w swojej ofercie obrusy, bieżniki, serwetki, ozdoby okienne, firanki, ozdoby świąteczne, bieliznę osobistą oraz stroje kąpielowe. Prace są wykonywane na szydełku, a dostać je można w domu pani Urszuli, na targowiskach oraz podczas imprez lokalnych we Wrzosowej Krainie.

Lawendowe zapachy

Lniane woreczki pani Bogusi Naruszewicz z zapachem lawendy i innych aromatycznych ziół.

Świece z wosku pszczelego

Świece wykonane są w całości z czystego wosku bądź plastrów pszczelich pochodzących z przemkowskich pasiek. Zarówno kolor, jak i zapach odróżnia je od tradycyjnych świec parafinowych, roztaczają wokół delikatny aromat miodu.

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „BORY DOLNOŚLĄSKIE”

Gminy Węgliniec, Pieńsk i Osiecznica są partnerami i współzałożycielami Lokalnej Grupy Działania Bory Dolnośląskie.

Produkty spożywcze:

- Nalewki (ziołowe, miodowe, jagodowe) i inne alkohole Krystyna i Jerzy Słoneccy z gminy Osiecznica – Brzozownik Alicja Wyszyńska także z gminy Osiecznica - Nalewka sosnowa
- Domowe leki na bazie miodu i lub ziół Alicja Wyszyńska z gminy Osiecznica - Syrop sosnowy Krystyna i Jerzy Słoneccy z gminy Osiecznica – Propolis
- Miody z leśnych i łąkowych pożytków Krystyna i Jerzy Słoneccy z gminy Osiecznica - Miód gryczany, Miód z pyłkiem kwiatowym
- Wyroby z dziczyzny

Alicja Wyszyńska z gminy Osiecznica - Pasztet z dzika, Szynka z dzika oraz Kielbasa z dziczyzny

Restauracja Zamek Kliczków z gminy Osiecznica - Comber z jelenia w śliwowicy podany z sakiewką naleśnikową nadziewaną borowikami

"Ser zgorzelecki"

Sukcesem zakończyły się starania p. Wojciecha Majewskiego – rolnika ze Zgorzelca – oraz Południowo-Zachodniego Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze” zmierzające do rejestracji wytwarzanego tradycyjną metodą sera koziego. „Ser zgorzelecki” jest już na Liście Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa. Historia produkcji sera w Zgorzelcu związana jest z tradycjami kulinarnymi uchodźców z Grecji, którzy osiedlili się w Zgorzelcu i jego okolicach po II. wojnie światowej.

Rzemiosło:

Ceramika bolesławiecka

Produkty zakładów ceramicznych w regionie charakteryzuje piękno rękodzieła i oryginalny styl oraz użyteczność, stanowią o odrębności kultury śląskiej. Są

produkty o unikalnym w skali świata wzornictwie, nawiązujący do kilkusetletniej tradycji garncarstwa.

Dawne naczynia ceramiki bolesławieckiej zachowały się w wielu domach i są traktowane z dużym sentymentem zarówno przez Polaków jak i Niemców.

Zakłady ceramiki bolesławieckiej twórczo rozwinęły klasyczne wzornictwo, kolorystkę i formę naczyń, dostosowując je do współczesnej kultury stołu i upodobań różnych regionów Europy i świata.

Rzemiosło i produkty lokalne gminy Osiecznica

To przede wszystkim ceramika użytkowa, produkowana w Parowej. Ale także coraz bardziej popularna wśród przyjezdnych i miejscowych produkcja miodów.

Malarstwo Elżbiety Kłosowskiej – mieszkanki Starego Węglińca, absolwentki Liceum Sztuk Plastycznych w Jeleniej Górze o kierunku formy użytkowe.

Tworzy dekoracje z surowców i materiałów pochodzenia roślinnego, takich jak zioła, trawy, suszone owoce, pestki, szyszki.

Malarstwo – Jolanta Kowal zamieszkała w Ruszowie. Ukończyła Instytut Sztuki i Kultury Plastycznej w Zielonej Górze. Maluje olejami, pastelami. Zajmuje się również fotografią.

Malarstwo – Jerzy Petrus z Czerwonej Wody. Maluje przede wszystkim malownicze zakątki własnej gminy.

Rzeźba – Jan Resliński – zamieszkały w Starym Węglińcu. Rzeźbiarz – amator, Maluje również na płótnie i drewnie.

Haft krzyżowy – Bożena Kiersnowska – mieszkanka Węglińca

Halina Weiss – zamieszkała w Węglińcu. Z zawodu nauczyciel. Zajmuje się szydełkowaniem. Tworzy również kompozycje przestrzenne z wełny.

WYBITNE POSTACIE

Jakub Boehme (1575 - 1624); mistyk, filozof, teolog, szewc. Łużyczanin.

J. Boehme urodził się w 1575 r. w Starym Zawidowie w rodzinie chłopskiej, wyuczył się zawodu szewca. W 1599 r. zamieszkał w Zgorzelcu, ożenił się i nabył dom na obecnym Przedmieściu Nyskim. W roku 1600 doświadczył oświecenia duchowego - wizji, które zmieniło jego sposób myślenia i życia. W 1612 r. napisał rozprawę „Jutrzenka o poranku”, klasyczne dzieło filozofii mistycznej. Brał żywy udział w licznych dysputach teologicznych, jakie w owym czasie toczyli katolicy i wyznawcy Lutra na Łużycach i Śląsku. Zmarł w swoim domu w Zgorzelcu. Boehme cieszył się popularnością, a nawet sławą już za życia.

Irena Trojanek – Szmidt (* 1915), poetka. Od 1945 roku mieszkała w Zawidowie gdzie prowadziła aptekę. Wiersze Pani Ireny śpiewały takie postaci polskiej piosenki jak Łucja Prus czy Ewa Demarczyk. Drugą pasją Pani Ireny jest tkanie trójwymiarowych gobelinów.

Abraham G. Werner (1749 -1817), „ojciec współczesnej geologii”

Werner urodził się w Osiecznicy, w domu przy ul. Jodłowej nr 7, w rodzinie o tradycjach górniczych i hutniczych. Uczył się w Bolesławcu, studiował w Lipsku, jako naukowiec i nauczyciel związał się z Akademią Górniczą we Freibergu (Saksonia). Zmarł w Dreźnie. Werner należy do najwybitniejszych postaci w historii geologii. Jest twórcą europejskiej systematyki skał i minerałów opartej na ich cechach zewnętrznych. Zbadał i opisał wiele znanych i zupełnie nowych minerałów.

W roku 1999, dla uczczenia 250-lecia urodzin Wernera została wmurowana w ścianę jego rodzinnego domu tablica pamiątkowa z popiersiem, ufundowana przez geologów polskich i niemieckich.

Martin Opitz /23.12.1597 – 20.08.1639/ - wybitny poeta i dyplomata. Urodzony w Bolesławcu. W roku 1624 opublikował słynną do dziś „Księgę o poezji niemieckiej”. W uznaniu twórczości cesarz Ferdynand II uhonorował Opitza laurem poetyckim i nobilitował go jako von Boberfeld. Znany już poeta został sekretarzem burgrabi wrocławskiego Hannibala von Dohna, a po jego śmierci pozostawał na służbie książąt śląskich: brzeskiego Jana Krystiana i legnickiego Jerzego Rudolfa. Po zajęciu Śląska w 1635 roku przez wojska cesarskie uszedł na terytorium Rzeczypospolitej. Jego pierwszym polskim mecenasem został starosta kościelżyński, późniejszy kasztelan gdański i wojewoda pomorski Gerard Denhoff. On też zaprotegował znanego poetę i dyplomatę u króla Władysława IV. Opitz przyjął stanowisko historiografa na dworze polskiego władcy, a nieco później królewskiego sekretarza. W czasie swego pobytu w Gdańsku poeta opublikował wiele wierszy i mów pochwalnych, przekłady „Antygony” i Psalmów Dawida, rozprawę o Sarmacji i Sarmatach dedykowaną wielkiemu kanclerzowi koronnemu Tomaszowi Zamoyskiemu. Doniosłość dokonań Martina Opitza na polu niemieckiej literatury można porównać z rolą, jaką odegrała twórczość Petrarki we Włoszech, Ronsarda we Francji i Kochanowskiego w Polsce. Bolesławiecki poeta sformułował zasady niemieckiej twórczości poetyckiej w oparciu o retorykę i poezję antyczną. Udowodnił, że poezja w języku narodowym może również zachwycać swą kunsztowną i wyszukaną formą, a także szerzyć ideały humanizmu.

Stanisław Borowski – to jeden z najlepiej sprzedawanych na świecie artystów tworzących w szkło znany w Europie, USA, Japonii. Jego nazwisko nie jest obce największym kolekcjonerom świata, a prace znajdują się w najlepszych europejskich galeriach. Prace Borowskiego kupił m.in. były prezydent USA Jimmy Carter oraz aktorzy: Whoopie Goldberg i Nicolas Cage. Zainteresowani mogą odwiedzić pracownię artysty w Tomaszowie Bolesławieckim

LEGENDY KLICZKÓW

Obecną swą nazwę otrzymał Kliczków, gdy powstał nad brzegiem Kwisy kasztel kamienny, strzegący jedyne go wówczas brodu na odcinku dolnego biegu rzeki i był kluczem, zamykającym puszczańską drogę z Łużyc, do kraju polskiego księcia Mieszka. Droga była rzadko uczęszczana, pamiętała jednak czasy, gdy do kraju Polan próbował się nią dostać twórca Marchii Wschodniej i morderca połabskich Słowian, słynny graf Geron. Jego pochod zatrzymało wtedy drewniane dworzyszczce, wzniesione na rozkaz księcia Mieszka i zasieki ze ściętych drzew. W sto lat później tą samą drogę wybrał sobie cesarz niemiecki Henryk V, który szedł pokonać Krzywoustego w 1106 roku. Owa cesarska wyprawa zakończyła się bitwą na Psim Polu pod Wrocławiem, po której książę Krzywousty wybudować kazał zamek na brzegu Kwisy.

- Masz nim jak kluczem zamknąć drogę każdemu, kto od zachodu do naszego kraju zechce się wdrzeć – powiedział rycerzowi Tomirowi, gdy mu ten zamek nadawał wraz z okolicznymi ziemiami. Nakazał mu też, by ożenił się i rodzinę założył, a nawet wyswatał mu córkę jednego z rycerzy kaliskiego księcia, kobietę z rodu

Topolczan, która wprawdzie wdową była od lat kilku, ale na matkę jeszcze się nadawała i pięknoscią swą kusila mężczyzn.

Dwa lata przeżył Tomir wraz z żoną w zamku, który od słów Krzywoustego nazwał Kluczem, aż któregoś dnia wezwał go książę, by wraz z nim na Pomorzan pociągnął. W zastępstwie przysłał do zamku nad Kwisą jednego ze swych setników, czeskiego rycerza Bogdara. Spodobał się ten Bogdar pięknej Topolczanównie, bo młodszym był i przystojniejszym od jej męża oraz ogłady dworskiej miał znacznie więcej, a prócz tego pieśni i piosenki wesołe potrafił śpiewać.

Nie oparła się słowom tych pieśni, ani uwodzicielskim spojrzeniom Czecha. Było im dobrze razem, więc zaczęli żyć ze sobą jak mąż z żoną. Szczęście kochanków nie trwało jednak długo. Przerwała je wieść o zwycięstwie Krzywoustego nad Pomorzanami i powrocie rycerza Tomira.

Wieść ta zmartwiła Bogdara, który poczuł się panem zamku nad Kwisą i po uszy był zakochany w żonie Tomira. Zmówił się więc z nią i za jej zgodą urządził zasadzkę na powracającego z wojny prawowitego gospodarza. Ujął go przez zaskoczenie, gdzieś nad rzeką Szprotawą i potem jadąc skrycie nocami dowiózł związanego do zamku. Następnie zakuł w łańcuchy wmurowane do ściany lochu, a sam uczynił się panem, a nie chwilowym zastępcą. Posłał Krzywoustemu wieść, że rycerz Tomir został podczas drogi powrotnej napadnięty w dolnośląskich borach przez tura i zabity, a jako dowód posłał jego podarte i pokrwawione odzienie. Udało mu się też przekonać biskupa wrocławskiego, że żona Tomira stała się ponownie wdową i uzyskać zgodę na ślub z nią.

Odbyło się w zamku huczne wesele, które trwało ponad tydzień. Tymczasem Tomir w zimnym lochu myślał o ucieczce. Poprzysiągł swej żonie i Bogdarowi zemstę i czekał z nadzieją w sercu na jej spełnienie. Planował ją dniami i nocami, leżąc na garści zgniłej słomy, codziennie karmiony lichym jadłem i pogardliwymi słowami przez tych, dla których kiedyś był panem.

Dopiero po dziesięciu latach nadarzyła się mu sposobność odzyskania wolności gdy do Bogdara przybył jego młodszy brat, garbaty i chorowity, pogardzany przez wszystkich Proslaw. Zastępował on przez pewien czas w zamku Bogdara, gdy ten pojechał odwieźć księciu roczną daninę i wtedy właśnie Tomir przekonał się, że ten garbus jest chorowicie zachłanny na złoto. Podczas jednej z rozmów namówił Proslawą, by ulżył jego cierpieniom w kamiennej, nieogrzewanej wieży, obiecując w zamian przekazać zakopany w lesie skarb, który nigdy nie będzie mu już potrzebny.

Podstęp się udał. Proslaw wyprowadził Tomira nocą do lasu, gdzie ten miał mu wskazać zakopany w ziemi skarb. Niesioną łopatą ogłuszył zachłannego kalekę, związał go i w zamku oczekiwał powrotu Bogdara. Ujął go, wraz ze swą niewierną małżonką, i osobiście zamurował ich w lochu, w którym był więziony. Nie zamorzył ich tam głodem, jak w pierwszym porywie zemsty planował. Dawał im jeść co trzeci dzień, by przedłużyć ich konanie. Codziennie przychodził sycić swe oczy ich męczarniami.

Bogdar zmarł w drugim roku pobytu w lochu. Zadał sobie śmierć głodową, nie mogąc znieść powolnego konania i wysłuchiwania utyskiwań współtowarzyszek. Dopiero po jego śmierci ulitował się Tomir nad swą byłą małżonką. Odesłał ją którejś zimowej nocy do jednego z klasztorów żeńskich w Saksonii, by resztę swego życia mogła pokutować za wszelkie zło popełnione .

<http://www.osiecznica.pl/historia/legenda-zamku>

WRZOSOWA KRAINA

O dawnych mieszkańcach „Wrzosowej Krainy”, ich życiu i wierzeniach, wiele nam mówią legendy - opowieści przekazywane w tradycji ustnej i zapisane przez miejscowych autorów. Traktują one o bulwersujących i cudownych zdarzeniach, czarach i „strachach”. Odnajdujemy w nich wątki i słowiańskie, i niemieckie.

Dzwon ze Szklarek

W Szklarkach obok drogi prowadzącej przez wieś znajduje się trójkątny plac. Ma on formę zagłębienia. Według miejscowego podania, jest ono pozostałością po stojącym tu ongiś kościele. Choć mieszkańcy dzisiejszych Szklarek biorą to raczej za zmyślenie, jednak raz po raz znajdowane kości wskazują na pierwotne przeznaczenie miejsca. Opowieść głosi, że znajdował się tu kościół i miejsce cmentarne. Do czasu, aż wielka choroba spustoszyła i wyludniła wieś. Nie pozostał tu żywy żaden człowiek, kościół stał opuszczony, na koniec wszystko zniknęło. Wiele lat później zdarzyło się, że dzik rył w tym miejscu i wtedy na powierzchni ukazał się dzwon. Ma on się jeszcze dziś znajdować w którymś z kościołów w przemkowskiej okolicy. Choć nie mówią o tym kościelne dzieje i kronika Przemkowa, uważa się, że w Szklarkach pierwsi chrześcijanie oddawali cześć Bogu i mieli miejsce pochówku. W tej wsi mogła się też znajdować pierwsza stała siedziba książąt.

Zjawa myśliwego na Górze Grodowej

Na północ od książęcego parku w Przemkowie rozciągają się stawy i łąki. Podłożem jest niezgłębione trzęsawisko, wielkie na kilka tysięcy kroków. Przy najdalszym krańcu lasu wznosi się zaokrąglony pagórek. Jest on od jednej strony porośnięty sosnowym lasem, z innych zaś krzewami. Ma piaszczysty wierzchołek, jednak w dawniejszych czasach ponad powierzchnię wystawały kamienie, a i obecnie w niejednym miejscu wśród zarośli stwierdza się utrwalaony grunt. Podanie głosi, że jest to miejsce, które było siedzibą pierwszych mieszkańców dzisiejszego Przemkowa. Stale i bezpiecznie tu bytowali. Jeszcze do niedawna daremnie byłoby nakłaniać mieszkańców tej okolicy, aby nocą zbliżyli się do tego miejsca. Krążyły jeżące włos na głowie opowieści o dzikim myśliwcu, który tam ma swoją kwaterę.

Dąb króla Bolesława

Za ostatnimi zabudowaniami Piotrowic znajduje się potężny dąb. Ma on prawie 10 metrów w obwodzie. Okoliczni ludzie mówią, że liczy tysiąc lat, i że zasadził go sam król Bolesław - stąd jego nazwa „Chrobry”. Opowiada się co następuje.

Wielkie to było wydarzenie, kiedy cesarz rzymsko-niemiecki Otto III przybył z misją pokojową do Polski. Wiózł on z Rzymu koronę królewską dla księcia Polski Bolesława, przez co stać się on miał władcą równym innym monarchom Europy. Kiedy cesarz ze swoją świtą przybył nad Bóbr, ludność miejscowa na płachtach przeniosła go przez rzekę, bowiem nie było tam mostu. Do spotkania obu władców doszło w Piotrowicach. Bolesław z radością powitał cesarza, ten zaś wręczył mu koronę. Polski książę wydał wielką ucztę na cześć gości; trwała ona trzy dni. W miejscu spotkania Bolesław zasadził na pamiątkę dąb - który przetrwał do dziś. Później cały orszak udał się do Poznania, a stamtąd pieszą pielgrzymką do Gniezna, po drodze, którą wysłano czerwonym sukniem. W Gnieźnie zaś odbyła się uroczysta koronacja Bolesława na pierwszego króla Polski.

Turecki sułtan na Śląskich Wałach

Na Śląskich Wałach, prastarym umocnieniu granicy między Śląskiem a Łużycami, które rozciąga się od Leszna Dolnego przez okoliczne lasy do bolesławieckich błoni, mają się przed końcem świata pokazać Turcy. Najpierw w Wińsku, w tamtejszym kościele koń tureckiego cesarza ma nażreć się owsa z chrzcielnicy. Potem zaś wojsko tureckie ma w prostej linii (przez Rudną, Polkowice i Przemków - całe 10 mil)

dotrzeć aż do Śląskich Wałów. Tam wrogiemu dowódcy wojska ukaże się złota kluba na sośnie. Do niej sułtan turecki uwiąże swojego konia, po czym położy się pod drzewem dla spoczynku – a wtedy zabity zostanie przez pewną kobietę. I dopiero wówczas wojsko tureckie zawróci się do swojej ziemi.

O herbie Przemkowa

W herbie Przemkowa widnieje jeleni. Według dawnego podania jeleni (a częściej jeszcze mówi się o łosiu), przyłączył się do bydła, które trzymane i wypasane było w niedalekim lesie. Z nim został on zagnany do miasta, gdzie też, całkowicie oswojony, pozostał. Do czasu pożaru miasta w 1804 roku godło z jeleniem można było jeszcze oglądać na kościele katolickim.

Mogiła praczeki

Przy drodze z Wierzbowej do Grodzanowic znajduje się mogiła zwana „Luchs Ilse”. Dawno temu jakaś kobieta przyszła tu wyprać bieliznę i utonęła. Musiała ona wybrać dzień uświęcony, w którym taka czynność nie uchodzi. Bowiem przypadek ten ciągle zachowywany jest w pamięci okolicznych mieszkańców i traktowany jako przestroga, a samo miejsce jest przez nich omijane.

WNIOSKI:

- Znajdujące się w regionie Bory Dolnośląskie zabytki kultury materialnej, ich wartość historyczna, zróżnicowanie stylowe i ilość, są potencjałem dla rozwoju produktów turystycznych o klasycznym charakterze poznawczym i edukacyjnym.
- Zabytkowe obiekty architektury świeckiej - dwory i pałace, w większości są zniszczone lub w stanie niezabezpieczonych ruin. Należy dążyć do uporządkowania i zabezpieczenia terenu oraz jednolitego oznakowania tablicami z informacją turystyczną i kierunkowymi.
- Ceramika bolesławiecka powinna być kreowaną marką regionu Bory Dolnośląskie.
- Działalność programowa bardzo licznych w regionie Bory Dolnośląskie samorządowych jednostek kultury (domy kultury, świetlice wiejskie i biblioteki) powinna (w miarę możliwości i potrzeby) tworzyć ofertę skierowaną nie tylko do miejscowej społeczności, ale otwartą na odwiedzających region, co podniesie atrakcyjność turystyczną małych regionów.
- W kalendarzu imprez rekreacyjnych i kulturalnych, organizowanych z udziałem samorządów są imprezy o znaczeniu ponad lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Imprezy te należy wzmacniać i stabilizować i wykorzystywać je jako narzędzie sprzedaży oferty turystycznej regionu. Należy wspomnieć, że imprezy, zdarzenia o charakterze lokalnym, mogą cieszyć się zainteresowaniem przebywających turystów i wywoływać ich chęć uczestniczenia, by z bliska poznać życie mieszkańców.
- W regionie Bory Dolnośląskie widoczna jest różnorodność kulinarna, wynikająca z tradycji wielu narodów, których przedstawicieli los powojenny tu osiedlił. Dobre i obfite (polska gościnność) jedzenie, z rodzimych produktów już cieszy się uznaniem turystów i krajowych, i zagranicznych. Należy dążyć do upowszechnienia (warunkowego!) receptur i ułatwienia turystom dostępu do regionalnych produktów (punkty sprzedaży, mała stylowa gastronomia, itp.)

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

2.3. Walory specjalistyczne i ich wykorzystanie dla turystyki aktywnej

Obok walorów krajoznawczych, które determinują możliwości turystyki poznawczej i edukacyjnej, potencjał turystyczny tworzą walory specjalistyczne, które kojarzone są z możliwością uprawiania turystyki aktywnej - w sensie sportowym, rekreacji – w sensie wypoczynku i turystyki ekstremalnej – w sensie przeżyć sportowych z adrenaliną. U podstaw walorów specjalistycznych tkwią cechy środowiska przyrodniczego, które w sposób naturalny (rzadko) lub technicznie i „udoskonalone” (najczęściej), pozwalają turystom na realizację ich potrzeb w zakresie zachowania zdrowia i sprawności, przyjemności i radości płynącej z ruchu, ekstremalnych przeżyć czy potrzeby kontaktu z naturą.

Realizację tych potrzeb określa się mianem turystyka kwalifikowana, przy czym wymaga ona od turystów przygotowania psychofizycznego i umiejętności posługiwania się odpowiednim sprzętem.

W regionie Bory Dolnośląskie elementy środowiska przyrodniczego stwarzają doskonałe warunki do uprawiania turystyki pieszej i Nordic Walking, rowerowej i konnej oraz dobre warunki do uprawiania turystyki wodnej.

2.3.1. Walory dla wędrówek pieszych

Region Bory Dolnośląskie posiada cechy środowiska naturalnego sprzyjające do uprawianiu wędrówek pieszych i Nordic Walking:

- oddalenie od źródeł „zgiełku” i zanieczyszczeń cywilizacyjnych ale: bardzo dobra dostępność, wynikająca z przebiegu samochodowych tras tranzytowych
- łagodne formy ukształtowania powierzchni,
- korzystne warunki klimatyczne: wczesna wiosna i późne nadejście zimy, duże usłonecznienie i stosunkowo mało dni deszczowych,
- rozległe obszary leśne „świeżych” borów sosnowych,
- urozmaicające krajobraz ciekły wodne i zespoły stawów śródleśnych,
- cenne zespoły roślinności o charakterze naturalnym, liczne gatunki roślin rzadkich i chronionych,
- obfitość owoców runa leśnego: grzybów i jagód,
- różnorodność zwierząt leśnych, w tym szczególne bogactwo ptactwa wodnego

Szczególnie predestynowane obszary turystyki pieszej i Nordic Walking, dla której powyższe cechy środowiska są atutem, występują w „puszczańskich” gminach: Przemków, Chocianów, Osiecznica, Węgliniec, Pieńsk. Turystyka piesza ma tu charakter „bliskiego kontaktu z naturą” i edukacji przyrodniczej.

W pozostałych gminach, gdzie wśród walorów większe znaczenie odgrywają atrakcje kulturowe, turystyka piesza ma charakter klasyczny - „poznawanie zabytków”.

2.3.2. Walory wędkarskie

Region Bory Dolnośląskie stwarza liczne możliwości uprawiania wędkarstwa, na wodach płynących i, mimo braku jezior, na wodach stojących. Należy wspomnieć, że łowienie ryb w Polsce jest ograniczone przepisami prawa i wymaga wykupienia zezwalającej karty. Wszelkich aktualnych informacji udzielają zarządy kół Polskiego

Związku Wędkarskiego w Bolesławcu, Nowogrodźcu, Osiecznicy, Pieńsku, Węglińcu, Zawidowie i Zgorzelcu.

WODY PŁYNĄCE

W wodach płynących w obszarze regionu Bory Dolnośląskie łowi się pstragi, lipienie, klenie, brzany, okonie i szczupaki, czasami amury.

- Kwis – rzeka o charakterze górsko-nizinnym, z licznymi bystrzami nawet w odcinku nizinnym. Cieszy się zasłużoną sławą u wędkarzy. Jej wody są najbardziej zasobne w ryby w dolnym biegu, na obszarze Puszczy Osiecznickiej i Kliczkowskiej, i dalej aż do ujścia. Rzeka, zanieczyszczona komunalnymi ściekami Nowogrodźca, dzięki naturalnej zdolności do oczyszczania, toczy tu wody I klasy czystości! Łowienie dozwolone właściwie na całym odcinku w regionie Bory Dolnośląskie.
- Szprotawa – rzeka w całości ma charakter nizinny z niedużą głębokością, piaszczystym lub mulistym dnem i bogatym porostem roślinnym. Zdarza się także karp, leszcz i lin, jako wpływ z hodowlanych Stawów Przemkowskich. Wędkarze preferują odcinki tuż powyżej tam w okolicach Henrykowa (gm. Szprotawa), Wiechlic i Przemkowa
- Bóbr – typ rzeki górsko-nizinnej. Dobre łowiska w okolicach Dąbrowy (gm. Bolesławiec) i od Gołnic do Kozłowa. Najlepsze odcinki dla łowienia pstrąga na granicy poligonu wojskowego.
- Czarna Wielka i Mała – niewielkie rzeczki puszczańskie o bardzo naturalnym charakterze. W rejonie Węglińca w Czernej Wielkiej w krystalicznej wodzie obserwować można grupy dorodnych pstrągów.
- Nysa Łużycka – typ rzeki górsko-nizinnej. Polecane do wędkowania okolice Bielawy Dolnej, Prędocic (Toporów), „Trzy sosny”, Dobrzyń i Bucze.

WODY STOJĄCE

W całym regionie Bory Dolnośląskie występują zespoły stawów hodowlanych (Przemków, Węglińiec, Nowogrodziec, Borowe, Syczków, Śliwnik, Bogumiłów, Patoka, Pieńsk, Sulików, Jerzmanki, Kozłice, Osiek Łużycki), a na nich coraz liczniej powstające łowiska komercyjne, często powiązane z usługami turystycznymi, np. noclegi w agroturystyce, smażalnia i wędzarnia ryb, i inne.

Szczególnie duże łowiska wyznaczone zostały w akwenach powstałych w zwirowniach doliny Bobru w na północ od Bolesławca (Bolesławice, Wizów, Stara Oleszna, Krępnica i Kozłów) oraz w dolinie Nysy Łużyckiej (Pieńsk).

2.3.3. Walory dla turystyki wodnej

Turystyka wodna zawiera w sobie możliwość poruszania się po wodzie lub pod jej powierzchnią, przy użyciu sprzętu, na akwenach naturalnych bądź sztucznych, wodach płynących bądź stojących. A więc mamy turystykę kajakową, żeglarstwo, windsurfing, nurkowanie. Spędzanie letniego czasu nad wodą i pływanie na rowerach wodnych będzie raczej rekreacją.

Region Bory Dolnośląskie nie dysponuje obecnie wybitnymi walorami do uprawiania turystyki wodnej ale duży potencjał reprezentują główne rzeki regionu: Bóbr, Kwis i Nysa Łużycka, dla rozwoju kajakarstwa oraz akweny powyroboiskowe w dolinie Bobru.

Rysunek 2. Sieć dróg wodnych i szlaków kajakowych - mapa Dolnego Śląska

SIEĆ DRÓG WODNYCH I SZLAKÓW KAJAKOWYCH DOLNEGO ŚLĄSKA

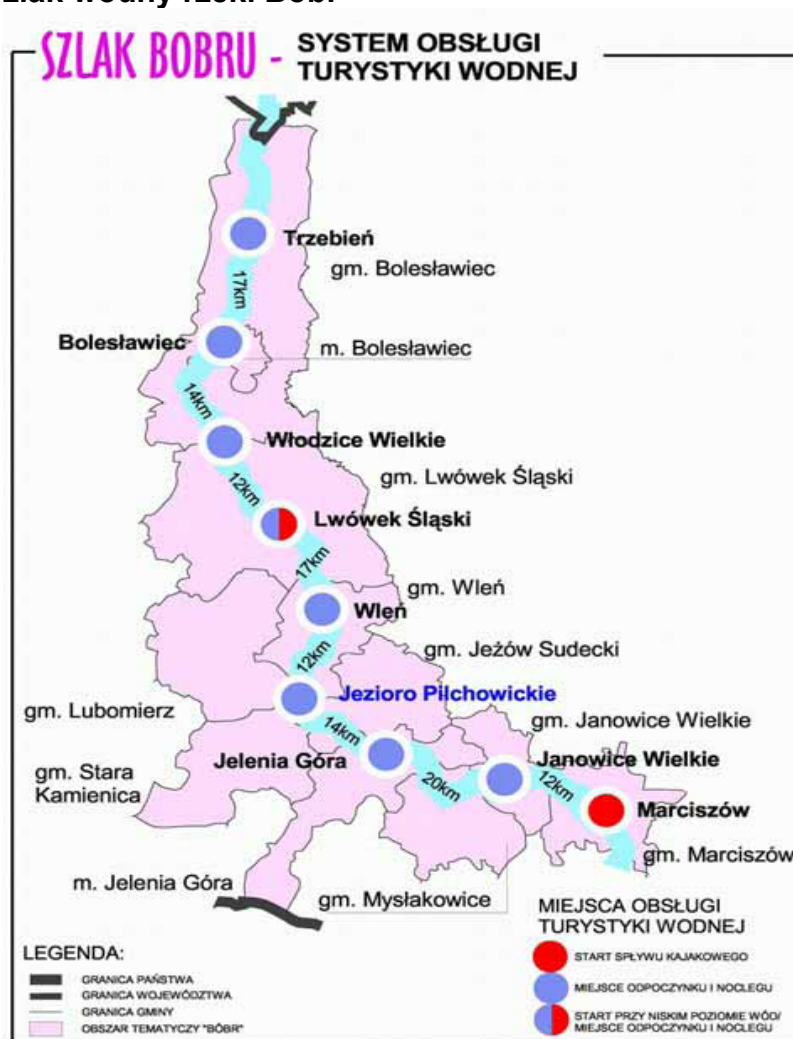

Źródło: www.wbu.wroc.pl

Bóbr - według opinii uczestników corocznej imprezy „Spływ Bobrem”, jest bardzo atrakcyjną rzeką do spływania kajakiem; jednak ciągle nie może zaistnieć na kajakowej mapie Polski, co z pewnością zniechęca potencjalnych inwestorów do zagospodarowania brzegów rzeki, brak zagospodarowania turystycznego zniechęca kajakarzy do spływania...

Na Bobrze istnieje szlak kajakowy o całkowitej dł. 240 km. Niektóre odcinki są nie możliwe do przebycia z powodu niskiego stanu wody (szczególnie w okresie lata). W Bolesławcu nad brzegiem rzeki zlokalizowane jest pole namiotowe oraz ośrodek wodno sportowy również z polem namiotowym. Władze samorządowe powiatu Bolesławiec planują budowę stanic wodnych dla kajakarzy we Włodzicach Wielkich, Bolesławcu i Trzebieniu. Istnieje potrzeba urządzenia przystani kajakowych oraz pól biwakowych z sanitariatami, jako program minimum dla obsługi turystyki kajakowej.

Rysunek 3. Szlak wodny rzeki Bóbr

Źródło: www.wbu.wroc.pl

Kwisa – również 110-kilometrowy szlak kajakowy Kwisy nie należy do „obciążonych” kajakarzami. Jedynie na dwóch jeziorach zaporowych Leśniańskim i Złotnickim (w środkowym biegu) spotyka się duży ruch na wodzie. W tym rejonie znajduje się kilka wypożyczalni sprzętu wodnego.

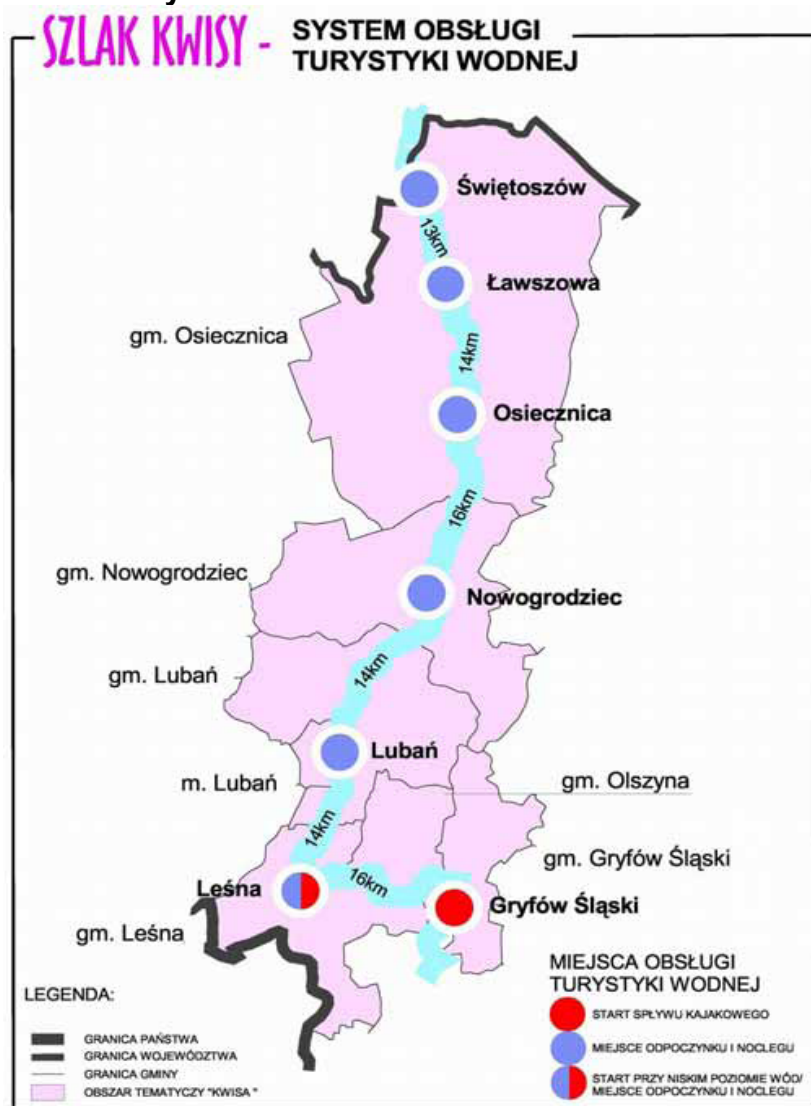
Na terenie Borów Dolnośląskich rzeka jest niezwykle malownicza, mimo nizinnego charakteru płynie wartko, pojawiają się w niej bystrza (kaskady pod Osiecznicą są „niespływalne”, konieczna przewózka). Brak tu zagospodarowania na potrzeby kajakarzy. Miejsca obsługi turystyki wodnej można zlokalizować w większych wsiach. Długość jednodniowego etapu spływu kajakowego oraz lokalne uwarunkowania wskazują na miejscowości: Osiecznica, Ławszowa i Świątoszów. Koniec szlaku Kwisy leży poza granicami województwa dolnośląskiego, u ujścia do Bobru.

Studium Gminy i Miasta Nowogrodzic pomija problem zagospodarowania brzegów rzeki na potrzeby kajakarstwa. Stosunkowo mała atrakcyjność otoczenia rzeki w tym rejonie wskazuje na celowość utworzenia tu miejsc obsługi o minimalnym zakresie programowym.

Osiecznica - gmina bogata w cenne przyrodniczo kompleksy związane bezpośrednio z rzeką. Koło Osiecznicy planuje się utworzenie rezerwatu przyrody

„Przełom rzeki Kwisy w Osiecznicy”, również walory kulturowe są wysokiej rangi: kompleksy pałacowo-parkowe w Osiecznicy i Kliczkowie. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Osiecznica, jako jedyne na szlaku kajakowego Kwisy, przewiduje rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnej bezpośrednio związanej z rzeką. Studium wyznacza, na terenie wsi Osiecznica i położonej na drugim brzegu rzeki wsi Kliczków, kierunki bardzo konkretnych działań, m.in.: zagospodarowanie dla potrzeb rekreacji brzegu zalewu wodnego w Osiecznicy, rozwój funkcji rekreacyjnych zespołu zbiorników poeksploatacyjnych w Kliczkowie.

Rysunek 4. Szlak wodny na rzece Kwisa

Źródło: www.wbu.wroc.pl

Nysa Łużycka - z uwagi na funkcje rzeki granicznej nie miała dotąd znaczenia dla turystyki wodnej. Obecnie rozważane są możliwości udostępnienia jej dla turystyki kajakowej. Szlak kajakowy może mieć początek po stronie czeskiej, co podniosłoby jego atrakcyjność turystyczną. Na długim odcinku szlak prowadziłby przez przemysłowy krajobraz Worka Turowskiego. Planowana lokalizacja miejsc obsługi turystyki wodnej, z możliwością noclegu, w miejscowościach: Zittau -

Sięniawka, Radomierzyce - Niedów, Ostritz - Krzewina, Görlitz - Zgorzelec, Pieńsk, Rothenburg.

Zittau – Sięniawka – drugie proponowane miejsce początku szlaku kajakowego Nysą Łużycką.

Dokładniejsze opracowanie omawianych szlaków wodnych przedstawia Załącznik

Rysunek 5. Szlak wodny rzeki Nysy Łużyckiej

Źródło: www.wbu.wroc.pl

2.3.4. Walory dla turystyki rowerowej

„Posiadanie” na terenie gminy ścieżki rowerowej, straciło walor wyjątkowości i turystycznego hitu - możliwość uprawiania turystyki rowerowej w regionie turystycznym jest obecnie oczywistym standardem.

Walory środowiska przyrodniczego dla turystyki rowerowej w regionie Bory Dolnośląskie są identyczne z walorami dla turystyki pieszej. Zasadnicza różnica w korzystaniu z przestrzeni między turystą pieszym a rowerowym wyraża się w długości szlaku jaki może pokonać w ciągu jednego dnia - rowerzysta porusza się trzy-cztery razy szybciej niż piechur. Na terenie nizinnym wytrzymały turysta rowerowy

swobodnie pokonuje 100-kilometrową trasę. Ma to znaczenie przy projektowaniu przebiegu szlaków rowerowych i ich zagospodarowania.

W regionie Bory Dolnośląskie istnieje stosunkowo gęsta sieć oznakowanych tras rowerowych, choć nierównomiernie pokrywająca cały obszar.

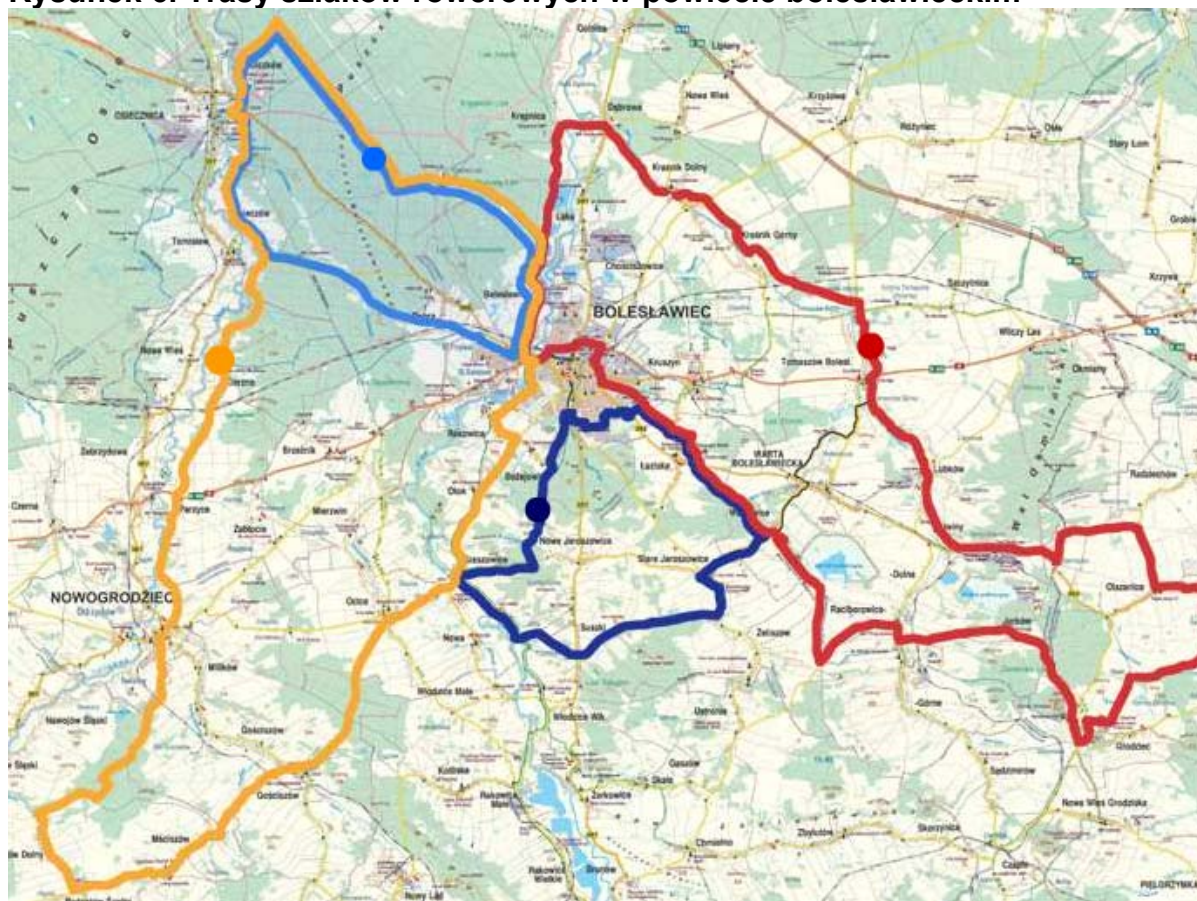
POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Miasto i Gmina Bolesławiec

Przez miasto Bolesławiec oraz okoliczne gminy przebiegają oznakowane trasy rowerowe o łącznej długości ponad 200 km, które pozwalają dotrzeć do najciekawszych i najpiękniejszych miejsc regionu. Ścieżki rowerowe wokół miasta są częścią rowerowej magistrali Drezno – Wrocław. Do tras rowerach należą pętle:

- Szlak "Bory Dolnośląskie", niebieski – 31 km
- Szlak "Miedzi i kamienia", czerwony – 64 km
- Szlak "Śląsko-Łużycki", żółty – 70 km
- Szlak "Południowy", granatowy – 34 km

Rysunek 6. Trasy szlaków rowerowych w powiecie bolesławieckim

Źródło: Powiat bolesławiecki

Gmina Nowogrodzic

Przez gminę przebiega żółty szlak rowerowy „Śląsko-Łużycki”. Lokalne ścieżki rowerowe znajdują kontynuację poza jej granicami.

Gmina Osiecznica

Na terenie gminy zostały wyznaczone ścieżki rowerowe:

- "Dolina Kwisy", Świątoszów - Osiecznica ,o dł. 21 km.
- "Błękitka", pętla Osiecznicy, dł. 12 km,
- "Bory Dolnośląskie", fragment o dł 23 km,
- "Ołobok – Parowa", dł. 7,5 km.

POWIAT ZGORZELECKI:

Gmina Miejska Zgorzelec

- Głównym szlakiem rowerowym jest Szlak ER-4 Drezno – Wrocław (fragment w powiecie ma dł. 56 km) oraz
- ER-7 – Szlak Pogórza Izerskiego
- Znakomita jest trasa rowerowa wzdłuż Nysy Łużyckiej.

Gmina Bogatynia

Już wkrótce Bogatynia będzie mogło poszczycić się nowymi szlakami dla rowerzystów. Trasy będą obejmować miasto oraz część gminy Bogatynia. W ramach projektu powstaną:

- ścieżka przyrodniczo - dydaktyczna „Bogatynia - Graniczny Wierch - Jasna Góra - Opolno - Zdrój" oraz
- ścieżki ekologiczno - regionalna „Dookoła Worka Turoszowskiego”.

Gmina Pieńsk

Na obszarze gminy wytyczonych jest kilka szlaków rowerowych, niektóre przebiegają gminę:

- niebieski – szlak „KRUSZA” o długości 10,5 km, Pieńsk – Stojanówek.
- czerwony – szlak „BORY“ o długości 15,5 km, prowadzący po Borach Dolnośląskich.
- zielony – szlak „NYSA“ o długości 10 km po stronie polskiej i 4,5 km :po stronie niemieckiej.

Gmina Węgliniec

Przez Węgliniec szlaki rowerowe przebiegają w obszarach leśnych. Trasy są dobrze oznakowane i zagospodarowane w miejsca wypoczynku.

- TRASA 1 – dł. 34 km
- TRASA 2 – dł. 31 km
- TRASA 3 – dł. 20 km

Gmina Przemków

Na terenie gminy Przemków przebiega kilka szlaków rowerowych, dzięki którym można zobaczyć uroki Przemkowskiego Parku Krajobrazowego.

Szlak Borowika – kolor czerwony, przebieg: Przemków – Piotrowice – Leszno Górne – Wierzbowa, długość szlaku: 35 km.

Szlak rowerowy oznaczony kolorem żółtym wiedzie przez Przemkowski Park Krajobrazowy, przebieg: Przemków – Łęzce – Ostaszów – Gaworzyce – Koźlice – Radwanice – Krępa – Ostaszów – Przemków, długość: 37 km

Szlak niebieski wiedzie również przez Przemkowski Park Krajobrazowy: Przemków – Piotrowice – Borówki - Gromadka – Wierzbowa – Pasternik - Chocianów – Przemków. Długość szlaku: 71 km. Decydując się na ten szlak można obejrzeć m.in. Stawy Przemkowskie, dąb „Chrobry”, wieś Pogorzele, wrzosowiska,

rezerwat „Torfowisko Borówki”, wsie: Gromadka, Wierzbowa i Chocianów a następnie poradzieckie bunkry w Wilkocinie.

Gmina Lubin

- Przez gminę Lubin wiedzie szlak rowerowy zaczynający się w Przemkowie: Przemków – Krzyżowa k. Ścinawy. Ideą utworzenia szlaku było połączenie Doliny Odry (Szlak Odry) z Przemkowskim Parkiem Krajobrazowym. Od Przemkowa do Lubina szlak przemierza dwa kompleksy krajobrazowe.
- Szlak niebieski (Obora – Gola)
- Szlak zielony (Obora – Raszówka)

Gmina Chocianów

- Szlak rowerowy „Lasy Chocianowskie” o dł. 30 km, łączy piesze i rowerowe szlaki turystyczne Przemkowskiego Parku Krajobrazowego z innymi szlakami regionu.
- Szlak niebieski - Przemków-Gromadka-Chocianów-Przemków
- Czerwona - pętla lokalna: Początek - Rynek w Chocianowie

2.3.5. Walory do uprawiania turystyki konnej

Leśne obszary regionu Bory Dolnośląskie stanowią tereny idealne do rozwoju turystyki konnej. Zainteresowanie turystyką konną rośnie wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa, jako że konna rekreacja jest dość kosztowna ale trend jest wyraźnie widoczny.

Cechy środowiska naturalnego (p. turystyka piesza), sieć dróg leśnych z zakazem poruszania się samochodów oraz struktura własności lasów (zdecydowanie przeważają lasy państwowe) pozwalają, we współpracy z zarządem lasów, na dość swobodne wytyczanie szlaków turystyki konnej.

Szlaki konne na terenie Borów Dolnośląskich powstają z inicjatywy samorządów, organizacji pozarządowych i nadleśnictw. Zaslugą leśników powstało ponad 100 km szlaków konnych.

Kolejne szlaki wytyczone zostały dzięki działalności Fundacji Bory Dolnośląskie obejmującej swym zasięgiem także obszar Borów Dolnośląskich w województwie lubuskim. W tej chwili opracowany jest (z uwzględnieniem poziomu umiejętności jeźdźców) przebieg pięciu tras, kolejne dwa są w przygotowaniu.

- szlak konny nr 1 – Kliczków – Kościelna Wieś – Bogumiłów – 50 km (woj.lubuskie)
- szlak konny nr 2 – Kliczków – Golnice – Kliczków – 50 km.
- szlak konny nr 3 – Zamek Kliczków – Zamek Grodziec (pow.Złotoryja) – 50 km
- szlak konny nr 4 – Zamek Kliczków – Luboszków – Zamek Kliczków – 25 km (przełom Kwisy – trasa widokowa .
- szlak konny nr 5 – Czerwona Woda – Iłowa (woj. lubuskie) – Przewóz (woj.lubuskie)
- szlak konny nr 6 – Pieńsk – Przewóz – Bogumiłów
- szlak konny nr 7 – Bielawa Górna – Osiecznica

W regionie Bory Dolnośląskie funkcjonuje tylko kilka ośrodków jazdy konnej:

- Zamek Kliczków posiada bogatą ofertę w zakresie turystyki konnej: jazda na lonży, trening skokowy i ujeżdżeniowy, rajdy konne; kuligi, przejażdżki

powozem i wozem konnym. Odbывают się na Zamku zawody jeździeckie i spotkania miłośników koni i hodowców.

- Rancho Gregoland w Kraśniku Dolnym (gm. Bolesławiec) – ma w ofercie: naukę jazdy klasycznej, naukę jazdy sportowej i z torem przeszkód (dla zaawansowanych), przejażdżki i powożenie bryczką wyjazdową, jazdy na kucykach.
- Stadnina Koni „Kruszyn” – Kraśnik Górny (gm. Bolesławiec)
- Stadnina koni Małgorzaty Łukianowicz – Gierałtów (gm. Nowogrodziec), która posiada konie arabskie, pełnej krwi angielskiej i konie dla początkujących.
- Gospodarstwo Agroturystyczne „U Jasinka” - Kościelna Wieś, Ruszów - oferuje między innymi szkoła jazdy i jazdę w terenie, tygodniowe obozy jeździeckie, rajdy konne. W zimie dodatkowymi atrakcjami są kuligi, latem natomiast ogniska. (10 koni)
- Lubiński Klub Jeździecki „TARPAN” w Krzeczynie Wielkim (Gmina Lubin)

We wschodniej części Borów Dolnośląskich jest tylko jeden ośrodek jazdy konnej:

- Gospodarstwo Agroturystyczne „Amazonka” – Ostaszów (gm. Przemków) – w ofercie nauka jazdy rekreacyjnej, przejażdżki konne wierzchem i bryczkami.

2.3.6. Walory ukształtowania terenu dla uprawiania innych form turystyki: wspinaczki skałkowej, rajdy terenowe na hałdach, lotnie, paralotnie.

- Nieco monotonne ukształtowanie terenu Borów Dolnośląskich i rozległe obszary niezamieszkałe tworzą sprzyjające warunki dla niszowych produktów turystycznych, jakimi są
 - o biegi i marsze na orientację,
 - o jazdy i rajdy terenowe na różnego rodzaju pojazdach.

Ofertę w zakresie turystyki kwalifikowanej uzupełniają dwa obiekty:

- Lotnisko Aeroklubu Zagłębia Miedziowego Lubin, które posiada asfaltobetonową drogę startową pozwalającą na przyjmowanie większych samolotów, jak i drogę trawiastą. Istnieje możliwość odbycia lotu nad Borami Dolnośląskimi małym samolotem lub szybowcem.
- Wieża ciśnień zwana „Kielich” w Lubinie - najwyższy w Polsce obiekt (34,5 m) przystosowany do uprawiania wspinaczki, na sześciu drogach o różnym stopniu trudności. Obiekt jedyny taki w Europie. Czasem wieża jest udostępniana dla zwiedzających i po wejściu przez wewnętrzne schodki na szczyt, można podziwiać panoramę miasta.

WNIOSKI:

- Region Bory Dolnośląskie posiada bardzo dobre warunki naturalne do rozwoju turystyki aktywnej:
 - wędrowek pieszych i Nordic Walking,
 - turystyki rowerowej,
 - turystyki konnej,
 - oraz dobre warunki do rozwoju turystyki wodnej – kajakowej.
- Nordic Walking – chodzenie z kijkami, robi wielką karierę w wielu turystycznych regionach Europy, szczególnie popularny jest w Niemczech, Holandii i innych nizinnych krajach. Wskazane jest stworzenie 2-3 Parków Nordic Walking (w planach ma gmina Węgliniec), jako centrum uprawiania tego bardzo korzystnego dla zdrowia ruchu, pod okiem wykwalifikowanych instruktorów Nordic Walking.
W obiektach noclegowych od Pogórza Izerskiego po Przemkowski Park Krajobrazowy, powinna istnieć możliwość wypożyczenia kijków NW.
- W zakresie turystyki rowerowej postuluje się stworzenie sieci wypożyczalni rowerów (z serwisem), by wypożyczony rower w punkcie startu można było zwrócić w punkcie docelowym. Wypożyczalnie powinny uwzględniać również potrzeby małych dzieci: dostosowany sprzęt i kosze do wożenia dzieci.
- Turystyka konna cieszy się, w miarę wzrostu zamożności turystów, rosnącym zainteresowaniem. Centrum dla turystyki konnej proponuje się utworzyć w gminie Osiecznica, z rolą wiodącą Zamku Kliczków (tradycje i doświadczenie).
- Wykorzystanie Kwisy - „osi regionu” - dla kajakarstwa wymaga inwestycji. By zachować naturalny charakter rzeki, zagospodarowanie powinno być mało „agresywne”, dobrze wkomponowane w krajobraz.
- Łowienie ryb może stanowić rozrywkę w czasie pobytów weekendowych lub wypoczynkowych, pod warunkiem możliwości wypożyczenia sprzętu i zakupienia zezwolenia („Karty wędkarskiej”) w miejscu przebywania turysty.
- Produkt turystyczny „Turystyka Aktywna w Borach Dolnośląskich” pozwala na łączenie form turystyki w ofercie, np. rowery i kajaki lub konie i Nordic Walking

2.4. Zagospodarowanie turystyczne

Walory turystyczne dane przez przyrodę i spuścizna historyczna nie zapewniają jeszcze rozwoju turystyki w regionie. Warunkiem koniecznym jest prawidłowe zagospodarowanie turystyczne, które polega na (za O. Rogalewski):

- przystosowaniu walorów turystycznych dla potrzeb ruchu turystycznego,
- zapewnieniu dostępności do tych walorów,
- stworzeniu turystom możliwości pobytu, przez rozwój bazy noclegowej, gastronomicznej i sanitarnej.
- rozwijaniu usług paraturystycznych, które podnoszą jakość pobytu turystów.

Warto przy tym zauważyć, że występuje sprzężenie zwrotne między elementami zagospodarowania turystycznego, które wzajemnie wpływają na swój rozwój: baza noclegowa rodzi strumień zapotrzebowania na atrakcje turystyczne (w sensie zagospodarowanych walorów), atrakcje turystyczne zachęcają inwestorów do budowania nowych obiektów noclegowych i gastronomicznych.

2.4.1. Baza noclegowa

Baza noclegowa stanowi materialną podstawę rozwoju turystyki.

- W regionie Bory Dolnośląskie wg oficjalnych wykazów jest 86 obiektów noclegowych, oferujących ok. 3200 miejsc noclegowych:
 - obiekty skategoryzowane (hotele, pensjonaty, motele) stanowią 23 %,
 - dominują obiekty z kilkoma, kilkunastoma łóżkami, o niskim i średnim standardzie, (agroturystyka, „wynajem pokoi”) - 65%.
- Widoczne jest nierównomierne rozmieszczenie obiektów noclegowych:
 - duża koncentracja w mieście Bolesławiec i jego okolicach w promieniu 20 km i wzdłuż drogi A4 – ponad 55% obiektów i prawie 50% miejsc noclegowych
 - drugim miejscem koncentracji jest Zgorzelec i obszar na południe od niego – prawie 30% obiektów i prawie 35% miejsc noclegowych.
 - w obszarze „puszczańskim” Borów Dolnośląskich (gminy Osiecznica, Węgliniec, Chocianów i Przemków) znajduje się tylko ok. 20% obiektów
- Przeważają obiekty o niskim i średnim standardzie usług noclegowych, czasami przystosowane do wynajmowania sposobem gospodarczym przez właścicieli.
- Z drugiej strony w regionie jest pięć hoteli 3-gwiazdkowych i kilka obiektów świadczących usługi na wysokim i bardzo wysokim poziomie (Bolesławiec, Kliczków, Karczowska).

Tabela 1. Obiekty noclegowe w regionie Bory Dolnośląskie

POWIAT	miasto/gmina	- ilość obiektów - ilość miejsc	Ilość obiektów noclegowych wg kategorii		
			Hotele / motele / pensjonaty	Gospodarstwa agroturystyczne / „wynajem pokoi”	inne
Bolesławiec	Miasto Bolesławiec	14 / ok. 600	3 / 2 / 3	- / 2	3
	Gmina Bolesławiec	14 / ok. 250	- / - / -	10 / 2	2
	Gmina Osiecznica	5 / 267	1 / - / -	2 / -	2
	Gmina Nowogrodziec	20 / ok. 400	- / - / -	11 / 8	1
	SUMA	49 / ok. 1500	/ 4 / 2 / 3 /	/ 23 / 12 /	8
Zgorzelec	Miasto Zgorzelec	10 / ok. 500	2 / 1 / -		4
	Gmina Zgorzelec	9 / ok. 300	- / 2 / 1	3 / -	1
	Gmina Bogatynia	5 / ok. 300	3 / - / -	2 / 2	-
	Gmina Węgliniec	6 / ok. 70	- / - / -	- / 2	1
	Pieńsk	2 / ok. 50	- / - / -		2
	Zawidów	1 / 130	- / - / -	5 / 0	1
	SUMA	33 / ok. 1300	/ 5 / 3 / 1 /	/ 10 / 4 /	9
Polkowice	Gmina Przemków	2 / ok. 55	- / - / -	1 / -	1
	Gmina Chocianów	4 / ok. 90	1 / - / -	3 / -	
Lubin	gmina Lubin	4 / ok. 280	1 / - / -	3 / -	
SUMA		4 / ok. 420	2 / - / - /	7 / -	1
SUMA		86 / ok. 3200	11 hoteli 5 pensjonatów 4 motele	40 gospodarstw agroturystycznych 16 obiektów „wynajem pokoi”	18

Źródło: opracowanie własne

POWIAT BOLESŁAWIECKI:

Gmina Miejska Bolesławiec

Ofertę noclegową Bolesławca stanowi ok. 600 miejsc noclegowych w 14 obiektach o wysokim i średnim standardzie:

- 3 hotele 3-gwiazdkowe, (2 skategoryzowane)
- 2 motele (skategoryzowane)
- 3 pensjonaty
- 1 ośrodek sportu i rekreacji
- 2 obiekty „wynajem pokoi”

Obiekty przy trasie tranzytowej A4 nastawione są na obsługę gości jednodniowych, w mieście na obsługę gości biznesowych oraz grup zorganizowanych

Gmina Bolesławiec

W gminie jest 14 obiektów noclegowych o niskiej i średniej jakości. Ponad 90% to obiekty małe (wynajem pokoi i agroturystyka). Część z nich, zlokalizowana przy

drodze A4 i drodze nr 297, nastawiona jest na obsługę przejeżdżających tranzytem bądź w podróży służbowej (Kruszyn, Łąka, Bolesławice).

Gmina Nowogrodziec:

Bazę noclegową gminy stanowi 20 obiektów z ok. 400 miejsc, w większości o niskim i średnim standardzie, z czego 11 to gospodarstwa agroturystyczne a 8 to „wynajem pokoi”. Połowa obiektów, zlokalizowana przy drodze A4 (Godziszów, Wykroty, Czerna), nastawiona jest na obsługę turysty tranzytowego lub pracowników w delegacji

Gmina Osiecznica

Tu znajduje się sztandarowy obiekt noclegowy całego regionu Bory Dolnośląskie, jakim jest hotel Zamek Kliczków – Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowe ze 211 miejscami noclegowymi, w 89 pokojach i stylowych apartamentach.

Ponad to w gminie jest jeszcze 100 miejsc w:

- 1 gościniec
- 2 gospodarstwa agroturystyczne
- 1 internat Wojskowej Agencji Mieszkaniowej

POWIAT ZGORZELECKI:

Gmina Miejska Zgorzelec:

Bazę noclegową stanowi 9 obiektów o średnim i niskim standardzie, w sumie posiadają one ok. 500 miejsc noclegowych:

- 1 hotel 3-gwiazdkowy
- 1 hotel 2-gwiazdkowy
- 1 motel (dom sportowca)
- 1 hotel pracowniczy
- 1 dom turysty
- 3 obiekty wynajmujące pokoje
- 1 całoroczne domki turystyczne - camping

Gmina Zgorzelec

W gminie Zgorzelec jest 9 obiektów świadczących usługi noclegowe o niskim i średnim standardzie, dysponujące w sumie 300 miejsc noclegowych całorocznych i około 70 miejsc sezonowych.:

- 2 hotele
- 1 ośrodek wypoczynku i sportów wodnych
- 1 motel
- 2 gospodarstwa agroturystyczne
- 2 obiekty wynajmujące pokoje

W Radomierzycach kończy się remont „Pałacu na Wodzie”, w którym planowane jest uruchomienie Centrum Hotelowo-Konferencyjnego na wysokim poziomie.

Gmina Bogatynia

w gminie jest około 300 miejsc noclegowych w 5 obiektach:

- 3 hotele w tym jeden 3-gwiazdkowy
- 2 obiekty wynajmujące pokoje

Gmina Węgliniec

W gminie jest 5 gospodarstw agroturystycznych i 1 ośrodek z domkami całorocznymi z kąpieliskiem, około 70 miejsc noclegowych.

Gmina Przemków

Bazę noclegową w gminie tworzą:

- Dom Wczasów Dziecięcych (40 m. dla grup zorganizowanych)
- 1 gospodarstwo agroturystyczne (15 m.)
- pole biwakowo-karawaningowe i pole namiotowe (bez dostępu do prądu)
- Zajazd Kobanhof w Piotrowicach,

Planowane jest uruchomienie stylowego obiektu o średnim standardzie na 60 łózkami.

Gmina Chocianów

W Chocianowie znajdują się:

- 1 hotel (50 m.)
- 3 gospodarstwa agroturystyczne, posiadające ok.40 miejsc noclegowych

Gmina Lubin

Na terenie Gminy – oprócz Hotelu „Chata Karczowska” - funkcjonują dwa gospodarstwa agroturystyczne:

- w miejscowości Kłopotów: do dyspozycji są 4 pokoje gościnne (15 łóżek) - goście przyjmowani są przez cały rok,
- w miejscowości Krzeczyn Mały: do dyspozycji są 4 pokoje gościnne (8 łóżek) - goście przyjmowani są przez cały rok.

Gospodarze oferują całodienne wyżywienie lub wybrane posiłki.

2.4.2. Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest, obok bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego i podobnie jak miejsce zakwaterowania w dużej mierze kształtuje końcową ocenę regionu przez turystę. Przykłady z wielu regionów Europy, także z Polski, pokazują, że regionalna i tradycyjna kuchnia oraz wystrój i klimat lokali, podnoszą atrakcyjność regionu i w konsekwencji stanowią czynnik wzrostu ruchu turystycznego.

Dla turysty przemierzającego region, stylowa restauracja, przytulny bar, dobra smażalnia ryb, może być celem głównym wędrowki lub pobocznym, traktowanym jak atrakcja turystyczna. Warto wspomnieć, że szczególnie cenione przez turystów są lokale w obiektach zabytkowych.

W regionie Bory Dolnośląskie ofertę żywieniową tworzą obiekty noclegowe liczne hotelowe restauracje i gospodarstwa agroturystyczne i obiekty „otwarte”. Tych ostatnich według wykazów jest 115 lokali zróżnicowanych rodzajowo i jakościowo acz nierównomiernie rozmieszczonych. 27% lokali w Bolesławcu, 20% w Zgorzelcu, 35% wzdłuż drogi A4 i innych tranzytowych – te liczby wskazują na stan „nienasycenia” ofertą gastronomiczną wielkich obszarów Borów Dolnośląskich, gdzie często jedyną możliwość zaspokojenia głodu i pragnienia daje turyście zakup produktów w sklepie.

W strukturze rodzajowej w miastach Bolesławiec i Zgorzelec przeważają restauracje, wzdłuż dróg tranzytowych lekka przewaga lokali o charakterze baru (jak np. w gminie Nowogrodziec, a w obszarach „puszczańskich” restauracja jest wielką

rzadkością, np. w gminie Węgliniec nie ma żadnej, w gminie Osiecznica jedna na osiem barów (pod pojęciem bary kryją się lokale zarejestrowane jako: grill-bar, kawiarenka, pijalnia piwa, mała gastronomia i in.)

2.4.3. Baza sportowo-rekreacyjna

Obiekty sportowo-rekreacyjne jako baza komplementarna są elementami uzupełniającymi walory turystyczne i podnoszą atrakcyjność turystyczną regionu. Zamknięte obiekty (pod dachem) często stanowią ofertę „na niepogodę”. Obiekty sportowe i rekreacyjne dają turystom możliwość aktywnego spędzania czasu wypoczynku, o ile tworzą one „otwartą” na potrzeby turystów ofertę.

W regionie Bory Dolnośląskie obiekty sportowe stanowią gminną własność i najczęściej korzystają z nich szkoły różnego szczebla, są to stadiony i hale sportowe

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Gmina Miejska Bolesławiec

W Bolesławcu największym ośrodkiem sportowo-rekreacyjnym jest kompleks obiektów Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (w różnych częściach miasta), w skład którego wchodzi:

- kryta pływalnia, 3 baseny odkryte z trawiastą plażą, wieża do skoków (5 i 2,5 m) oraz brodzik
- centrum odnowy biologicznej i sala gimnastyczna,
- Stadion Miejski z siłownią
- 8 boisk, m.in. do piłki plażowej, koszykówki, siatkówki,
- korty tenisowe, Skatepark.

W mieście są też hale sportowe przy szkołach.

Wieloletni Program Inwestycyjny oraz Plan Rozwoju Lokalnego przewiduje m.in.: budowę Regionalnego Centrum Rekreacyjnego w Bolesławcu – Krytej Pływalni Sportowo-Rekreacyjnej, modernizację i przebudowę Euroregionalnego Centrum Turystyczno-Wypoczynkowego (obecnie Ośrodek Wodno Sportowy MOSiR), przebudowę budynku zabytkowej pływalni na Centrum Rehabilitacji, budowę ścieżek rowerowych.

Gmina Bolesławiec

Bazę sportowo-rekreacyjną na terenie gminy tworzą : 16 pełnowymiarowych boisk do piłki nożnej (Bolesławice, Brzeźnik, Dąbrowa Bol., Dobra, Łaziska, Łąka, Kraśnik Górny, Kraśnik Dolny, Kruszyn, Mierzwin, Nowa, Nowa Wieś, Ocice, Otok, Stare Jaroszewice, Trzebień), 12 nowo wybudowanych szatni sportowych (Bolesławice, Brzeźnik, Dąbrowa Bol., Łaziska, Łąka, Kruszyn, Mierzwin, Nowa, Ocice, Otok, Stare Jaroszewice, Trzebień), 8 sal gimnastycznych oraz boiska do siatkówki, koszykówki przy szkołach podstawowych – Bożejowice, Brzeźnik, Dąbrowa Bol., Kraśnik D., Kruszyn, Ocice i Trzebień.

Sportem masowym i organizacją imprez sportowo-rekreacyjnych zajmują się Gminny Ośrodek Kultury i Sportu, Gminne Zrzeszenie LZS, Szkolny Związek Sportowy, Kluby Sportowe, Szkoły Podstawowe oraz działacze społeczni.

W gminie Bolesławiec działa 14 piłkarskich seniorskich klubów sportowych.

Gmina Nowogrodziec

W Nowogrodzcu jedynym obiektem sportowym jest zmodernizowany stadion z trybunami (1000 miejsc siedzących).

W styczniu 2008 r. gmina Nowogrodziec złożyła deklarację przystąpienia do narodowego programu „Boisko w mojej gminie” z budową kompleksu boisk „ORLIK 2012”. Realizacja programu przewidziana jest w okresie 3 lat.

Gmina Osiecznica

W gminie bogatą ofertę rekreacyjną i sportową zapewnia Zamek Kliczków, którą tworzą: basen kryty, korty tenisowe, ośrodek jeździecki, ścianka wspinaczkowa, boisko do siatkówki oraz fitness centre.

W wielu miejscowościach znajdują się zmodernizowane przyszkolne obiekty sportowe: boiska i hale bądź sale sportowe (Osiecznica, Ławszowa, Parowa, Tomisław), w Świątoszowie także kort tenisowy. Stadion posiada Przejęsław.

Terenem o potencjale rekreacyjnym jest akwen powstały po wyrobisku kwarcytu - „Błękitka II”. Czysta woda o przejrzystości do kilku metrów jest wymarzoną akwenem dla wędkarzy (karp, tołpyga, amur, lin) i do uprawiania sportów wodnych.

Gmina Warta Bolesławiecka

W gminie znajdują się przyszkolne obiekty sportowe w Iwinach, Raciborowicach i Tomaszowie Bolesławieckim.

Gmina ma w planach budowę krytego basenu (w Iwinach). Dokumentacja i pozwolenie na budowę są już gotowe.

POWIAT ZGORZELECKI

Gmina Miejska Zgorzelec

Na ofertę sportowo-rekreacyjną Zgorzelca składają się obiekty Centrum Sportowo-Rekreacyjnego i Międzyszkolnego Ośrodka Sportowego.

Centrum Sportowo-Rekreacyjne posiada następujące obiekty:

- kryta pływalnia z rynną o dł. 70 m,
- kompleks otwartych basenów (3 niecki),
- sauna, gabinet odnowy biologicznej, siłownia,
- hala sportowa (na ok. 2000 osób): boisko do piłki ręcznej, koszykówki, siatkówki, piłki nożnej halowej,
- dwa korty tenisowe.
- Stadion Miejski: w pełni zmodernizowany w 2007 r., (z trybunami i nagłośnieniem) pozwala na organizowanie zawodów międzynarodowych. Na infrastrukturę treningową składa się: płyta główna (wym. 115 x 63 m) z nawierzchnią trawiastą, boisko boczne (wym. 115 x 63 m) z nawierzchnią ze sztucznej trawy, trzy boiska wielofunkcyjne: dwa (18 x 36) i nawierzchni ze sztucznej trawy oraz jedno (40 x 40) o nawierzchni poliuretanowej

W najbliższej przyszłości władze miasta planują uzupełnić istniejący już zespół obiektów, budując halę sportowo-widowiskową oraz sportowy ośrodek treningowy i salę konferencyjną.

Gmina Zgorzelec

W ostatnich latach Gmina zrealizowała budowę przyszkolnych obiektów sportowych w Łagowie (2006 r.) i Żarskiej Wsi (2007 r.). Powstały boiska do gry w

koszykówkę i siatkówkę, boiska do piłki ręcznej i tenisa, trzytorowa bieżnia oraz skocznia w dal. Obiekty uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych.

W 2008 r. ruszyła przebudowa stadionu piłkarskiego w Jędrzychowicach, zniszczone trybuny zostaną zastąpione nowoczesną konstrukcją z zadaszeniem.

Gmina Pieńsk

Wśród obiektów o sportowo-rekreacyjnym charakterze wyróżnia się nowoczesna hala widowiskowo-sportowa, kompleks sportowy Orlik przy Szkole Podstawowej nr 1 w Pieńsku oraz kładka pieszo-rowerowa łącząca Pieńsk z niemiecką Dechą.

Gmina Węgliniec

Obiektem rekreacyjnym jest w gminie ładnie położony, śródeśny zbiornik we wsi Czerwona Woda. Funkcjonuje tu strzeżone kąpielisko z pomostem, wypożyczalnia sprzętu wodnego (kajaki, rowery wodne), zagospodarowana plaża (boisko, plac zabaw, bilard), mała gastronomia.

Bazę sportową w gminie stanowią:

- Węgliniec: pełnowymiarowa sala sportowa z zapleczem socjalnym, kompleks boisk o sztucznej nawierzchni, kort tenisowy, boisko do piłki nożnej;
- Czerwona Woda: kompleks boisk o sztucznej nawierzchni, kort tenisowy oraz boisko do piłki nożnej wraz z zapleczem socjalnym,
- Ruszów: pełnowymiarowa sala sportowa wraz z zapleczem socjalnym, boisko do piłki nożnej
- Zielonka wielofunkcyjne boisko o sztucznej nawierzchni (piłka ręczna, siatkówka i koszykówka)

W Ruszowie są przewidziane do realizacji boiska w 2009 roku w ramach rządowego programu ORLIK 2012. Planuje się również budowę boiska o nawierzchni tartanowej w Jagodzinie.

Gmina Przemków

W gminie Przemków bazę sportową tworzą boiska znajdujące się przy placówkach szkolnych, boisko klubu ARKON na osiedlu Huta, boiska LZS-ów oraz Stadion Miejski w Przemkowie, z którego w głównej mierze korzysta Miejsko – Gminny Klub Sportowy ZAMET. Ponadto w Gminie działają inne kluby sportowe:

1. UKS „Arkon” - piłka nożna
2. LZS Ostaszów – piłka nożna
3. LZS Piotrowice – piłka nożna
4. UKS Przemków - koszykówka
5. UKS „Orlik” - triathlon.

W planach jest utworzenie w Przemkowie:

- Przemkowskiego Centrum Rekreacyjno – Edukacyjno - Sportowego poprzez rozbudowę i przebudowę Zespołu Szkół. Inwestycja ta realizowana będzie w cyklu kilkuletnim, ponieważ wynika to z dużego zakresu zadania. Zakres prac obejmuje m.in.: budowę hali sportowej z zapleczem technicznym i sanitarno-higienicznym, budowę auli widowiskowej, rozbudowę zespołu żywieniowego, termomodernizację budynku szkoły, zagospodarowanie terenu wokół budynku szkoły. Okres realizacji: 2008 – 2010
- boiska do baseballa przy Zespole Szkolno - Przedszkolnym. Zadanie ma posłużyć promocji sportu i zdrowego stylu życia wśród uczniów. Dzieciom i młodzieży ułatwiony zostanie dostęp do aktywnego uprawiania sportu oraz zostanie wzbogacone zaplecze sportowe szkoły. Okres realizacji: 2009

- wielofunkcyjnego boiska sportowego przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym. Wybudowanie boiska będzie miało wpływ na wzbogacenie bazy sportowej na terenie gminy. Bezpośrednie korzyści z wybudowania boiska osiągną uczniowie ZSP nr 1 w Przemkowie. Zajęcia wychowania fizycznego będą prowadzone w bezpiecznych i komfortowych warunkach. Okres realizacji: 2009
- wielofunkcyjnego boiska sportowego przy Publicznej Szkole Podstawowej w Wysokiej. Zadanie ma posłużyć promocji sportu i zdrowego stylu życia wśród mieszkańców. Mieszkańcom ułatwiony zostanie dostęp do aktywnego uprawiania sportu oraz zostanie wzbogacone zaplecze sportowe szkoły. Okres realizacji: 2010

Gmina Chocianów

W gminie Chocianów najważniejszym obiektem sportowym jest Centrum Sportowe im. Polskich Olimpijczyków przy Gimnazjum w Chocianowie – duma władz i mieszkańców. W otwarciu Centrum w maju 2008 uczestniczył Minister SWiA G. Schetyna(!) W skład kompleksu sportowego wchodzi bieżnia, kort tenisowy, boisko do siatkówki i koszykówki, bieżnia i piaskownica do skoku w dal, boisko do gry w piłkę nożną.

Ponad to w Chocianowie funkcjonują:

- Stadion Sportowy w Chocianowie (boisko z trybuną i treningowe, plac rekreacyjny)
- obiekty przyszkolne, przy SP (2 sale sportowe), przy ZS (hala sportowa)
- Wielofunkcyjne boisko na Osiedlu Zwycięstwa (sztuczna nawierzchnia).

W miejscowościach gminy są boiska (Szklary Dolne, Chocianowiec) i sala sportowa (Szklary Dolne).

W Parchowie rekreacyjny charakter ma boisko i tereny trawiaste do gier i zabaw.

Gmina Lubin

Gmina dysponuje ogólnodostępnymi, pełnowymiarowymi boiskami trawiastymi do piłki nożnej w Raszówce, Oborze, Niemstowie, Księginicach, Miłoradzicach, Kłopotowie, Krzeczynie Wielkim, a także w miejscowościach Lisiec, Czerniec i Kłopotów. Ponadto w Szklarach Górnych funkcjonuje pełnowymiarowa sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej, wielofunkcyjne boisko asfaltowe - do piłki siatkowej, koszykówki i piłki ręcznej - gminne, ogólnodostępne. Do dyspozycji są także stoły do tenisa, które znajdują się przy boiskach ogólnodostępnych.

Przy Szkole Filialnej w Osieku znajduje się wielofunkcyjne boisko sportowe o nawierzchni sztucznej wraz z bieżnią i kortami tenisowymi. Jest to także obiekt ogólnodostępny.

Ponadto przy nowo wybudowanych świetlicach wiejskich w Krzeczynie Małym oraz Osieku znajdują się kompleksy boisk wielofunkcyjnych wraz z kortami tenisowymi.

Gmina uatrakcyjniła swoją bazę sportową również o ogólnodostępną strzelnicę do broni pneumatycznej oraz łuków, która znajduje się w Księginicach.

2.4.4. Szlaki turystyczne

Pojedyncze atrakcje turystyczne zyskują na wartości, jeżeli zostaną przestrzennie połączone w pewną logiczną całość za pomocą szlaku. Szlaki można podzielić ze względu na:

- rodzaj środka transportu: piesze, rowerowe, konne, kajakowe, samochodowe,

- wiodący temat: zabytki techniki, zabytki architektury, geologia, rośliny chronione, biografia znanej postaci, kulinaria, itp.
- Zasięg: lokalne, regionalne, transgraniczne, paneuropejskie.

Szlak turystyczny jest rodzajem kompleksowego produktu turystycznego, który ułatwia przygotowanie oferty turystycznej i jej sprzedaż. Opracowanie szlaku jest twórczym procesem prowadzącym do wydobywania takich wartości, które uczynią z e szlaku produkt szczególny, a być może nawet unikatowy. Warto przy tym pamiętać o, wyrażającej istotną wartość, nazwie dla szlaku!

- W regionie Bory Dolnośląskie sieć szlaków turystycznych, podobnie jak inne elementy zagospodarowania, wykazuje większą gęstość w rejonie Bolesławca, gdzie zasadniczo wszystkie atrakcje turystyczne i tematy zostały zintegrowane w postaci szlaków.
- Godne podkreślenia jest nazwanie zdecydowanej większości szlaków (nie tylko w Bolesławcu) dobrze brzmiącymi nazwami.
- W regionie istnieją obszary prawie całkowicie pozbawione oznakowanych tras pieszych. Tak jest w gminach Węgliniec (jeden szlak, 10 km), Osiecznica (jeden szlak, 16 km), Nowogrodzice (jeden szlak, ok. 12 km),
- Słabo rozwiniętą sieć klasycznych szlaków turystyki pieszej uzupełniają dydaktyczne ścieżki przyrodnicze.
- W ostatnim czasie powstały i wyznaczone zostały ponad regionalne szlaki konne.
- Brak jest w regionie Bory Dolnośląskie oznakowanej trasy samochodowej a przecież jest to częsty sposób poruszania się turystów po regionie.

Przez obszar regionu Bory Dolnośląskie biegnie jeden szlak transgraniczny, wchodzący w sieć kulturowych szlaków europejskich, oraz jeden szlak, który planowany jest jako transgraniczny:

- Via Regia - Droga św. Jakuba pokrywają się w regionie Bory Dolnośląskie.
- - Droga św. Jakuba - polski odcinek ważnego w Europie szlaku pątniczego (pielgrzymkowego) powstał z inicjatywy Bractwa św. Jakuba z Jakubowa (koło Głogowa) w 2005 roku. W regionie Bory Dolnośląskie biegnie przez Chocianów, Bolesławiec, Nowogrodzice dalej do Lubania i Zgorzelca, całość polskiego odcinka liczy 160 km. Oznakowanie szlaku - tablice z muszlą i krzyżem św. Jakuba na niebieskim tle.
- - Via Regia - jest europejskim szlakiem kulturowym na historycznym szlaku kupieckim łączącym Francję i Ruś Kijowską. Via Regia jest symbolem europejskiej jedności kulturowej.
- „Szlak Parków i Ogródów” - wchodzi w skład sieci szlaków tematycznych (pieszych, rowerowych, konnych) na terenie Borów Dolnośląskich. Szlak długości 255 km pozwala poznać 10 historycznych parków od Iłowej (woj. lubuskie) po Radomierzycę. Docelowo Szlak będzie łączył się z podobnym po niemieckiej stronie Nysy Łużyckiej, odpowiednie porozumienie zawarła z partnerem niemieckim Fundacja Bory Dolnośląskie

Zostały zaprezentowane już:

- szlaki turystyki wodnej w p. 2.3.3.
- szlaki rowerowe regionu w p. 2.3.4,
- szlaki turystyki konnej w p. 2.3.5.

poniżej przedstawiony zostanie udział szlaków pieszych w gminach regionu.

Gmina Miejska Bolesławiec:

Scieżka dydaktyczna „Las przy ulicy Piastów”

Gmina Osiecznica:

Szlaki turystyczne:

- fragment „Szlaku Puszczańskiego” z Zebrzydowej do Bolesławca, 16 km.
- „Szlak Parków i Ogrodów” - wchodzi w skład sieci szlaków tematycznych (pieszych, rowerowych, konnych) na terenie Borów Dolnośląskich. Szlak długości 255 km pozwala poznać 10 historycznych parków od Iłowej (woj.lubuskie) po Radomierzyce. Docelowo Szlak będzie łączył się z podobnym po niemieckiej stronie Nysy.
- Ścieżki dydaktyczne: Geologiczna, Edukacji Przyrodniczej (2), Po Puszczy Zgorzeleckiej i Żołnierska.

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Gmina Miejska Bolesławiec

W Bolesławcu zostały wyznaczone piesze szlaki tematyczne:

- Szlak Średniowiecznych Budowniczych i Kopaczy Złota
- Szlak Poetów Renesansu
- Szlak Napoleoński
- Szlak Architektów i Mecenasów
- Szlak Przyrodznawców i Architektów Ogrodów
- Szlak Ceramików i Rzeźbiarzy
- Szlak Zakonników i Kronikarzy

Gmina Bolesławiec

Przez teren gminy przebiegają piesze szlaki tematyczne:

- Szlak im. Leona Piątkowskiego (żółty) - Kraśnik Górny - Stare Jaroszewice
- Szlak Puszczański (niebieski) – Łaziska - Dobra)
- Szlak im. II Armii Wojska Polskiego (czerwony) – Kruszyn – Dobra, szlak wytyczany ale nie oznakowany
- Szlak Pokutującej Skałki w Łaziskach (niebieski)
- Zielony (Kraszewice - Kruszyn)
- Fragment Szlaku św. Jakuba na trasie Kruszyn – Mierzwin

Gmina Nowogrodzic

- Via Regia – (Droga Królewska), zwana również Wysoką Drogą, odtwarzający przebieg szlaku kupieckiego z Rusi do Europy Środkowej,
- Droga św. Jakuba – przebieg pokrywa się z Via Regia; jeden z najważniejszych szlaków kulturowych Europy

Gmina Warta Bolesławiecka

- Szlak II Armii Wojska Polskiego (czerwony): - wariant południowy – Bolesławiec – Legnica
- "Szlak Leśny" (zielony): Bolesławiec - Lubin

- Czarny: Okmiany - Grodziec
- Żółty: Bolesławiec - Warta Bolesławiecka - Bolesławiec
- Niebieski: Bolesławiec - Wartowice - Raciborowice Górne - Lwówek Śląski

Gmina Osiecznica

- Szlak Puszczański (niebieski). Wiedzie on z Zebrzydowej przez Osiecznicę do Bolesławca. Długość całego szlaku wynosi 34 km, z czego 16 km przypada na gminę Osiecznica.

POWIAT ZGORZELECKI

Gmina Miejska i Wiejska Zgorzelec

- Szlak Jakubów - Via Regia
- Szlak II Armii Wojska Polskiego

Gmina Pieńsk

- Szlak II Armii Wojska Polskiego – wariant północny, nieoznakowany, kończy się w Jagodzinie

Gmina Węgliniec

- Szlak II Armii Wojska Polskiego - obecnie przez gminę przebiega jedynie 10 km.
- Gmina planuje wytyczenie tras do uprawiania Nordic Walking. Koncepcja powstała w ramach IGD Bory Dolnośląskie.

Gmina Bogatynia

W południowej części powiatu zgorzeleckiego wytyczone są dwa szlaki o charakterze podgórskim:

- Dokoła worka turowskiego (zielony), Ksawerów – Bogatynia – Krzewina
- Z zawidowa przez Sulików do Gryfowa (niebieski)

Gmina Przemków

Przez teren Przemkowskiego Parku Krajobrazowego przebiega około 250 km szlaków turystycznych. Pozostają one pod opieką oddziałów DZPK Wrocław oraz PTTK Lubin. Wyznaczone są szlaki piesze, rowerowe i ścieżki przyrodniczo – edukacyjne. Do pieszych szlaków należą:

1. Szlak żółty – „Szlak Zabytków” trasa: Przemków – Wilkocin – Wysoka – Jakubowo Lubińskie – Pogorzelska – Nowy Dwór. Długość szlaku 24 km
2. Szlak czerwony, trasa: Przemków – Piotrowice – dawna wieś Pogorzele – dawna wieś Studzianki – Borówki – Gromadka – Wierzbowa – Pasternik – Chocianów – Przemków. Długość szlaku 75 km

Gmina Chocianów

Przez teren gminy przebiegają :

- Droga św. Jakuba - trasa o długości 30 km na terenie lasów Chocianowskich,
- szlak zielony - Bolesławiec- Chocianów – Lisięc - Krzeczyn Wielki - Lubin - Składowice - Miłogoszcz - Górki – Chobienia.

Gmina Lubin

Teren gminy Lubin przebiegają następujące szlaki turystyczne:

- Szlak II Armii Wojska Polskiego (czerwony) - z Chocianowa przez Lubin do Ścinawy,
- Szlak Polskiej Miedzi (niebieski) - z Polkowic przez Lubin do Legnicy,
- Szlak Zabytków (żółty) z Krzeczyna przez Lubin do Lubiąża dalej Pieszków - Lubin - Krzeczyn Mały – Przemków,
- Szlak Leśny (zielony) – ze Składowic przez Lubin do Chocianowa.

Ścieżki edukacyjne:

- Ścieżka przyrodnicza „Gogołowice”- utworzona we wsi o tej samej nazwie; tematem jest środowisko przyrodnicze wsi, którego elementami są ogródki przydomowe, zieleń przydrożna, przykościelna i związana z wiejskim stawem (6 przystanków).

Ścieżki dydaktyczne:

- „Krzeczyn Wielki, Chróstnik, Rezerwat Zimna Woda”,
- „Raszowa Duża, Raszowa Mała, Buczynka, Miłoradzice”,
- „Siedlce, Księginice, Składowice”,

eksponujące miejsca ciekawe przyrodniczo (dla ww. ścieżek opracowane zostały zeszyty materiałów szkoleniowych).

2.4.5. Baza do rozwoju turystyki edukacyjnej

We współczesnej turystyce poza wypoczynkiem biernym i aktywnym, regeneracją sił fizycznych i psychicznych, rośnie zapotrzebowanie na produkty turystyczne pozwalające na zdobycie nowej wiedzy, rozszerzanie horyzontów, odkrywanie tajemnic otaczającego świata. Ciekawość świata jest nie tylko cechą dzieci ale i ludzi dorosłych. Produkty turystyczne powinny tę ciekawość rozbudzać i ją zaspokajać.

Mówiąc turystyka edukacyjna, myślimy szkolna edukacja ekologiczna. Jest to niebezpieczne zawężanie spojrzenia na turystykę edukacyjną, nie mniej istnieje wyraźny trend rosnącego zapotrzebowania na turystykę edukacyjną ze strony systemu oświaty. Z drugiej strony rośnie potrzeba wypoczynku w bliskim kontakcie z naturą i poznawaniem jej tajemnic wśród osób w wieku 50+.

Podstawowym narzędziem turystyki edukacyjnej są oznakowane i opracowane tematyczne ścieżki dydaktyczne, z obiektami które atrakcyjnie prezentują „wykładany” temat oraz „centra edukacji”

W regionie Bory Dolnośląskie jest już kilkadziesiąt takich ścieżek, z przewagą ścieżek edukacji ekologicznej. Rolę ośrodków edukacji ekologicznej w regionie Bory Dolnośląskie pełnią Nadleśnictwa, które wypełniają swoją statutową działalność w tym zakresie.

Gmina Miejska Bolesławiec

„Śladami słynnych Europejczyków” (łącznie dł. 14 km)

To, co najważniejsze:

- miejski szlak kulturowy powstał w 2006 roku,
- punkty oznakowane tablicami w czterech językach (polski, czeski, niemiecki, angielski), całość prezentowana na tablicach wielkoformatowych.
- tematyczna prezentacja historii i atrakcji miasta na 7 trasach spacerowych:

- śladami kopaczy złota i średniowiecznych budowniczych,
- śladem poetów renesansu,
- szlakiem napoleońskim,
- szlakiem architektów i przemysłowców,
- szlakiem przyrodoznawców i architektów ogrodów,
- szlakiem ceramików i rzeźbiarzy
- szlakiem zakonników i kronikarzy.
- wszystkie trasy zaczynają się w Rynku

(Zadanie sfinansowany ze środków unijnych w ramach projektu: „Transgraniczna edukacja historyczno-przyrodnicza: „Śladami słynnych Europejczyków”)

Las przy ulicy Piastów w Bolesławcu, (2 km)

ścieżka dydaktyczna, oznakowana za pomocą białego kwadratu przekreślonego ukośną zieloną linią.

To, co najważniejsze:

- zieleń miejska i świat zwierząt,
- neogotycka wieża „Jenny” z 1873 r. - Jenny von Bary-Doussin była jedną z najwybitniejszych artystek wywodzących się z Bolesławca,
- miejsce wypoczynku z paleniskiem.

Gmina Przemków / Gmina Chocianów

Lasy okolic Przemkowa - wędrowka po buczynach

Długość ścieżki: ok. 20 km

Ścieżka umożliwia poznanie ekosystemów lasów liściastych i borów. Przebiega granicami rezerwatu przyrody „Buczyna Piotrowicka”, unikalnego na niżu lasu bukowego, który reprezentuje żyzną buczynę sudecką z całą grupą bardzo rzadkich górskich gatunków runa leśnego. Największą atrakcją ścieżki jest najstarszy dąb szypułkowy w Polsce – „Chrobry” – ponad 750-letni pomnik przyrody.

Ścieżka jest oznakowana kolorem zielonym i prowadzi przez dwie jednostki fizjograficzne: Dolinę Szprotawy i Wysoczyznę Chocianowską – mikroregion Wysoczyzny Lubińskiej. Wiedzie przez rezerwat przyrody „Łęgi Źródłiskowe koło Przemkowa” w zabytkowym parku miejskim w Przemkowie, skąd poprzez lasy dociera do granic rezerwatu przyrody „Buczyna Piotrowicka” i do dębu „Chrobry” w Piotrowicach.

Niewątpliwą atrakcją ścieżki stanowią śródwydmowe torfowiska przejściowe z owadożerną rośliczką pośrednią oraz krajobraz wydm śródlądowych z unikalnymi na skalę krajową wrzosowiskami.

Lasy okolic Przemkowa dają również możliwość okresowych obserwacji rzadkich, ale jednocześnie charakterystycznych dla nich, elementów biologii lęgowej ptaków i ssaków. Nocne obserwacje wizualne i słuchowe, toki cietrzewi czy rykowsko jeleni to jedna z wielu szans bezpośredniego kontaktu z przyrodą. Niezapomniane wrażenia odbierane są wszystkimi zmysłami.

Na ścieżce można przeprowadzić zajęcia edukacyjne o następującej tematyce:

- ekosystem lasu: struktura i funkcjonowanie,
- piętra roślinności lasu – oznaczanie lasu,
- awifauna lasów okolic Przemkowa,
- znaczenie lasu dla środowiska,
- orientacja w terenie.

Stawy Przemkowskie - wyprawa do ptasiego raj

Długość ścieżki: ok. 16 km

Stawy, o powierzchni 1016 ha, położone są w okolicy Przemkowa. Rezerwat ornitologiczny, o tej samej nazwie, utworzono w 1984r. i wytypowano do ochrony terenów wodno-błotnych w ramach międzynarodowej konwencji Ramsar. Powierzchnia rezerwatu obejmuje liczne stawy i laski łęgowe.

Ścieżka oznakowana kolorem niebieskim prezentuje ekosystemy wodno-błotne i daje możliwość poznania gospodarczego wykorzystania stawów. Stawy są jedną z najcenniejszych ostoi ptactwa wodno-błotnego na Dolnym Śląsku. Wiosną i jesienią można obserwować ponad 200 gatunków ptaków. Zaskakiwać może fakt, że unikalne zjawiska przyrodnicze toczą się tu przez cały sezon, a nie tylko podczas okresu lęgowego ptaków.

Ścieżka przyrodnicza Stawy Przemkowskie prowadzi nie tylko groblami pomiędzy stawami. To również wędrówka po alejach i szpalerach drzew liściastych. Ścieżka daje ciekawą możliwość obserwacji w jednym miejscu aż czterech, najczęściej rosnących w Polsce gatunków dębów. Oprócz rodzimych – szypułkowego i bezszypułkowego, rosną tu dęby sprowadzone z Ameryki Północnej, czyli dąb czerwony i dąb błotny.

Warto zwiedzić ścieżkę nie tylko ze względu na zjawiska cyklicznie powtarzające się w każdym sezonie, z udziałem ogromnej liczby ptaków, ale również na obserwacje wrześniowo-październikowe purchawicy olbrzymiej – chronionego grzyba o największym owocniku ze wszystkich grzybów świata.

Październik to również czas Święta Wesołego Karpia w Ostaszowie i okazja na dogłębne poznanie biologii karpia.

Na ścieżce można przeprowadzić zajęcia edukacyjne o następującej tematyce:

- formy ochrony przyrody,
- ekosystem środowiska wodnego i podmokłego: struktura, funkcjonowanie, znaczenie dla środowiska,
- rozpoznawanie gatunków: fauna i flora terenów podmokłych, awifauna lęgowa i przelotna,
- gospodarcze wykorzystanie stawów.

Tropienie śladów zwierząt w Wilkocinie - ruchome wydmy śródlądowe

Długość ścieżki: ok. 6 km

Ścieżka nie jest oznakowana. Swój początek ma w Wilkocinie k. Przemkowa. Przebiega przez piaszczyste, ruchome wydmy śródlądowe i bory Przemkowskiego Parku Krajobrazowego. Daje szansę poznania bogatej przyrody Borów Dolnośląskich, jej charakterystycznych gatunków roślin, wraz z gatunkami rzadkimi i chronionymi, czy też świata zwierząt. Na ścieżce można analizować przydatność konsumpcyjną m.in. borówki brusznicy i czernicy oraz królestwa grzybów. Tropienie śladów zwierząt w Wilkocinie to nie tylko okazja zapoznania się z ekosystemem borów, ale także wrzosowisk.

Jedną z większych atrakcji ścieżki, oprócz spaceru po ruchomych wydmach, są poradzieckie, dwupoziomowe bunkry, w których po opuszczeniu wojsk zadomowiły się nietoperze. Obecnie, w płataninie 2 ha sieci kajut i korytarzy bunkra, zimują cztery gatunki nietoperzy, w tym nocek Bechsteina.

Na ścieżce można przeprowadzić zajęcia edukacyjne o następującej tematyce:

- rozpoznawanie tropów zwierząt i śladów żerowania,
- określanie zależności pokarmowych w ekosystemach,

- wyznaczanie kierunków – orientacja w terenie,
- typy krajobrazu oraz ukształtowanie terenu, zjawiska pogodowe,
- obserwacja budek lęgowych nietoperzy,
- zabawy terenowe,
- zwiedzanie bunkrów.

Ścieżka historyczno-przyrodnicza po Przemkowie

Przemków jest jednym z miast śląskich, których dokładny czas założenia nie znajduje potwierdzenia w dokumentach. Według wiarygodnych podań Przemków swoje powstanie zawdzięcza księciu żagańskiemu Przemkowi I, który ok. 1280 roku lokował miasto na prawie niemieckim. Miasto zostało założone jako osada handlowa leżąca na szlaku z Niemiec przez Śląsk do Krakowa. Dawniej główną atrakcją miasta był zamek książęcy, w którym wychowała się ostatnia cesarzowa Niemiec Augusta Wiktoria von Schleswig-Holstein. Obecnie wspomnienia po zamku przywołują jedynie kamienne figury lwów, zabudowania dworskie oraz nagrobki w byłym przysamkowym parku. W rejestrze zabytków architektury budownictwa figuruje 188 obiektów z terenu gminy. Ścieżka historyczno - przyrodnicza po wybranych zabytkach Przemkowa prezentuje 14 obiektów architektury oraz park miejski. Głównym zadaniem szlaku turystycznego uwzględniającego kontekst historyczny, przyrodniczy i krajobrazowy jest wypromowanie wielokulturowej historii miasta.

Całkowita długość ścieżki wynosi 6,5 km, czas przemarszu ok. 3 godzin.

Tematyka: historia Przemkowa i ekosystemy leśne. Oprócz wybranych zabytków Przemkowa ścieżka prezentuje zabytkowy park miejski i rezerwat „Łęgi Źródłiskowe koło Przemkowa”. Szlak ten uwzględnia kontekst historyczny, przyrodniczy, i krajobrazowy oraz promuje wielokulturową historię miasta.

Uroczysko Czarne Stawy (żółta, 13 km)

ścieżka oznakowana przez Nadleśnictwo Chocianów.

To, co najważniejsze:

- kompleks starych wyrobisk potońskich – torfianek, największe 1,3 ha,
- ekosystem boru bagiennego i wilgotnego
- lęgowniska wielu rzadkich ptaków wodnych, z żurawiem na czele,
- rzadkie sowy: włochatka i sóweczka – najmniejsza sowa Europy,
- tematyka zajęć: ekosystem lasu, jak powstaje torfowisko, świat roślin i zwierząt torfowisk, obserwacje ptaków, wiosną – głosy godowe płazów
- rozpoznawanie klanku – głośniego głosu żurawia

Ekomuzeum Wrzosowej Krainy – spotkania z tradycją i wielokulturowością, na które składają się 3 punkty ekomuzealne - miejsca edukacji ekologiczno-kulturalnej:

- pasieki „MAJA” w Krępie – tematy: tradycje pszczelarskie wschodniej części Borów Dolnośląskich, historia pszczelarstwa, produkcja miodu i jego właściwości lecznicze; warsztaty: odlewanie świec woskowych, inhalacja środowiska ulowego rodziny pszczoły;
- "Dom Leśnika" w Duninowie (gospodarstwo agroturystyczne) – tematy: tradycje łowieckie i leśnicze;
- „Wrzosowa Chata” w Borówkach – warsztaty zielarskie, malowania pisanek, Lekcje w Przyrodzie - umieszczono tablice edukacyjno-informacyjnych (opisujących m.in. walory przyrodnicze Wrzosowej Krainy)

Gmina Osiecznica / Gmina Węgliniec / Gmina Bolesławiec

Rozwój ścieżek edukacyjnych w Puszczy Zgorzeleckiej i Osiecznickiej inicjuje i wspiera Fundacja Bory Dolnośląskie, we współpracy z Nadleśnictwem Węgliniec i Bolesławiec oraz samorządem gmin Osiecznica, Węgliniec, Pieńsk

Ścieżka dydaktyczna po puszczy Zgorzeleckiej (rowerowa),

To, co najważniejsze:

- torfowisko koło Parowej o charakterze tundry, karłowate sosny i brzozy,
- jedyne stanowisko sosny błotnej, zwanej „sosnokosą”
- w florze torfowiska m.in. owadożerne rosiczki,

Geologiczna ścieżka dydaktyczna w Osiecznicy, (2 km)

wytyczona na zachodnim brzegu rzeki Kwisy.

To, co najważniejsze:

- dom urodzin Abrahama Gotloba Wernera – uznawanego za „ojca geologii”,
- skała piaskowcowa z racji kształtu nazwana “Bolesławieckim dzbankiem do kawy”,
- odsłonięcia skrzemieniałych gleb kopalnych, węgla brunatnych i utworów triasowych,
- malowniczy przełom Kwisy.

Przyrodnicza ścieżka edukacyjna

Bolesławiec – Dobra - Osiecznica utworzona przez Nadleśnictwo Bolesławiec

Realizowane tematy:

- urządzenie i ochrona lasu
- leśne ekosystemy,
- pożytki z lasu,
- świat roślin i zwierząt Borów Dolnośląskich,
- zagrożenia dla lasu.

Żołnierska ścieżka dydaktyczna

utworzona przez nadleśnictwo Świętoszów, pierwotnie dla szkolących się tu żołnierzy.

Realizowane tematy:

- zagrożenia dla lasu,
- świat roślin i zwierząt Borów Dolnośląskich
- właściwe korzystanie z lasu i „dobre zachowanie” w lesie

Ścieżka edukacji przyrodniczej

ścieżka wytyczona przez Nadleśnictwo Węgliniec.

Zakres tematów:

- las – skarbiec dla człowieka,
- leśne ptaki i ich gniazda,
- tajemnice starego lasu
- dlaczego las jest taki ważny

POWIAT ZGORZELECKI:

(bez Węglińca, opis przy Osiecznicy)

Na terenie Nadleśnictwa Pieńsk w roku 2004 powstały 3 ścieżki edukacyjne:

- przyrodniczo-leśna w Zgorzelcu,
- przyrodniczo-leśna na szkółce leśnej w Bielawie Dolnej
- ścieżka edukacyjna w Sulikowie.

2.4.6. Sieć informacyjna

Kluczową rolę w regionie turystycznym pełni sieć informacyjna, która by była w pełni użyteczna musi obejmować zadania w zakresie:

Krok 1.: pozyskiwanie, gromadzenie i aktualizowanie informacji, by prezentować pełen zakres prawdziwej i aktualnej informacji potrzebnych turystom.

Krok 2. twórcze przetwarzanie informacji, by stać się komunikatywnym i atrakcyjnym przekazem dla odbiorcy.

Krok 3. udostępnienie informacji, by była łatwo dostępna dla odbiorcy, w czasie i miejscu, gdzie jej potrzebuje lub spodziewa się znaleźć.

Przy czym etapy: gromadzenie, przetwarzanie i aktualizacja, choć niewidoczne, pełnią podstawową rolę w sieci informacyjnej.

Ważne jest by informację udostępniać w różnego rodzaju formach: klasycznych drukowanych, w postaci multimedialnej (na ekranie), w przekazie ustnym (kontakt bezpośredni).

W regionie Bory Dolnośląskie sieć informacyjną tworzą obecnie:

1. punkty informacji turystycznej
2. strony internetowe samorządów
3. strony internetowe NOT-ów,
4. strony internetowe obiektów turystycznych i atrakcyjnych turystycznie,
5. informacja wizualna,
6. materiały promocyjne, wydawnictwa

Ad 1. W regionie Bory Dolnośląskie punkty IT znajdują się w trzech miejscowościach:

- Zgorzelec – Punkt Informacji Turystycznej, prowadzone przez Biuro Turystyczne „Korona” przy ul. Daszyńskiego 92, strona www.it.zgorzelec.pl
- Bolesławiec – Punkt Informacji Turystycznej i Kulturalnej znajduje się w siedzibie Bolesławieckiego Ośrodka Kultury, pl. Piłsudskiego 1c
www.it.boleslawiec.pl
- Bogatynia - Gminny Punkt Informacji Turystycznej w strukturze Ośrodka Sportu i Rekreacji w Bogatyni.

Ad 2. Trzy serwisy internetowe, prezentują lokalne produkty turystyczne regionie Bory Dolnośląskie:

- www.borydolnoslaskie.org - Strona powstała w ramach projektu "Zrównoważony rozwój Borów Dolnośląskich w aspekcie partnerstwa społecznego" realizowanego przez Lokalną Grupę Działania Fundację "Bory Dolno-śląskie". Program współfinansowany ze środków z Unii Europejskiej.
- www.wrzosowakraina.pl - strona Fundacji "Wrzosowa Kraina" w ramach programu „I Schemat Pilotażowy Programu Leader+

- <http://europejczycy.boleslawiec.eu/europejczycy/> - strona UM Bolesławiec, powstała w ramach inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A Czechy – Polska

2.4.7. Przewodnicy turystyczni

Wyszkoleni, profesjonalnie przygotowani przewodnicy turystyczni są najlepszymi ambasadorami swojego regionu. Ich rola jest szczególnie istotna w obsłudze przyjazdowych grup zorganizowanych dzieci i dorosłych ale zdarza się, że usługa przewodnicką zainteresowane są turyści indywidualni.

Na regionie Bory Dolnośląskie są obszary chronione, gdzie grupy zorganizowane mogą poruszać się tylko z przewodnikiem, np. Rezerwat „Stawy Przemkowskie”.

Na działają przewodnicy PTTK z uprawnieniami przewodnika górskiego na obszar Sudetów, tzw. przewodnicy sudeccy oraz przewodnicy terenowi z uprawnieniami na obszar Dolnego Śląska. Niektórzy z nich posiadają inne uprawnienia, np. na inne tereny Polski, Drezno, Pragę, uprawnienia pilota, językowe. Przewodnicy są zorganizowani w kołach lub klubach przy Zarządach Oddziałów PTTK.

Przewodników po terenie Borów Dolnośląskich skupia:

- Oddział PTTK Lubin - 6 przewodników terenowych,
- Klub Przewodników PTTK po ziemi przemkowskiej i okolicy (klub należy do oddziału PTTK w Legnicy) - działa tu 5 przewodników.
- Koło Przewodników Sudeckich PTTK w Jeleniej Górze, do którego należą m.in. przewodnicy zamieszkali w Zgorzelcu (3 osoby) i Bolesławcu (kilka osób)
- Punkt Informacji Turystycznej i Kulturalnej w Bolesławcu.

2.4.8. Biura usług turystycznych i przewozowych

Biura turystyczne zajmują się organizowaniem imprez turystycznych i ich sprzedażą. Z punktu widzenia regionu turystycznego istotne znaczenie mają biura mające siedzibę w tym regionie i zajmujące się turystyką przyjazdową. Łączą one wówczas rolę zarówno organizatora turystyki i bezpośredniej obsługi turystów indywidualnych bądź grupowych, a czasem nawet przewoźnika turystycznego, w przypadku, gdy dysponują własnym transportem.

Biura turystyki przyjazdowej odgrywają dużą rolę w tworzeniu produktu turystycznego, szczególnie w fazie jego komercjalizacji. Są pośrednikami między branżą turystyczną regionu a końcowym odbiorcą – turystą. Poprzez biura turystyczne dokonuje się „sprzedaż” turystycznych walorów regionu.

- W regionie Bory Dolnośląskie najwięcej biur turystycznych znajduje się w Bolesławcu – 11 i Zgorzelcu – 6.

2.4.9. Struktura przedsiębiorstw turystycznych

Wśród przedsiębiorstw turystycznych można wyróżnić dwie grupy. Pierwsza to podmioty gospodarcze, których działalność polega na organizowaniu i bezpośredniej obsłudze ruchu turystycznego, określane jako przedsiębiorstwa turystyczne. Drugą grupę stanowią podmioty gospodarcze, dla których organizowanie i obsługa ruchu

turystycznego nie są podstawowym zakresem działalności, to przedsiębiorstwa paraturystyczne.

Wśród przedsiębiorstw stricte turystycznych wyróżniamy:

- przedsiębiorstwa transportu turystycznego,
- przedsiębiorstwa eksploatujące zakłady hotelarskie i gastronomiczne,
- przedsiębiorstwa sportowo – rekreacyjno – rozrywkowe,
- przedsiębiorstwa uzdrowiskowe,
- biura turystyczne,
- inne jednostki, ściśle współpracujące z branżą turystyczną np. miejscowości turystyczne.

Główny Urząd Statystyczny, udostępnia dane statystyczne o ilości obiektów zbiorowego zakwaterowania w powiatach w Polsce. Poniższa tabela prezentuje wybrane dane dla najbliższego dostępnego okresu. Z tabeli wynika niewielka ilość obiektów świadczących usługi noclegowe.

Tabela 2. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2006 roku

	Powiat bolesławiecki	Powiat zgorzelecki
Obiekty ogółem	8	11
w tym hotele	3	5
Miejsca noclegowe ogółem	596	895
w tym w hotelach	177	555
Udzielone noclegi ogółem	70 358	107 141
w tym w hotelach	20 910	73 885
Korzystający z noclegów ogółem	42 948	66 378
w tym w hotelach	13 351	52 361

Źródło: GUS „Powiaty w Polsce” Warszawa 2007

W rzeczywistości należy pamiętać, że znacząca dla regionu Bory Dolnośląskie grupa małych obiektów typu agroturystyka i kwatery prywatne, nie ma obowiązku składania „raportów” do GUS-u ze swojej działalności i w ogóle nie jest ujęta w statystycznej sprawozdawczości GUS-u. Rzeczywiste liczby dotyczące i ilość obiektów, i wielkość udzielonych noclegach można uzyskać jedynie w wyniku „spisu z natury”

W rejestrze REGON obiekty hotelarskie (przedsiębiorstwa turystyczne zapewniające krótkotrwały pobyt), oraz gastronomiczne (zapewniające wyżywienie przeznaczone do bezpośredniej konsumpcji) są sklasyfikowane w I sekcji Polskiej

Klasyfikacji Działalności. W 2007 roku struktura przedsiębiorstw zarejestrowanych w GUS wyglądała następująco:

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według I sekcji PKD

Kategoria	Ogółem wszystkie sekcje 2007	Sekcja I 2007	Sekcja I 2006	Sekcja I 2005	Struktura 2007	Dynamika 2007	Dynamika 2006
Województwo Dolnośląskie	308 308	20 972	20 650	21 073	6,8%	1,6%	-2,0%
Subregion	17 005	1 165	1 135	1 203	6,9%	2,6%	-5,7%
Powiat bolesławiecki	6 752	393	380	439	5,8%	3,4%	-13,4%
Powiat zgorzelecki	8 017	618	609	608	7,7%	1,5%	0,2%
Miasto Bolesławiec	4 219	196	192	248	4,6%	2,1%	-22,6%
Gmina Bolesławiec	823	75	68	69	9,1%	10,3%	-1,4%
Gmina Nowogrodziec	744	49	50	44	6,6%	-2,0%	13,6%
Gmina Osiecznica	333	29	26	25	8,7%	11,5%	4,0%
Gmina Warta Bolesławiecka	353	25	25	35	7,1%	0,0%	-28,6%
Miasto Zgorzelec	3 892	328	322	324	8,4%	1,9%	-0,6%
Gmina Zgorzelec	533	63	63	62	11,8%	0,0%	1,6%
Gmina Pieńsk	752	37	39	39	4,9%	-5,1%	0,0%
Gmina Węgliniec	593	34	32	37	5,7%	6,3%	-13,5%
Gmina Przemków	452	29	28	31	6,4%	3,6%	-9,7%
Gmina Chocianów	859	45	46	53	5,2%	-2,2%	-13,2%
Gmina Lubin	925	80	72	72	8,6%	11,1%	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Jak wynika z powyższego zestawienia w ciągu 3 lat nastąpił nieznaczny spadek ilości przedsiębiorstw świadczących usługi hotelarskie i gastronomiczne. Rok 2006 był okresem, w którym zmalała liczba działalności w większości omawianych gmin. Kolejny był nieco lepszy, jednakże nadal nie dorównywał liczbie przedsiębiorstw z 2005 roku.

Przedsiębiorstwa hotelarskie i gastronomiczne działające w regionie Bory Dolnośląskie stanowiły niecałe 6% przedsiębiorstw działających według sekcji I w województwie dolnośląskim. Ogólna liczba przedsiębiorstw w 2007 roku z tej sekcji na omawianym obszarze stanowiło niecałe 7% wszystkich przedsiębiorstw sklasyfikowanych według PKD, struktura ta nie odbiega od struktury w całym województwie dolnośląskim.

2.4.10. Infrastruktura paraturystyczna

Infrastrukturę ściśle turystyczną uzupełnia infrastruktura ogólna, z której obok mieszkańców, potencjalnie mogą korzystać turyści (paraturystyczna). Głównym zadaniem urządzeń infrastruktury paraturystycznej jest obsługa stałych mieszkańców danego regionu, a turyści są jedynie pewną częścią użytkowników.

Do infrastruktury paraturystycznej zaliczamy stacje benzynowe, zakłady świadczące usługi, np. fryzjerskie, naprawy samochodów; apteki i przychodnie lekarskie, banki i bankomaty, sklepy (ale nie pamiątkarskie) i centra handlowe, itp.

których istnienie uatrakcyjni i ułatwia pobyt turysty w danym miejscu.

Część obiektów tworzących infrastrukturę paraturystyczną zostało opisanych w innych częściach opracowania. Poniższa tabela prezentuje ogólne zestawienie liczby instytucji i przedsiębiorstw wchodzących w skład bazy paraturystycznej na omawianym regionie.

Tabela 4. Elementy infrastruktury paraturystycznej wg danych GUS (stan na 2007 r.)

Kategoria	Kina	Punkty sprzedaży detalicznej	Biblioteki	Instytucje kultury	Apteki	Zakłady opieki zdrowotnej
Województwo dolnośląskie	43	9 287	658	262	919	999
Subregion	5	633	71	38	66	81
Udział procentowy	11,6%	6,8%	10,8%	14,5%	7,2%	8,1%
Powiat bolesławiecki	2	309	27	16	27	41
Powiat zgorzelecki	2	312	24	10	32	32
Miasto Bolesławiec	1	303	2	2	17	24
Gmina Bolesławiec	0	b.d.	5	1	1	2
Gmina Nowogrodziec	0	6	5	1	4	5
Gmina Osiecznica	0	b.d.	6	4	1	5
Gmina Warta Bolesławiecka	1	b.d.	4	1	3	4
Miasto Zgorzelec	1	152	4	2	16	10
Gmina Zgorzelec	0	b.d.	6	0	1	3
Gmina Pieńsk	0	5	4	1	3	3
Gmina Węgliniec	0	b.d.	5	4	1	3
Gmina Przemków	1	b.d.	3	1	2	1
Gmina Chocianów	0	12	7	1	4	3
Gmina Lubin	0	b.d.	10	10	1	5

Źródło: Bank Danych Regionalnych

- Wielkość infrastruktury paraturystycznej w regionie Bory Dolnośląskie, wydaje się być, przy obecnym natężeniu ruchu turystycznego, wystarczająca na potrzeby zabezpieczenia podstawowych usług „pozaturystycznych” dla ruchu turystycznego.
- Potencjał twórczy i materialny do wzbogacenia lokalnej oferty turystycznej tkwi w świetlicach wiejskich, które swoją aktywność mogłyby kierować na rynek turystyczny.
- Z dużą dozą pewności można przyjąć, że kłopot może stwarzać turystom przebywającym w leśnych miejscowościach, odległość do najbliższego bankomatu lub sklepu, w którym można zapłacić kartą bankomatową.
- Przykład wielu regionów turystycznych pokazuje, że infrastruktura paraturystyczna jej ilość i jakość, rosła stosunkowo szybko, gdy tylko pojawiły

się symptomy zwiększonego zainteresowania regionem i napływu turystów. Tam gdzie turyści nie przyjeżdżają – zamarła.

2.4.11. Dostępność komunikacyjna / usługi transportowe

Wartość położenia regionu turystycznego zaczyna tracić na ważności na rzecz jego dostępności komunikacyjnej. Znaczenie dostępności rośnie wraz z ruchliwością ludzi i postępem w rozwoju środków transportu. Mniej liczy się odległość w kilometrach między miejscem zamieszkania a miejscem wypoczynku, bardziej ile czasu spędzi się w podróży i w jakich warunkach będzie się ona odbywała. A więc dla turysty region jest dostępny komunikacyjnie, jeśli łatwo i bezpiecznie można do niego dotrzeć.

Dostępność komunikacyjną ocenia się na bazie istniejącej sieci dróg krajowych i lokalnych, połączeń kolejowych oraz odległości od portów lotniczych.

Region Bory Dolnośląskie leży w obszarze, który przebiegają (w układzie równoleżnikowym i południkowym) ważne europejskie szlaki komunikacyjne:

- E 40, w Polsce jako droga nr 4, (autostrada A4 w budowie) ze Zgorzelca do Granicy Państwa z Ukrainą (Korczowa), która z autostradą A18 (obecnie modernizowaną), zasadniczo poprawi dostępność Borów Dolnośląskich z Niemiec i zachodu Europy.
- E 65, w Polsce jako droga nr 3, biegnąca z północy (Szwecja) na południe Europy (Grecja) jest modernizowana na wielu odcinkach - docelowo autostrada.

Z turystycznego punktu widzenia istotne znaczenie mają drogi krajowe zbiegające się w Bolesławcu:

- droga nr 297, wzdłuż Bobru, od południa z Jeleniej Góry, od północy z Nowej Soli,
- droga nr 363 ze Złotoryi.

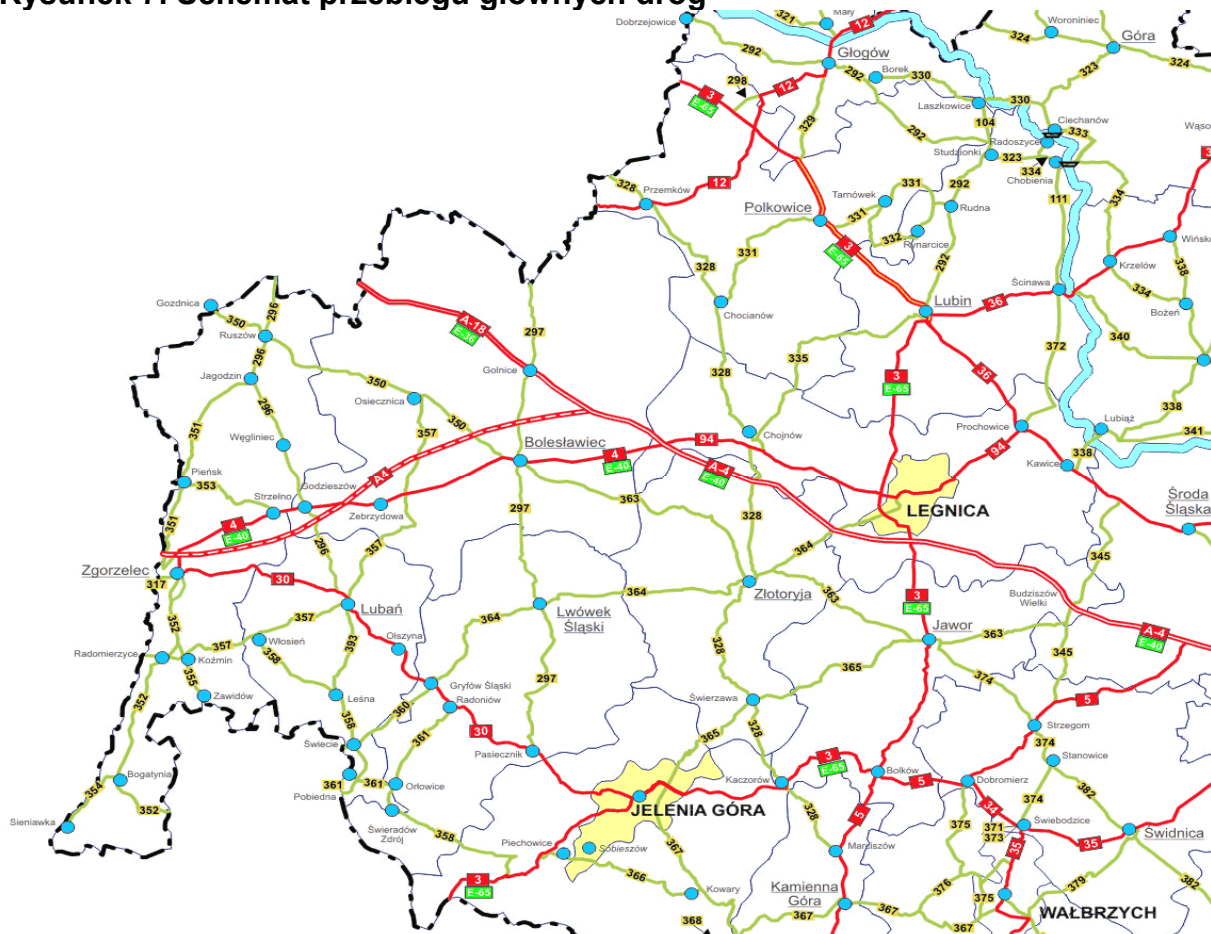
W zachodniej części regionu Bory Dolnośląskie ważne dla turystyki drogi mają przebieg południkowy:

- droga nr 352 wzdłuż Nysy Łużyckiej od granicy z Czechami do Zgorzelca, i dalej z numerem 351 do Pieńska,
- drogi nr 296 i 357, wzdłuż Kwisy (dalej 350), biegnące przez prawie niezamieszkałe niezwykle malownicze rejony borów sosnowych, w kierunku Żagania.

We wschodniej części Borów Dolnośląskich drogi o znaczeniu krajowym to:

- droga nr 12, biegnąca z Łęknicy do Leszna przez Przemków (kierunek wschód-zachód)
- droga nr 328 z Chojnowa przez Chocianów i Przemków do Nowego Miasteczka (północ-południe)

Rysunek 7. Schemat przebiegu głównych dróg

Źródło: http://dsdik.wroc.pl/images/stories/grafika/drogi/siec_drog_krajowych_2009-01-07_big.png

Transport kolejowy przeżywa w Europie wyraźne odrodzenie, w dużej mierze jako alternatywa dla zatłoczonych szlaków transportu samochodowego. Widoczny jest wzrost znaczenia komunikacji kolejowej w podróżach turystycznych. W wielu regionach Europy szybkie pociągi łączą metropolię z atrakcyjnymi regionami turystycznymi.

Najważniejszą trasą kolejową Borów Dolnośląskich jest linia położona w Paneuropejskim Korytarzu Transportowym, łącząca Niemcy przez Polskę z Ukrainą, która w Polsce zaczyna się w Zgorzelcu a kończy w Medyce. W regionie linia biegnie południowym skrajem Borów Dolnośląskich, gdzie znajduje się ważny węzeł tej linii w Węglińcu i drugi w Zebrzydowej, i dalej do Bolesławca.

Odcinek Bolesławiec – Wrocław stanowi część trasy wschód – zachód prowadzącej z Drezna przez Frankfurt, Wrocław, Kraków do Lwowa. Zgodnie z „Programem docelowych prędkości na liniach kolejowych w Polsce” dla pociągów tej linii planowane jest osiągnięcie prędkości 160 km/h. Priorytetem są przewozy pasażerskie.

Obecnie z głównego węzła kolejowego w Węglińcu, pociągi pasażerskie odjeżdżają do Zielonej Góry - Szczecina, Wrocławia – Warszawy oraz do Jeleniej Góry, Zgorzelca i Kłodzka.

Można stwierdzić, że region Bory Dolnośląskie jest jako całość dobrze dostępny komunikacyjnie z różnych kierunków, ponieważ krzyżują się tu ważne drogi tranzytowe Europy.

- W całym regionie w układzie dróg przeważają drogi o kierunku północ – południe.
- Sieć dróg lokalnych jest rozwinięta bardzo nierównomiernie: ogromne obszary borów sosnowych, na północ od drogi E 40, pozbawione są dróg lokalnych (poza wymienionymi) i łącznikowych, na południu sieć dróg jest dobrze rozwinięta.
- Dobrą dostępnością komunikacyjną na terenach leśnych Borów Dolnośląskich charakteryzują się przede wszystkim tereny położone wzdłuż południkowo przebiegających szlaków komunikacyjnych.
- Największym problemem jest stan nawierzchni dróg lokalnych, szczególnie w okresie pozimowym.
- Stacje kolejowe na głównej magistrali kolejowej regionu mogą pełnić rolę centrum komunikacyjnego w regionie (Zgorzelec, Węgliniec, Bolesławiec).

Rynek autobusowych przewozów regionalnych jest zdominowany przez PKS oraz przewoźników prywatnych, a rynek pasażerskich przewozów kolejowych obsługiwany jest wyłącznie przez PKP S.A. Dla sprawnego funkcjonowania komunikacji zbiorowej niezbędne jest koordynowanie i zlecanie przewozów pasażerskich przez samorządy, które według opracowanej strategii ustalą potrzeby przewozowe w regionie.

Stworzenie zintegrowanych systemów transportowych na poziomie gminnym i regionalnym oraz współdziałanie różnych rodzajów transportu pozwoli na zapewnienie minimum przewozowego. Niezbędne do tego jest promowanie transportu zbiorowego jako formy transportu ekonomicznego i ekologicznego, szczególnie w przewozach turystycznych i relacjach dom – praca.

Istotnym elementem transportu publicznego jest utrzymanie i rozwój kolejowej komunikacji lokalnej i regionalnej w przewozach pasażerskich oraz włączenie komunikacji kolejowej w systemy miejskiej komunikacji zbiorowej, co pozwoli na utrzymanie nierentownych obecnie linii kolejowych i węzłów kolejowych w miastach i przejęcie ich przez samorządy. Zastosowanie taboru dostosowanego do natężenia ruchu (np. małe autobusy i autobusy szynowe) pozwoli na najbardziej efektywne wykorzystanie potencjału transportu publicznego.

2.4.12. Dostępność dla niepełnosprawnych

W Zgorzelcu, uchwałą rady miasta, został przyjęty program na lata 2004-2009, którego celem było wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych. Wśród celów operacyjnych tego programu wymieniono m.in.:

- poszerzenie dostępności placówek kulturalnych i uczestnictwa osób niepełnosprawnych w kulturze,
- przez sport, turystykę i aktywny wypoczynek do utrzymania kondycji psychofizycznej wzmacniającej efekty rehabilitacji osób niepełnosprawnych;
- poszerzenie dostępności obiektów rekreacyjno - sportowych dla osób niepełnosprawnych.

Rada Powiatu Zgorzeleckiego w marcu 2007 przyjęła Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w latach 2007-2014. Wśród celów wskazuje się wspieranie inicjatyw na rzecz integracji osób niepełnosprawnych ze środowiskiem w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki.

W Powiecie Bolesławieckim przyjęty jest Powiatowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2005 – 2010. W ramach tego programu organizowane są wyjazdy turystyczno – krajoznawcze oraz imprezy integrujących ze środowiskiem lokalnym.

Dla osób niepełnosprawnych i poruszających się na wózkach, dostępna jest trasa turystyczna „Kliczków” o długości 2,2 km, o charakterze przyrodniczym . Trasa tworzy pętlę z początkiem i zakończeniem przy Zamku Kliczków

Trasa udostępnioną osobom niepełnosprawnym jest „Bolesławiec z ceramiką w tle” o długości 3,7 km, która pozwala na zwiedzenie zabytków miasta wraz z Muzeum Ceramiki.

Region Bory Dolnośląskie jest szczególnie predestynowany do rozwijania oferty turystycznej dla osób niepełnosprawnych, ze względu na łagodne ukształtowanie terenu i stosunkowo łatwe stworzenie dostępności do atrakcyjnych obiektów przyrodniczych i zabytków. Obserwacje świata przyrody i poznawanie jej wszystkimi zmysłami powinny być głównymi punktami oferty dla osób niepełnosprawnych.

WNIOSKI:

- Podstawą materialną turystyki jest baza noclegowa. W regionie Bory Dolnośląskie ilość obiektów noclegowych daleko odbiega od „normy” jaka charakteryzuje obszary turystyczne. Wskazówka brzmi: należy pozyskać inwestorów do budowy nowych obiektów noclegowych, przekonać i stworzyć warunki mieszkańcom regionu do świadczenia usług noclegowych, wspierać rozwój agroturystyki.
- W regionie przeważają licznie małe obiekty noclegowe o niskim i średnim standardzie świadczonych usług. Należy poprzez szkolenia właścicieli i tworzenie im możliwości doinwestowania obiektów, dążyć do podniesienia jakości usług noclegowych.
- W regionie właściwie nie istnieje sieć informacyjna. Wskazuje się jako konieczne stworzenie w miejscach koncentracji ruchu turystycznego sieci punktów IT (proponowane: Bolesławiec w oparciu o istniejący punkt IT, Zamek Kliczków, Przemków, Zgorzelec, Bogatynia), które spełniałyby również zadania w zakresie gromadzenia i aktualizacji informacji oczekiwanych przez turystów.
- Należy stworzyć jednolity system informacji wizualnej, który poprawi dostępność atrakcji turystycznych.
- Konieczne jest zabezpieczenie profesjonalnych kadr do obsługi turystów: przewodników – specjalistów od edukacji ekologicznej, pilotów, instruktorów jazdy konnej, Nordic Walking, kajakarstwa, animatorów czasu wolnego.
- Za konieczne uznaje się powstanie, spektakularnego w swej wielkości, obiektu w rodzaju „centrum aktywności i rozrywki”, który miałby walor bycia pierwszym w skali kraju lub ponadregionalnej (jak wiele lat temu pływalnia w Lesznie)
- Stan wielu dróg „wewnętrznych” wymaga modernizacji. Dużą szansę w jego poprawie dają programy operacyjne - Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego
- Należy zwiększać ilość atrakcji turystycznych dostępnych dla turystów niepełnosprawnych.

2.5. Dominujące formy turystyki

We współczesnej turystyce, która jest zjawiskiem o bogatej, różnorodnej i dynamicznie zmieniającej się treści, możemy zdefiniować kilkadziesiąt jej form i rodzajów, w zależności od przyjętych kryteriów społecznych, demograficznych, psychologicznych, organizacyjnych, sposobów przemieszczania się, itd.

Formy turystyki realizowane w określonym obszarze, determinują przede wszystkim walory i atrakcje środowiska naturalnego oraz wartości historycznego dziedzictwa. Im większe jest ich bogactwo, tym bardziej różnorodna jest turystyka w regionie.

Z drugiej strony materialną bazę turystyki tworzą mieszkańcy regionu: jeśli powstaną nowoczesne schroniska młodzieżowe, rozwinie się turystyka zorganizowana młodzieży szkolnej, edukacyjna wiosną i jesienią oraz wypoczynkowa latem, jeśli powstaną gospodarstwa agroturystyczne, rozwijać się będzie turystyka rodzinna, pobytowa latem, weekendowa od wiosny do jesieni, ewentualnie turystyka seniorów (60+). Przykład powyższy pokazuje, jak teoretyczne formy turystyki przenikają się wzajemnie w turystycznej rzeczywistości regionu.

Działania w turystyce projektowane na przyszłość, poprzedza analiza statystyczna wielkości i charakteru ruchu turystycznego.

2.5.1. Wielkość i struktura ruchu turystycznego

Do zilustrowania intensywności ruchu turystycznego w gminie zastosować można następujące wskaźniki:

- funkcji turystycznych Baretje’a (stosunek ilości miejsc noclegowych do liczby stałych mieszkańców),
- intensywności ruchu turystycznego według Schneidera (relacja liczby korzystających z noclegów do ilości stałych mieszkańców),
- intensywności ruchu turystycznego według Charvata (relacja liczby udzielonych noclegów do liczby stałych mieszkańców),
- wykorzystania pojemności noclegowej (relacja ilości udzielonych noclegów do liczby miejsc noclegowych),
- gęstości ruchu (relacja ilości korzystających z noclegów do pow. w km²),
- gęstości bazy noclegowej (relacja liczby miejsc noclegowych do pow. w km²),

Tabela 5. Wskaźniki ruchu turystycznego (stan na koniec 2007 roku)

	funkcji turystycznych Baretje'a	intensywności ruchu turystycznego według Schneidera	intensywności ruchu turystycznego według Charvata	wykorzystania pojemności noclegowej	gęstości ruchu	gęstość bazy noclegowej	wskaźnik rozwoju bazy noclegowej
Powiat bolesławiecki	0,6	45,2	75,1	122,0	30,9	0,4	73,4
<u>Gmina Miejska Bolesławiec</u>	0,9	63,7	103,8	112,3	1101,9	16,0	68,9
Gmina Osiecznica	2,4	203,6	350,7	143,5	32,6	0,4	83,3
Powiat zgorzelecki	0,9	73,9	108,9	118,1	83,4	1,0	80,3
Gmina Miejska Zgorzelec	1,1	120,1	158,3	142,0	2470,2	22,9	107,8
Gmina Bogatynia	1,2	35,1	97,5	83,4	65,0	2,2	30,0
Gmina Przemków	0,4	29,6	105,5	235,2	24,6	0,4	66,0
Gmina Chocianów	0,7	11,2	39,9	59,7	6,5	0,4	16,8
Gmina Lubin	1,2	70,6	85,4	73,7	28,4	0,5	60,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

A) We wskaźniku Baretje'a możemy odczytać, ile miejsc noclegowych przypada na jednego mieszkańca gminy (lub powiatu), wystarczy wartość wskaźnika podzielić przez 100. Jeśli w regionie przypada średnio min. 3 łóżka na jednego mieszkańca, można powiedzieć, że jest on regionem turystycznym. Dla porównania w karkonoskim Karpaczu przypada ok. 3 miejsca noclegowe na mieszkańca, w czeskim Harrachovie ok. 5.

Jak widać w regionie Bory Dolnośląskie najbardziej rozwinięte funkcje turystyczne prezentuje gmina Osiecznica, gdzie na jednego mieszkańca przypada ok. 0,025 łóżka „turystycznego”.

Najgorzej wskaźnik ten określa obecny poziom funkcji turystycznych gminy Przemków, która dysponuje przecież znaczącymi walorami środowiska, historii i kultury!! Wskaźnik mówi, że aby Przemków zyskał status gminy „turystycznej” ilość miejsc noclegowych powinna wzrosnąć 500-krotnie.

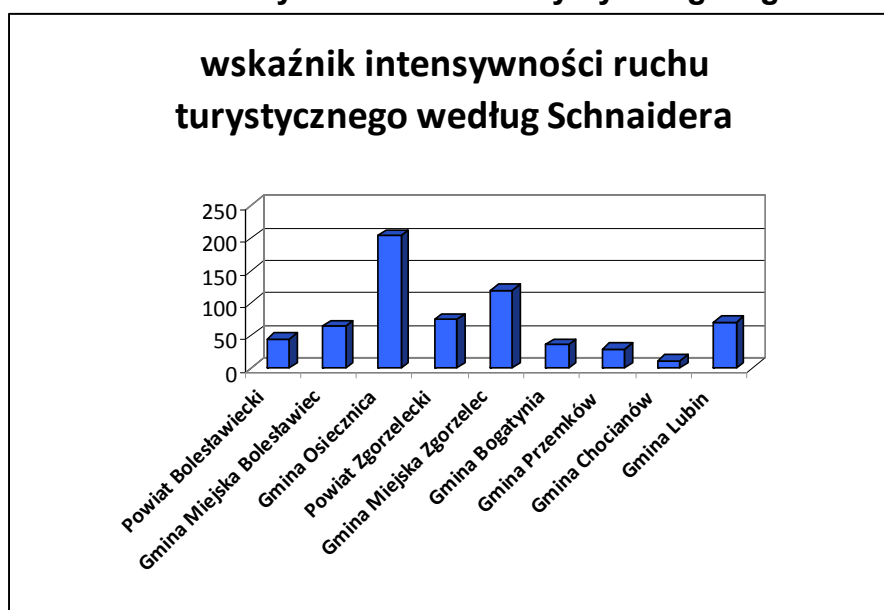
Rysunek 8. Wskaźnik funkcji turystycznych Baretje'a (A)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

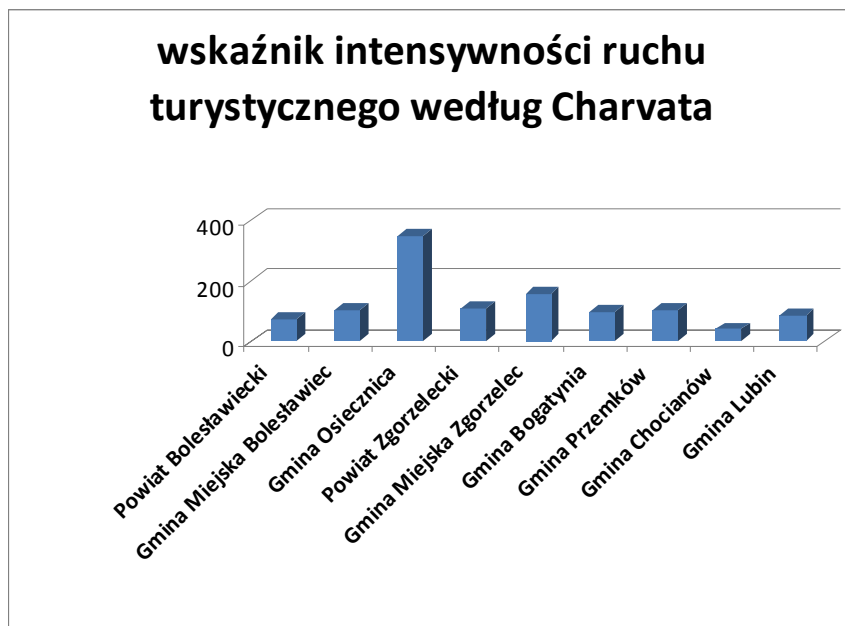
B) i C) Najwyższy wskaźnik „odwiedzalności” występuje w obiektach gminy Osiecznica, w której znajduje się największy obiekt hotelarski w Borach Dolnośląskich – Zamek Kliczków, dysponujący prawie 200 miejsc noclegowych, co stanowi ok. 6% ogólnej liczby miejsc regionu oraz w Gminie Miejskiej Zgorzelec, co wynika z jej tranzytowego i przygranicznego położenia.

Rysunek 9. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego wg Schneidera (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Rysunek 10. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata (C)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

D) Najefektywniej wykorzystana jest baza noclegowa Przemkowa, co, przy jednocześnie małej liczbie obiektów noclegowych, wskazuje na stosunkowo duże zainteresowanie turystów ofertą tego obszaru (m.in. gospodarstwo jeździeckie i kompleks stawów, w Przemkowie odbywa się wiele imprez o charakterze ponadregionalnym).

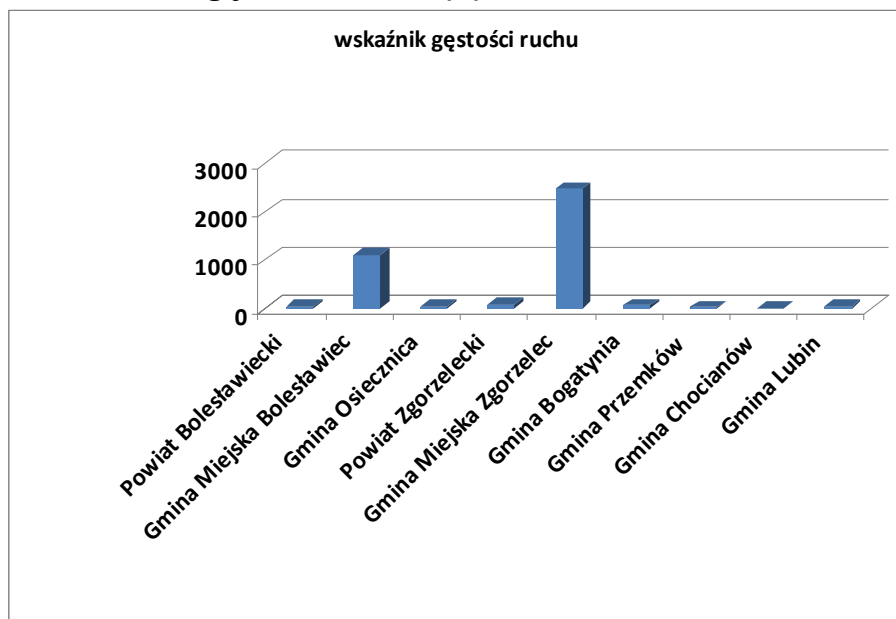
Rysunek 11. Wskaźnik wykorzystania pojemności noclegowej (D)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

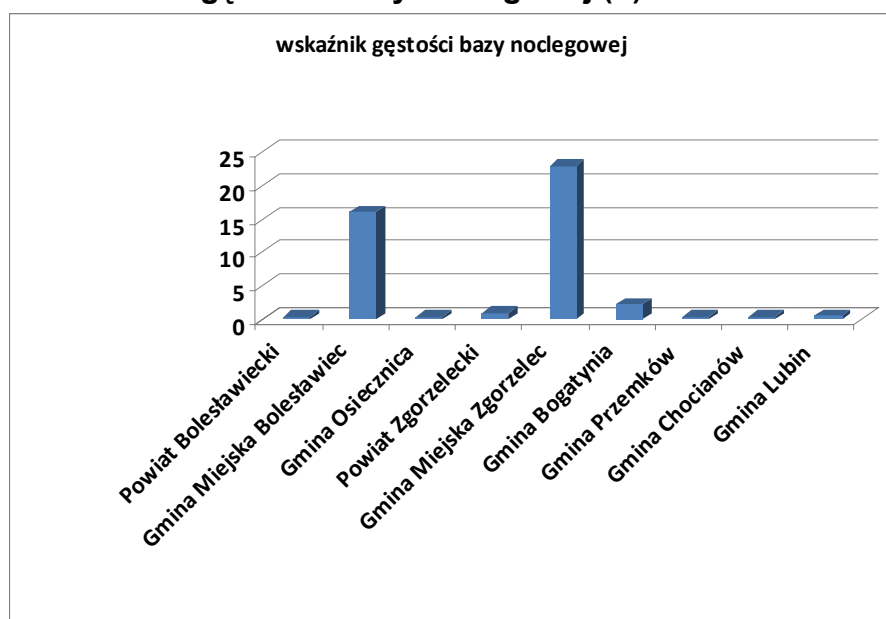
E) F) Gminy Miejskie Zgorzelca i Bolesławca charakteryzują się najgęstszym rozmieszczeniem bazy noclegowej w całym Subregionie, co pociąga za sobą najwyższe wskaźniki gęstości ruchu..

Rysunek 12. Wskaźnik gęstości ruchu (E)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Rysunek 13. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej (F)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

2.5.2. Sezonowość ruchu turystycznego

Sezonowość czyli zmiany wielkości ruchu turystycznego w czasie (rok, miesiąc, tydzień), wywołuje cykliczność pór roku, charakter walorów turystycznych, uwarunkowania społeczne (np. dni wolne od pracy).

Zmiany w natężeniu ruchu turystycznego w regionie Bory Dolnośląskie, ze względu na brak dostępu do danych pierwotnych, można ocenić z informacji ogólnych i na podstawie wiedzy o cechach poszczególnych form turystyki. Można wyróżnić grupy obiektów o różnym profilu sezonowości:

- W obiektach noclegowych, gdzie dominują turyści tranzytowi i będący w podróżach w związku z wykonywaną pracą, jak np. w mieście i gminie Zgorzelec, w mieście i gminie Bolesławiec i gminie Nowogrodziec, sezonowość nie zaznacza się silnie; zmniejszenie popytu następuje w okresie wakacji i w weekendy.
- Obiekty konferencyjno-szkoleniowe i obsługujące gości biznesowych, np. hotele i obiekty o wyższym standardzie w mieście i powiecie Bolesławiec oraz w mieście i powiecie Zgorzelec, większe „obłożenie” mają w dni powszednie w okresie od jesieni do wiosny.
- Gospodarstwa agroturystyczne i obiekty wypoczynkowe największym zainteresowaniem cieszą się w okresie lata, w weekendy w ciepłych miesiącach (od maja do października), w święta i dodatkowe dni wolne od pracy. Zbieracze runa leśnego przyjeżdżają latem i jesienią, wybierając często dni powszednie.
- Dla obiektów obsługujących wycieczkowe grupy zorganizowane (hotele i inne „duże” obiekty hotelarskie) szczyt sezonu wycieczkowego to maj i czerwiec oraz wrzesień i październik.

Sezonowość jest zjawiskiem niekorzystnym. Sposobem łagodzenia skutków jest rozszerzanie (różnicowanie) oferty i powszechnie stosowane niższe ceny, tzw. pozasezonowe.

2.5.3. Modele przyjazdu

Badania ruchu turystycznego bezpośrednio w terenie (ankiety, kwestionariusze, obserwacje i wywiady) przynoszą wiele informacji o przebywających w regionie gościach. Przetworzone informacje dają statystyczną charakterystykę i strukturę gości, która pozwala zbudować tzw. modele przyjazdu, po to by lepiej dostosować ofertę do wymagań i oczekiwań gości, skuteczniej docierać do nich z promocją.

Klasycznym modelem przyjazdu turystów jest model 3xS, czyli słońce, morze, plaża (ang. sun, sea, sand). Obecnie turyści preferują model 3xE, czyli edukacja (education), rozrywka (entertainment) i emocje (excitement), który może być realizowany w Borach Dolnośląskich.

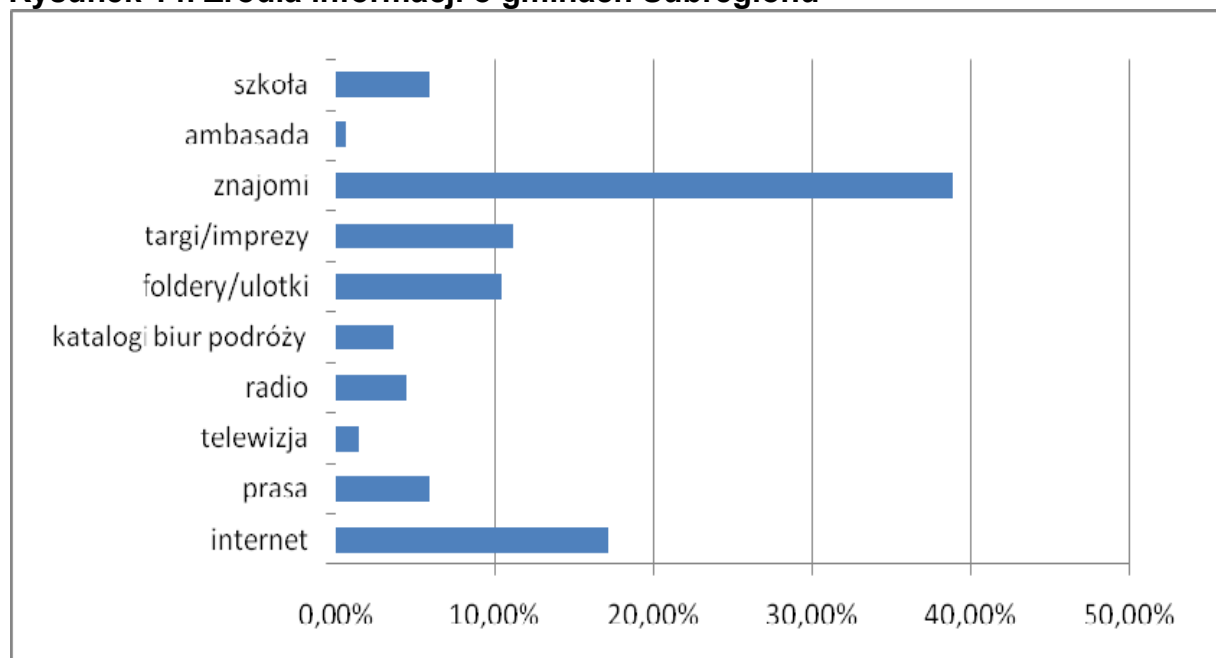
Model przyjazdu określa główne motywy, dla których turyści przyjechali w określony region.

MODEL PRZYJAZDU W BORACH DOLNOŚLĄSKICH
TURYSTYKA WYPOCZYNKOWO – KRAJOZNAWCZA (POZNAWCZA)
<i>Turysta zachęcony przez znajomych, sam organizuje przyjazd, by w małej grupie rodziny i przyjaciół, wypoczywać i zwiedzać region, korzysta z noclegów w hotelu, pensjonacie lub w gospodarstwie agroturystycznym , podróżuje własnym samochodem.</i>

1. Z punktu widzenia regionu ważne jest wiedzieć, skąd turyści otrzymali lub czerpali wiedzę przed przyjazdem w Bory Dolnośląskie; najczęściej korzystali z rekomendacji znajomych – prawie 40%, co szósty turysta czerpał wiadomości z

internetu. Kanały takie jak radio, telewizja, są bardzo rzadko wskazanym źródłem informacji, co nie tyle świadczy o ich małej sile przekazu lecz, co bardziej jest możliwe, o braku przekazów o regionie w tych mediach. Z drugiej strony można założyć, że spotkany w mediach przekaz wywołał jedynie wrażenie, emocje, które zostały zepchnięte w sferę uczuć.

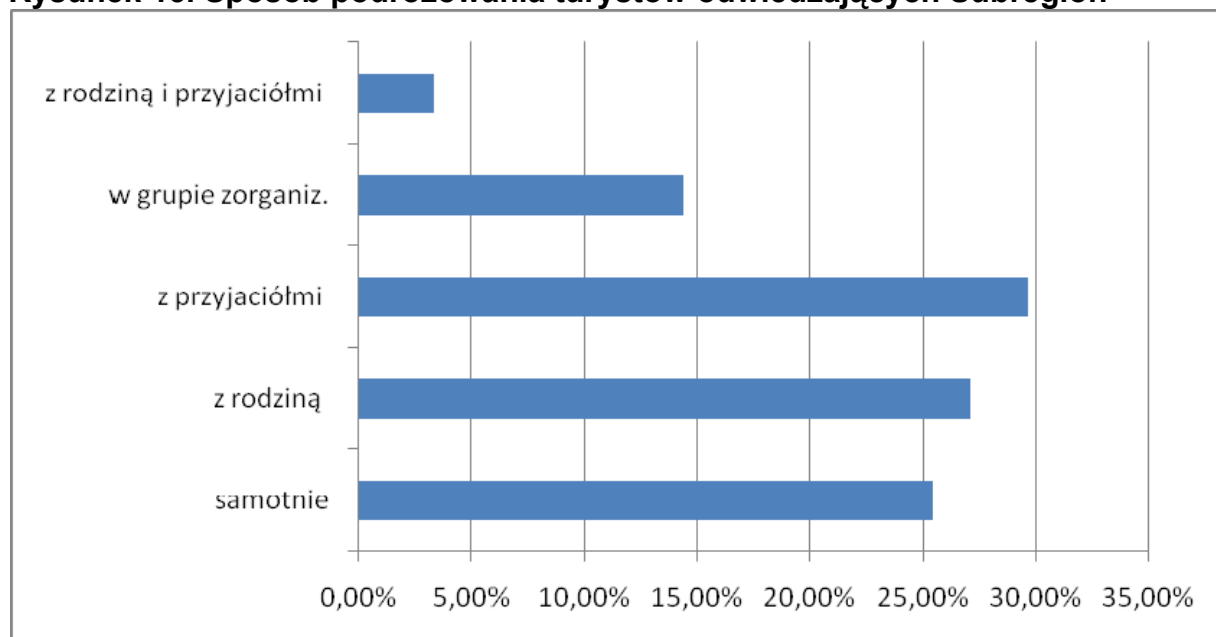
Rysunek 14. Źródła informacji o gminach Subregionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

2. Opierając się na wynikach badań przeprowadzonych w 2008 roku w gminach i miastach regionu Bory Dolnośląskie, turyści w 60% przypadków przyjechali w towarzystwie bliskich sobie ludzi: rodziny i (lub) przyjaciół. Dużą grupę stanowią samotni turyści – ponad 25% . W grupie zorganizowanej przyjechał co szósty turysta.

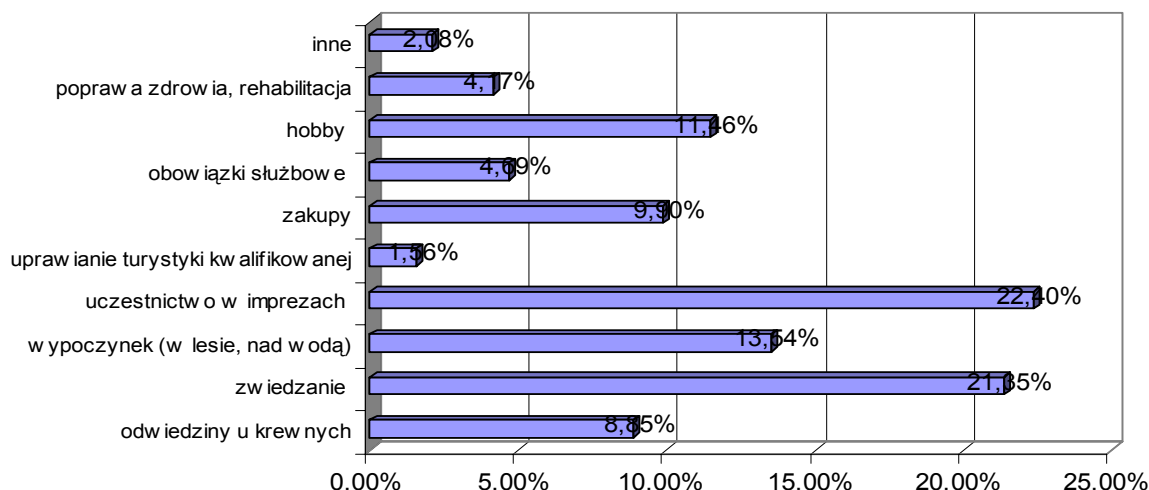
Rysunek 15. Sposób podróżowania turystów odwiedzających Subregion

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

3. Blisko połowa turystów przyjechała w Bory Dolnośląskie głównie dla wypoczynku i dla walorów krajoznawczych. Co piąty turysta wziął udział w imprezie. Bardzo niewielu uprawiało turystykę kwalifikowaną (rowerową?)

Rysunek 16. Główny cel pobytu turystów odwiedzających Subregion*

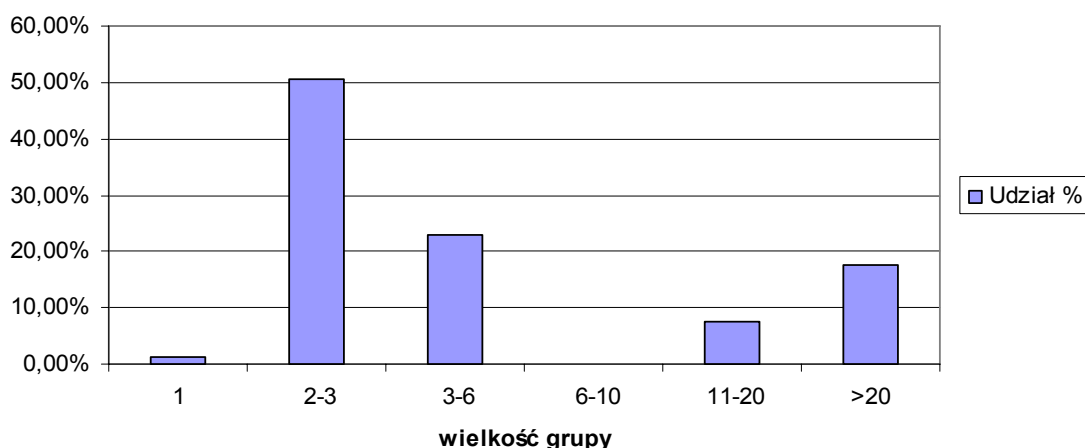

* respondenci mogli wybierać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

4. Zdecydowanie najczęściej (73 %) turyści przyjeżdżają w duecie lub kameralnych grupkach do 6 osób. Ale prawie co piąty był uczestnikiem grupy ponad 20 osób.

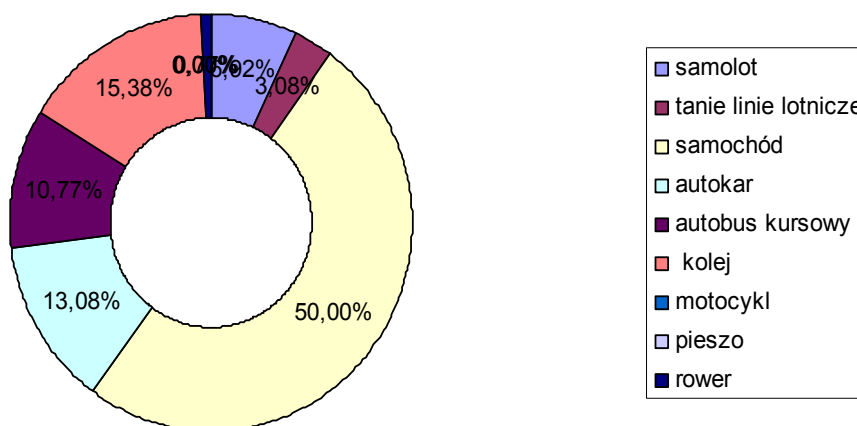
Rysunek 17. Liczebność grupy turystów odwiedzających Subregion.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

5. Połowa turystów korzystała z własnego samochodu, 13% z autokaru. Co czwarty turysta skorzystał z publicznego środka transportu, autobusu lub więcej osób z pociągu. Aż 6% odwiedzających leciało samolotem!

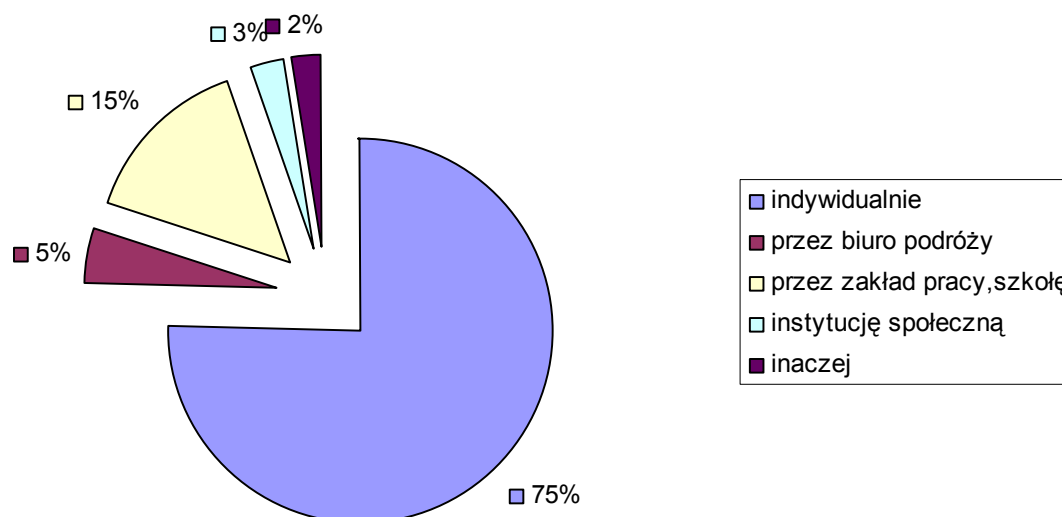
Rysunek 18. Środek transportu wykorzystywany przez turystów odwiedzających Subregion

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

6. Turyści najczęściej umawiali się na wyjazd prywatnie (71%), w grupie zorganizowanej przez szkołę lub zakład pracy uczestniczył co piąty turysta.

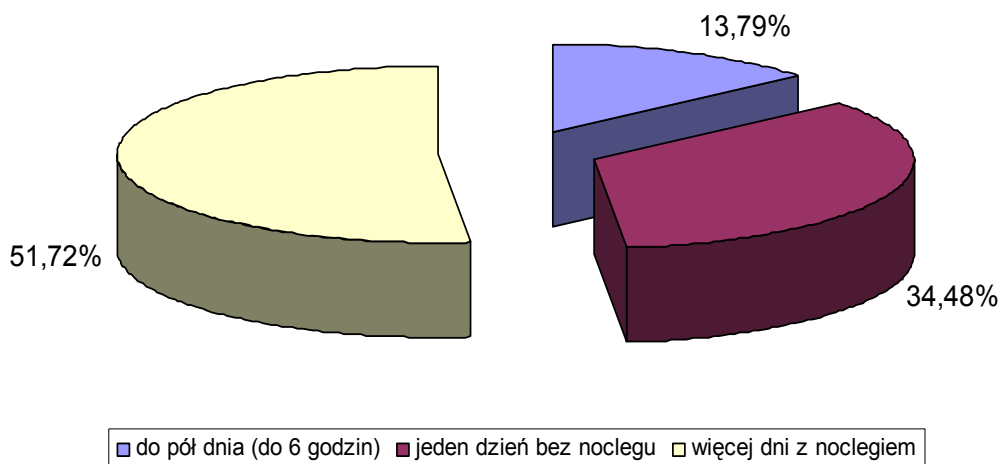
Rysunek 19. Sposób zorganizowania wyjazdu przez turystów odwiedzających Subregion.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

7. Tylko niewiele ponad połowa odwiedzających Bory Dolnośląskie spędziła w nich chociaż jedną noc, co siódmy spędził nie więcej niż 6 godzin.

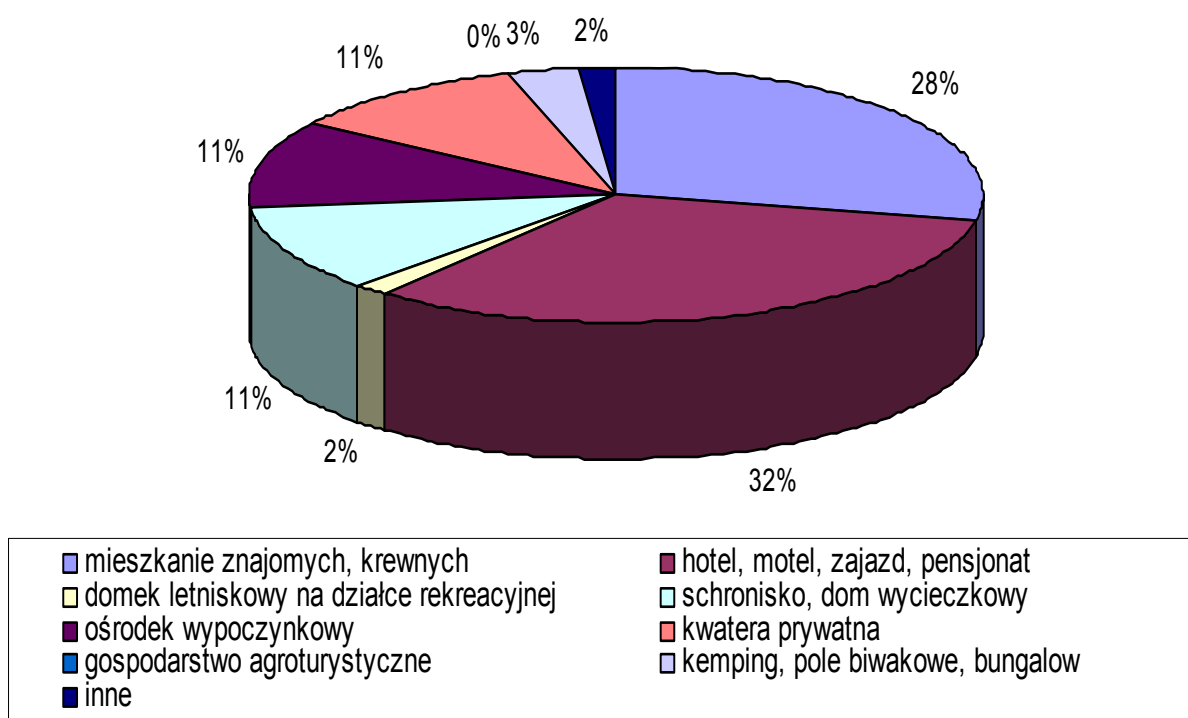
Rysunek 20. Czas pobytu na terenie Subregionu turystów odwiedzających Subregion.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

8. Ponad 30% z nocujących turystów wybrało nocleg w hotelu, pensjonacie lub motelu, a prawie 30% skorzystało z gościny w gospodarstwie agroturystycznym. Stosunkowo niewielu nocowało u własnej rodziny.

Rysunek 21. Rodzaj obiektu noclegowego z jakiego korzystają turyści przebywający w Subregionie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

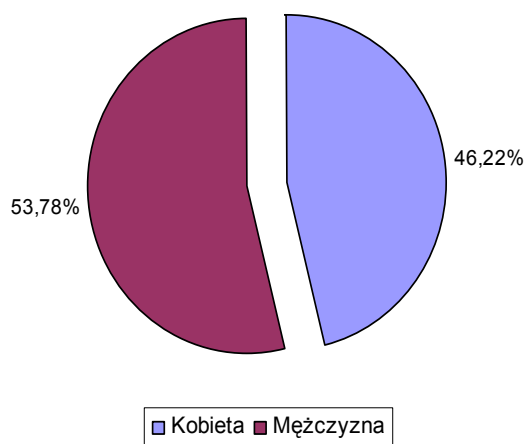
2.5.4. Struktura społeczno-ekonomiczna odwiedzających

Rozwój turystyki powinien opierać się na wiedzy o cechach społeczno-ekonomicznych odwiedzających region turystów, ponieważ zachowania człowieka jako turysty są zmienną wielu czynników o charakterze społecznym, np. wiek, płeć, wykształcenie, stan rodzinny, pozycja społeczna, oraz ekonomicznym, np. dochody, status materialny, zawód, forma zatrudnienia, itp

Na tereny Borów Dolnośląskich przyjeżdżają zarówno osoby młode, które przyciągają liczne walory krajobrazowe i walory specjalistyczne (np. jazda konna), jak i osoby starsze, które cenią sobie ciszę i spokój łagodnego krajobrazu.

Wśród turystów regionu niewielką przewagę stanowią osoby płci żeńskiej

Rysunek 22. Płeć turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich.

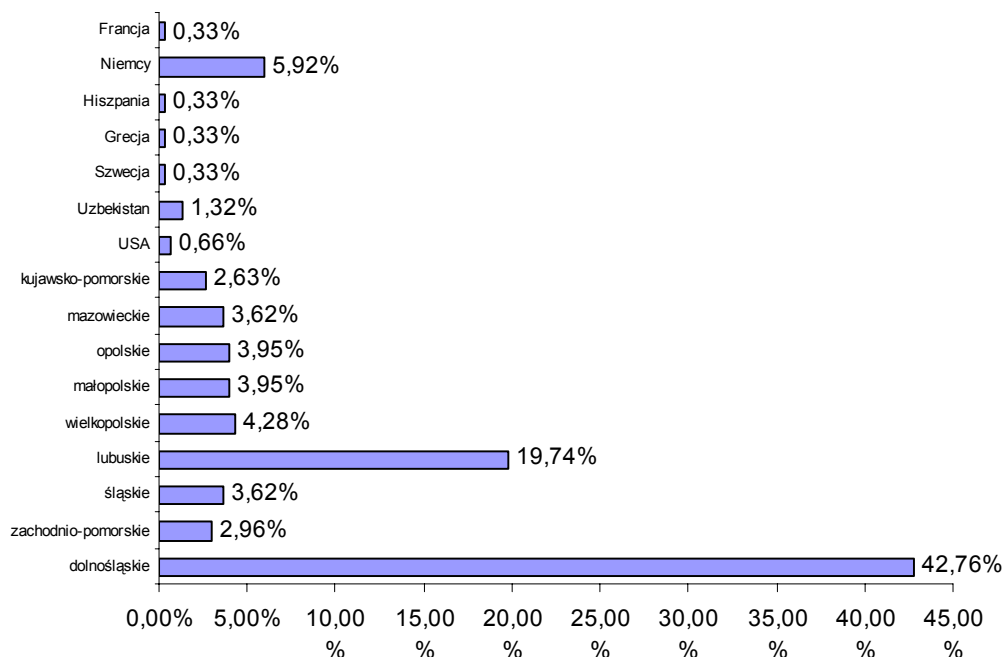

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Najczęściej Bory Dolnośląskie odwiedzają sami mieszkańcy Dolnego Śląska (ponad 1/3), a także z sąsiedniego województwa lubuskiego (prawie 15%).

Liczny jest udział turystów zagranicznych, którzy stanowią prawie 30% odwiedzających. Pochodzą oni z siedmiu krajów świata. Najliczniejsi byli Niemcy (16%), druga pod względem wielkości grupa po Dolnoślązakach.

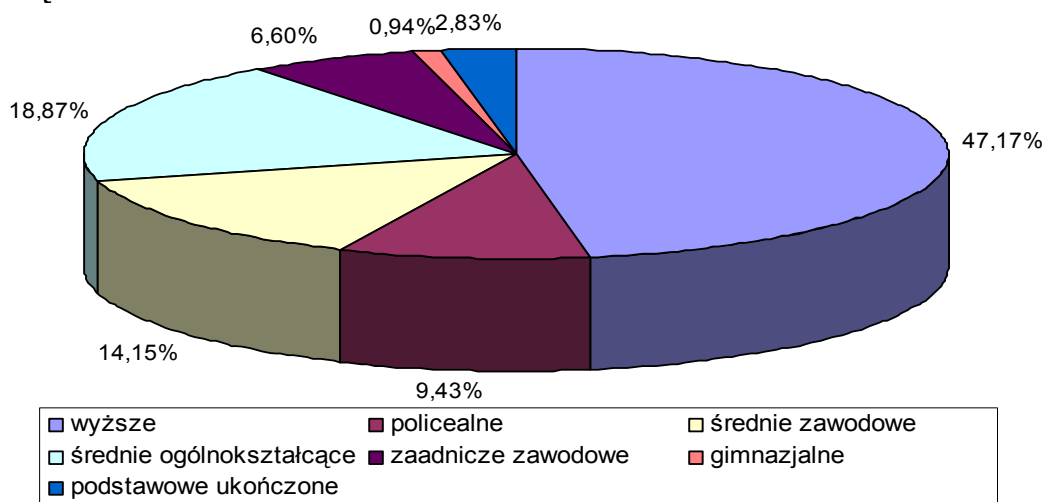
Rysunek 23. Pochodzenie turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Turyści przyjeżdżający w Bory są ludźmi wykształconymi, prawie połowa posiada wyższe wykształcenie.

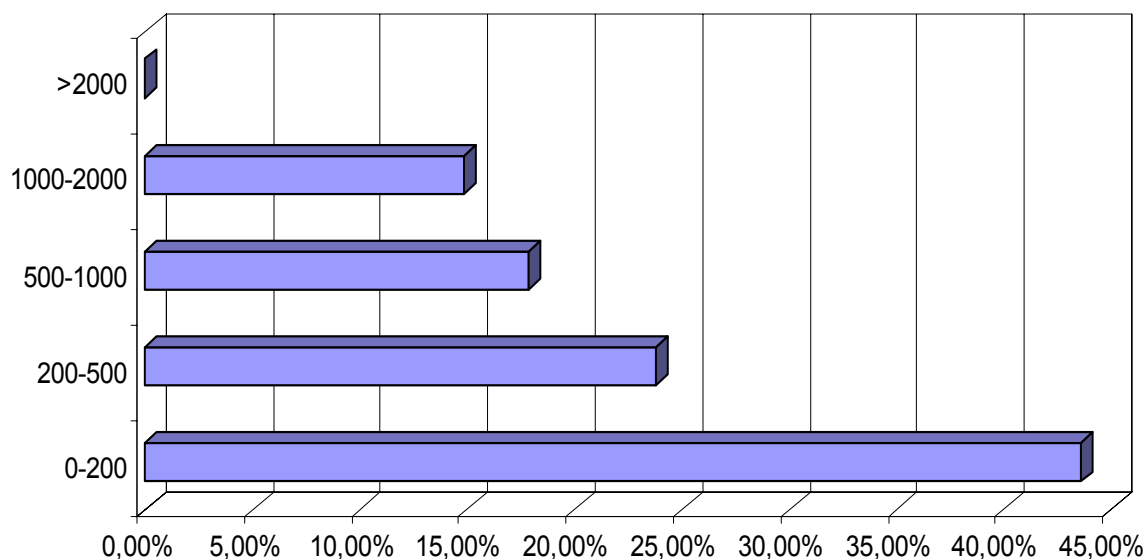
Rysunek 24. Wykształcenie turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Turyści przebywający w Borach nie należą do rozrzutnych, blisko 45% nie zamierza wydać na pobyt w Borach więcej niż 200 zł, ale blisko 40% deklaruje pozostawienie w Borach w czasie pobytu ponad 500 zł.

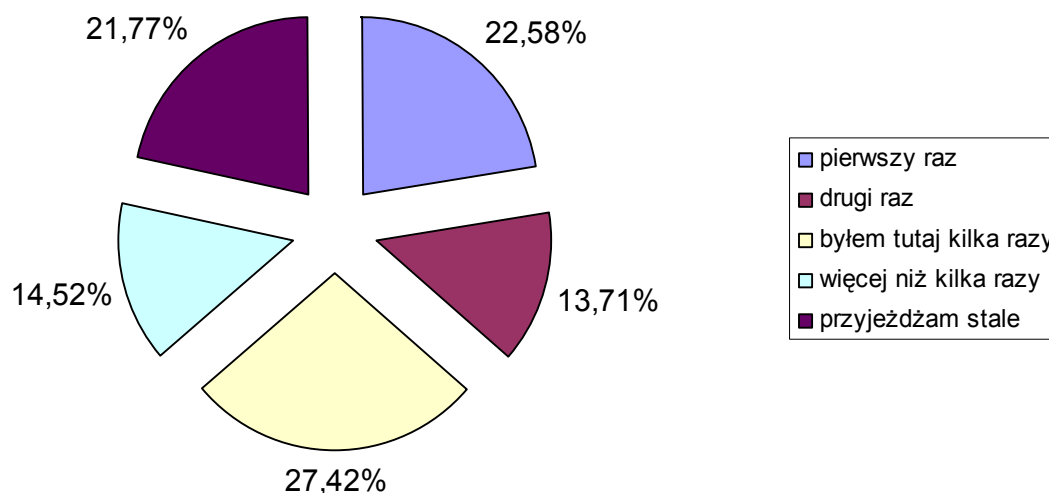
Rysunek 25. Deklarowana kwota wydatków turystów w Subregionie Borów Dolnośląskich podczas pobytu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że turyści odwiedzający Subregion Bory Dolnośląskie chętnie do niego powracają. Jedynie 22,58 % turystów odpowiedziało, że przebywa w Subregionie po raz pierwszy, jednocześnie 21,77 % deklaruje, że przyjeżdża stale.

Rysunek 26. Wizyty turystów w Subregionie Borów Dolnośląskich.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

WNIOSKI:

Statystyczny obraz wielkości ruchu turystycznego i profilu turystów przebywających w regionie Bory Dolnośląskie wskazuje na:

- koncentrację ruchu turystycznego w miejscowościach i gminach, przez które przebiega droga E 40, statystycznie są one bardzo „turystyczne”,
- Na tle regionu najlepiej jawi się turystyczny charakter Gminy Osiecznica, na terenie której znajduje się największa atrakcja regionu – Zamek Kliczków,
- miejscowości i obszary o koncentracji walorów i atrakcji turystycznych są celem krótkich „odwiedzin” mieszkańców Dolnego Śląska i woj. lubuskiego, bez potrzeby korzystania z noclegu,
- widoczne jest duże znaczenie imprez, jako celu przyjazdu w Bory Dolnośląskie.

2.6. Wizerunek obszaru Bory Dolnośląskie

2.6.1. Analiza aktywności promocyjnej gmin, organizacji i branży turystycznej

W klasycznym rozumieniu promocja turystyczna to wszelkie działania podmiotu (samorządu, organizacji turystycznej, hotelu), których adresatem są potencjalni turyści. Promocja ma za zadanie informować o walorach turystycznych i zachęcać (przekonać) do wyboru prezentowanego regionu lub zakupu przedstawionej oferty. Aktywność promocyjna podmiotów turystycznych skierowana jest w tym przypadku „na zewnątrz”.

Obecnie promocją określa się również aktywność podmiotów turystycznych skierowaną „do wewnątrz”, której celem jest integracja branży turystycznej, aktywizacja lokalnej społeczności do wspólnych przedsięwzięć, pozyskiwanie akceptacji dla swojej działalności i w konsekwencji budowanie założonego wizerunku.

Regionalne (lokalne) produkty turystyczne wymagają zaangażowania i sprawnego komunikowania się trzech obszarów działalności w regionie: samorządów, organizacji turystycznych oraz jednostek i firm turystycznych.

W regionie Bory Dolnośląskie aktywność promocyjna jednostek samorządowych wyraża się poprzez: wydawanie materiałów drukowanych i na nośnikach elektronicznych, udział w targach turystycznych i imprezach promocyjnych, współpracę z mediami, prowadzenie serwisów internetowych.

Dobrym wskaźnikiem aktywności promocyjnej samorządów w zakresie turystyki jest ich witryna internetowa, którą uznaje się za podstawowe narzędzie promocji turystycznej regionu. Jak wynika z przeprowadzonych badań, jednym z ważniejszych źródeł informacji dla odwiedzających region jest Internet. Turyści oczekują informacji o warunkach pobytu, atrakcjach turystycznych, i możliwościach spędzania wolnego czasu.

POWIAT BOLESŁAWIEC:

Oficjalna strona starostwa powiatowego: „boleslawiec.pl” nie zawiera w menu odnośnika „turystyka” ani żadnych informacji o walorach i atrakcjach turystycznych powiatu. Z menu głównego odnośnik „gminy”, prowadzi do oficjalnych stron urzędów gmin.

Gmina Miejska Bolesławiec:

W serwisie miasta www.boleslawiec.eu – brak w menu głównym odnośnika „turystyka”, co ma wpływ na rozproszenie informacji turystycznej:

- Wiadomości „turystyczne” rozrzucone w kilku odnośnikach: „miasto”, „historia” i „co zwiedzić”,
- „Śladami słynnych Europejczyków” otwiera stronę: <http://europejczycy.boleslawiec.eu/europejczycy/>, ze szczegółowym opisem historycznym, brak informacji o możliwości zwiedzania obiektów i ich dostępności,
- „Międzynarodowy Plener Ceramiczno-Rzeźbiarski” zawiera informację tylko z imprezy w 2004 r.,

- „szlaki rowerowe” prowadzą do strony „rowery-boleslawiec.pl”, z opisem i mapką szlaków,
- „kultura i sport” wejście na „Adresy instytucji i organizacji kulturalnych i sportowych” i tu link do „Muzeum Ceramiki” i MOSIR-u.
- jest link do strony Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.
- baza noclegowa dostępna pod linkiem Dolnośląskiej Sieci Informacji Turystycznej

Pozycjonowanie dla hasła: Bolesławiec, oparte o wyniki w wyszukiwarce Google, z dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.istotneinformacje.pl	Portal miasta
2.	www.um.boleslawiec.pl	Strona Urzędu Miasta Bolesławiec
3.	pl.wikipedia.org/wiki/Bolesławiec	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miasta
4.	www.bolec.info	Serwis informacyjny Bolesławca i powiatu bolesławieckiego
6.	www.pks.boleslawiec.pl	Strona internetowa PKS
7.	www.boleslawiec.pl	Strona internetowa Powiatu bolesławieckiego
8.	boleslawiec.naszemiasto.pl	Portal turystyczny
10.	www.boleslawiec.net.pl	Strona Urzędu Gminy Bolesławiec
11.	www.pup.boleslawiec.ibip.pl	PUP - Biuletyn Informacji Publicznej
12.	www.bok.boleslawiec.pl	Bolesławiecki Ośrodek Kultury

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Wywołane pierwsze 30 stron dotyczy głównie miasta Bolesławiec: jeden serwis dotyczył gminy Bolesławiec, a drugi powiatu Bolesławiec i cztery inne serwisy tworzone przez samorządy. Trzy serwisy znajdują się w ogólnopolskich portalach informacyjnych (naszemiasto.pl, naszestrony.pl, wikipedia.pl). W pierwszej dziesiątce znalazły się dwa portale społecznościowe: bole.info, istotneinformacje.pl zawierające aktualne wiadomości z regionu. W pierwszej 30-tce znajdują się również strony własne: policji, Muzeum Ceramiki, Telewizji Łużyce, PKS, PKP, MOSiRu, Miejskiej Biblioteki Publicznej, i kilku przedsiębiorstw (ceramika bolesławiecka, fabryka naczyń kamionkowych, nieruchomości).

Gmina Bolesławiec:

Oficjalna strona gminy: „gminaboleslawiec.pl” nie zawiera informacji o charakterze turystycznym. W menu logo: „Wrzosowa Kraina” Lokalna Grupa Działania Punkt Konsultacyjny prowadzi do danych teleadresowych Punktu i stąd link do strony „wrzosowakraina.pl”

Gmina Warta Bolesławiecka

Oficjalna strona gminy: „wartaboleslawiecka.pl”, w odnośniku „gmina” otwiera się „Lokalizacja, walory przyrodnicze” (także w angielskiej wersji językowej, choć na stronie głównej brak informacji o wersjach językowych) oraz „Rys historyczny, zabytki”. Na stronie nie ma fotografii obiektów turystycznych.

Pozycjonowanie hasła: Warta Bolesławiecka w wyszukiwarce Google, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.wartaboleslawiecka.pl	Strona internetowa Gminy
2.	www.bip.wartaboleslawiecka.pl	Biuletyn Informacji Publicznej
3.	www.pl.wikipedia.org/wiki/Warta_Boleslawiecka	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis wsi
4.	www.pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Warta_Boleslawiecka	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
5.	www.dot.org.pl/czlonkowie-dot/lista-czlonkow-dot/warta-boleslawiecka---gmina.html	Strona internetowa Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej
13.	http://zamki.net.pl/zamki/warta-boleslawiecka/warta-boleslawiecka.php	Portal turystyczny poświęcony zamkom w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Niewiele wywołanych witryn dotyczyło miejscowości i gminy Warta Bolesławiecka. Na dwóch pierwszych pozycjach znalazły się serwisy tworzone przez urząd. Informacje o walorach turystycznych gminy można przeczytać na sześciu stronach z pierwszej trzydziestki. Pozostałe wywołane strony to odnośniki, w których prezentowane są adresy (np. aptek, szkół, firm, nieruchomości, noclegów, służby zdrowia), często są one nieaktualne.

Gmina Nowogrodzic

Oficjalna strona miasta i gminy: „nowogrodzic.pl” w czytelnym menu zawiera odnośnik „Dla Turysty” a w nim bogate informacje:

- historia i zabytki gminy (dla każdej wsi), także zabytkowe parki,
- trasy rowerowe (linki do stron „Szlaki rowerowe Bolesławca i okolic”, „Trasy rowerowe Związku Gmin Kwisa”),
- wykaz teleadresowy bazy noclegowej i gastronomicznej;
- szczegółowy opis rzeki Kwisy,
- mapa topograficzna gminy i plan miasta,
- niewiele fotografii atrakcji turystycznych i bez podpisów.

W dodatkowym menu rozkład jazdy PKS, PKP i Auto-Linie oraz warunki pogodowe (link „<http://pogodynka.pl/miasto.php?miasto=Nowogrodzic>”)

Pozycjonowanie hasła: Nowogrodziec w wyszukiwarce Google, z dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.nowogrodziec.pl	Strona internetowa urzędu miejskiego
2.	pl.wikipedia.org/wiki/Nowogrodziec	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miasta
3.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Nowogrodziec	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
4.	bip.nowogrodziec.pl	Biuletyn Informacji Publicznej
5.	www.nowogrodziec.net (odwołanie do pozycji nr 1)	Strona internetowa urzędu miejskiego
6.	www.nowogrodziec.info	Forum dyskusyjne
9.	www.nowogrodziec.vcity.pl	Portal tworzony przez mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Dla miasta i gminy Nowogrodziec istnieje wiele serwisów, zawierających treści turystyczne oraz aktualności z życia regionu. Mają one nie tylko formę informacyjną, ale również dyskusyjną (fora). Najważniejsze strony pojawiają się w pierwszej dziesiątce wywołanych stron. Dwa serwisy tworzone są przez samorządy – strona UM i BIP; w Wikipedii, najpopularniejszej encyklopedii internetowej, miasto jest obszernie prezentowane. Pozostałe strony z pierwszej trzydziestki, dotyczą odwołań w ogólnopolskich portalach, np. zumi.pl, 90minut.pl, bazagmin.pl, nocowanie.pl, ojej.pl,

Gmina Osiecznica

Oficjalna strona gminy „osiecznica.ug.gov.pl”, zawiera w jasno skonstruowanym menu odnośniki:

- „historia” z bardzo szczegółowym rysem historycznym gminy,
- „turystyka” a w nim opis atrakcji turystycznych gminy, opis ścieżek dydaktycznych, wykaz ścieżek rowerowych i śródleśnych parkingów oraz spis bazy noclegowej (z linkami) i gastronomicznej. Po najejchaniu myszką na zdjęcie (co nie jest do końca oczywiste) ukazuje się jego opis,
- „linki” prowadzą do stron: „Zamek Kliczków”, zakłady ceramiki „Wiza” i „Nika”, rozkład jazdy PKS – Bolesławiec
- wejście (przez logo) do portalu turystycznego gminy Osiecznica - „osiecznica.pl”,
- link „Bory Dolnośląskie” obecnie nie przenosi na „borydolnoslaskie.org.pl”.

Pozycjonowanie hasła: Osiecznica w wyszukiwarce Google, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.osiecznica.ug.gov.pl	Strona internetowa Gminy
3.	www.osiecznica.pl	Portal gminny
4.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Osiecznica	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
5.	www.osiecznica.bip.net.pl	Strona główna Biuletynu Informacji Publicznej Gminy Osiecznica
24.	http://www.dot.org.pl/czlonkowie-dot/lista-czlonkow-dot/osiecznica---gmina.html	Strona internetowa Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Spośród pierwszej dziesiątki wywołanych witryn tylko cztery dotyczą gminy Osiecznica, a dwie z nich tworzone są przez samorząd. Należy zwrócić uwagę, iż wśród wywołanych stron pojawiają się strony dotyczące miejscowości Osiecznica w województwie lubuskim. Pozostałe strony z pierwszej trzydziestki to głównie odnośniki do hasła Osiecznica (np. noclegi, gastronomia, sport, oświata, turystyka). Jak wynika z powyższych informacji tylko z 3 stron internetowych można czerpać rzetelne informacje na temat turystycznych walorów Gminy.

POWIAT ZGORZELECKI

Na oficjalnej stronie Starostwa Powiatowego „powiat.zgorzelec.pl” z głównego menu można przejść do stron gmin powiatu. Nie ma tu odnośnika „turystyka”, które z trudem odnajduje się w menu bocznym „na skróty”. Prowadzi on do publikacji w formie pdf: „Przewodnik turystyczny po powiecie zgorzeleckim” (192 strony, całość tłumaczona na j. niemiecki), „Szlak pieszo-rowerowy - Szlakiem Grodzisk Słowiańskich i Średniowiecznych Zamków” (32 strony, całość tłumaczona na j. niemiecki), „Mapa turystyczna powiatu zgorzeleckiego z wyznaczoną ścieżką rowerową (33km)”. Publikacje te są mało użyteczne dla internautów poszukujących „szybkiej i skondensowanej” informacji.

Gmina Miejska Zgorzelec.

Strona oficjalna miasta: „zgorzelec.eu” zawiera w menu głównym odnośnik „turystyka” a w nim informacje:

- teleadresowy wykaz bazy noclegowej (z linkami),
- opis atrakcji turystycznych: „walory naturalne i walory antropogeniczne”,
- „komunikacja”,
- mapa rowerowa: fragment powiatu zgorzeleckiego i lubańskiego,
- nie aktywne odnośniki „trasy turystyczne” i „Prezentacja - Presentation - Präsentationen”
- odnośnik „Informacja Turystyczna” prowadzi do serwisu „zgorzelec.it.pl z bogatą informacją turystyczną.

Menu „turystyka” nie zawiera informacji o odbywających się w mieście imprezach.

Pozycjonowanie hasła Zgorzelec w wyszukiwarce Google, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.zgorzelec.eu	Oficjalna strona miasta
2.	pl.wikipedia.org/wiki/Zgorzelec	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miasta
3.	www.zgorzelec.info	Dziennik Zgorzelca
4.	www.zinfo.pl	Wydarzenia i informacje z regionu Zgorzelca
5.	www.wzgorzelcu.pl	Zgorzelecki serwis informacyjny
6.	www.zgorzelec.wfp.pl	Zgorzelecki serwis informacyjny
7.	www.gazetaregionalna.pl	Portal informacyjny
8.	www.zgorzelec.gazeta-info.pl	Portal informacyjny
9.	www.powiat.zgorzelec.pl	Strona starostwa powiatowego
10.	www.gmina.zgorzelec.pl	Oficjalna strona gminy
17.	www.bip.zgorzelec.iap.pl	Biuletyn Informacji Publicznej
23.	www.zgorzelec.bighost.pl	Strona o Zgorzelcu, mieście, jego historii, atrakcjach i zabytkach
27.	www.it.zgorzelec.pl	Oficjalna strona Punktu Informacji Turystycznej miasta Zgorzelec
28.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Zgorzelec	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
37.	video.google.com/videoplay?docid=-7894687064387948152	Multimedialna prezentacja (plik video)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Serwisów zawierających informacje o mieście Zgorzelec i gminie pojawia się bardzo wiele. Są one tworzone nie tylko przez władze (4 witryny), ale również przez lokalną społeczność. Plusem jest multimedialna prezentacja (12 minut) miasta Zgorzelec, jednakże odnajdujemy ją dopiero na czwartej karcie wyszukiwarki. Ważne narzędzie promocji regionu - serwis internetowy informacji turystycznej, wywołuje się dopiero na 27 pozycji!

Gmina Bogatynia

Oficjalny serwis miasta i gminy „bogatynia.pl” w menu głównym nie zawiera odnośnika „turystyka”. Odnośnik „informator gminny” otwiera menu „Repertuar kina KADR” i „Rozkład jazdy PKS”. „Bankomaty” „Kościoły i parafie”, „Bogatynia w sieci: Miniprzewodnik po Ziemi Bogatyńskiej” - link do strony „bogatynia.dwr.pl” oraz „Informacja turystyczna” z przekierowaniem do „osirbogatynia.pl”, gdzie znajduje się ważny dla turysty wykaz bazy noclegowej.

Strona trudna w nawigacji i mało użyteczna dla potencjalnych turystów.

Gmina Węgliniec:

Oficjalny serwis miasta i gminy „wegliniec.pl” nie zawiera odnośnika „turystyka”, informacje dla potencjalnych turystów znaleźć można w kilku odnośnikach menu: „informacje ogólne” (atrakcje środowiska naturalnego), „miasto Węgliniec” (historia i

zabytki), „mapa Gminy i Miasta”, „rozkład jazdy PKP”, „materiały promocyjne” (trzy pozycje).

W menu jest przekierowanie do filmu promującego gminę (YouTube) oraz do interesujących turystycznie stron: nocswietojanska.info/ (Towarzystwa Przyjaciół Starego Węglinca), wegliniec.pl/muzeum/muzeum.pdf (Muzeum Kresów Wschodnich), swietogrybow.pl (serwis własny wiodącej imprezy Borów Dolnośląskich) i borydolnoslaskie.org - bogaty turystycznie serwis Borów Dolnośląskich

Serwis gminy, mimo że zawiera bardzo atrakcyjne dla turystów informacje, nie jest łatwy i oczywisty w nawigacji, np. trudność sprawia „doszukanie się” informacji o bazie noclegowej gminy.

Gmina Pieńsk

Oficjalny serwis miasta i gminy piensk.com.pl zawiera pod hasłem „turystyka” informację ograniczoną do wykazu i mapy Szlaków Rowerowych POLSKA/NIEMCY

Ciekawostką jest „Gminna Ewidencja Zabytków” – kompletny wykaz zabytkowych obiektów budownictwa, każdy na foto (pliki w formacie PDF).

Pozycjonowanie hasła: Pieńsk w wyszukiwarce Google, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.piensk.com.pl	Strona Urzędu Miasta i Gminy
2.	piensk.com	Serwis informacyjny
3.	pl.wikipedia.org/wiki/Pieńsk	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miejscowości
4.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Pieńsk	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
5.	www.piensk.bip.net.pl	Biuletyn Informacji Publicznej
6.	http://www.chwila.com/piensk.html	Portal ogólnoinformacyjny
15.	www.stowarzyszenie.piensk.com	Strona Stowarzyszenia Promocji Kultury Ziemi Pieńskiej
17.	www.piensk.vcity.pl	Portal społeczności internetowej miasta
28.	www.eko.org.pl/lkp/wstega_html/g_piensk.htm	Strona poświęcona programowi Zielona Wstęga

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Spośród pierwszej dziesiątki wywołanych stron sześć dotyczy gminy Pieńsk, z tego dwie tworzone samorząd (piensk.com.pl i BIP) zawierają bieżące wiadomości. Gmina i miejscowości są opisane w wikipedia.pl. Pozostałe strony z pierwszej trzydziestki to odnośniki do hasła Pieńsk (np. noclegi, firmy, nieruchomości, oświata, turystyka).

Gmina Chocianów

Oficjalny serwis miasta i gminy „chocianow.pl” zawiera treść turystyczną (ale nie tylko) w odnośniku „Gminny Przewodnik”, (m.in. Położenie Geograficzne, Zabytki i Przyroda, Historia, Banki i Bankomaty, Baza Noclegowa, Gdzie Zjeść, Ważne Instytucje, Rozkład Jazdy PKS, Mapa Chocianowa, Numery Alarmowe) a w odnośniku „Sport i Rekreacja” wykaz ścieżek rowerowych. Życie gminy, także imprezy i zdarzenia o turystycznym charakterze są bogato ilustrowane fotografiami znajdującymi się w odnośniku „Galeria”

Logo Wrzosowej Krainy jest linkiem do serwisu wrzosowakraina.pl/.

Serwis gminy nie zawiera odnośnika „turystyka” ale jest stosunkowo czytelny dla poszukujących informacji turystycznych.

Pozycjonowanie hasła: Chocianów w wyszukiwarce Google.pl, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.chocianow.pl	Oficjalna strona gminy
2.	pl.wikipedia.org/wiki/Chocianów	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miejscowości
3.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Chocianów	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
5.	chocianow.bip.pbox.pl	Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Gminy
6.	www.chocianow.vcity.pl	Portal społecznościowy miejscowości
7.	www.zamki.pl/?idzamku=chocianow	Portal turystyczny poświęcony zamkom w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

W przypadku Chocianowa tylko kilka serwisów można uznać za „treściwe” i rzetelne – te które wyświetliły się na pierwszej stronie wyszukiwarki. Dwa z nich tworzone są przez samorząd. Pozostałe wyniki wyszukiwania stanowią odwołania ogólnopolskich portali, które dotyczyły m.in.: położenia (mapa), adresów firm, noclegów, ogłoszeń pracy.

Gmina Przemków

Oficjalny serwis miasta i gminy „przemkow.pl” jest bardzo bogaty w treści turystyczne. Serwis jest bardzo czytelny, słowa kluczowe pojawiają się w menu głównym. W odnośniku „O Gminie” znajdują się informacje ogólne: charakterystyka gminy i historia, mapa, wykaz cyklicznych imprez turystyczno - kulturalnych, galeria zdjęć.

Odnośnik „Turystyka” zawiera informacje turystyczne: wykaz obiektów noclegowo – żywieniowych, wykaz osobowy przewodników z kontaktem (wejście na teren Rezerwatu Stawy Przemkowskie tylko z przewodnikiem), punkty opieki medycznej i apteki (ich dostępność), dane stacji paliw i poczty, wykaz banków i bankomatów, instytucje kultury w gminie. Ponad to odnośniki: „Stawy Przemkowskie”, „Lasy Okolic Przemkowa”, „Gospodarstwo Agroturystyczne „Amazonka”, „Kobanhof”, „Ścieżki i Szlaki” (pdf), dostarczają dodatkowych informacji o atrakcjach i obiektach kluczowych dla turystyki w gminie.

W menu znajduje się logo Wrzosowej Krainy oraz Święta Miodu i Wina, które prowadzą do własnych stron internetowych.

Hasło: Przemków

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	www.przemkow.pl	Oficjalna strona Gminy
3.	pl.wikipedia.org/wiki/Przemków	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis miejscowości
4.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Przemków	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
10.	www.przemkow.vcity.pl	Portal społeczności internetowej miejscowości
14.	www.przemkowpolnocny.republika.pl	Portal poświęcony walorom przyrodniczym byłych poligonów
21.	dolnyslask.org/parkikrajobrazowe/obiekty/przemkowski/	Serwis Turystyczny Dolnego Śląska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Walory turystyczne gminy Przemków najlepiej prezentuje oficjalny serwis Gminy, z którego bezpośrednio przejść można do Biuletynu Informacji Publicznej. Pozostałe wyniki wyszukiwania prowadzą do ogólnopolskich portali, zawierających m.in.: położenia (mapa), prognozy pogody, nieruchomości. Na uwagę zasługują również dwa serwisy drużyn sportowych oraz witryna poświęcona walorom powojennych terenów północnej części gminy Przemków.

Gmina Lubin

Oficjalna strona gminy „gmina.lubin.pl” nie zawiera odnośnika „turystyka”. W menu głównym jedyne i związane informacje o turystycznym charakterze znajdują się pod hasłem: „Opis gminy” i „Tradycje”. Ponadto menu zawiera logo Wrzosowej Krainy i link do Punktu Konsultacyjnego Wrzosowej Krainy, które prowadzą do ich serwisu.

Serwis gminny w swoim głównym przekazie skierowany jest do mieszkańców Gminy.

Pozycjonowanie hasła: Gmina Lubin w wyszukiwarce Google, dnia 16.01.2009

Miejsce w wyszukiwarce	Strona internetowa	Treść
1.	gmina.lubin.pl	Oficjalny serwis Gminy
2.	gmina.lubin.pl/index.php	Zarządzenie Wójta Gminy nr 448/2008
3.	bip.ug.lubin.pl	Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Gminy
4.	pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Lubin	Internetowa encyklopedia redagowana przez internautów – opis gminy
5.	www.ug.lubin.pl	<u>Serwis Gminy Lubin</u>
6.	www.powiat-lubin.pl	<u>Strona powiatu lubińskiego</u>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

Wywołane hasło przyniosło niewiele wyników dotyczących Gminy Lubin, najistotniejsze strony mieszczą się w pierwszej piątce wyszukanych wyników. Pozostałe strony dotyczyły odwołań do ogólnopolskich portali.

WNIOSKI:

- Analiza serwisów internetowych redagowanych przez samorządy regionu Bory Dolnośląskie wskazuje na silnie zróżnicowany poziom aktywności promocyjnej. W większości władze koncentrują się na wewnętrznej problematyce społeczno-kulturowej a treści serwisów skierowane są do lokalnej społeczności. Mniej widoczna jest promocja gospodarcza a przede wszystkim turystyczna. Na tym tle wyróżnia się serwis gminy Przemków oraz Osiecznicy i Nowogrodźca, które najsilniej kreują „turystyczny” wizerunek swoich obszarów. Widoczna jest tu dbałość o dostarczenie wyczerpujących informacji ważnych dla potencjalnych turystów.
- Witryny internetowe powiatów: bolesławieckiego i zgorzeleckiego prezentują potencjał turystyczny swoich obszarów w bardzo ograniczonym zakresie. Zasadne jest stworzenie profesjonalnych serwisów turystycznych na poziomie powiatu.
- Treść turystyczna serwisów powinna być budowana za pomocą słów kluczowych, np. „wypoczynek aktywny”, „zbieranie grzybów”, „wędkowanie”, „wycieczka ekologiczna”, „ceramika, zwiedzanie zakładu”. Zagadnienie to wymaga pogłębionych badań rynku turystycznego
- Wypracowane produkty turystyczne

2.6.2. Postrzeganie obszaru wśród turystów odwiedzających Bory Dolnośląskie

Obszar Borów Dolnośląskich to miejsce o pozytywnym wizerunku. Na taki obraz regionu składają się:

- walory środowiska naturalnego: wielkie kompleksy leśne z bogactwem grzybów i jagód,
- dziedzictwo historyczno-kulturowe: pięknie odrestaurowany Zamek Kliczków, ceramika bolesławiecka z unikatowym zdobieniem stempelkowym, pełne zabytków miasto Bolesławiec i graniczny Zgorzelec, różnorodność obiektów zabytkowych (grodziska, kościoły, pałace).
- liczne imprezy o charakterze ponadregionalnym a nawet międzynarodowym: Święto Ceramiki i Blues nad Bobrem w Bolesławcu, Święto Grzybów (Mistrzostwa Europy w Zbieraniu Grzybów) w Węglińcu, Jarmark Jakubowy w Zgorzelcu, Festiwal Muzyka Dawna Persona Grata i Festiwal Trzech Baroków na Zamku Kliczków, Święto Miodu i Wina w Przemkowie, zawody jeździeckie i Hubertus w Kliczkowie.

Z pewnością najlepiej rozpoznawalnym znakiem regionu Bory Dolnośląskie jest „ceramika bolesławiecka”, która dla mieszkańców innych regionów Polski jest produktem markowym Dolnego Śląska (ceramikę tę można kupić w sklepach z pamiątkami dla turystów od Karkonoszy po Wrocław) a dla turystów z zagranicy jest

ceramika stempelkowa kojarzona z Polską (można ją kupić w wielu sklepikach w centrach turystycznych kraju, jak bursztyn i oscypki).

Kompleksy leśne w Polsce, w tym także Bory Dolnośląskie, mają charakter otwarty, jako lasy państwowe są dostępne, z prawie nieograniczoną możliwością wędrowania (pieszo, konno, rowerem), co może stanowić dla turystów z wielu krajów Europy zasadniczy walor. W tym przypadku znaczenie ma położenie przy zachodniej granicy Polski i dostępność Borów Dolnośląskich z przebiegających autostrad.

Na rynkach zagranicznych walor stanowią tradycyjne potrawy kuchni polskiej opartej o „owoce lasu”: grzyby, jagody, miód wrzosowy, dziczyzna, ryby leśnych stawów i rzek.

Walorem jest również zróżnicowanie kulturowe: to wynikające z odległej przeszłości łużycko-śląskiej oraz z powojennych migracji i osiedlenia się tu przedstawicieli wielu krajów i narodów Europy.

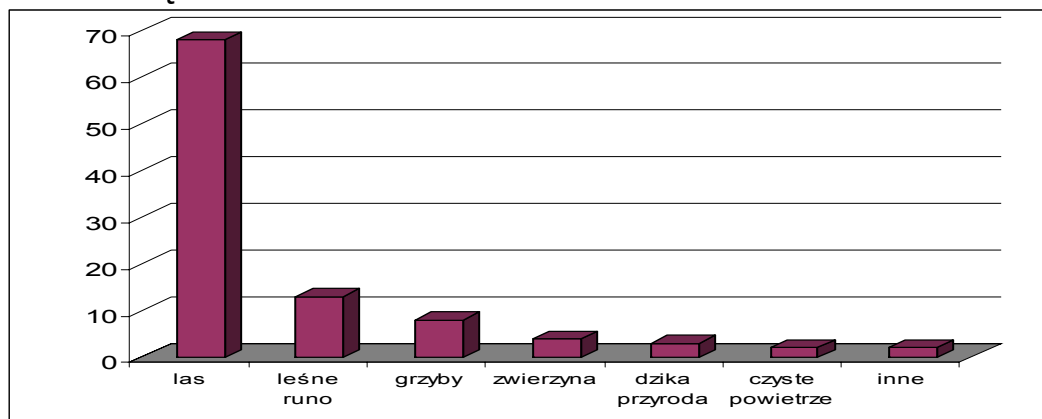
Główną rolę w tworzeniu nowego oblicza Borów Dolnośląskich – już nie tylko jako obszar o nieprzeciętnych walorach przyrodniczych, ale jako miejsce wypoczynku – odgrywają touroperatorzy i ich oferta zachęcająca do przyjazdu na omawiane tereny. Bory Dolnośląskie to doskonałe miejsce aby móc wykorzystać naturalne walory turystyczne. Dzięki nim zostają zaspokojone bardzo ważne potrzeby człowieka, jakimi są: potrzeba bliskiego kontaktu z otaczającym światem oraz potrzeba wypoczynku w miejscu odmiennym od środowiska miejskiego.

2.6.3. Postrzeganie obszaru na potencjalnych rynkach

W otoczeniu Borów Dolnośląskich znajdują się duże aglomeracje (Wrocław, Poznań, Drezno, Berlin), które mogą stanowić potencjalne rynki dla regionu. Potrzeby i oczekiwania mieszkańców wielkich miast oraz wiedza o konkurencji (np. lasy lubuskie, nadwarciańskie czy Bory Tucholskie) wpływają na kształt produktów turystycznych.

Zorganizowana ankieta wśród mieszkańców Dolnego Śląska pokazała jakie są preferencje potencjalnych turystów Subregionu. Większość z nich kojarzy subregion z Węglińcem, jako najbardziej rozpoznawalnym miastem Subregionu. Wynikać to będzie zapewne z przyjazdów turystów do Węglińca słynnego z runa leśnego i corocznych wycieczek turystów zbierających grzyby. Jednocześnie tylko 8% mieszkańców Dolnego Śląska nie kojarzy Subregionu z właściwymi miejscowościami (Milicz, Trzebnica).

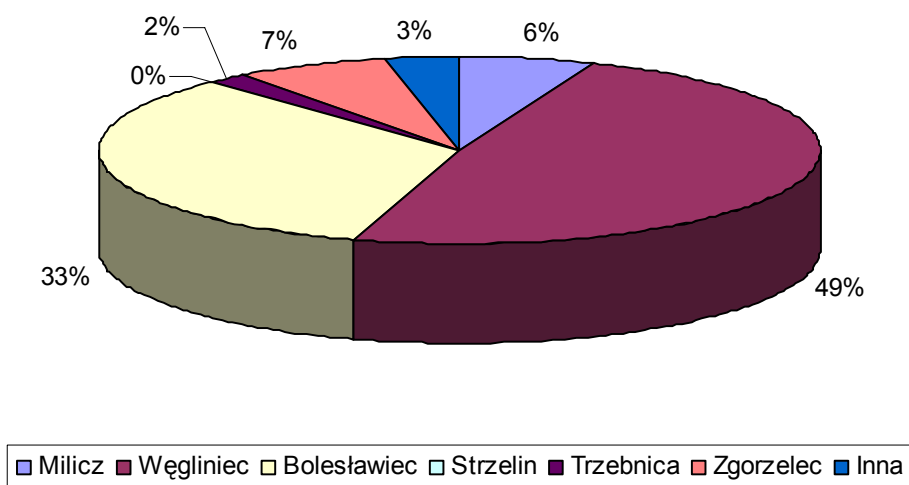
Rysunek 27. Z czym kojarzy się mieszkańcom Dolnego Śląska Subregion Borów Dolnośląskich.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

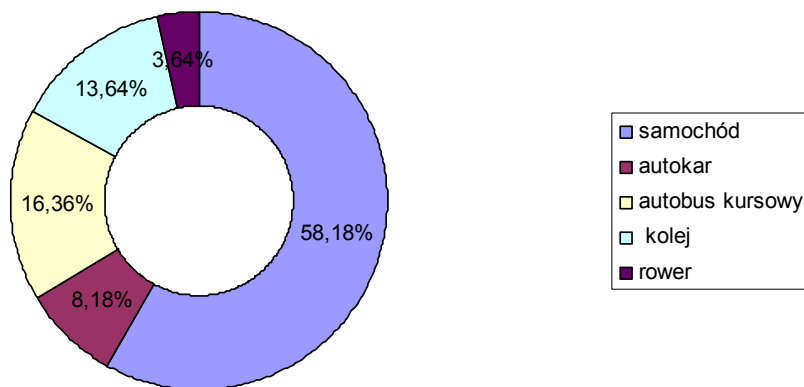
Odnosnie skojarzeń z Subregionem Borów Dolnośląskich odpowiedzi mieszkańców Dolnego Śląska skoncentrowały się wokół lasu. Na dalszym planie znalazły się bardziej szczegółowe wskazania odnoszące się do runa leśnego, grzybów, zwierzyny, czy dzikiej przyrody. Znikomy procent wskazań na bolesławiecką ceramikę może skłaniać do wniosków, że jest ona traktowana jako oddzielna, silna marka nie kojarzona bezpośrednio z leśnym image Borów Dolnośląskich.

Rysunek 28. Z jaką miejscowością Dolnego Śląska kojarzy się mieszkańcom województwa Subregion Borów Dolnośląskich.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

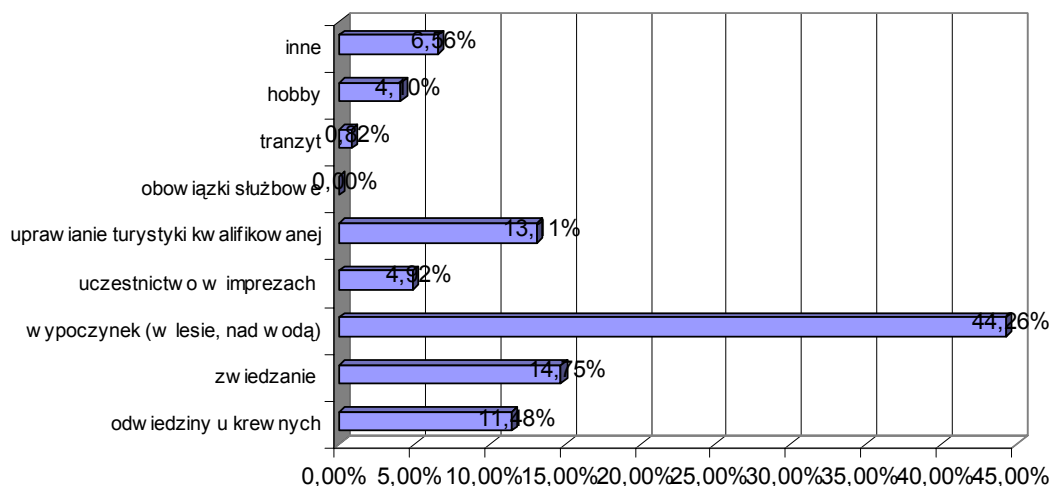
Rysunek 29. Środek transportu wykorzystywany przez mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Mieszkańcy Dolnego Śląska odwiedzający Subregion zdecydowanie najczęściej korzystają z samochodu. Na dalszych miejscach znalazł się autobus kursowy, kolej oraz autokar.

Rysunek 30. Główny cel pobytu mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion*.

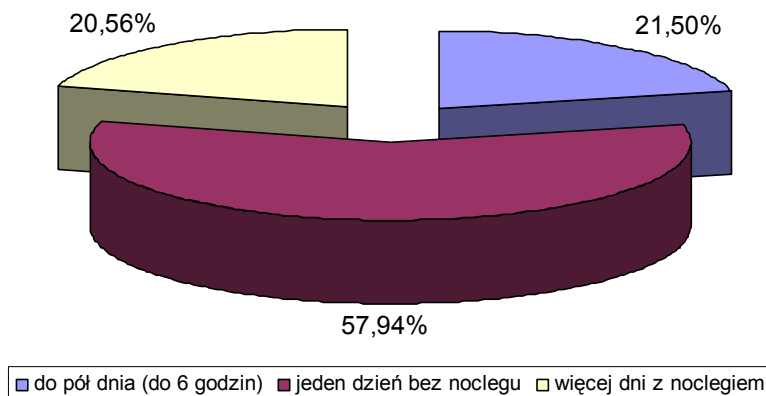
* respondenci mogli wybierać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Najczęstszym celem pobytu Dolnoślązaków w Subregionie Borów Dolnośląskich jest wypoczynek. Jest to ważne i korzystne wskazanie w aspekcie perspektyw rozwoju turystyki. W dalszej kolejności wskazywano na zwiedzanie, uprawianie turystyki kwalifikowanej oraz odwiedziny krewnych.

Mieszkańcy Dolnego Śląska odwiedzający Subregion spędzają w nim najczęściej od pół do całego dnia bez noclegu, stanowią oni prawie 80% wszystkich badanych. Osoby decydujące się na nocleg i dłuższy pobyt stanowiły 20,56%.

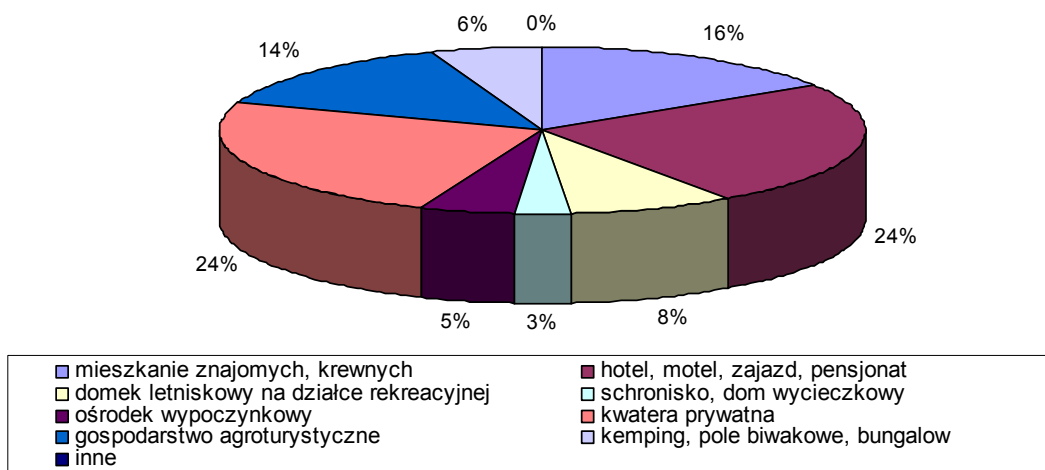
Rysunek 31. Długość pobytu mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Najpopularniejsze obiekty noclegowe to kwatery prywatne oraz hotele, motele, zajazdy, pensjonaty. W dalszej kolejności wskazywane były mieszkania krewnych, znajomych i gospodarstwa agroturystyczne.

Rysunek 32. Rodzaj obiektu noclegowego z jakiego korzystają mieszkańcy Dolnego Śląska w Subregionie.

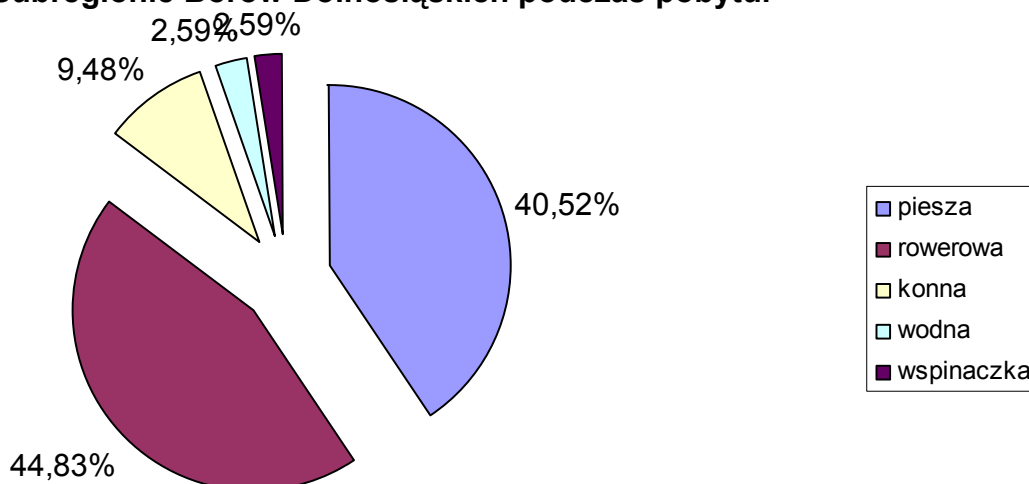

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Zdecydowany prym, wśród form turystyki aktywnej uprawianej przez mieszkańców Dolnego Śląska, w Subregionie Borów Dolnośląskich wiodą turystyka piesza i rowerowa. Walory przyrodnicze Subregionu niewątpliwie służą rozwojowi tych form turystyki. Blisko 10% wszystkich wskazań uzyskała turystyka konna, będąca z pewnością jednym z ciekawszych i perspektywicznych kierunków rozwoju turystyki w Subregionie.

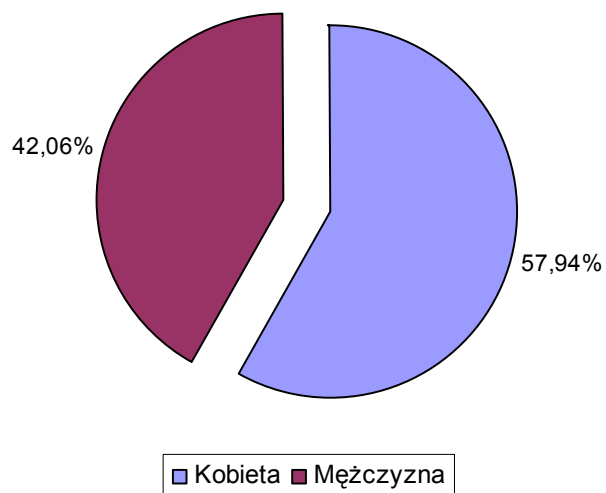
W kwestii płci badanych respondentów 57,94% stanowiły kobiety, natomiast 42,06% mężczyźni.

Rysunek 33. Forma turystyki aktywnej uprawiana przez mieszkańców Dolnego Śląska w Subregionie Borów Dolnośląskich podczas pobytu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

Rysunek 34. Płeć mieszkańców Dolnego Śląska objętych badaniem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z Badań w Subregionie.

2.7. Aktywność społeczności lokalnej

2.7.1. Demograficzno-ekonomiczna charakterystyka mieszkańców obszaru Bory Dolnośląskie na tle regionu

Potencjał demograficzny regionu oraz zmiany jego struktury - wywierają istotny wpływ na przebieg procesów społeczno-gospodarczych. Stymulują między innymi rozmiary potrzeb w zakresie infrastruktury społecznej, stopień aktywności zawodowej, a także współdecydują o dynamice przyszłościowego rozwoju określonego obszaru.

W końcu czerwca 2008 r. ludność Polski liczyła 38116 tys. osób - podobnie jak przed rokiem. W I półroczu br. liczba ludności wzrosła o 0,3 tys.; stopa przyrostu rzeczywistego była dodatnia – bliska zeru. W dniu 30 czerwca 2008 r. w miastach mieszkało 23305 tys. Ludności co stanowi 61,1%, natomiast na wsi 14811 tys. ludności. Współczynnik feminizacji wynosił 107 (w miastach 111, a na wsi 101).

Liczba ludności Polski zmniejsza się w zasadzie od 1999 roku. Przyczyną jest ujemne - praktycznie w całym okresie powojennym - saldo migracji zagranicznych na pobyt stały.

Tendencji spadkowej nie zmienił notowany od dwóch lat dodatni przyrost naturalny, tj. rejestrowana jest większa liczba urodzeń niż liczba zgonów (w latach 2002-2005 miał miejsce ubytek naturalny).

Tabela 6. Rozwój ludnościowy w latach 1999 - 2008

		31.12.1999	31.12.2004	30.VI 2008	Wskaźnik zmian 1999/2008	Wskaźnik zmian 2004/2008
Pow. bolesławiecki	Miasto Bolesławiec	43791	41475	40289	-8,00%	-2,86%
	Gmina Bolesławiec	11425	12339	12768	11,75%	3,48%
	Gmina Nowogrodziec	14793	14874	14815	0,15%	-0,40%
	Gmina Gromadka	5867	5689	5503	-6,20%	-3,27%
	Gmina Osiecznica	6365	6977	7220	13,43%	3,48%
	Gmina Warta Bolesławiecka	7519	7676	7980	6,13%	3,96%
Pow. zgorzelecki	Miasto Zgorzelec	35937	33447	32288	-10,15%	-3,47%
	Gmina Zgorzelec	7641	7900	8030	5,09%	1,65%
	Gmina Bogatynia	26933	25573	24989	-7,22%	-2,28%
	Gmina Pieńsk	9773	9509	9248	-5,37%	-2,74%
	Gmina Węgliniec	9372	8983	8646	-7,75%	-3,75%
	Gmina Sulików	6125	5981	5938	-3,05%	-0,72%
	Gmina Zawidów	4727	4470	4369	-7,57%	-2,26%
	Gmina Przemków	9182	9013	8766	-4,53%	-2,74%
	Gmina Chocianów	13280	12864	12786	-3,72%	-0,61%
	Miasto Lubin	82711	78085	75438	-8,79%	-3,39%
	Gmina Lubin	9506	10737	12036	26,61%	12,10%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Drugim pod względem rozpoznawalności miastem jest Bolesławiec, który jest centrum Subregionu.

Największa pod względem zaludnienia, wśród gmin badanego terenu Borów Dolnośląskich, jest gmina miejska Bogatynia (prawie 25 tys. ludności), a zaraz po niej gmina Nowogrodziec, najmniejsza zaś – gmina wiejska Zawidów oraz Gromadka liczące średnio 5 tys. osób. W przypadku miast największe zaludnienie występuje na terenie Lubina – 75 438 osób. Udział ludności powiatu bolesławieckiego oraz zgorzeleckiego w ogólnej liczbie mieszkańców województwa dolnośląskiego w ostatnim badanym roku wynosił odpowiednio 3,08% i 3,25%.

Tabela 7. Struktura ludności na dzień 30.VI 2008

		Mężczyźni	Kobiety	Wskaźnik kobiety na 100 mężczyzn
Pow. bolesławiecki	Miasto Bolesławiec	18863	21426	114
	Gmina Bolesławiec	6346	6422	101
	Gmina Nowogrodziec	7263	7552	104
	Gmina Gromadka	2767	2736	99
	Gmina Osiecznica	3605	3615	100
	Gmina Warta Bolesławiecka	4006	3974	99
Pow. zgorzelecki	Miasto Zgorzelec	15250	17038	112
	Gmina Zgorzelec	3989	4041	101
	Gmina Bogatynia	12205	12784	105
	Gmina Pieńsk	4550	4698	103
	Gmina Węgliniec	4267	4379	103
	Gmina Sulików	2974	2964	100
	Gmina Zawidów	2060	2309	112
	Gmina Przemków	4291	4475	104
	Gmina Chocianów	6331	6455	102
	Miasto Lubin	36148	39290	109
	Gmina Lubin	6043	5993	99
	ŚREDNIA OBSZARU	140958	150151	107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Jak wynika z powyższych obliczeń wskaźnik feminizacji na badanym obszarze nie odbiegł od średniej dla całej Polski. Tylko w trzech jednostkach samorządowych współczynnik ten był mniejszy niż 100, czyli w jednostce żyje mniej kobiet niż mężczyzn – są to gminy Gromadka i Warta Bolesławiecka oraz Lubin. Największy współczynnik wystąpił w mieście Bolesławiec i wynosił 114, tuż za nim znalazły się miasto Zgorzelec oraz gmina Zawidów (po 112).

Tabela 8. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych

		31.12.2004	31.12.2007	Dynamika
Pow. bolesławiecki	Miasto Bolesławiec	3285	1673	-49,1%
	Gmina Bolesławiec	1080	533	-50,6%
	Gmina Nowogrodziec	1398	662	-52,6%
	Gmina Gromadka	640	314	-50,9%
	Gmina Osiecznica	740	383	-48,2%
	Gmina Warta Bolesławiecka	823	484	-41,2%
Pow. zgorzelecki	Miasto Zgorzelec	2912	1039	-64,3%
	Gmina Zgorzelec	944	322	-65,9%
	Gmina Bogatynia	2595	1189	-54,2%
	Gmina Pieńsk	986	488	-50,5%
	Gmina Węgliniec	1139	549	-51,8%
	Gmina Sulików	622	309	-50,3%
	Gmina Zawidów	389	163	-58,1%
	Gmina Przemków	1070	633	-40,8%
	Gmina Chocianów	1192	756	-36,6%
	Miasto Lubin	4683	1815	-61,2%
	Gmina Lubin	854	354	-58,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS (Bank Danych Regionalnych)

W przeciągu trzech lat sytuacja na rynku pracy istotnie zmieniła się. Utrzymujący się trend malejącego bezrobocia w całej Polsce również miał odzwierciedlenie na badanym obszarze. We wszystkich badanych jednostkach bezrobocie zmniejszyło się o około połowę. Największy spadek zanotowano w gminie i mieście Zgorzelec a także w mieście Lubin – ponad 60%, najmniejszy zaś w gminie Chocianów. Sytuacja ta jest nie tylko spowodowana trwającym w owym czasie dobrą koniunkturą gospodarczą. Celowe było przyjęcie danych za rok 2004, w którym nie występowały nagminne emigracje ludności poza teren naszego kraju.

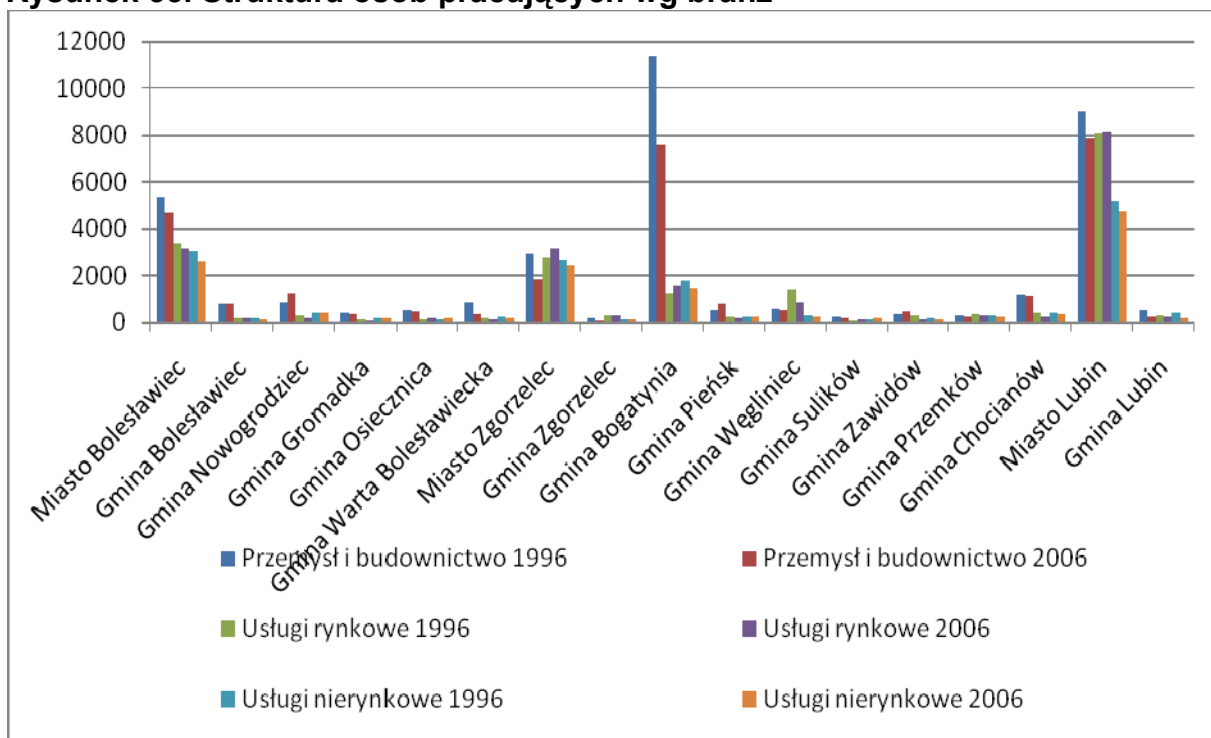
Tabela 9. Liczba zatrudnionych z podziałem na sektory (stan na koniec roku).

		Przemysł i budownictwo		Usługi rynkowe		Usługi nierynkowe	
		1996	2006	1996	2006	1996	2006
Powiat bolesławiecki	Miasto Bolesławiec	5322	4714	3335	3127	3026	2598
	Gmina Bolesławiec	792	829	145	202	179	136
	Gmina Nowogrodzice	859	1220	293	175	386	394
	Gmina Gromadka	416	350	135	77	172	152
	Gmina Osiecznica	526	476	122	202	132	184
	Gmina Warta Bolesławiecka	872	324	163	104	226	175
Powiat zgorzelecki	Miasto Zgorzelec	2975	1877	2801	3133	2646	2413
	Gmina Zgorzelec	170	63	282	272	139	111
	Gmina Bogatynia	11350	7572	1225	1559	1816	1469
	Gmina Pieńsk	524	835	237	188	226	208
	Gmina Węgliniec	566	539	1388	853	307	246
	Gmina Sulików	228	193	85	116	135	146
	Gmina Zawidów	342	491	278	117	158	112
	Gmina Przemków	305	237	337	277	308	256
	Gmina Chocianów	1165	1104	393	254	401	342
	Miasto Lubin	8970	7880	8032	8108	5186	4752
	Gmina Lubin	528	209	262	219	393	199

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Jak można zauważyć na poniższym wykresie dominującą branżą zatrudniającą jest przemysł i budownictwo. W przeciągu jednej dekady (od 1996 r. do 2006 r.) zatrudnienie na omawianym terenie Borów Dolnośląskich we wszystkich sektorach zmalało. w przypadku dominującego sektora było to aż 18%, natomiast zatrudnienie usługach rynkowych spadło tylko o 2% a w nierynkowych o 11%. Dominującymi jednostkami są miasta, w których występuje przemysł wydobywczy – miasto Bogatynia i Lubin.

Rysunek 35. Struktura osób pracujących wg branż

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

2.7.2. Aktywność organizacji lokalnych i regionalnych oraz społeczności lokalnych

Cechą demokratycznie zorganizowanej społeczności gminy jest aktywność obywatelska jej mieszkańców, skupionych w rozmaitych związkach i klubach zainteresowań. Zasadniczą rolę pełnią organizacje pozarządowe – stowarzyszenia (NTO), działające na rzecz całej społeczności lokalnej. Działalność osób zrzeszonych w tych organizacjach przyczynia się do budowy tożsamości regionalnej i służy powstawaniu „małych ojczyzn”, w których mieszkańcy mają poczucie odpowiedzialności za swoje otoczenie i kreowania wspólnoty lokalną.

Organizacje lokalne stają się istotnym partnerem samorządu w działaniach na rzecz lokalnej społeczności. Współpraca realizowana na zasadach partnerstwa, przynosi zaangażowanym stronom: władzy samorządowej, organizacjom, a w konsekwencji wszystkim mieszkańcom, wymierne korzyści, polegające na lepszym zaspokajaniu ich potrzeb.

Dotychczas szczególny nacisk we współdziałaniu kładziony jest na :

- pomoc społeczną i działania wychowawcze i prewencyjne w środowisku ludzi młodych, ich edukację i wspomaganie rozwoju uzdolnień;
- wspieranie procesów prowadzących do gospodarczego rozwoju gminy i powstawania nowych miejsc pracy;
- dbałość o osoby niepełnosprawne i wspieranie możliwości ich samorealizacji (sport, twórczość, kształcenie);
- dbałość o stan środowiska naturalnego i walory turystyczne gminy
- upowszechnianie aktywnego sposobu życia;
- działania związane z członkostwem Polski w Unii Europejskiej;

- wspieranie lokalnych przedsięwzięć artystycznych i upowszechniania kultury;

Na obszarze Borów Dolnośląskich co raz liczniej powstają organizacje, dla których celem priorytetowym jest turystyczny rozwój gminy: wykorzystanie walorów turystycznych, tworzenie nowych atrakcji, kultywowanie tradycji i dziedzictwa kulturowego, poprzez: aktywizację społeczności lokalnej, organizację szkoleń, inicjowanie i organizowanie zdarzeń kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych; turystyczną popularyzację regionu przez udział w targach, wystawach, prowadzenie stron internetowych i tworzenie materiałów informacyjno-promocyjnych.

Kluczową pozycję w organizacji NTO zajmuje lider, wokół którego gromadzą się ludzie o podobnej potrzebie działania, których łączy ta sama pasja. Osoba lidera (czasem liderów), jego aktywność i siła oddziaływania rzutuje na skuteczność w realizacji pomysłów generowanych przez uczestników organizacji. Kiedy osoba lidera się wypala, najczęściej organizacja trwa w stanie zawieszenia.

Największym problemem NTO jest brak stabilnego źródła finansowania wygenerowanych zadań, co jest też przyczyną ograniczania aktywności. Często dobre pomysły mają charakter zdarzeń jednorazowych.

Organizacje pozarządowe nie mogą działać bez stałego wsparcia finansowego ze strony gminy i podmiotów gospodarczych działających na jej terenie. Z drugiej strony są beneficjentami środków finansowych pozyskiwanych z różnych źródeł zewnętrznych, które nie mogłyby wpłynąć do gminy w żaden inny sposób jak przez organizację NTO.

Organizacje działające w obszarze turystyki mogą pełnić rolę liderów wypracowanych produktów turystycznych.

Poniższe zestawienie zawiera listę stowarzyszeń i związków, które pełnią lub mogą pełnić ważną rolę w turystyce regionu.

- Największą liczbę i różnorodność organizacji posiada miasto Bolesławiec. Należy przy tym zauważyć brak stowarzyszenia, którego obszarem działania byłaby „ceramika bolesławiecka” - markowy produkt regionu bolesławieckiego.
- W turystyce regionu bardzo widoczna jest aktywność Lokalnych Grup Działania:
 - Fundacja "Bory Dolnośląskie" z siedzibą w Iłowej (woj. Lubuskie) – obejmuje swoim działaniem zachodnią część Borów Dolnośląskich (p.2.7.5.
 - Fundacja „Wrzosowa Kraina” z siedzibą w Chocianowie – działa na obszarze wschodniej części Borów Dolnośląskich (p.2.7.5.)
- Jak widać z poniższego wykazu, istnieje w organizacjach potencjał, który może być wykorzystany w kreowaniu produktów turystycznych regionu. Warto organizacje zaprosić do współpracy i ich współtworzenia.

Tabela 10. Organizacje pozarządowe w regionie Bory Dolnośląskie

POWIAT BOLESŁAWIECKI	
Gmina Miejska Bolesławiec	
1	Bolesławieckie Stowarzyszenie Kolekcjonerów i Miłośników Historii Miasta Bolesławca
2	Towarzystwo Miłośników Bolesławca
3	Bolesławieckie Towarzystwo Fotograficzne
4	Stowarzyszenie „Ziemia Bolesławiecka”
5	Forum Samorządowe Ziemi Bolesławieckiej
6	Stowarzyszenie Kupców Bolesławieckich

7	Stowarzyszenie „BLUES NAD BOBREM”
8	Stowarzyszenie Bolesławieckie Centrum Inicjatyw Lokalnych – Via Sudetica
9	Towarzystwo Muzyczne w Bolesławcu
10	Bolesławieckie Towarzystwo Gospodarcze
11	Stowarzyszenie Nasz Region
Gmina Nowogrodziec	
1	Stowarzyszenie „Lepsza Gmina”
Gmina Osiecznica	
1	Obszar działania Fundacji Bory Dolnośląskie
Gmina Warta Bolesławiecka	
	tylko kluby sportowe
POWIAT ZGORZELECKI	
Gmina Miejska Zgorzelec	
1	Polskie Stowarzyszenie EUROOPERA
2	Stowarzyszenie Lotnicze Zgorzelec
3	Stowarzyszenie Młode Centrum
4	Stowarzyszenie "My dla Zgorzelca"
5	Łużyckie Stowarzyszenie Wszechstronnego Wspierania Kultury
Gmina Zgorzelec	
1	Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych Zarząd Oddziału Międzyszkolnego
2	Kulturalne "Tylice 12"
Gmina Pieńsk	
1	Stowarzyszenie Promocji Kultury Ziemi Pieńskiej
Gmina Węgliniec	
1	Stowarzyszenie „Ziemia Ruszowska”
2	Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo – Wschodnich Oddział Miłośników Ziemi Tarnopolskiej i Stanisławowskiej
3	Towarzystwo Przyjaciół Czerwonej Wody
4	Towarzystwo Przyjaciół Starego Węglińca
5	Polski Związek Wędkarski, Koło w Węglińcu
GMINA PRZEMKÓW	
1	Stowarzyszenie „Nasze Miasto Przemków”
2	Towarzystwo Miłośników Przemkowa i Okolic
3	Koło Stowarzyszenia Łemków
4	Stowarzyszenie Romów w Przemkowie
5	Stowarzyszenie Miłośników Przyrody „Amazonka” Ostaszów
6	Koło Przewodników PTTK „Po ziemi Przemkowskiej” – Oddział zakładowy PTTK przy Hucie Miedzi Legnica
7	Międzywojewódzki Klub Karate Kyokushin – Filia w Przemkowie,
8	Polski Związek Wędkarski okręg Legnica, Koło Przemków
GMINA CHOCIANÓW	
1	Stowarzyszenie Ochrony Krajobrazu w Borach Dolnośląskich
2	„Wrzosowa Kraina” w Chocianowie
3	Stowarzyszenie „Agroturystyka Szansa dla Regionu”
4	Stowarzyszenie „Kwitnące Jabłonie”
5	Polski Klub Ekologiczny Okręg Dolnośląski Koło w Chocianowie
6	Zespół Folklorystyczny „Echo”
7	Klub Olimpijczyka w Chocianowie

GMINA LUBIN	
1	„Stowarzyszenie Wiejskie Dialog, Rozwój, Ekologia”
2	Stowarzyszenie Mieszkańców Wsi Obora
3	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Gogołowice
4	Stowarzyszenie „Pro Humanitatis” w Szklarach Górnych
5	Koło Stowarzyszenia Łemków w Liścu
6	Stowarzyszenie „Skowronków” w Górzycy
7	Lubiński Klub Jeździecki „TARPAN”

2.7.3. Aktywność samorządów w pozyskiwaniu funduszy UE

W latach 2004 – 2006 samorządy korzystały głównie z pieniędzy z Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego. Dzięki niemu zrealizowano wiele projektów, których gminy czy powiaty nie byłyby w stanie sfinansować z własnych budżetów. Opisy udanych przedsięwzięć można znaleźć na portalu internetowym stworzonym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Poniżej zestawienie zrealizowanych projektów w regionie Bory Dolnośląskie, które mają znaczenie dla rozwoju funkcji turystycznych regionu.

Kolorem niebieskim zostały oznaczone projekty (11), które przyczyniły się do wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu – niestety stanowią one tylko ok. 1/5 wszystkich realizowanych projektów. Pozostałe projekty można określić jako podnoszenie jakości infrastruktury paraturystycznej i poprawę stanu środowiska naturalnego (co ma pierwszorzędne znaczenie w regionie turystycznym).

POWIAT BOLESŁAWIECKI

Gmina Miejska Bolesławiec

1. Tytuł projektu:	Oczyszczanie ścieków w Bolesławcu
Nazwa beneficjenta:	<u>Gmina Miejska Bolesławiec</u> , partner: Gmina Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Fundusz Spójności
Całkowita wartość projektu:	58 561 427,23 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	35 136 856,34 zł
2. Tytuł projektu:	Centrum Kulturalno-Edukacyjne w Bolesławcu - I Etap - Przebudowa budynku Kina "FORUM"
Nazwa beneficjenta:	<u>Gmina Miejska Bolesławiec</u>
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
Nr i nazwa działania:	3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji
Całkowita wartość projektu:	12 316 981,29 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	6 895 511,30 zł
3. Tytuł projektu:	Wybrukowanie powierzchni Rynku wraz z projektem małej architektury oraz zagospodarowanie ul. Prusa na pasaż pieszy wybrukowany kostką granitową w Bolesławcu.
Nazwa beneficjenta:	<u>Gmina Miejska Bolesławiec</u>
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne
Całkowita wartość projektu:	4 383 736,54 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	2 567 889,13 zł

4. Tytuł projektu:	Rozbudowa sieci transgranicznych szlaków rowerowych na obszarze Euroregionu Nysa-Magistrała ER "Dolina Bobru" wraz z łącznikami
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	A2. Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku
Całkowita wartość projektu:	119 942,16 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	86 195,77 zł
5. Tytuł projektu:	Termomodernizacja Centrum Rehabilitacji dzieci i osób dorosłych w Bolesławcu
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.5 Lokalna infrastruktura społeczna
Całkowita wartość projektu:	455 613,30 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	341 709,97 zł
6. Tytuł projektu:	Modernizacja i przebudowa Euroregionalnego Centrum Turystyczno-Wypoczynkowego w Bolesławcu (wykonanie dokumentacji projektowej)
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	A2. Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku
Całkowita wartość projektu:	339 400,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	251 156,00 zł
7. Tytuł projektu:	Tworzenie produktu turystycznego "Euroregion Nysa - region urlopowy(Ferienregion)" - iluminacja atrakcji turystycznych Bolesławca II etap.
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	A2. Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku
Całkowita wartość projektu:	273 087,19 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	200 000,00 zł
8. Tytuł projektu:	Organizacja transgranicznych imprez sportowych i kulturalnych - zakup przenośnych trybun
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	B2. Poprawa innych infrastruktur w celu wspierania rozwoju pogranicza
Całkowita wartość projektu:	162 961,31 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	122 220,98 zł
9. Tytuł projektu:	Budowa obiektu użyteczności publicznej we wsi Golnice, tj. Domu Ludowego- Wiejskiej Sali Zebrań
Nazwa beneficjenta:	Gmina Bolesławiec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa programu operacyjnego:	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nr i nazwa działania:	2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Całkowita wartość projektu: 553 134,44 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 362 797,00 zł

Gmina Nowogrodzic

10. Tytuł projektu: **Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej wraz z obiektami towarzyszącymi w miejscowości Gierałtów, gmina Nowogrodzic**
Nazwa beneficjenta: Gmina i Miasto Nowogrodzic
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska
Całkowita wartość projektu: 5 604 555,54 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 3 397 709,62 zł

11. Tytuł projektu: **Budowa hali sportowej wraz z rozbiórką istniejącego budynku sali gimnastycznej przy Gimnazjum w Nowogrodźcu, ul. Sięnkiewicza 7**
Nazwa beneficjenta: Gmina i Miasto Nowogrodzic
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania: B2. Poprawa innych infrastruktur w celu wspierania rozwoju pogramicza
Całkowita wartość projektu: 3 269 646,76 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 2 452 235,07 zł

12. Tytuł projektu: **Rozwój systemu wodociągów - budowa wodociągu w Miłkowie i Gościszowie**
Nazwa beneficjenta: Gmina Nowogrodzic
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu: 2 700 473,27 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 2 025 354,94 zł

13. Tytuł projektu: **Rozwój systemów wodociągów- budowa wodociągu w Kierźnie z powiązaniem Czernej**
Nazwa beneficjenta: Gmina Nowogrodzic
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu: 1 499 360,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 1 094 311,81 zł

14. Tytuł projektu: **Remont Świetlicy Wiejskiej w Wykrotach NOWOGRODZIEC**
Nazwa beneficjenta: Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa funduszu: Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nazwa programu operacyjnego: 2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego
Nr i nazwa działania: 362 608,83 zł
Całkowita wartość projektu: 200 852,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:

Gmina Gromadka

15. Tytuł projektu: **Budowa sali sportowej przy Zespole Szkół w Gromadce**
Nazwa beneficjenta: Gmina Gromadka
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Całkowita wartość projektu: 5 480 230,99 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 3 855 496,93 zł

Gmina Osiecznica

16. Tytuł projektu: **Budowa Biblioteki Gminnej z czytelnią w Osiecznicy**
Nazwa beneficjenta: OSIECZNICA
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa programu operacyjnego: Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nr i nazwa działania: 2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego
Całkowita wartość projektu: 665 942,64 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 436 683,00 zł

POWIAT ZGORZELECKI

17. Tytuł projektu: **Budowa obiektów sportowych otwartych Zespołów Szkół Zawodowych im. E. Plater w Zgorzelcu.**
Nazwa beneficjenta: Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania: B2.Poprawa innych infrastruktur w celu wspierania rozwoju pogranicza
Całkowita wartość projektu: 2 174 440,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 1 630 830,00 zł

18. Tytuł projektu: **Przebudowa drogi powiatowej nr 2403D Węgliniec-Dłużyna Dolna etap I (od km 7+000.00 do km 9+820.98)**
Nazwa beneficjenta: Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu: 1 561 758,32 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 1 171 318,74 zł

19. Tytuł projektu: **Przebudowa drogi powiatowej nr 2398D Lasów-Żarki Średnie- etap I i etap II**
Nazwa beneficjenta: Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu: 1 522 069,13 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 1 102 857,15 zł

20. Tytuł projektu: **Regionalna Platforma Cyfrowa Powiat Zgorzelecki**
Nazwa beneficjenta: Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 1.5 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego
Całkowita wartość projektu: 526 120,63 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 394 590,05 zł

21. Tytuł projektu: **Zakup ambulansu typu "R" dla potrzeb Szpitalnego Oddziału Ratunkowego przy SP ZOZ w Zgorzelcu**
Nazwa beneficjenta: Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego: ZPORR
Nr i nazwa działania: 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna
Całkowita wartość projektu: 279 894,55 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej: 209 894,55 zł

22. Tytuł projektu:	Akademia Europejskiego Urzędnika
Nazwa beneficjenta:	Powiat Zgorzelecki
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	E1. Poprawa kształcenia szkolnego i szkolenia zawodowego w celu stworzenia transgranicznego rozwoju zasobów ludzkich
Całkowita wartość projektu:	80 545,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	59 807,31 zł
23. Tytuł projektu:	Modernizacja stadionu miejskiego w Zgorzelcu
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	B2. Poprawa innych infrastruktur w celu wspierania rozwoju pogranicza
Całkowita wartość projektu:	5 836 802,24 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	5 156 310,26 zł
24. Tytuł projektu:	Rewitalizacja części obszaru miasta Zgorzelec
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne
Całkowita wartość projektu:	5 386 018,66 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	3 991 952,79 zł
25. Tytuł projektu:	Modernizacja Zakładu Uzdatniania Wody - systemu uzdatniania i dystrybucji wody w Zgorzelcu
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	C1. Zmniejszenie zagrożenia dla środowiska naturalnego w celu wzmocnienia długotrwałego, ekologicznego rozwoju przestrzeni granicznej
Całkowita wartość projektu:	3 800 000,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	2 850 000,00 zł
26. Tytuł projektu:	Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami we wsiach Kunów-Tylce
Nazwa beneficjenta:	Gmina Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	1 562 313,44 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	843 623,81 zł
27. Tytuł projektu:	Program odnowy Żarskiej Wsi
Nazwa beneficjenta:	Gmina wiejska Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	D1. Długoterminowe zapewnienie trwałych form transgranicznego rozwoju obszarów wiejskich pogranicza
Całkowita wartość projektu:	729 316,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	459 241,26 zł
28. Tytuł projektu:	Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami we wsi Ręczyn
Nazwa beneficjenta:	Gmina Zgorzelec

Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	605 195,21 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	289 722,69 zł

29. Tytuł projektu:	Przebudowa drogi gminnej nr 109189-D w Żarskiej Wsi o dł 1000m położona na dz. Nr 444, 445/1
Nazwa beneficjenta:	Gmina Zgorzelec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	340 530,68 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	255 398,00 zł

Gmina Bogatynia

30. Tytuł projektu:	Rozbudowa stacji uzdatniania wody w Bogatyni
Nazwa beneficjenta:	Gmina Bogatynia
Nazwa województwa:	dolnośląskie
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	1.2 Infrastruktura ochrony środowiska
Całkowita wartość projektu:	7 818 962,80 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	2 981 255,14 zł

31. Tytuł projektu:	Wykonanie sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej wraz z przełożeniem sieci wodociągowej na osiedlu mieszkaniowym Markocice w Bogatyni - dociążenie oczyszczalni ścieków
Nazwa beneficjenta:	Gmina Bogatynia
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	C1. Zmniejszenie zagrożenia dla środowiska naturalnego w celu wzmocnienia długotrwałego, ekologicznego rozwoju przestrzeni granicznej
Całkowita wartość projektu:	7 159 516,86 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	825 681,20 zł

32. Tytuł projektu:	Remont Wiejskiego Ośrodka Zdrowia w Działoszynie oraz budynku Przychodni Rejonowej w Bogatyni
Nazwa beneficjenta:	Gmina Bogatynia
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.5 Lokalna infrastruktura społeczna
Całkowita wartość projektu:	753 695,63 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	352 502,40 zł

Gmina Pieńsk

33. Tytuł projektu:	Budowa hali widowiskowo-sportowej przy Gimnazjum w Pieńsku
Nazwa beneficjenta:	Gmina Pieńsk
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	B2. Poprawa innych infrastruktur w celu wspierania rozwoju pogranicza
Całkowita wartość projektu:	6 787 882,08 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	5 090 911,56 zł

34. Tytuł projektu:	Budowa kładki rowerowo-pieszej Pieńsk (Polska)-Deschka (Niemcy)
---------------------	--

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Pieńsk
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	A2.Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku
Całkowita wartość projektu:	1 404 527,00 zł
Wartość wkładu UE:	1 030 971,94 zł

Gmina Węgliniec

35.Tytuł projektu: **Modernizacja dróg o kluczowym znaczeniu dla rozwoju gminy Węgliniec**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Węgliniec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	1 807 966,43 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	1 303 077,56 zł

36.Tytuł projektu: **Modernizacja Domu Kultury w Ruszowie, kształtowanie przestrzeni publicznej w centrum Ruszowa.**

Nazwa beneficjenta:	WĘGLINIEC
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa programu operacyjnego:	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nr i nazwa działania:	2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego
Całkowita wartość projektu:	911 659,04 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	450 000,00 zł

37.Tytuł projektu: **Modernizacja Domu Kultury w Starym Węglińcu**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Węgliniec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	462 072,16 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	346 554,11 zł

38.Tytuł projektu: **Kształtowanie przestrzeni publicznej centrum Węglińca z modernizacją budynku biblioteki publicznej.**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Węgliniec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa programu operacyjnego:	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nr i nazwa działania:	2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego
Całkowita wartość projektu:	746 882,77 zł
Wartość wkładu UE:	412 025,00 zł

39.Tytuł projektu: **Modernizacja budynku świetlicy wiejskiej w Czerwonej Wodzie**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Węgliniec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	D1.Długoterminowe zapewnienie trwałych form transgranicznego rozwoju obszarów wiejskich pogranicza
Całkowita wartość projektu:	238 784,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	150 513,62 zł

40.Tytuł projektu: **Modernizacja budynku remizy Ochotniczej Straży Pożarnej w Ruszowie jako bazy dla polskich i czeskich jednostek straży pożarnej**

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Nazwa beneficjenta:	Gmina Węgliniec
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Czechy
Nr i nazwa działania:	1.2 Infrastruktura ochrony środowiska i ochrony przeciwpowodziowej
Całkowita wartość projektu:	157 203,30 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	117 902,32 zł

Gmina Sulików

41. Tytuł projektu:	Budowa środowiskowej hali sportowej w Sulikowie
Nazwa beneficjenta:	Gmina Sulików
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.5 Lokalna infrastruktura społeczna
Całkowita wartość projektu:	6 735 176,26 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	4 905 891,79 zł

42. Tytuł projektu:	Renowacja i adaptacja budynku zabytkowego "Ostry Narożnik" w miejscowości Sulików
Nazwa beneficjenta:	Gmina Sulików
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	D1. Długoterminowe zapewnienie trwałych form transgranicznego rozwoju obszarów wiejskich pogranicza
Całkowita wartość projektu:	576 470,28 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	348 719,46 zł

Gmina Zawidów

43. Tytuł projektu:	Rozbudowa Zakładu Uzdatniania Wody w Zawidowie
Nazwa beneficjenta:	Gmina Miejska Zawidów
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	Interreg Polska-Saksonia
Nr i nazwa działania:	C1. Zmniejszenie zagrożenia dla środowiska naturalnego w celu wzmocnienia długotrwałego, ekologicznego rozwoju przestrzeni granicznej
Całkowita wartość projektu:	2 249 152,54 zł
Wartość wkładu UE:	1 327 277,50 zł

GMINA PRZEMKÓW

44. Tytuł projektu:	Rozwój obszarów wiejskich we wschodniej części Borów Dolnośląskich
Nazwa beneficjenta:	Gmina Przemków
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
Nazwa programu operacyjnego:	Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich
Nr i nazwa działania:	2.7 Pilotażowy Program Leader+
Całkowita wartość projektu:	43 960,00 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	43 960,00 zł

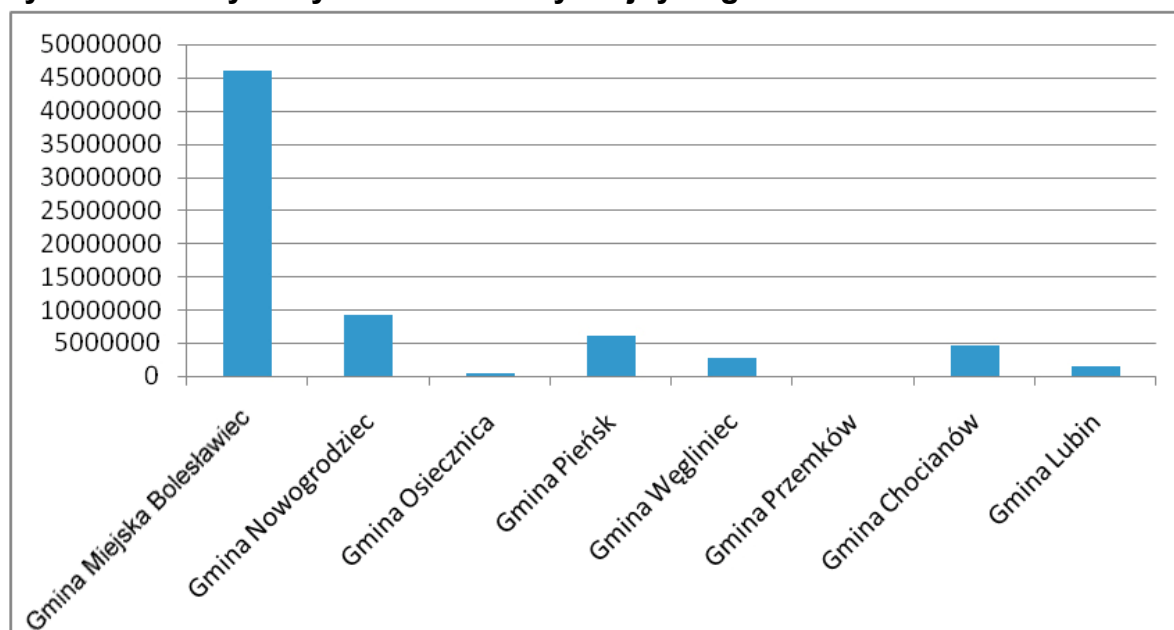
GMINA CHOCIANÓW

45. Tytuł projektu:	Zwiększenie potencjału gospodarczego gminy Chocianów przez rewolaryzację centrum miasta.
Nazwa beneficjenta:	Gmina Chocianów
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne
Całkowita wartość projektu:	12 861 528,61 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	4 570 761,64 zł

GMINA LUBIN

46. Tytuł projektu:	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Gminie Lubin - oczyszczalnie ścieków w Chróśtniku o Oborze
Nazwa beneficjenta:	Gmina Lubin
Nazwa funduszu:	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Nazwa programu operacyjnego:	ZPORR
Nr i nazwa działania:	3.1 Obszary wiejskie
Całkowita wartość projektu:	1 963 479,36 zł
Wartość wkładu Unii Europejskiej:	1 472 609,52 zł

Rysunek 36. Wykorzystanie funduszy unijnych gmin

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z analizy wykorzystanych środków unijnych gminą, która pozyskała najwięcej funduszy jest Gmina Miejska Bolesławiec – ponad 45 mln zł, z czego ponad 35 mln zł pozyskano na projekt budowy oczyszczalni ścieków w Bolesławcu. Pozostałe gminy wykorzystały nie więcej jak 10 mln zł z funduszy przeznaczonych na lata 2004-2006.

2.7.4. Aktywność usługodawców turystycznych

W Polsce działa około 2600 biur podróży, trudno w nich jednak znaleźć ofertę wycieczki bądź pobytu w regionie Bory Dolnośląskie. Najczęściej ofertę turystyczną tworzą i zajmują się jej dystrybucją same podmioty turystyczne, przede wszystkim duże obiekty noclegowe, które współpracują bezpośrednio z touroperatorami. Dla mniejszych obiektów aktywność ogranicza się często do zaistnienia w którymś z ogólnopolskich portali „noclegowych”.

Należy zauważyć, że duże, dobrze pozycjonowane portale mają w swojej bazie z reguły tylko obiekty z Bolesławca, a w ich systemie wyszukiwania, w spisie nazw miejscowości, nie pojawia się nazwa żadnej miejscowości z Borów Dolnośląskich (spanie.pl, nocuj.com.pl, urlop.info.pl, i in). Nawet regionalny portal noclegi.dolnyslask.org pod hasłem Nizina Śląsko Łużycka (nie ma hasła Bory Dolnośląskie), zawiera ofertę tylko czterech (!!!) obiektów, w tym Zamku Kliczków.

Należy uznać, że ilość obiektów noclegowych i gastronomicznych regionu Bory Dolnośląskie w internecie, jest odzwierciedleniem ich aktywności w pozyskiwaniu turystów i sprzedaży swojej oferty.

2.7.5. Liderzy lokalni o społeczności i potencjale rozwoju usług turystycznych- wyniki badań

GRUPA PARTNERSKA „WRZOSOWA KRAINA”

Grupa Partnerska „Wrzosowa Kraina” powstała w 2004 roku, z inicjatywy Fundacji Ekologicznej „Zielona Akcja” oraz Burmistrza Gminy i Miasta Przemków. Objęła swoim działaniem obszar Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, na terenie 3 gmin: Przemków, Gromadka i Chocianów (28 tys. mieszkańców, pow. 589 km²).

Porozumienie o współpracy podpisało 56 partnerów, którzy reprezentują wszystkie trzy sektory: podmioty branży turystycznej, instytucje, organizacje i samorządy działające w regionie. Partnerzy wypracowali i realizują wspólną wizję zrównoważonego rozwoju turystyki.

W 2006 roku powstała w ramach realizacji I Schematu Pilotażowego Programu Leader+ Fundacja „Wrzosowa Kraina”.

Dotychczasowe efekty Grupy Partnerskiej pokazują ogromną jej aktywność. Są to między innymi:

- Realizacja Projektów: „Walory przyrodnicze, kulturowe i produkty lokalne - sposobem na rozwój Partnerstwa „Wrzosowa Kraina”, „Szkoly dla Ekorozwoju - zadbajmy o wspólną przestrzeń”, „Trzy Kultury Krainy Młodych”, „Umiemy czytać krajobraz - wędrówki historyczno-przyrodnicze po ziemi przemkowskiej”
- Prowadzenie „Lekcji w Przyrodzie” - oferta dla grup dzieci i młodzieży z woj. dolnośląskiego, lubuskiego i wielkopolskiego („Ścieżka Zmysłów” i rezerwat „Torfowisko Borówki”),
- Wypracowanie kulinarnych Produktów z Wrzosowej Krainy, m.in. Miód Wrzosowy - Chroniony Oznaczeniem Geograficznym,
- organizowanie lub współorganizowanie imprez o zasięgu (rosnącym) ponad regionalnym, m.in.: „Dolnośląskie Święto Miodu i Wina”, „Majówka z ptakami”, „Spotkanie Czterech Kultur”, „Święto Jagody”, „Łemkowska Watra na Obczyźnie”, „Święto Wrzosu”, „Święto Wesołego Karpia”

- Wykreowanie produktu turystycznego „Ekomuzeum Wrzosowej Krainy” - specjalne wyróżnienie w krajowej edycji środkowoeuropejskiej Nagrody Dziedzictwa 2006,
- opracowanie i wydawanie materiałów promocyjnych i informacyjnych, m.in. przewodnika „Ścieżki edukacyjno-przyrodnicze Wrzosowej Krainy”, albumy
- prowadzenie serwisu internetowego www.WrzosowaKraina.pl,
- organizacja szkoleń, warsztatów, wyjazdów studyjnych,
- i wiele innych

Grupa Partnerska Wrzosowa Kraina pozyskuje środki na realizację swoich projektów poprzez uczestników Grupy, z różnych źródeł, m.in.:

- Fundacja Ekologiczna "Zielona Akcja",
- Fundusz Partnerstwa,
- Fundusz Inicjatyw Obywatelskich,
- Pilotażowy Program Leader+,
- Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży,
- Fundacja Wspomagania Wsi,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu,
- Otwarta Pracownia Wspierania Uzdolnień w DODN we Wrocławiu,
- Bank Spółdzielczy w Przemkowie.

Podczas realizacji projektów znacznej pomocy, nie tylko finansowej, udzielają lokalne instytucje oraz przedsiębiorcy i liczni wolontariusze.

Rysunek 37. Obszar obejmujący Grupę Partnerską Wrzosowa Kraina

Źródło: www.wrzosowakraina.pl

FUNDACJA BORY DOLNOŚLĄSKIE

Lokalna Grupa Działania Fundacja Bory Dolnośląskie powstała z inicjatywy samorządu, sektora społecznego oraz biznesu w 2006 r. Deklarację utworzenia Fundacji podpisało 10 fundatorów, obecnie liczy 39 członków. Swoim działaniem obejmuje teren gmin zachodniej części Borów Dolnośląskich: Pieńsk, Węgliniec, Osiecznica oraz 7 gmin województwa lubuskiego. Siedziba Fundacji znajduje się w Iłowej (woj. lubuskie)

Celem Fundacji jest zrównoważony rozwój turystyczny i podniesienie atrakcyjności turystycznej Borów Dolnośląskich, poprzez pozyskiwanie środków unijnych na realizację założonych działań, m.in:

- szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne dla branży turystycznej, organizacji i samorządów,
- edukacja ekologiczna i regionalna młodzieży – organizacja konkursów,
- promocja Borów Dolnośląskich na targach i imprezach poza regionem, tworzenie wydawnictw promocyjnych, oznakowanie atrakcji turystycznych,
- organizacja i współorganizacja imprez o charakterze lokalnym, regionalnym i międzynarodowym, m.in. Święto Miodu i Wina, Święto Grzybów, Majówka na Zamku Kliczków oraz konferencji
- wspieranie regionalnej wytwórczości (potrawy, przetwory, nalewki, rzemiosło użytkowe i rękodzieło artystyczne, itp.),
- inwentaryzacja tradycji i obyczajów (m.in. zapomniane zawody, zbiór mitów i legend),
- wykonywanie badań i ekspertyz obiektów szczególnie cennych dla regionu

Powyższe działania realizowane były i są w ramach projektów:

- „Rozwój Borów Dolnośląskich w aspekcie partnerstwa społecznego” w ramach Pilotażowego Programu Leader+ (w latach 2006-2008),
- „Bory Dolnośląskie kolebką lokalnej tożsamości kulturowo-historycznej” w ramach dotacji z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (rozpoczęty 2008 r.).

Wśród celów Fundacji Bory Dolnośląskie jest kreowanie i rozwój produktów turystycznych w zakresie turystyki konnej i kulturowej. Fundacja jest zaangażowana w opracowanie i wytyczanie nowych tras wędrówek:

- szlaki konne; obecnie 5 jest już gotowych, dwa następne są na etapie przygotowania,
- Szlak Parków i Ogrodów – jako szlak tematyczny, wpisujący się w istniejącą sieć szlaków pieszych i rowerowych.

Aktywnie zaangażowany w prace Fundacji Bory Dolnośląskie jest Zamek Kliczków.

STOWARZYSZENIE BOLESŁAWIECKIE CENTRUM INICJATYW LOKALNYCH VIA SUDETICA

Stowarzyszenie Bolesławieckie Centrum Inicjatyw Lokalnych "Via Sudetica", działające od kilku lat w Bolesławcu, ma na celu promocję kulturalno-turystyczną Bolesławca w kraju i za granicą. Głównym zadaniem stowarzyszenia jest dążenie do stanu, w którym okolice Bolesławca i regionu staną się bardziej rozpoznawalne, dzięki jego walorom turystycznym oraz działaniom na rzecz kultury.

Dotychczasowe osiągnięcia Stowarzyszenia na rzecz promocji Bolesławca to m.in.: organizacja Gliniady podczas Święta Ceramiki 2007 i 2008, udział w Międzynarodowych Targach Turystycznych w Berlinie, w Festiwalu Muzycznym Woodstock w Kostrzynie, w działaniach happeningowych Zone Art w Zielonej Górze i Krakowie podczas imprezy "Ogrody Sztuki", w Międzynarodowym Festiwalu Kultur w Berlinie, gdzie zajęło siódme miejsce wśród ponad stu innych grup w konkursie na najlepsze i najciekawsze show. Zdjęcia i wywiady z niniejszej imprezy obiegły niemal cały świat. Ponadto organizuje koncerty, wernisaże i warsztaty, które cieszą się dużą popularnością. Wspiera i angażuje się także w akcje społeczno charytatywne.

Sukcesem Stowarzyszenia "Via Sudetica" jest właśnie to, iż jego działania znajdują szerokie echo w Bolesławcu, w Polsce oraz za granicą, tym samym realizując założony cel, aby miasto zaistniało jeszcze mocniej i było jeszcze bardziej znane na krajowej i zagranicznej mapie kulturalnej i turystycznej.

WNIOSKI:

- Integracja podmiotów działających w obszarze turystyki i wypracowanie form współpracy jest koniecznym warunkiem do budowania produktów turystycznych.
- W regionie Bory Dolnośląskie powstały dwie prężnie działające Grupy Partnerskie, w obszarze Przemkowskiego Parku Krajobrazowego i w zachodniej części Borów Dolnośląskich. Głównym ich zadaniem jest pozyskiwanie finansowania na realizację i rozwój kreowanych przez siebie lokalnych produktów turystycznych. Wskazane jest aby mogły korzystać z ich doświadczeń „po sąsiedzku” inne gminy regionu.
- W pozostałych obszarach regionu aktywność w zakresie turystyki nie przyjmuje tak zintegrowanej formy, w niektórych gminach jest wręcz znikoma.
- Regionalny produkt turystyczny powinien być budowany „od dołu”, na bazie już istniejących lub kreowanych lokalnych produktów turystycznych i wspierany „od góry” przez samorządy, które w zadaniach mają rozwój turystyki.
- Na niskim ogólnie poziomie można ocenić aktywność własną usługodawców turystycznych, szczególnie obiektów noclegowych. Rozwój współpracy i szkolenia w zakresie marketingu usług turystycznych wpłynie na zwiększenie aktywności.
- Wykreowanie regionalnych produktów turystycznych zwiększy możliwość pozyskiwania środków unijnych na rozwój funkcji turystycznych gmin.

2.8. Analiza SWOT

Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse), Threats (zagrożenia). Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji kategorii słabych i silnych stron oraz szans i zagrożeń. Przedmiotem analizy może być przedsiębiorstwo, region, inwestycja lub dowolna organizacja. Zastosowanie analizy SWOT nie ma praktycznie ograniczeń, ponieważ można ją zaimplementować do dowolnego zdarzenia ze sfery działalności człowieka. Głównym celem analizy SWOT jest określenie aktualnej i perspektywicznej pozycji przedmiotu analizy oraz prognoza strategii postępowania. Zakres rodzajowy czynników, które mają wpływ na przedmiot analizy SWOT jest bardzo szeroki. Z jednej strony są to czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, a z drugiej pozytywne i negatywne. Skuteczna ich identyfikacja jest podstawą analizy. Należy dokonać diagnozy określającej silne i słabe strony organizacji oraz szanse i zagrożenia pojawiające się w bliższym i dalszym otoczeniu. Diagnoza jest punktem wyjścia do prognoz określających dalsze postępowanie badanego podmiotu. Mocne strony, czyli atuty (czynniki wewnętrzne pozytywne) – to walory organizacji, które w sposób pozytywny wyróżniają ją w otoczeniu i spośród konkurencji. Słabe strony organizacji (czynniki wewnętrzne negatywne) – są konsekwencją ograniczeń zasobów i niedostatecznych kwalifikacji. W tym wypadku kluczem do sukcesu jest szybkie i obiektywne rozpoznanie słabych stron, które pozwoli ograniczyć ich negatywny wpływ. Analiza atutów i słabości pozwala wyznaczyć siłę konkurencyjną danego podmiotu w otoczeniu rynkowym. Świadomość własnych atutów i słabości ma podstawowe znaczenie w kształtowaniu realistycznej rynkowej strategii. Jeżeli silne strony przeważają nad słabościami istnieje większa możliwość wykorzystania szans pojawiających się w otoczeniu. Szanse (czynniki zewnętrzne pozytywne) – to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju oraz osłabiają zagrożenia. Zagrożenia (czynniki zewnętrzne negatywne) – to wszystkie czynniki zewnętrzne, które postrzegamy jako bariery dla rozwoju, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. Sama analiza szans i zagrożeń nie jest gwarantem skutecznego reagowania na nie, mobilizuje jednak do myślenia strategicznego, zmusza do śledzenia zmian zachodzących w otoczeniu przedsiębiorstwa, do korzystania z dostępnych źródeł informacji, raportów i prognoz, oraz formułowania na tej podstawie scenariuszy przewidujących przyszły rozwój wydarzeń w rozpatrywanym obszarze interesów.

Trafność postawionych za pomocą analizy SWOT wniosków zależy od doświadczenia, wiedzy i intuicji analityka oraz precyzyjnych badań i prognoz. Finalnie otrzymujemy cztery listy czynników: silne strony (które należy wzmacniać), słabe strony (które należy niwelować), szanse (które należy wykorzystywać) i zagrożenia (których należy unikać).

Prezentowana analiza SWOT poprzedzona została analizą potencjału turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich, spotkaniami konsultacyjnymi z przedstawicielami samorządów, badaniami ankietowymi skierowanymi do JST i turystów odwiedzających Subregion.

Tabela 11. Analiza SWOT Subregionu Borów Dolnośląskich

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE	
<i>Silne strony</i>	<i>Słabe strony</i>
Wielokulturowe dziedzictwo społeczności lokalnej	Niewystarczające działania promocyjne w zakresie turystyki
Turystyczne walory specjalistyczne, pozwalające na uprawianie np. turystyki aktywnej	Brak jednolitego serwisu internetowego promującego wszystkie atrakcje turystyczne Subregionu,
Największy w kraju zwarty kompleks leśny	Nie jest w pełni wykorzystywany znaczny potencjał w kreowaniu subregionalnych sieciowych produktów turystycznych
Unikatowe walory kulturowe (zabytki, muzea)	Niewystarczające oznakowanie szlaków i atrakcji turystycznych
Gościnność mieszkańców regionu	Niewystarczająca ilość i jakość obiektów sportowo – rekreacyjnych
Usytuowanie firm o znaczeniu regionalnym/krajowym	Przekonanie turystów i mieszkańców o wysokich cenach usług gastronomicznych i noclegowych w Subregionie
Wykorzystywanie zasobów naturalnych przydatnych w procesie rozwoju Subregionu	Ograniczone środki na finansowanie i remont obiektów infrastruktury
Bliskość chłonnych rynków zbytu, w tym niemieckiego i czeskiego	Niedostateczna liczba biur podróży działających w turystyce przyjazdowej do subregionu
Poprawa stanu czystości wód powierzchniowych i powietrza atmosferycznego	Stosunkowo duże dysproporcje w poziomie infrastruktury turystycznej i paraturystycznej między obszarami miejskimi i wiejskimi
Zmniejszenie się obszarów przemysłowych	Ograniczone działania mające na celu wydłużenie sezonu turystycznego
Rozwój specjalnych stref ekonomicznych	Braki w pełnej i przejrzystej informacji rynkowej dotyczącej m.in. koniunktury turystycznej, ruchu turystycznego
Możliwość rekreacyjnego i gospodarczego wykorzystania terenów leśnych	„Szara strefa” w turystyce
Korzystne warunki agroklimatyczne (sprzyjające rozwojowi rolnictwa)	Brak odpowiedniej synchronizacji połączeń komunikacyjnych
Sieć podmiotów komercyjnej infrastruktury otoczenia biznesu	Niskie nakłady środków na działania promocyjne w zakresie turystyki
Bogata oferta szlaków turystycznych	Brak spójnej koncepcji promocji Subregionu
Położenie geograficzne sprzyjające rozwojowi turystyki	Niewystarczająca znajomość języków obcych, w tym wśród osób zajmujących się promocją
Rozwinięta sieć handlu (zwłaszcza w ośrodkach miejskich)	Problemy z poziomem estetyzacji przestrzeni, skoordynowanymi rozwiązaniami urbanistycznymi
Korzystny poziom obsługi turystów	Emigracja młodych, przedsiębiorczych ludzi do większych miast (np. Wrocław)
Polepszający się poziom infrastruktury komunalnej	
Wysoki stopień prywatyzacji gospodarki	
Tradycje w zakresie wyrobu ceramiki	
Wysokiej jakości produkty lokalne	
Rozwijająca się sieć połączeń telekomunikacyjnych	
Bliskość dróg międzynarodowych (np. autostrada A – 4)	
Stosowane ułatwienia dla inwestorów krajowych i zagranicznych	

Aktywność społeczności lokalnej w bieżące problemy rozwoju subregionu Imprezy kulturalne o ponadlokalnym znaczeniu Aktywność lokalnych mediów Potencjał szkolnictwa, w tym wyższego (Bolesławiec, Lubin, Zgorzelec) Zauważanie roli turystyki jako ważnego czynnika restrukturyzacji i aktywizacji gospodarczej przez administrację rządową i samorządową w regionie. Zwiększająca się świadomość samorządowców o potencjalnych korzyściach z rozwoju turystyki Spodziewane zwiększenie ilości międzynarodowych i krajowych połączeń komunikacyjnych Rozwijająca się współpraca transgraniczna Unikalne i zróżnicowane walory przyrodnicze. Walory kulturowe łączące w sobie dorobek zróżnicowanych kultur Polepszająca się baza turystyczna, Postępujący proces rozwoju infrastruktury technicznej polepszający w efekcie warunki wypoczynku Stosunkowo dobry dostęp do usług medycznych Duża liczba organizacji i stowarzyszeń Rezerwy siły roboczej, możliwych do wykorzystania w usługach turystycznych, Bogactwo tradycji i obyczajów na obszarach wiejskich Atrakcyjne obiekty sportowe na terenie Subregionu (np. Lubin, Zgorzelec) Dobrze rozwinięte szkolnictwo ponadgimnazjalne, ogólnokształcące i zawodowe Zaplecze badawczo – naukowe w postaci placówek szkolnictwa wyższego	Zły stan techniczny nawierzchni części dróg Subregionu Niedostateczna liczba połączeń kolejowych i regionalnych kolei turystycznych. Niezadowalający stan sanitarny w obszarach turystycznych. Znaczący stopień wyeksploatowania bazy turystycznej w niektórych częściach Subregionu Poziom kwalifikacji kadr turystycznych wymagający podwyższenia, np. poprzez organizowanie cyklicznych szkoleń Potrzeba stworzenia zintegrowanego systemu informacji turystycznej w Subregionie Zmniejszające się zainteresowanie turystyką sentymentalną wśród Niemców.
CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
Szanse	Zagrożenia
Wzrost uczestnictwa Polaków w turystyce krajowej Wzrastające zainteresowanie turystyką rodzinną	Konkurencja na rynku turystycznym ze strony innych regionów/subregionów Wzrastające koszty pracy najemnej Możliwa stagnacja w branży turystycznej

Wzrastające zainteresowanie turystyką bliżej przyrody (ekoturystyka, agroturystyka) Umiędzynarodowienie przedsiębiorstw turystycznych (korzystanie ze sprawdzonego know – how) Wykorzystanie nowoczesnych technik w sferze promocji turystycznej (m.in. zestaw elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej) Postępujące ujednolicenie znaków informacji i oznaczeń turystycznych Ułatwienia komunikacyjne związane z wejściem Polski do Strefy Schengen Działalność Polskiej Organizacji Turystycznej i Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej Społeczny klimat sprzyjający rozwojowi terytorialnej samorządności Wzrost znaczenia małych i średnich przedsiębiorstw jako siły napędowej rozwoju Subregionu Rozwijająca się współpraca z miastami partnerskimi Stopa inflacji na poziomie zbliżonym do założeń budżetu centralnego Stosunkowo wysoka stopa wzrostu gospodarczego kraju Członkostwo Polski w Unii Europejskiej i wynikające z tego korzyści (możliwość pozyskiwania znacznych środków na rozwój Subregionu) Coraz silniejsze grupy lobbujące na rzecz rozwoju turystyki Nowe trendy w międzynarodowej turystyce (np. turystyka aktywna, agroturystyka) Znaczna mobilność zawodowa ludności. Poprawne stosunki z sąsiednimi regionami/subregionami Wzrost zainteresowania Subregionem ze strony zagranicznych inwestorów. Możliwość wykorzystania programów i funduszy pomocowych dla rozwoju turystyki (np. RPO)	powodowana światowym kryzysem gospodarczym Pogarszająca się sytuacja makroekonomiczna w Europie, Możliwe zmniejszenie nakładu środków na inwestycje turystyczne Niestabilne, niejednoznaczne przepisy prawne Procesy globalizacyjne skutkujące konkurencyjnymi ofertami z różnych regionów kraju i świata Ogólny spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym Permanentne niedobory środków centralnych na rozbudowę i konserwację infrastruktury technicznej, w szczególności drogowej Odływ wykształconych kadr do krajów UE Utrudniony dostęp do preferencyjnych kredytów wynikający z trudnej sytuacji na rynkach finansowych Stosunkowo niska siła nabywcza społeczeństwa (np. w stosunku do społeczeństw Zachodniej Europy) Nadmierny fiskalizm w polityce gospodarczej państwa. Konkurencyjność gospodarek krajów sąsiednich i Dalekiego Wschodu (np. Chiny) Obserwowane zachowania patologiczne w niektórych grupach społecznych Silna konkurencyjność turystycznych wyjazdów zagranicznych dla turystyki krajowej. Wciąż stosunkowo wysoki poziom bezrobocia w skali kraju Zawirowania w strukturze turystyki przyjazdowej do Polski.
---	---

Źródło: Opracowania własne na podstawie analizy potencjału turystycznego Subregionu, spotkań konsultacyjnych, badań ankietowych skierowanych do JST i turystów Subregionu Borów Dolnośląskich

W ramach wniosków należy zwrócić uwagę na umiejętność właściwego reagowania na zmiany zachodzące w otoczeniu, wrażliwość rynkowa, marketingowa pozwalają w optymalny sposób wykorzystać pojawiające się szanse i zminimalizować niekorzystne oddziaływanie zagrożeń. Pochodną szybkości reakcji są sukcesy jednych i porażki drugich na polu konkurencyjności turystycznej. Przedstawiona lista szans i zagrożeń nie ma charakteru stałego i jest zmienna w czasie, wraz z zachodzącymi procesami w bliższym i dalszym otoczeniu.

Zestawienie szans i zagrożeń z mocnymi i słabymi stronami, wynikającymi z czynników wewnętrznych, może nam pozwolić lepiej wykorzystać potencjał Subregionu. Na podstawie analizy możemy formułować wnioski na przyszłość i programy rozwoju turystyki. Analiza SWOT jest punktem wyjścia do sformułowania strategicznych celów Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich.

3. Kierunki programu rozwoju turystycznego subregionu

3.1. *Założenia strategiczne realizacji programu*

3.1.1. Wizja i misja turystyczna

Misja w odniesieniu do organizacji, najogólniej rzecz ujmując, to zestaw względnie trwałych dążeń, celów, na które zorientowane są lub powinny być działania podejmowane przez jej uczestników, to samookreślenie się organizacji poprzez odpowiedź na pytania:

- Po co organizacja istnieje?
- Do czego ma dążyć?
- Co ma osiągnąć?
- Czyje i jakie potrzeby powinna zaspakajać?
- Jakie jest jej społeczne posłannictwo?

Misja organizacji wyznacza powód jej istnienia, wyróżniający ją od wszystkich innych podmiotów. Misję można opisać w kategoriach wyrobów, rynków, usług i klientów. Misję organizacji przekłada się na zadania, które należy wykonać, by zrealizować założone cele. Definiowanie misji jest ważnym krokiem w formułowaniu celów strategicznych i operacyjnych. Misja wyznacza fundamentalny a równocześnie unikatowy stan przyszły, do którego organizacja zmierza. Misja jest ogólnym stwierdzeniem najbardziej podstawowych intencji.

W odniesieniu do misji jednostki terytorialnej powyższe założenia powinny zostać zmodyfikowane pod kątem specyfiki danego podmiotu. Można jednak założyć, że fundamentalne elementy misji zostają zachowane.

Wizję można rozumieć jako obraz przyszłości, który chcemy wykreować. Jest to podstawowa aspiracja, która powinna być wspólna dla wszystkich, którzy chcą osiągnąć pożądany stan rzeczywistości.

Analiza potencjału turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich, badania ankietowe skierowane do JST i turystów odwiedzających Subregion, wnioski z konsultacji w zakresie formułowania założeń koncepcji, analiza SWOT pozwoliły na sformułowanie wizji, misji i celów strategicznych w zakresie Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich.

Wizja turystyczna Subregionu Borów Dolnośląskich

„Subregion Bory Dolnośląskie poprzez bogactwo walorów naturalnych i kulturowych będzie obszarem atrakcyjnym turystycznie pozwalającym turystom i mieszkańcom na wypoczynek i poprawę kondycji fizycznej w otoczeniu niepowtarzalnej i urzekającej przyrody, dziedzictwa kultury, oferując wyjątkowe produkty turystyczne”.

Jednymi z najważniejszych elementów oferty turystycznej Subregionu są jego unikalne, markowe Sieciowe Produkty Turystyczne. Wspierane są one tradycyjną gościnnością mieszkańców, bogatym potencjałem turystycznym i naturalnymi walorami.

Opieranie działań mających na celu podniesienie konkurencyjności Subregionu o turystykę, przynosić wymierne efekty w postaci nowych miejsc pracy, zaangażowania społeczności lokalnych i korzystnego wizerunku Subregionu.

Rozwój turystyki wpisuje się w szerszą koncepcję długofalowego rozwoju, będącego odpowiedzią na szanse i zagrożenia pojawiające się w bliższym i dalszym otoczeniu.

Subregion Borów Dolnośląskich jest obszarem otwartym na nowe trendy w turystyce i rozwoju regionalnym. Jego siłą tkwi w różnorodności i bogactwie walorów turystycznych, które służą turystom i mieszkańcom w podnoszeniu jakości życia i wypoczynku.

Misja turystyczna Subregionu Borów Dolnośląskich

„Subregion Borów Dolnośląskich przyjazny ludziom i środowisku, w którym bogactwa naturalne, dziedzictwo kultury, dogodne położenie, dobrze rozwinięta infrastruktura, pracowitość i gościnność mieszkańców sprzyjają rozwojowi turystyki. Atrakcyjne środowisko przyrodnicze i kulturowe sprzyja całorocznemu wypoczynkowi i pozwala Subregionowi trwale zaistnieć na turystycznej mapie Polski”

3.1.2. Cele strategiczne rozwoju

Cele strategiczne Subregionu Borów Dolnośląskich wynikają z jego wizji i misji, wyznaczają kierunki działania, mają charakter długookresowy i pokazują pola działania mające zwiększyć konkurencyjność turystyczną Subregionu w dłuższej perspektywie czasowej.

Cel strategiczny 1 – rozwój markowych produktów turystycznych

Markowe produkty turystyczne w swoim założeniu mają obejmować poszczególne JST wchodzące w skład danego Subregionu. Występują sytuacje, w których dany produkt turystyczny nie obejmuje swoim oddziaływaniem całego Subregionu. W takiej wypadku naturalnym jest stworzenie szerszej listy produktów, jak najlepiej dopasowującej się do optymalnego wykorzystania potencjału turystycznego i wizerunkowego Subregionu.

Poprzez rozwój i promowanie markowych produktów turystycznych zyskujemy, tak cenną w konkurencyjnym otoczeniu, unikalność i niepowtarzalność. Każda wartość dodana markowego produktu (np. prestiż, wygoda, satysfakcja) finalnie będzie przekładać się na wzmocnienie pozycji konkurencyjnej i atrakcyjność w oczach turystów i potencjalnych inwestorów.

Cel strategiczny 2 – tworzenie markowej infrastruktury turystycznej

W ramach powyższego celu należy priorytetowo potraktować działania mające za zadanie przyspieszenie rozwoju infrastruktury turystycznej. Główne działania powinny dotyczyć rozwoju bazy noclegowej i gastronomicznej, wraz z rozbudowaną ofertą dodatkowych atrakcji (np. możliwości uprawiania turystyki aktywnej). Poza korzyściami funkcjonalnymi turyści powinni otrzymywać wartość dodaną, będącą składowym elementem każdego produktu markowego (zadowolenie, satysfakcja, prestiż, itd.). Dodatkowo należy zwrócić uwagę na sukcesywne podnoszenie kwalifikacji pracowników szeroko rozumianego środowiska turystycznego (jednostki samorządu terytorialnego, branża komercyjna, stowarzyszenia turystyczne, itp.), które warunkuje szybsze osiągnięcie zakładanego celu i skraca horyzont jego realizacji.

Cel strategiczny 3 – budowa systemów wsparcia dla rozwoju markowych produktów turystycznych i sektora turystycznego w Subregionie

Wszelkie działania związane z ułatwieniem dostępu do środków finansowych mogących wspomóc sektor turystyczny. Budowanie sprzyjającego systemu około biznesowego wspierającego pojawiające się szanse rozwojowe. Ułatwianie dostępu podmiotom funkcjonującym w branży turystycznej do tańszych kredytów. Ścisła współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego w celu wspierania wspólnych projektów wspomagających rozwój turystyki.

Cel strategiczny 4 – zintegrowany system promocji regionu oparty o System Identyfikacji Wizualnej Subregionu Borów Dolnośląskich

Jednym z ważniejszych celów wprowadzenia Systemu Identyfikacji Wizualnej jest wspomaganie procesu kreowania marki i korzystnego wizerunku Subregionu

postrzeganego jako całość. System Identyfikacji Wizualnej układa w logiczną i spójną całość ogół symboli oraz zachowań stworzonych przez Subregion w celu jednoznacznego rozpoznania i wyróżnienia na rynku. Określa zespół strategicznie zdefiniowanych narzędzi, które są częścią kompleksowego programu całościowej identyfikacji. Istotną kwestią w realizacji tego celu jest długofalowa i konsekwentna realizacja jego założeń (właściwe i widoczne wykorzystywanie wszystkich elementów składowych Systemu Identyfikacji Wizualnej).

Cel strategiczny 5 – wzmocnienie wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich jako obszaru atrakcyjnego dla turystów krajowych i zagranicznych

Wzmocnienie wizerunku (poza wprowadzeniem Systemu Identyfikacji Wizualnej) powinno obejmować cały szereg działań promocyjnych skierowanych do turystów. W realizacji tego celu należy zauważyć kluczową rolę kadr zajmujących się promowaniem Subregionu.

Cel strategiczny 6 – uczynienie z sektora turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich sfery stymulującej rozwój społeczno – gospodarczy i wpływającej na polepszenie sytuacji na rynku pracy

Sektor turystyczny Subregionu powinien mieć priorytetowe miejsce wśród działań strategicznych realizowanych na rzecz rozwoju gospodarczego. Podejście takie łączy w sobie zaangażowanie zarówno ze strony samorządowej, jak i instytucji komercyjnych i mieszkańców.

Włączenie sektora turystycznego w działania generujące nowe miejsca pracy, jest wpasowywaniem się w zmiany zachodzące w otoczeniu. Przesunięcie aktywności społeczności regionalnej w stronę usług (w tym wypadku turystycznych) i odchodzenie od głównego generowania miejsc pracy poprzez przemysł i rolnictwo jest krokiem w stronę dochodzenia do standardów funkcjonujących na europejskich rynkach pracy.

3.1.3. Zbieżność założeń z wewnętrznymi i zewnętrznymi planami strategicznymi

Zgodnie z metodologią prac nad strategiami, każdy dokument niższego szczebla powinien bezpośrednio odnosić się do dokumentów wyższego szczebla. W przypadku niniejszej Koncepcji jest to Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego oraz Strategia Rozwoju Turystyki w Polsce na lata 2007-2013 i Marketingowa Strategia Polski w Sektorze Turystyki na lata 2008 – 2015. Koncepcja stanowi naturalną kontynuację Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego i jego rozwinięcie na niższym szczeblu – subregionalnym. Metodologia tworzenia Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich oparta jest na ramowych wytycznych zaproponowanych przez Dolnośląską Organizację Turystyczną.

Charakterystyczną cechą Koncepcji jest jej nowatorskie ujęcie odnoszące się do wybranego Subregionu województwa dolnośląskiego. Subregion promowany jako całość może efektywniej eksponować swoje produkty turystyczne, stwarzać możliwość do poprawy wizerunku samorządów, które do tej pory były mniej znane ze swojej oferty turystycznej.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich w pewnych obszarach odnosi się do istniejących dokumentów strategicznych dotyczącymi Jednostek Samorządu Terytorialnego Borów Dolnośląskich. Należałoby wymienić, m.in. następujące strategiczne opracowania:

- Strategia Promocji Powiatu Bolesławieckiego
- Strategia Rozwoju Powiatu Bolesławieckiego
- Program ochrony środowiska dla Powiatu Bolesławieckiego na lata 2005-2012
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Bolesławieckiego
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Bolesławieckiego na lata 2006 – 2013
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Zgorzeleckiego
- Strategia Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego na lata 2004 – 2014
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Lubin na lata 2007-2013
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Lubin na lata 2004-2010
- Strategia Rozwoju Gminy Lubin na lata 2001-2008
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Chocianów
- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Chocianów
- Strategia Rozwoju Gminy Chocianów
- Strategia Rozwoju Gminy Warta Bolesławiecka do 2008 r.
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Bolesławiec 2004-2006 (Strategia Rozwoju Gminy na lata 2004 – 2013)
- Strategia Rozwoju Miasta Bolesławiec
- Lokalny Plan Rewitalizacji Miasta Bolesławiec
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Miejskiej Bolesławiec
- Wieloletni Program Inwestycyjny dla Miasta Bolesławiec na lata 2008 – 2012
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Nowogrodziec
- Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Nowogrodziec
- Strategia Rozwoju Gminy Osiecznica na lata 2004 – 2010
- Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pieńsk
- Strategia Rozwoju Gminy Pieńsk

- Strategia Rozwoju Miasta Zgorzelec
- Wieloletni Program Inwestycyjny dla Miasta Zgorzelec na lata 2007 -2015
- Program rewitalizacji części obszaru miasta Zgorzelec
- Strategia Ekorozwoju Miasta i Gminy Przemków
- Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Przemków na lata 2008 – 2015
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Przemków na lata 2008 – 2015
- Program Rewitalizacji Gminy Przemków na lata 2004 - 2013
- Plan Odnowy Miejscowości dla wsi Jakubowo Lubińskie na lata 2007 – 2013
- Plan Odnowy Miejscowości dla wsi Ostaszów na lata 2008 - 2015
- Strategia Rozwoju Gminy Węgliniec na lata 2007 – 2015
- Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Wrzosowa Kraina”
- Lokalna Strategia Rozwoju Borów Dolnośląskich dla Lokalnej Grupy Działania „Bory Dolnośląskie”

Wspólnym nadrzędnym celem wymienionych dokumentów strategicznych jest wzrost i rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym. W ramach realizacji założeń Koncepcji wskazana jest współpraca i konsultacje m.in. z organizacjami pozarządowymi, środowiskiem biznesowym, mieszkańcami Subregionu.

Dodatkowo Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich i Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego odnoszą się bezpośrednio do zagadnień turystycznych i ich wspólnym celem jest rozwój turystyki Dolnego Śląska we wszystkich wymiarach (lokalnym, subregionalnym, regionalnym).

3.2. Kierunki programu rozwoju

3.2.1. Cele operacyjne realizacji /zadania

Cele operacyjne należy rozumieć jako rozwinięcie i uszczegółowienie celów strategicznych rozwoju Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich. Mają one krótszy horyzont czasowy realizacji niż cele strategiczne. Realizacja celów operacyjnych warunkuje realizację celów strategicznych.

Na podstawie analizy potencjału turystycznego Subregionu, przeprowadzonych badań ankietowych, konsultacji z przedstawicielami JST Subregionu przedstawiona zostanie krótka charakterystyka poszczególnych celów operacyjnych. Poszczególne cele operacyjne znajdują uszczegółowienia w postaci działań i zadań zamieszczonych w tabelach w dalszej części Koncepcji.

1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjno-wypoczynkowa

Naturalne warunki przyrodnicze i turystyczne stwarzają możliwości do uprawiania turystyki rekreacyjno – wypoczynkowej w Subregionie Borów Dolnośląskich. Subregion jest wyjątkowy poprzez rozległy kompleks leśny na swoim terytorium oraz przepływające rzeki. Turyści z większych miast szukający wytchnienia i odpoczynku od miejskiego szumu znajdują tu wiele miejsc spełniających ich oczekiwania. Turystyka wypoczynkowa ma długą historię w naszym kraju, obecnie akcenty kładzione są na zindywidualizowane, aktywne spędzanie czasu odchodząc od masowych wyjazdów znanych z minionej epoki. Nazwa rekreacja ma być kojarzona z wypoczynkiem połączonym z aktywnością fizyczną. W ostatnim czasie zauważa się wzrastającą rolę turystyki weekendowej, będącej odmianą turystyki rekreacyjno – wypoczynkowej. Turystyka weekendową może być jedną z bardziej przyszłościowych odmian turystyki w Subregionie, tym bardziej, że w stosunku do Zachodnich standardów jest sporo do nadrobienia. Taką formę spędzania wolnego czasu preferują osoby zamieszkałe stosunkowo niedaleko docelowych atrakcji turystycznych Subregionu Borów Dolnośląskich. Niewątpliwie korzystnym faktem jest bliskość aglomeracji Wrocławskiej. Spektrum oferowanych produktów w ramach turystyki rekreacyjno – wypoczynkowej jest bardzo szerokie. Kluczowe w aspekcie rozwoju tej formy turystyki jest utrzymanie odpowiedniego poziomu infrastruktury turystycznej i paraturystycznej.

1.2. Rozwój produktu turystyka piesza

Subregion Borów Dolnośląskich posiada dobre warunki do uprawiania turystyki pieszej. Wpływa na to bogactwo walorów naturalnych, ukształtowanie terenu, korzystny klimat, bogata tradycja i historia Subregionu. W ramach rozwoju turystyki pieszej należy zadbać o zintegrowaną sieć oznakowania spacerowych szlaków turystycznych, miejsce odpoczynku turystów na szlaku wyposażone we właściwą infrastrukturę (wiaty z zadaszeniem, ławki, stoły, toalety, itd.)

1.3. Rozwój produktu turystyka rowerowa

Dynamicznie rozwijający się wypoczynek rowerowy stwarza dla Subregionu możliwość wykreowania mocnego markowego produktu turystycznego. Piękne krajobrazy i sprzyjający klimat sprawiają, że taka forma spędzania wolnego czasu

dostępna jest dla każdego. Na rowerzystów czeka gęsta sieć dróg oraz spora liczba dróg leśnych. W ostatnich latach turystyka rowerowa cieszy się coraz większą popularnością i można zakładać, że trend wzrostowy utrzyma się w przyszłości. Dla rozwoju turystyki rowerowej wymagana jest odpowiednia infrastruktura podstawowa i uzupełniająca. Przystosowane parkingi ze stojakami, punkty serwisowe, wypożyczalnie rowerów, miejsca postojowe, punkty widokowe oraz baza noclegowa z rozbudowaną siecią gastronomiczną oraz kompleksowa informacja o atrakcjach turystycznych i przebiegu tras.

1.4. Rozwój produktu turystyka konferencyjna

Turystyka konferencyjna jest prężnie rozwijającą się odmianą turystyki i pozwala w części łagodzić skutki sezonowości na usługi turystyczne. Największe natężenie turystyki konferencyjnej obserwujemy jesienią i na wiosnę. W ramach turystyki konferencyjnej mieszczą się m.in. konferencje, kongresy, spotkania biznesowe, szkolenia, imprezy targowe. Naturalnym zapleczem dla rozwoju tej formy turystyki są hotele oferujące odpowiedni standard obsługi (sale przystosowane do konferencji, odpowiednią ilość miejsc noclegowych, rozbudowane zaplecze gastronomiczne, szereg atrakcji dodatkowych). Istnieje wiele miejsc w Subregionie, które mogłyby obsługiwać gości na konferencjach po odpowiedniej adaptacji i przystosowaniu wspomnianych obiektów. W świetle przeprowadzonych badań i rozmów z przedstawicielami branży turystycznej wynika wniosek, że klienci biznesowi i konferencyjni wydają relatywnie najwięcej ze wszystkich grup turystów. Największą konkurencją w tym zakresie dla Subregionu jest Wrocław. W ramach aktywnych działań na rzecz rozwoju turystyki konferencyjnej należy poszukiwać inwestorów mogących zaadaptować istniejące obiekty o dobrze rokującym potencjale. W ramach przygotowywanej oferty konferencyjnej należy eksponować walory turystyczne, kulturowe Subregionu i przedstawiać bogaty pakiet atrakcji dodatkowych.

1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa

Turystykę krajoznawczą i kulturową można uznać za jeden z popularniejszych obszarów zainteresowań turystów. Odnajdujemy tu odniesienie do bogatej tradycji i aktywności społeczności lokalnych. Jak wykazały badania potencjału turystycznego i aktywności społeczności lokalnych pod względem turystyki kulturowej Subregion może przedstawić atrakcyjną i zróżnicowaną ofertę. Jednym z ważniejszych elementów produktu są imprezy kulturalne o zasięgu międzynarodowym, krajowym i regionalnym w Subregionie. Ponadto w ramach turystyki krajoznawczej i kulturowej można wyróżnić turystykę poznawczą, weekendową, czy alternatywną (polegającą na samodzielnym planowaniu swojego pobytu i programów zwiedzania atrakcji turystycznych Subregionu). W rozwoju tego produktu zakłada się czynny udział turystów, mieszkańców Subregionu, samorządów, organizacji pozarządowych, środowisk biznesowych. Działania w zakresie wzmacniania turystyki krajoznawczej i kulturowej zakładają zintegrowaną akcję promocyjną mającą na celu dotarcie do jak najszerszego grona potencjalnych odbiorców w kraju i za granicą. Turystyka kulturowa wzmacnia tożsamość mieszkańców Subregionu, którzy aktywnie uczestniczą w procesie jej tworzenia. Subregion posiada bogate dziedzictwo kulturowe, którego wyrazem są chociażby szlak parkowo – kulturowy, tradycje ceramiczne, zabytkowe obiekty architektury.

1.6. Rozwój produktu turystyka zdrowotne / w tym spa i wellness /

Turystyka spod znaku spa&wellness jest jednym z ciekawszych, rozwijających się i bardziej prestiżowych produktów turystycznych. Dbłość o własne zdrowie jest jednym z trwale zauważalnych trendów w turystyce ostatnich lat. Turystyka zdrowotna bywa powiązana z pakietami produktów turystyki konferencyjnej i wypoczynkowej. W Subregionie Borów Dolnośląskich można położyć akcent na turystykę zdrowotną wspieraną wszystkimi elementami oferowanymi przez kompleksy leśne i klimat, wysoko ceniony w okresie przedwojennym odnośnie tych terenów.

1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska

Turystyka wiejska jest postrzegana jako jeden z podstawowych produktów turystycznych naszego kraju mających szanse zaistnienia na rynkach międzynarodowych. Przemawia za tym duże bogactwo kulturowe, podtrzymywanie wiejskich obyczajów, doskonałe produkty lokalne/regionalne wytwarzane w tradycyjny sposób, czyste wody, gleby i powietrze. Subregion ze swoimi atrakcyjnymi obszarami wiejskimi i doskonałymi produktami lokalnymi dobrze wpisuje się w tą tendencję. W ramach turystyki wiejskiej mieszczą się wszystkie formy usług turystycznych związane ze środowiskiem wiejskim. Zawierają się rodzaje aktywności rekreacyjnej związane z przyrodą, turystyką krajoznawczą, kulturową i etniczną. Wykorzystanie produktu turystyka wiejska w ramach rozwoju markowych produktów turystycznych jest szansą na aktywizację obszarów dotychczas niezagospodarowanych turystycznie. Pełne wykorzystanie potencjału, jaki jest ukryty w turystyce wiejskiej wymaga jednak znacznych nakładów w infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną połączonych ze wzrostem jakości świadczonych usług.

1.8. Rozwój produktu agroturystyka

Produktem zazębiającym się w pewnych obszarach z turystyką wiejską jest agroturystyka. Na terenie Subregionu, jak wykazała analiza potencjału turystycznego, istnieje obecnie pewna liczba obiektów, które można by zaliczyć do produktu agroturystycznego. Agroturystyka jest odpowiedzią na zapotrzebowanie turystów w zakresie wiejskiego spokoju, kontaktu z przyrodą, wyciszenia, regeneracji sił z dala od miejskiego zgiełku i masowego ruchu turystycznego. Produkt agroturystyczny dobrze koreluje z wizerunkiem Subregionu, a precyzyjniej z elementami odnoszącymi się do wiejskiej tradycji, obyczajów, gościnności. Właściciele obiektów agroturystycznych starają się rozszerzać swoją ofertę o wartości dodane związane z aktywnym spędzaniem wolnego czasu (jazda konna, wędkarstwo, grzybobranie). W standardowych działaniach oferowana jest tradycyjna wiejska kuchnia odsłaniająca uroki bogactwa kulinarnego mieszkańców Subregionu, posiadające niepowtarzalny klimat pokoje gościnne, zaciszne i ustronne miejsce, w których można wypoczywać podziwiające okoliczną przyrodę. W ramach wskazań na przyszłość branża agroturystyczna powinna się włączyć aktywnie w ideę promowania markowych produktów turystycznych.

1.9 Rozwój produktu turystyka przygraniczna

Turystyka przygraniczna i tranzytowa obejmująca jednodniową turystykę przygraniczną w celu zrobienia zakupów, wzięcia udziału w imprezach lub krótkiej wizyty; wiąże się ona z wykorzystaniem istniejącej i przyszłej infrastruktury (motele, zajazdy, stacje obsługi samochodów, itp.) usytuowanej wzdłuż głównych tras tranzytowych oraz w obrębie strefy przygranicznej.

Ze względu na położenie geograficzne a także na rozbudowaną sieć komunikacyjną Subregion jest predestynowany do rozwoju turystyki przygranicznej. Korzystne położenie geograficzne jest również okazją do budowania wizerunku Subregionu i rozwoju markowych produktów turystycznych, wśród zagranicznych turystów (ze szczególnym uwzględnieniem Niemców i Czechów).

1.10. Rozwój produktu turystyka konna

Subregion Borów Dolnośląskich jest korzystnym miejscem do uprawiania turystyki konnej. W obecnym czasie na terenie Subregionu funkcjonują ośrodki oferujące tę formę turystyki. Turystyka konna od kilkunastu lat przeżywa renesans i staje się nie tylko sposobem na aktywny wypoczynek, ale i pomysłem na przynoszącą profity działalność gospodarczą. W profesjonalnej ofercie wypoczynkowej tworzonej pod kontem oczekiwań współczesnego turysty nie powinno zabraknąć jazdy konnej. Poprzez turystykę konną można poznawać tajniki jazdy konnej, zwiedzać tereny często niedostępne dla innych środków lokomocji, zażywać przejażdżki bryczką czy wozem traperskim, zimą zaś saniami. Należy również wspomnieć o zdrowotnych walorach jazdy konnej. Hipoterapia pomaga w leczeniu różnego rodzaju niedyspozycji psychofizycznych wśród dzieci i dorosłych. Turystyka konna łączy w sobie aktywny wypoczynek z podziwianiem uroków niepowtarzalnej przyrody Borów Dolnośląskich i walorów kulturowych. W połączeniu z agroturystyką stanowi kompilację o silnym potencjale w aspekcie kreowania markowego produktu Subregionu.

1.11. Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna

Ekoturystyka to przyjazne środowisku podróżowanie, które odbywa się zazwyczaj na terenach atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo. Subregion Borów Dolnośląskich jest obszarem wyjątkowo korzystnym do uprawiania ekoturystyki. W ramach najważniejszych cech ekoturystyki należy podkreślić aktywne zwiedzanie obszarów o wyjątkowych walorach przyrodniczych i kulturowych. Ekoturystyka stoi na straży harmonii ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności oraz dostarcza środków na ochronę wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Ekoturystyka przynosi również wymierne korzyści ekonomiczno – społeczne dla miejscowej ludności. Osoby uczestniczące w ekoturystycznej podróży świadomie nie ingerują w naturalne ekosystemy, a ich turystyczne wydatki dostarczają funduszy dla ochrony przyrody i lokalnej gospodarki. Turystyka edukacyjna jest atrakcyjnym uzupełnieniem i wzmocnieniem dla ekoturystyki. Poznawanie tajników przyrody, edukacja na terenie obiektów przyrody, czy ścieżkach przyrodniczych jest wyróżnikiem wzbogacającym ofertę turystyczną Subregionu Borów Dolnośląskich. Osoby korzystające z oferty w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej wypoczywając, poznając tajniki przyrody jednocześnie uczą się poszanowania dla niej.

2.1. Wspieranie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej

Jakość oferowanych usług w zakresie standardu noclegów i gastronomii jest wizytówką każdego podmiotu turystycznego. W przypadku Subregionu Borów Dolnośląskich baza noclegowa przedstawia się stosunkowo korzystnie. Gorzej pod tym względem wypadają gminy wiejskie. Podobnie sprawa wygląda w tych gminach pod względem bazy gastronomicznej. Odczuwa się brak mniejszych restauracji, otwartych do późnych godzin wieczornych, oferujących potrawy dobrej jakości w przystępnych cenach. Najlepiej pod względem bazy noclegowej i gastronomicznej wypadają Bolesławiec i Zgorzelec.

2.2. Podnoszenie standardów obsługi klienta

Profesjonalizm w obsłudze klienta przejawia się m.in. w dbałości o szczegóły, staranności, diagnozowaniu potrzeb klientów. Uprzejmy, kompetentny pracownik to najlepsza wizytówka firmy i ważny element w budowaniu jej wizerunku. W tym zakresie największą dbałość należy przywiązywać do standardu obsługi klienta, umiejętności atrakcyjnego przedstawiania oferty turystycznej i kreatywności szeroko rozumianej kadry turystycznej.

W dzisiejszych czasach wysokie standardy obsługi klienta stanowią źródło uzyskiwania przewagi konkurencyjnej. Odpowiednie podejście do klienta nabiera kluczowego znaczenia w funkcjonowaniu organizacji. Poprawy wymaga również poziom znajomości języków obcych, szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę położenie Subregionu i jego stosunkowo dobre połączenia komunikacyjne z Zachodnią Europą. Kluczowe wydają się szkolenia z zakresu, m.in.: nauki języków obcych, standardów obsługi klienta, doskonalenia umiejętności menedżerskich.

3.1 Stworzenie zintegrowanego systemu promocji subregionu

Zintegrowany system promocji obejmuje wszystkie JST Subregionu Borów Dolnośląskich, podmioty komercyjne (w szczególności z branży turystycznej), organizacje pozarządowe i wszystkie środowiska zainteresowane rozwojem społeczno – gospodarczym Subregionu. W ramach tego systemu należy trzymać się spójnej koncepcji promocyjnej wspieranej Systemem Identyfikacji Wizualnej. Działania promocyjne powinny być koordynowane i jak największa ilość podmiotów powinna w nich uczestniczyć. Koordynatorem takich działań mogą być wybrani przedstawiciele samorządów, Dolnośląska Organizacja Turystyczna, czy też jedno ze Stowarzyszeń. Alternatywnym wyjściem jest stworzenie zespołu zadaniowego odpowiedzialnego za integrowanie systemu promocji. W składzie takiego zespołu znaleźliby się samorządowcy subregionu, przedstawiciele stowarzyszeń eksperci w dziedzinie turystyki, pracownicy DOT, lokalni liderzy, przedstawiciele świata biznesu (w tym branży turystycznej), kadra naukowa wyższych uczelni.

3.2 Ekspozowanie unikalnych walorów markowych produktów turystycznych

Unikalność w dzisiejszych czasach może przesądzać o powodzeniu prowadzonych działań, w tym wypadku rozwoju turystyki. W coraz bardziej zglobalizowanym świecie indywidualność, niepowtarzalność nabierają dużego znaczenia. Turyści poszukują rzeczy wyróżniających dany obszar od konkurencji,

takich, o których będą pamiętać i do których będą z przyjemnością wracać. Z samej definicji marki wynika oferowanie potencjalnym konsumentom wartości dodanej, jeżeli coś jest niepowtarzalnego, łatwiej osiągnąć ten cel. Subregion Borów Dolnośląskich oferuje wiele ciekawych produktów turystycznych, które posiadają unikalne walory i są istotnym systemem wsparcia dla produktów i sektora turystycznego.

4.1. Wprowadzenie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej do wszystkich JST, organizacji pozarządowych i zainteresowanych podmiotów komercyjnych

System Identyfikacji Wizualnej wspomaga kreowanie unikalnego wizerunku marki Subregionu, zgodnie z pożądanym kierunkiem pozycjonowania na rynku. Układa w logiczną i spójną całość ogół symboli oraz zachowań stworzonych przez Subregion w celu jednoznacznego rozpoznania i wyróżnienia na rynku. Określa zespół strategicznie zdefiniowanych narzędzi, które budują kompleksowy program całościowej identyfikacji. Elementy SIW powinny funkcjonować równocześnie we wszystkich JST, podmiotach komercyjnych i organizacjach pozarządowych. Należy przekonywać wszystkie środowiska w Subregionie do stosowania systemu i wskazywać na korzyści z tego wynikające.

4.2. Zintegrowanie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej z działaniami promocyjnymi prowadzonymi w indywidualnym zakresie przez podmioty Subregionu

Elementy SIW mogą występować obok już istniejących znaków firmowych stosowanych przez dane organizacje, tak by nie gubiąc swoich wypracowanych marek, partycypowały jednocześnie w kreowaniu Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich. Należy również w miarę możliwości wpasowywać się w prowadzone działania promocyjne nie burząc ustalonego schematu działania organizacji komercyjnych.

5.1. Uczestnictwo w targach turystycznych krajowych i zagranicznych

Wychodzenie z ofertą turystyczną Subregionu i pokazywanie jej w otoczeniu krajowym i międzynarodowym jest niezbędnym elementem wzmacniania wizerunku Subregionu. Ważne w tym zakresie jest przygotowanie odpowiedniej ekspozycji targowej, materiałów promocyjnych, wybranie kompetentnej kadry, która w atrakcyjny sposób przedstawi walory turystyczne Subregionu i zachęci krajowych i zagranicznych turystów do przyjazdu.

5.2. Zaangażowanie regionalnych autorytetów w proces kształtowania korzystnego wizerunku

Każde środowisko międzynarodowe, krajowe, regionalne i lokalne posiada swoje autorytety. Zaangażowanie takich osób w proces budowania wizerunku Subregionu jest nie do przecenienia. Ich wiedza, doświadczenie, charyzma mogą być bardziej skuteczne niż cała masa materiałów reklamowych. Autorytetami możemy także podporać się w obliczu podejmowania trudnych decyzji. Niewątpliwie pozytywny wizerunek osób z Subregionu po części promieniuje na sam Subregion.

6.1. Wspomaganie oferty edukacyjnej w zakresie turystyki i marketingu

Pomimo boomu edukacyjnego ostatnich lat na kierunkach związanych z zarządzaniem i marketingiem w sferze praktycznej daje się odczuć pewien niedosyt. Każda inicjatywa wspierająca dobrą ofertę edukacyjną związaną z zarządzaniem, marketingiem i turystyką działa na rzecz poprawy funkcjonowania sektora turystycznego Subregionu i pośrednio poprawia sytuację na rynku pracy. Dobrze wykształceni absolwenci, znający języki obce dużo łatwiej odnajdują się w konkurencyjnej rzeczywistości i nie mają problemów ze znalezieniem pracy, czy elastycznym dopasowaniem się do wymogów rynku pracy. Wspomaganie edukacji turystycznej w najprostszej formie przybiera postać dofinansowania. Nie jest to jednak jedyna forma pomocy. Można zawiązać porozumienie (np. z branżą hotelarską) w sprawie praktyk wakacyjnych i staży dla absolwentów. Aktywnie uczestniczyć w działaniach kół naukowych zajmujących się marketingiem i turystyką. Przekazywać swoją wiedzę praktyczną na konferencjach naukowych.

6.2. Umożliwienie kadrom turystycznym podnoszenie swoich kwalifikacji (np. szkolenia produktowe, językowe)

Nieustanne podnoszenie kwalifikacji jest elementem na stałe wpisanym w rozwój osobisty i przystosowywanie się do zmieniających się realiów rynku pracy. Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej pojawiło się wiele możliwości skorzystania z programów pomocowych odnoszących się do zagadnień szeroko rozumianego kapitału ludzkiego. W ramach tych środków można sfinansować szkolenia z zakresu marki w turystyce, obsługi klienta, zarządzania, kreowania produktów turystycznych i wiele innych. Szkolenia można także finansować z budżetów samorządów, zamawiając takie, które najlepiej odpowiadają istniejącemu zapotrzebowaniu. W ramach podnoszenia kwalifikacji nie należy zapominać o językach obcych, których znajomość stanowi warunek do osiągnięcia sukcesu w branży turystycznej.

Tabela 12. Zestawienie celów strategicznych i operacyjnych Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

<i>Cel strategiczny 1 – rozwój markowych produktów turystycznych</i>	
<i>Cel operacyjny 1.1.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa</i>
<i>Cel operacyjny 1.2.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka piesza</i>
<i>Cel operacyjny 1.3.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka rowerowa</i>
<i>Cel operacyjny 1.4.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka konferencyjna</i>
<i>Cel operacyjny 1.5.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa</i>
<i>Cel operacyjny 1.6.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka zdrowotna / w tym spa i wellnes /</i>
<i>Cel operacyjny 1.7.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka wiejska</i>
<i>Cel operacyjny 1.8.</i>	<i>Rozwój produktu agroturystyka</i>
<i>Cel operacyjny 1.9.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka przygraniczna</i>
<i>Cel operacyjny 1.10.</i>	<i>Rozwój produktu turystyka konna</i>
<i>Cel operacyjny 1.11.</i>	<i>Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna</i>
<i>Cel strategiczny 2 – tworzenie markowej infrastruktury turystycznej</i>	
<i>Cel operacyjny 2.1.</i>	<i>Wspieranie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej</i>
<i>Cel operacyjny 2.2.</i>	<i>Podnoszenie standardów obsługi klienta</i>

Cel strategiczny 3 – budowa systemów wsparcia dla rozwoju markowych produktów turystycznych i sektora turystycznego w Subregionie	
Cel operacyjny 3.1.	Stworzenie zintegrowanego systemu promocji subregionu
Cel operacyjny 3.2.	Ekspozowanie unikalnych walorów markowych produktów turystycznych
Cel strategiczny 4 – zintegrowany system promocji regionu oparty o System Identyfikacji Wizualnej Subregionu Borów Dolnośląskich	
Cel operacyjny 4.1.	Wprowadzenie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej do wszystkich JST, organizacji pozarządowych i zainteresowanych podmiotów komercyjnych
Cel operacyjny 4.2.	Zintegrowanie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej z działaniami promocyjnymi prowadzonymi w indywidualnym zakresie przez podmioty Subregionu
Cel strategiczny 5 – wzmocnienie wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich jako obszaru atrakcyjnego dla turystów krajowych i zagranicznych	
Cel operacyjny 5.1.	Uczestnictwo w targach turystycznych krajowych i zagranicznych
Cel operacyjny 5.2.	Zaangażowanie regionalnych autorytetów w proces kształtowania korzystnego wizerunku
Cel strategiczny 6 – uczynienie z sektora turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich sfery stymulującej rozwój społeczno – gospodarczy i wpływającej na polepszenie sytuacji na rynku pracy	
Cel operacyjny 6.1.	Wspomaganie oferty edukacyjnej w zakresie turystyki i marketingu
Cel operacyjny 6.2.	Umożliwienie kadrom turystycznym podnoszenie swoich kwalifikacji (np. szkolenia produktowe, językowe)

Źródło: opracowanie własne

3.2.2. Zadania priorytetowe

Tabela 13. Inwestycje kluczowe dla rozwoju turystyki w Subregionie

Lp.	Miejscowość	Inwestycja
1	Gmina Bolesławiec	Kompleksowe oznakowanie istniejących tras i szlaków turystycznych wraz z budową towarzyszącej infrastruktury drogowej oraz zakupem niezbędnego wyposażenia.
2		Organizacja imprezy o charakterze ponadregionalnym – Festa Bałkańska
3		Zakup wyposażenia dla jednostek OSP na terenie gminy w celu zapewnienia bezpieczeństwa turystom
4		Przygotowanie i rozpowszechnianie materiałów promujących gminę na tle subregionu Bory Dolnośląskie oraz przygotowanie i realizacja kampanii promocyjnych
5		konserwacja, restauracja oraz wykonanie robót budowlanych gminnych obiektów wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków oraz dostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych
6		Doposażenie Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Kruszyńcu w sprzęt informatyczny i oprogramowanie ułatwiające wewnętrzne zarządzania Ośrodkiem
7	Gmina Chocianów	Modernizacja ścieżek pieszych i rowerowych i projekty przewidziane do realizacji na szlakach turystycznych.
8		Przedsięwzięcia polegające na modernizacji i doposażeniu w sprzęt niezbędny do prawidłowego funkcjonowania instytucji kultury.
9		Projekty z zakresu szeroko rozumianej informacji i promocji turystycznej i kulturowej (z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych).
10		Zakup sprzętu i modernizacja bazy infrastrukturalnej służb i organizacji ratowniczych na obszarach turystycznych – szczególnie dla Straży Pożarnej samochod ratowniczo – gaśniczy.
11		W ramach czynnego wypoczynku dla wzbogacenia bazy turystycznej obiekty sportowe i rozrywki (boiska wielofunkcyjne, skatepark, place zabaw, muszla koncertowa itp.) oraz modernizacja stadionu.
12	Gmina Węgliniec	System wizualizacji gminy i subregionu
13		Oznakowanie i budowa (parkingi, punkty widokowe, miejsca odpoczynku, itp..) szlaków rowerowych, pieszych i konnych na obszarze subregionu
14		Budowa w każdej gminie centrum konferencyjnego z noclegami
15		Zakup wyposażenia dla jednostek straży pożarnych
16	Gmina Lubin	Budowa i modernizacja ścieżek, tras i szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych) wraz z ich oznakowaniem oraz wyposażeniem i budową infrastruktury towarzyszącej (np. wiat, miejsc odpoczynku, parkingów, pojemników na odpady, itp.).
17		Oznakowanie tras komunikacyjnych, miejsc o szczególnym znaczeniu (historycznym, kulturowym, przyrodniczym) spójnym oznakowaniem graficznym; stworzenie kompleksowego systemu tablic informacyjnych w poszczególnych miejscowościach.
18		Wytyczenie i oznakowanie ścieżek dydaktycznych i przyrodniczych
19		Przygotowanie i rozpowszechnianie materiałów promujących gminę na tle Subregionu oraz prowadzenie kampanii promocyjnych.
20		Renowacja gminnych parków zabytkowych (np. w Miłoradzie, Raszowej, Gorzelinie, Siedlcach, Bukownej) wraz z utworzeniem infrastruktury rekreacyjno – wypoczynkowej.
21		Remont pałacu w Księginicach (wraz z renowacją parku) umożliwiający jak najszerze udostępnienie obiektu m.in. dla funkcji

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		<i>realizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury.</i>
22		<i>Modernizacja oraz wyposażenie gminnych instytucji kultury (Gminnych Ośrodków Kultury, Gminnej Biblioteki Publicznej oraz jej filii); rozwój e-usług w dziedzinie kultury i turystyki.</i>
23		<i>Modernizacja bazy sportowo – rekreacyjnej w gminie, w tym wielofunkcyjnych boisk sportowych w miejscowościach: Obora, Niemstów, Raszków.</i>
24		<i>Organizacja wydarzeń kulturalnych w gminie (np. dożynki gminne i regionalne, konkurs „Nasze Kulinarne Dziedzictwo” oraz „Ziemniak na 1000 sposobów”, festyn ludowy „Święto kapusty i pieroga”, przegląd zespołów folklorystycznych, itp.)</i>
25		<i>Modernizacja oraz wyposażenie baz Ochotniczych Straży Pożarnych, działających w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa turystom.</i>
26	Gmina Nowogrodziec	<i>Renowacja Parku dworskiego w Gościszowie</i>
27		<i>Renowacja i oznakowanie Zabytkowego parku dworskiego – Parku Dębów w Zebrzydowej</i>
28		<i>Wyznaczenie i oznakowanie szlaku kajakowego</i>
29	Gmina Osiecznica	<i>Remont zespołu pałacowo parkowego w Kliczkowie (części folwarcznej) wraz z renowacją parku krajobrazowego w tym rewitalizacja cmentarza końskiego w Kliczkowie</i>
30		<i>Budowa szlaków konnych na terenie gminy wpisujących się w szlaki konne Subregionu</i>
31		<i>Utworzenie Parku Kulturowego w Kliczkowie</i>
32		<i>Zaplanowanie i utworzenie ścieżki geologicznej z utworami skalnymi w Osiecznicy</i>
33	Gmina Przemków	<i>Rewitalizacja centrum miasta – odtworzenie dawnego charakteru miasteczka śląskiego.</i>
34		<i>Rewitalizacja Ostaszowa – koncepcja zagospodarowania terenu rekreacyjno – edukacyjnego przy obszarze Natura 2000 Stawy Przemkowskie.</i>
35		<i>Utworzenie Ośrodka Wypoczynku Świątecznego - Kąpieliska w Przemkowie</i>
36		<i>Organizacja imprezy o charakterze ponadregionalnym - Dolnośląskie Święto Miodu i Wina w Przemkowie</i>
37		<i>Przygotowanie kampanii promującej gminę na tle subregionu, przygotowanie materiałów promocyjnych, filmów, portalu internetowego</i>
38		<i>Zagospodarowanie Parku Miejskiego – odtworzenie charakteru zespołu parkowo – pałacowego rodu Schleswig – Holstein.</i>
39		<i>Utworzenie Przemkowskiego Centrum Rekreacyjno – Edukacyjno - Sportowego.</i>
40	Gmina Warta Bolesławiecka	<i>Budowa boisk wielofunkcyjnych o sztucznej nawierzchni w miejscowości Iwiny i Raciborowice Dolne dla uprawiania między innymi aktywnych form spędzania wolnego czasu</i>
41		<i>Uporządkowanie i nadanie charakteru wypoczynkowo-turystycznego parku zabytkowego w Iwinach</i>
42		<i>Uporządkowanie parku w Raciborowicach Górnych</i>
43		<i>Budowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Szczytnica</i>
44		<i>Modernizacja obiektów kulturalnych</i>
45		<i>Budowa basenu</i>
46		<i>Modernizacja kina „Kujawy” w Raciborowicach Dolnych</i>
47	Gmina Miejska Bolesławiec	<i>Budowa Regionalnego Centrum Rekreacyjnego w Bolesławcu – Krytej Pływalni Sportowo-Rekreacyjnej</i>
48		<i>Modernizacja i przebudowa Euroregionalnego Centrum Turystyczno-Wypoczynkowego w Bolesławcu</i>
49		<i>Rewitalizacja parków miejskich przy ul. Obrońców Helu i przy ul. Zgorzeleckiej</i>

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

50		<i>Przebudowa budynku zabytkowej pływalni – Centrum Rehabilitacji</i>
51		<i>Budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta Bolesławiec połączonych z trasami międzynarodowymi</i>
52	Gmina Pieńsk	<i>Kładka rowerowo-piesza łącząca Pieńsk z niemiecką Deschką</i>
53		<i>Budowa boiska wielofunkcyjnego przy hali widowiskowo-sportowa przy Gimnazjum w Pieńsku</i>
54		<i>Budowa basenu w Pieńsku</i>
55	Gmina Miejska Zgorzelec	<i>Budowa Sportowego Ośrodka Treningowego wraz z halą sportowo-widowiskową i salą konferencyjną</i>
56		<i>Modernizacja Zalewu Czerwona Woda</i>
57		<i>Modernizacja Miejskiego Domu Kultury w Zgorzelcu,</i>
58		<i>Przebudowa Amfiteatru Miejskiego w Zgorzelcu.</i>
59		<i>Rewitalizacja Parków Miejskich (Błachańca, Popieluszki Park Nadnyski)</i>
60		<i>Budowa ścieżek rowerowych na terenie Zgorzelca</i>
61	Powiat Bolesławiecki	<i>Remont Teatru Starego</i>
62		<i>Remont Młodzieżowego Domu Kultury w Bolesławcu</i>
63	Powiat Zgorzelecki	<i>Wyznaczenie i oznakowanie szlaku wojsk księcia Józefa Poniatowskiego i szwoleżerów gwardii Napoleona</i>
64		<i>Wyznaczenie i oznakowanie szlaku Znani Ludzie Ziemi Zgorzeleckiej</i>
65		<i>Wyznaczenie i oznakowanie szlaku Z biegiem Nysy Łużyckiej</i>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet z subregionu.

3.2.3. Program promocji

Przez promocję możemy rozumieć sposób komunikowania się dając organizacji z jej rynkowym otoczeniem. Jednym z ważniejszych celów promocji miast i regionów jest dotarcie do grup docelowych, aby postrzegały dany region jako atrakcyjne miejsce do życia, spędzania wolnego czasu i prowadzenia działalności gospodarczej. Może wystąpić sytuacja, że region, który początkowo wydawało się dobrym miejscem na turystykę rodzinną z czasem w oczach turystów zacznie być postrzegane przez pryzmat obszaru, do którego warto przenieść się na stałe.

Cele działań promocyjnych w ramach marketingu terytorialnego obejmują m.in. poprawę wzrostu gospodarczego na danym terenie, zwiększenie zainteresowania tym terenem, wykorzystanie potencjalnych zasobów jednostki terytorialnej, wyróżnienie na tle konkurencji i wskazanie na unikatowe elementy oferty w zakresie produktów i usług. Zakres działań promocyjnych powinien obejmować obszar całej jednostki terytorialnej, koncentrować się na poszczególnych sferach jej funkcjonowania, uwypuklać korzyści dla potencjalnych turystów i inwestorów oraz mieszkańców.

Wśród całego zestawu działań i narzędzi promocyjnych będących komponentem szerszej strategii promocyjnej nastawionej na kreowanie wizerunku regionu i miasta na uwagę zasługują m.in.:

- kreowanie submarek, produktów lokalnych (regionalnych),
- public relations w zakresie budowania korzystnego wizerunku,
- reklama zewnętrzna (billboardy, citylighty, plakaty),
- reklama telewizyjna, radiowa, prasowa,
- imprezy, eventy, wydarzenia kulturalne,
- w zakresie marketingu bezpośredniego uruchomienie infolinii dla klientów,
- obecność na targach turystycznych, sympozjach naukowych,
- konferencje prasowe,
- strony internetowe,
- gadżety promujące region,
- całościowy System Identyfikacji Wizualnej,
- specjalne komórki zajmujące się obsługą potencjalnych inwestorów,
- przewodnie symbole kojarzone jednoznacznie z danym miejscem.

W promowaniu miast i regionów często podkreśla się kwestie związane z unikalnością i niepowtarzalnością danego miejsca. W konkurencyjnym otoczeniu strategia promocyjna polegająca na wyróżnieniu swojej oferty, walorów na tle innych miejsc ma większą szansę powodzenia. W obszarze identyfikowania i promowania unikalnych walorów istnieje bardzo szerokie spektrum możliwości, ograniczone jedynie kreatywnością i pomysłami osób zaangażowanych w działania promocyjne. Zestaw wykorzystywanych skojarzeń powinien obiecywać jak największe korzyści i pozytywne emocje potencjalnym turystom, inwestorom. Jednym z podstawowych kierunków jest skupienie się na obiektach, które są nierozłącznie kojarzone z danym obszarem, są jego symbolami. Można również odwoływać się do niepowtarzalnego klimatu miejsca, jego atmosfery, gościnności mieszkańców. Wszelkie atrakcje turystyczne, walory przyrodnicze, kulturowe oraz imprezy powinny być wpisane w szerszą strategię promocyjną i stanowić elementy spójnych działań. W przypadku Subregionu Borów Dolnośląskich zestaw działań promocyjnych powinien odwoływać się do celów strategicznych, operacyjnych i wybranych sieciowych produktów turystycznych.

Adresatami strategicznych działań promocyjnych realizowanych na danym obszarze mogą być następujące grupy odbiorców:

- mieszkańcy danego obszaru, w tym społeczność lokalna, przedsiębiorcy, członkowie instytucji samorządu gospodarczego, organizacji społecznych, pracownicy administracji, lokalni liderzy, przedstawiciele lokalnych (regionalnych) mediów, itd.,
- potencjalni inwestorzy zewnętrzni,
- przedstawiciele krajowych i zagranicznych instytucji finansowych, funduszy inwestycyjnych, itd.,
- przedstawiciele mediów,
- przedstawiciele turystycznych organizacji krajowych i międzynarodowych,
- przedstawiciele administracji różnych szczebli,
- turyści i wycieczkowicze,
- potencjalni pracownicy – wysoko wykwalifikowana kadra i specjaliści,

Jednym z pomysłów służących promowaniu danego obszaru jest organizowanie imprez, eventów na jego terenie. Takie przedsięwzięcia z reguły generują określone koszty, jednak uzyskiwany wymiar promocyjny i medialny wydaje się być wart ich poniesienia. Skala organizacyjna takich projektów jest zróżnicowana. Począwszy od małych imprez mających charakter typowo lokalny, aż do wielkich przedsięwzięć wykraczających swym oddziaływaniem znacznie poza terytorium regionu, miasta. Zarówno przy dużym, jak i małym projekcie istotne jest doprecyzowanie szczegółów organizacyjnych związanych ze scenariuszem wydarzenia, czasem jego realizacji, czy odpowiednim doбором personelu. Pozytywna opinia na temat organizowanej w regionie imprezy może przyczynić się do wzrostu zainteresowania nią ze strony firm i potencjalnych sponsorów w jej kolejnych edycjach.

Kolejnym istotnym aspektem jest promowanie produktów lokalnych, regionalnych rozumianych jako wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy danego regionu, produkowanych w sposób niemasowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Produkt lokalny staje się wizytówką regionu poprzez wykorzystanie jego specyficznego i niepowtarzalnego charakteru oraz angażowanie mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości na danym terenie.

Spójna koncepcja promocji danego regionu powinna ułatwiać osiągnięcie szczegółowych celów w zakresie rozwoju danego obszaru. Wykorzystując poszczególne narzędzia marketingowe budujemy, poprzez działania promocyjne, pozycję konkurencyjną regionu na arenie krajowej i w dłuższym horyzoncie czasowym, międzynarodowej. W tym miejscu należy podkreślić konieczność długofalowego i zintegrowanego działania w obszarze promocji i marketingu terytorialnego. Spodziewane, pozytywne efekty mogą pojawić się stosunkowo szybko, jednak część z nich może nastąpić z pewnym opóźnieniem w czasie. Sama świadomość osób odpowiedzialnych za promocję i korzystny wizerunek regionu o istotności działań promocyjnych i konieczności ponoszenia określonych kosztów, jest warunkiem koniecznym i punktem wyjścia do konstruowania strategicznych koncepcji.

W aspekcie kreowania wizerunku nie należy zapominać o właściwych relacjach ze środowiskiem medialnym. Media w obecnych czasach stanowią ważną platformę w komunikacji ze społeczeństwem i dla dużej części społeczności lokalnych są opiniotwórcze. Dobry wizerunek w mediach pomaga osiągać zamierzone działania, przyczynia się do konkurencyjności i zaistnienia w świadomości szerszej grupy

społeczeństwa. Można tak przekazywać ważne informacje, żeby zostały odpowiednio wyeksponowane w środkach masowego przekazu. Konferencje prasowe są skutecznym sposobem przekazywania dziennikarzom informacji, podczas ich organizowania kluczowy wydaje się właściwy dobór tematów, które chcemy przekazać danej społeczności. Jednym z ważniejszych elementów strategii kształtowania wizerunku jest skuteczne komunikowanie, czyli przekazywanie czytelnych informacji o atrybutach danego obszaru.

Tabela 14. Wybrane elementy i narzędzia promocji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Lp.	Narzędzie promocji	Charakterystyka
	Zintegrowany System Identyfikacji Wizualnej	Głównym założeniem stworzenia SIW jest ujednolicenie wizerunku oraz wszystkich innych elementów komunikacji rynkowej. SIW jest przewodnikiem, którego zalecenia powinny być przestrzegane, żeby wizerunek stał się jednolity i rozpoznawalny automatycznie. Właściwy SIW w sposób znaczący przyczynia się do poprawy skuteczności promocyjnego oddziaływania na otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne. System Identyfikacji Wizualnej oferuje szeroki wachlarz elementów używanych do opracowywania oraz standaryzacji wizerunku np. regionu. Od nazwy, symbolu (loga), hasła, liternictwa poczynając, na ujednoliconych papierach firmowych, tablicach kierunkowych, neonach, folderach i szyldach kończąc. Tworzą go między innymi takie elementy, jak charakterystyczne kolory, specyficzne cechy budynków, biur, ich wyposażenie, stroje pracowników. Samo stworzenie Systemu Identyfikacji Wizualnej, który wyróżnia miasto, nie przynosi jeszcze wymiernych efektów. Stanowi ono punkt wyjścia do długotrwałego procesu tworzenia wizerunku.
	Reklama zewnętrzna (billboardy, citylighty, plakaty)	Reklama zewnętrzna jest jedną z najstarszych form komunikacji wizualnej. Nośniki reklamy zewnętrznej cechuje duża różnorodność, należą do nich bowiem tablice reklamowe (billboardy), plakaty oraz elementy wtapiające się w infrastrukturę miasta, takie jak wiaty na przystankach autobusowych czy pojemniki na śmieci, a także środki transportu. Celem reklamy zewnętrznej jest przyciągnięcie uwagi potencjalnego klienta/turysty do uwidacznianej na niej treści.
	Reklama prasowa	Jest formą reklamy docierającą do stosunkowo szerokiego grremium potencjalnych klientów. Wybierając konkretny tytuł, w którym chcemy zamieścić reklamę, należy rozważyć, czy poprzez niego dotrzemy do grupy docelowej, na której nam zależy.
	Reklama radiowa	W zależności od obszaru, na którym chcemy się reklamować, możemy wybrać rozgłośnie o zasięgu krajowym, regionalnym i lokalnym. Planem podstawowym powinna być stała obecność w lokalnych rozgłoszeniach radiowych.
	Reklama telewizyjna	Reklama telewizyjna jest najskuteczniejszą i zarazem najdroższą formą reklamy. W przypadku ograniczeń budżetowych można skorzystać z oferty lokalnych stacji.
	Imprezy regionalne	Imprezy organizowane w regionie wpływają pozytywnie

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		na jego wizerunek, świadczą o aktywności społeczności lokalnych i są atrakcją turystyczną uzupełniającą pozostałe elementy oferty turystycznej regionu. Pozytywna opinia na temat organizowanej w regionie imprezy może przyczynić się do wzrostu zainteresowania nią ze strony turystów i potencjalnych sponsorów w jej kolejnych edycjach.
	Targi turystyczne	Obecność na tarach turystycznych przedstawicieli szeroko rozumianej branży turystycznej Subregionu powinna być na stałe wpisana w kalendarz ich zajęć. Prezentując własną ofertę w zakresie produktów turystycznym, możemy jednocześnie zobaczyć rozwiązania stosowane przez innych. Forum wymiany różnych opinii i nowych pomysłów wzbogaca naszą wiedzę i poszerza horyzonty. Targi są odwiedzane przez rzesze potencjalnych turystów, którzy mogą się zainteresować naszym Subregionem, dlatego należy dołożyć wszelkich starań w przygotowania do danej imprezy.
	Wydarzenia kulturalne	Wydarzenia kulturalne wysokiej rangi podnoszą prestiż Subregionu i ściągają do niego wiele ciekawych postaci świata kultury. Koszt poniesiony na takie wydarzenia zwraca się podwójnie: promujemy kulturę wśród mieszkańców i turystów Subregionu i kreujemy jego pozytywny wizerunek
	Konferencje naukowe	Partycypacja w konferencjach naukowych samorządowców, biznesmenów, lokalnych liderów jest zjawiskiem pożądanym z punktu widzenia wspólnych działań na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego Subregionu. Poza pogłębianiem swojej wiedzy i wymianą doświadczeń przekazujemy środowisku naukowemu czytelny sygnał do włączenia się we wspólnie realizowane koncepcje.
	Witryny internetowe	Atrakcyjna graficznie, czytelna, nowoczesna strona internetowa jest niezbędnym elementem w procesie budowy marki Subregionu, który powinien posiadać własną stronę. Możliwe opcje to np. www.subregionborydolnoslaskie.pl , www.sbd.eu . Jedną z ważniejszych kwestii świadczących o profesjonalnym traktowaniu mieszkańców i turystów jest aktualizowanie strony internetowej. Poza tym powinny znaleźć się tam informacje niezbędne do wygodnego uprawiania turystyki (baza gastronomiczna, noclegowa, lista atrakcji turystycznych, imprez Subregionalnych, itd.)
	Konferencje prasowe	Dobry wizerunek w mediach pomaga osiągać zamierzone działania, przyczynia się do konkurencyjności i zaistnienia w świadomości szerszej grupy społeczeństwa. Można tak przekazywać ważne informacje, żeby zostały odpowiednio wyeksponowane w środkach masowego przekazu. Konferencje prasowe są skutecznym sposobem przekazywania dziennikarzom informacji, podczas ich organizowania kluczowy wydaje się właściwy dobór tematów, które chcemy przekazać danej społeczności
	Infolinie dla turystów	Infolinie mają za zadanie informowanie turystów o wszystkich elementach związanych z turystyką w Subregionie. Dostępne miejsca noclegowe, charakterystyka produktów turystycznych, terminy i miejsca imprez kulturalnych oraz kwestie związane z bezpieczeństwem to niektóre z ważniejszych

		<i>zagadnień. Wśród pracowników infolinii powinny się znajdować osoby posługujące się językiem angielskim i niemieckim.</i>
	Gadżety, gratisy	<i>Wpisują się w elementy Systemu Identyfikacji Wizualnej. Każdy turysta lubi dostać/kupić gadżet związany z regionem, który odwiedza. Gadżety są drobnym elementem, ale świadczącym o dbałości o szczegóły i profesjonalnym traktowaniu zagadnienia promocji Subregionu.</i>

Źródło: Opracowanie własne

W procesie konstruowania i wdrażania strategii promocyjnej regionu istotne są m.in. następujące elementy:

- kwalifikacje władz samorządowych (kompetencje, trafność podejmowanych decyzji, itd.),
- innowacyjność organizacyjna, strukturalna,
- nowoczesne systemy zarządzania, elastycznie reagujące na zmiany zachodzące w lokalnej (regionalnej) przestrzeni,
- dostępność komunikacyjna (handlowa, turystyczna, telekomunikacyjna),
- ogólny poziom cen oferowanych usług, ulgi dla potencjalnych inwestorów,
- nastawienie na kompleksowy, wielowymiarowy rozwój danego terytorium,
- podkreślanie walorów związanych z unikalnością, niepowtarzalnością regionu,
- atrakcyjność środowiska naturalnego, tradycja, kultura, dziedzictwo kultury
- budowanie klimatu dla przedsiębiorczości,
- współpraca zagraniczna (kooperacja, turystyka, wymiana handlowa).

Wśród wymienionych elementów warto zwrócić uwagę na kwalifikację władz samorządowych. We wdrażaniu strategii promocyjnej profesjonalizm i konsekwencja w działaniu są warunkami koniecznymi do osiągnięcia finalnego sukcesu. Dobór właściwej kadry zarządzającej projektami, kreatywność w konstruowaniu długofalowych działań promocyjnych, współpraca z lokalnymi środowiskami, pozyskiwanie pozabudżetowych źródeł finansowania są jednymi z wielu kwestii, na które władze samorządowe powinny zwrócić szczególną uwagę.

Reasumując, program promocji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich powinien wspierać realizację celów strategicznych i operacyjnych. Służy on przede wszystkim:

- wykreowaniu jednolitego wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich
- realizację wizji i misji
- kreowanie marki regionu i jego poszczególnych produktów turystycznych
- zwiększeniu liczby turystów odwiedzających Subregion
- zatrzymaniu przybywających turystów na dłuższy okres poprzez umiejętne eksponowanie oferty turystycznej
- minimalizowanie efektów sezonowości
- zwiększenie zadowolenia turystów z pobytu w Subregionie skutkujące częstszymi powrotami i pozytywnymi rekomendacjami wśród swoich społeczności

Marketing terytorialny, w całej swojej złożoności, pozwala dostrzec istotność właściwego promowania danych miejsc i wymierne korzyści za tym idące. W proces budowania korzystnego wizerunku i właściwej promocji powinni się włączać, oprócz

władz, mieszkańcy, środowiska biznesowe, świat nauki i wszystkie osoby zainteresowane jak najszybszym rozwojem danego obszaru.

System Identyfikacji Wizualnej Subregionu Bory Dolnośląskie

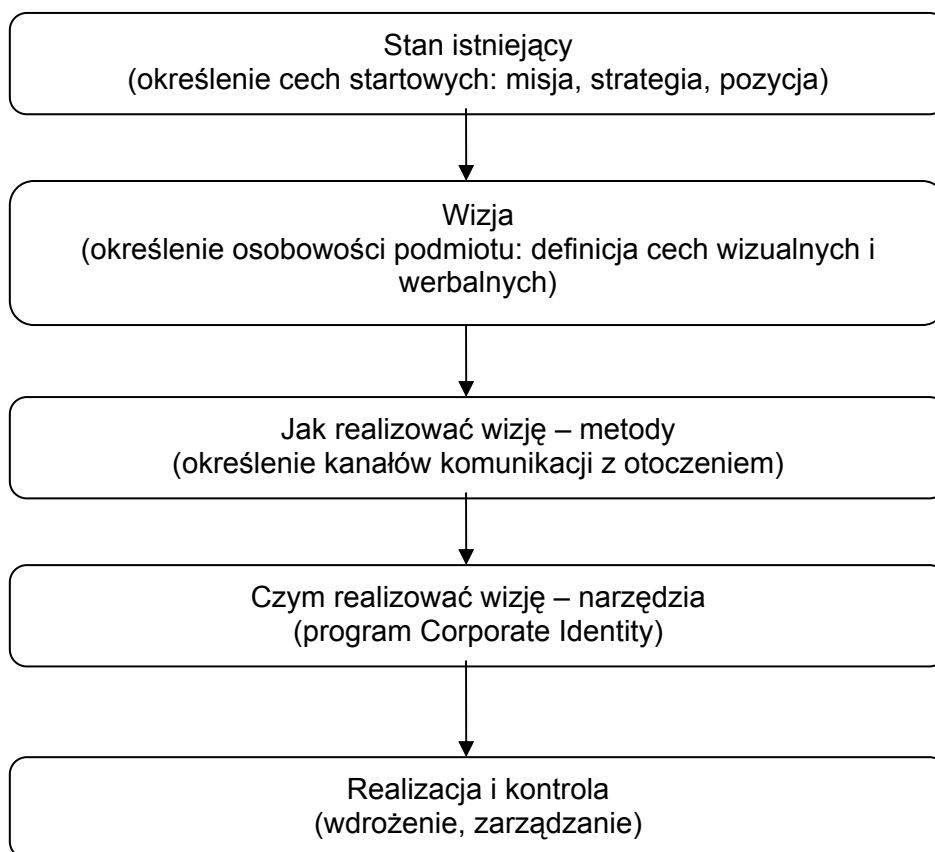
Otoczająca nas rzeczywistość wymusza ciągły rozwój samorządów, regionów na różnych płaszczyznach. Nie wystarcza już tylko dobre położenie, bogata oferta i turyści odwiedzający dany region. W dłuższej perspektywie w stabilnym rozwoju turystyki coraz większą rolę odgrywa wizerunek, czyli to jak dany obszar postrzegany jest wewnątrz i na zewnątrz.

W ramach promowania Subregionu, kreowania jego wizerunku można wykorzystać tzw. System Identyfikacji Wizualnej. Początkowo System Identyfikacji Wizualnej wykorzystywano w odniesieniu do firm, z czasem zaczęto go używać w procesie budowania tożsamości wizualnej jednostek terytorialnych. W uproszczeniu można powiedzieć, że stanowi on podstawę do wykreowania unikalnego wizerunku marki firmy, produktów, wydarzeń, regionów, miast zgodnie z pożądanym kierunkiem pozycjonowania podmiotu na rynku. Układa w logiczną i spójną całość ogół symboli oraz zachowań stworzonych przez firmę, region, miasto w celu jednoznacznego rozpoznania i wyróżnienia na rynku. Określa zespół strategicznie zdefiniowanych narzędzi, które wspierają budowę kompleksowego program całościowej identyfikacji.

Przez System Identyfikacji Wizualnej regionu, miasta można rozumieć zarządzanie spójnością takich elementów jak nazwa i logotyp, układ graficzny, kolorystyka, i charakterystyka wszystkich materiałów używanych w promocji. Na przykładowy System Identyfikacji Wizualnej mogą składać się:

- logo i logotyp,
- kolory firmowe,
- symbole dekoracyjne,
- typografie dekoracyjne,
- druki firmowe/urzędowe (papier, koperty, dokumenty, teczki, itd.),
- identyfikatory pracowników, np. Urzędu Miasta,
- stemple,
- materiały reklamowe (broszury),
- materiały drukowane dla celów public relations,
- środki transportu (właściwie oznakowane pojazdów),
- ubiór pracowników,
- wystroj stoisk targowych, wystawienniczych,
- aranżacja wnętrza siedziby firmy/urzędu oraz wygląd otoczenia,
- tablice i tabliczki informacyjne,
- system oznakowania atrakcji turystycznych
- szyldy reklamowe,
- przewodnie hasło reklamowe
- układ strony internetowej, np. miasta,
- pamiątki odnoszące się w swojej stylistyce do motywów SIW
- gadżety i wiele innych elementów.

Rysunek 38. Proces powstawania projektu Corporate Identity

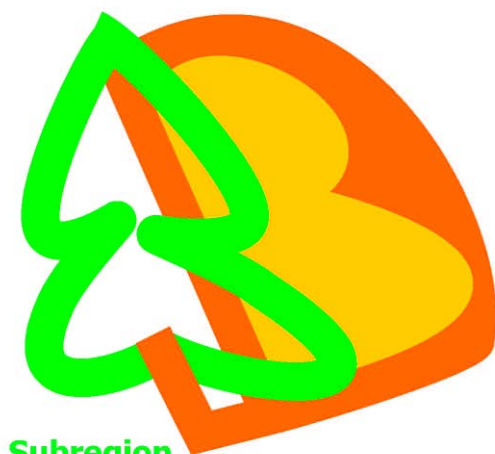
Źródło: Ruszak P., Prewęcka K.: *Marka dobrze zidentyfikowana*. W: *Media i Marketing*, nr 4/2002.

Na powyższym rysunku przedstawiony został przykładowy proces dochodzenia do *Corporate Identity*. Trzy elementy są kluczowe dla całościowej identyfikacji: system wizualny, system zachowań oraz system komunikacji.

W kwestii powodzenia wprowadzanego systemu istotne jest konsekwentne i długofalowe (wieloletnie) postępowania zgodnie z zasadami i wytycznymi przyjętymi w projekcie. System Identyfikacji Wizualnej, będący elementem CI, może być w między czasie rozbudowywany o dodatkowe elementy, sama jego konstrukcja pozwala na takie rozwiązanie, należy jednak trzymać się podstawowych elementów stanowiących o jego oddziaływaniu (logo, kolorystyka, itd.)

W miejscu należy zauważyć, że część jednostek terytorialnych posiada już profesjonalne Systemy Identyfikacji Wizualnej lub wybrane elementy systemu. Jako przykład mogą tutaj posłużyć, m.in. gminy: Polkowice, Osiecznica, Niedzwica Duża, czy Powiat Poznański. Wśród miast można wymienić: Lublin, Czeladź, Sieradz, Puławy, Ostrołękę. System funkcjonuje w województwie łódzkim. Powstają także systemy całościowej wizualizacji odnoszące się do subregionów danego województwa. Na Dolnym Śląsku są to subregiony: Karkonosze i Góry Izerskie, Przedgórze Sudeckie, Pogórze Kaczawskie, Nysa – Kwis – Bóbr, Dolina Odry Wschód, Dolina Odry Zachód, Masyw Ślęży, Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy, Ziemia Kłodzka, Ziemia Wałbrzyska, Bory Dolnośląskie. Można stwierdzić, że postępujący wzrost znaczenia marketingu terytorialnego i promocji pozwoli na rozprzestrzenianie się idei systemów wizualizacji na obszarze całego kraju.

**System Identyfikacji Wizualnej
Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich**

**Subregion
Bory Dolnośląskie**

Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
ul. 1 Maja 27 58-500 Jelenia Góra
tel. +4875 7527500 fax +4875 7522794

Tłuma - Przetwórnia Obrazu
Artur Walicki
tel. 0608 197 971

Podstawowe założenia znaku

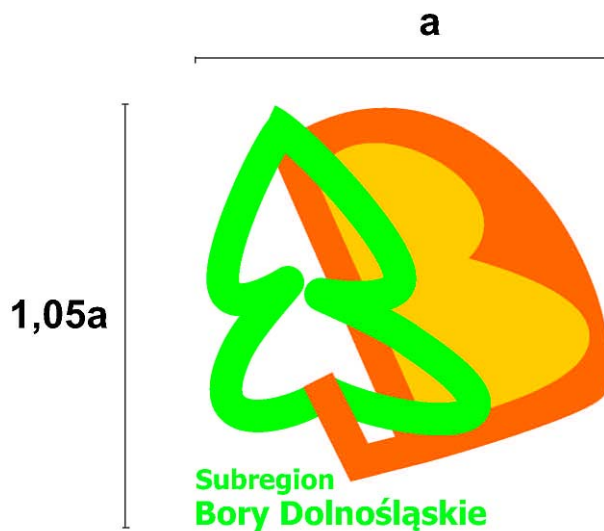

**Subregion
Bory Dolnośląskie**

Znak firmowy - zestawienie logo i logotypu.

Wzajemne proporcje elementów oraz kolorystyka są ściśle ustalone i nie można ich zmieniać.

Podstawowe założenia znaku

Znak - konstrukcja i proporcje.

2

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Podstawowe założenia znaku

Deformowanie znaku

Zmiana kolorystyki znaku

Zmiana proporcji znaku

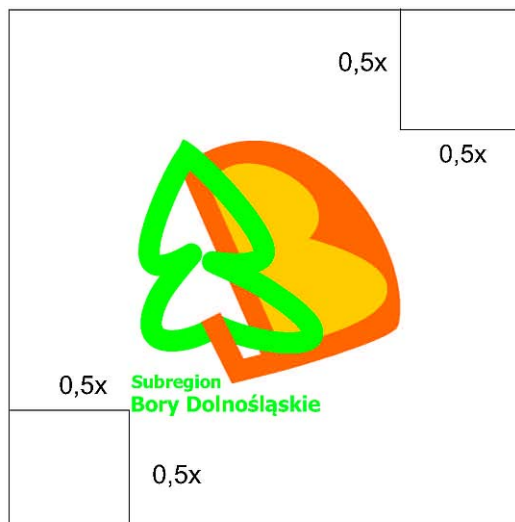
Przestawianie i zmiana położenia elementów znaku

Niedopuszczalne ingerencje w logotyp.

3

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Podstawowe założenia znaku

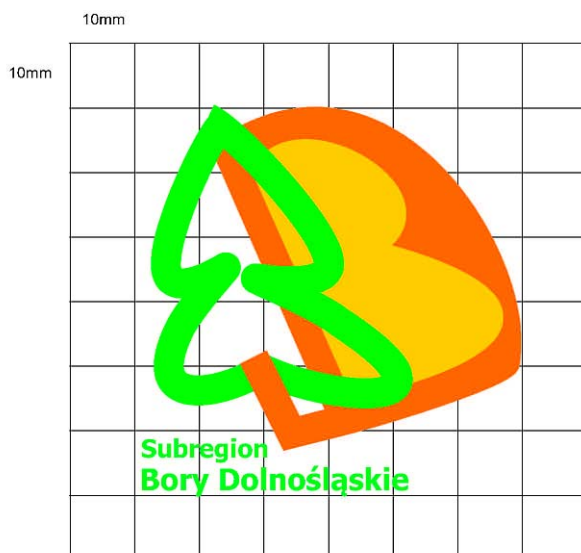

Pole ochronne znaku.

4

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Podstawowe założenia znaku

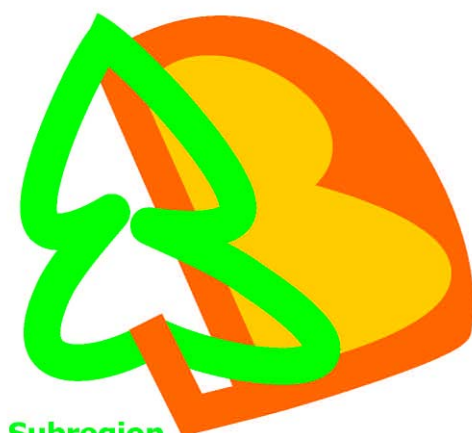

**Rozmieszczenie znaku na siatce modułowej do zastosowań
druku wielkoformatowego.**

5

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Podstawowe założenia znaku

Subregion
Bory Dolnośląskie

● C 00 M 60 Y 100 K 00
R 255 G 102 B 00

● C 100 M 00 Y 90 K 00
R 00 G 255 B 25

● C 00 M 20 Y 100 K 00
R 255 G 204 B 00

S U B R E G I O N
B O R Y D O L N O Ś Ł Ą S K I E

Tahoma
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

Typografia.

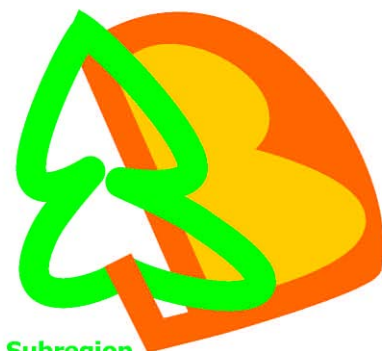
Kolory firmowe.

Kolory zostały dobrane w oparciu o system CMYK dla druku czterokolorowego.

6

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Podstawowe założenia znaku

Subregion
Bory Dolnośląskie

Subregion
Bory Dolnośląskie

Reprodukcja kolorowa

Reprodukcja monochromatyczna

● C 00 M 00 Y 00 K 80
R 51 G 51 B 51

○ C 00 M 00 Y 00 K 10
R 229 G 229 B 229

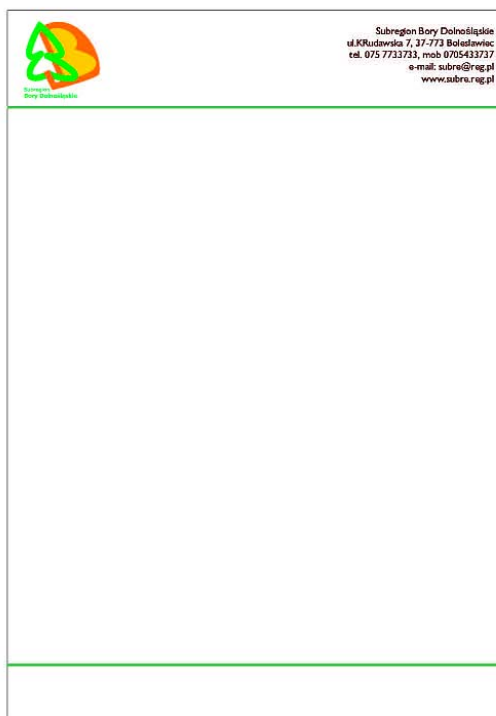
Kolorystyka - zasady stosowania

● C 00 M 00 Y 00 K 50
R 127 G 127 B 127

7

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: płyta CD, papier firmowy.

8

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: wizytówka, koperta DL.

9

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: tapeta na pulpicie.

10

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: odzież, smycz.

11

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

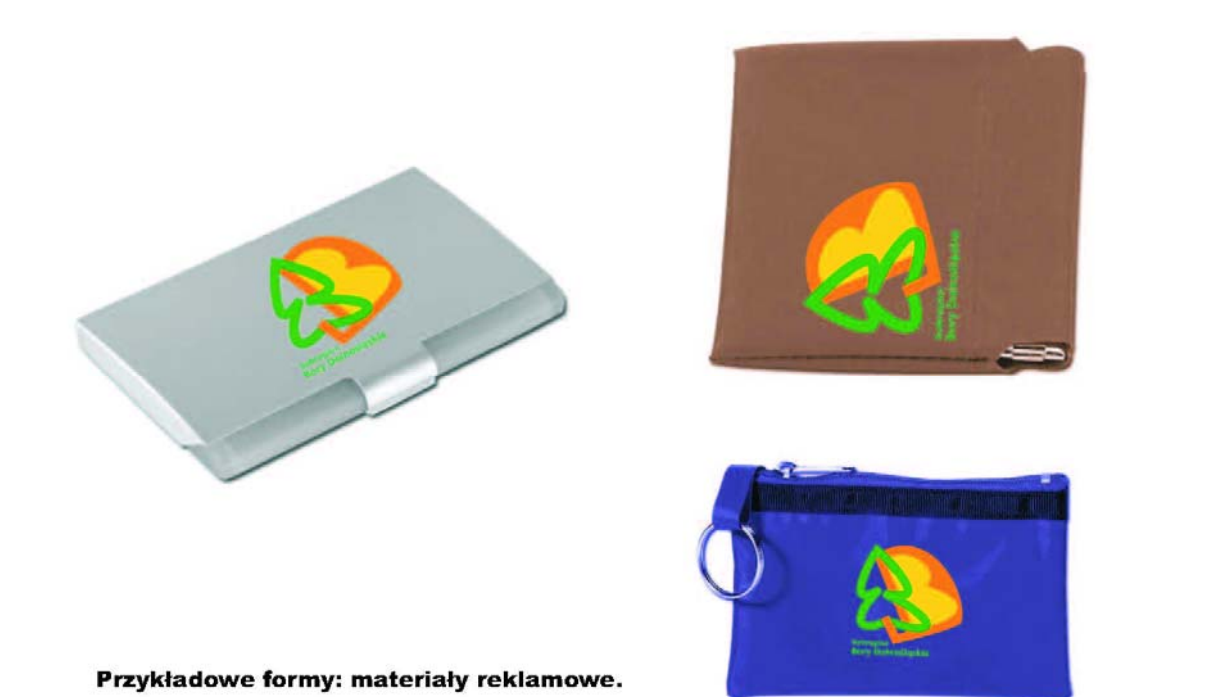

Przykładowe formy: materiały reklamowe.

12

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: materiały reklamowe.

13

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

14

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

15

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

16

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

17

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

20

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Zastosowanie znaku

Przykładowe formy: reklama zewnętrzna.

22

System Identyfikacji Wizualnej Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

3.2.4. Mechanizmy partnerstwa i współpracy międzysektorowej

W zakresie realizowania Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich powinny brać udział wszystkie Jednostki Samorządu Terytorialnego wchodzące w skład Subregionu:

- **Gmina Miejska Bolesławiec**
- Gmina Miejska Zgorzelec
- Miasto i Gmina Węgliniec
- Gmina Przemków
- Gmina Pieńsk
- Gmina Nowogrodziec
- Gmina Chocianów
- Gmina Bolesławiec
- Gmina Lubin
- Gmina Osiecznica
- Gmina Warta Bolesławiecka
- Powiat Bolesławiecki
- Powiat Zgorzelecki

Ponadto wszystkie organizacje, które chcą wspierać Subregion w jego działaniach mających na celu podniesienie poziomu atrakcyjności turystycznej i ogólny poziom rozwoju gospodarczego, m.in.:

- Dolnośląska Organizacja Turystyczna
- Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
- Lokalna Grupa Działania Fundacja "Wrzosowa Kraina"
- Lokalna Grupa Działania Fundacja „Bory Dolnośląskie”
- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa
- Stowarzyszenie Bolesławieckie Centrum Inicjatyw Lokalnych - Via Sudetica
- pozostałe stowarzyszenia i organizacje działające na terenie Subregionu
- lokalni liderzy
- Inne podmioty i środowiska zainteresowane szybszym rozwojem Subregionu Borów Dolnośląskich (ze szczególny uwzględnieniem branży turystycznej).

Szczególnie ważne jest konsekwentne wdrażanie koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich. Należy wziąć pod uwagę horyzont operacyjny i strategiczny mieszczące się odpowiednio w zakresie lat 2008 – 2013 i 2014 – 2020. Takie przedziały dają czas na stopniowe wprowadzanie założeń koncepcji, a jednocześnie wymagają stanowczości i wytrwałości.

Rysunek 39. Formuła realizacji założeń Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Źródło: Opracowanie własne

W ramach implementacji założeń można kierować się powyższą formułą, która wyraża następujące po sobie procesy zmierzające do osiągnięcia zamierzonych celów. W ramach identyfikacji należy diagnozować najatrakcyjniejsze elementy oferty turystycznej Subregionu, ze szczególnym uwzględnieniem sieciowych subregionalnych produktów turystycznych. Kluczowa jest integracja zakładająca harmonijną współpracę wszystkich JST Subregionu i pozostałych środowisk zaangażowanych w proces rozwoju turystyki. Należy zauważyć, że integracja służąca realizacji wielu celów szczegółowych jest prawdziwym testem wspólnego działania. Ostatnim elementem formuły jest działanie. Zakłada ono realne wprowadzanie w życie wszystkich założeń i konsekwentną ich realizację (np. wykorzystywanie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej, czy poszczególnych narzędzi promocyjnych).

3.3. „Architektura” Sieciowego/Zintegrowanego Produktu Turystycznego

Subregionalny Sieciowy Produkt Turystyczny jest produktem turystycznym scalającym swoim oddziaływaniem większy obszar danego regionu/subregionu opiera się więc na porozumieniu partnerów, które ma na celu uzyskanie dodatkowych efektów w następującej skali: promocji, rozwoju infrastruktury, zasobów ludzkich, systemu dystrybucji.

W ramach celu strategicznego 1 – rozwój markowych produktów turystycznych i poszczególnych celów operacyjnych mieszczą się Subregionalne Sieciowe Produkty Turystyczne, charakteryzujące się kompleksowym oddziaływaniem na poszczególne JST Subregionu. Spełniają one funkcję łączące poszczególne JST i poprzez swój ponadlokalny charakter wydobywają i uwypuklają potencjał turystyczny Subregionu Borów Dolnośląskich. Warunkiem spełnienia celu strategicznego i przypisanych mu celów operacyjnych jest właściwe wykreowanie i promowanie Subregionalnych Sieciowych Produktów Turystycznych. W ramach Subregionu Borów Dolnośląskich można wykreować więcej sieciowych produktów, jednak zbytnie rozdrobnienie oferty turystycznej na tym etapie może utrudniać spójny przekaz marketingowy, który warunkuje powodzenie całego Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich.

Tabela 15. Subregionalne Sieciowe Produkty Turystyczne Borów Dolnośląskich

Lp.	Sieciowy Produkt Turystyczny	Charakterystyka
1	Leśna Kraina Borów Dolnośląskich	Subregion Borów Dolnośląskich posiada największy zwarty kompleks leśny w kraju. Przepastne bory od wielu wieków dostarczają ludziom wielu cennych produktów. Zioła, grzyby, jagody są cenione ze względu na swoje lecznicze właściwości i niepowtarzalne walory smakowe. Wykorzystanie dobrodziejstw borów do promocji rozwoju turystyki w Subregionie wydaje się naturalnym kierunkiem rozwoju (także w zakresie promocji kuchni Borów Dolnośląskich wykorzystującej leśne runo). W aspekcie definicyjnym runo leśne jest warstwą lasu występującą pomiędzy podszytem a ściółką, najniższą warstwą roślin leśnych. Runo leśne tworzą rośliny zielne, mszaki, porosty i grzyby. Skład runa jest uzależniony od warunków siedliskowych, w tym także od stopnia naświetlenia wnętrza lasu. W ciągu roku naświetlenie zmienia się, zwłaszcza w lasach liściastych, ponieważ drzewa zrzucają liście na zimę. Warunkuje to sezonową zmienność składu i struktury runa. Wiosną, gdy drzewa nie mają liści i światło dociera do runa, można spotkać zawilce, przebiśniegi, przyłuszczki i inne geofity. Latem, gdy do runa dociera znacznie mniej światła, dominują rośliny cieniolubne. W borach iglastych zmiany sezonowe są słabsze. W lasach tego rodzaju dominują w runie takie gatunki jak: śmiełek pogięty, borówka czarna, wrzos zwyczajny. Runo dostarcza ubocznych (nieodrzwynych) użytków leśnych: głównie grzyby jadalne i zioła lecznicze. Leśna Kraina Borów Dolnośląskich stwarza

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		szersze możliwości edukacji w naturze i ekoturystyki np birth watching. Dodatkowo Bory Dolnośląskie wyróżnia m.in. obszar Natura 2000, czy Przemkowski Park Krajobrazowy.
2	Rodzinne Szlaki Piesze oraz Rowerowe Borów Dolnośląskich	Subregionu Borów Dolnośląskich sprzyja rodzinnym wycieczkom. Łagodne ukształtowanie terenu, piękne krajobrazy i łagodny klimat sprawiają, że taka forma spędzania wolnego czasu dostępna jest dla każdego. Turyści decydujący się na piesze wycieczki mogą korzystać z leśnych ścieżek dających przyjemny chłód latem i spokój, tak potrzebny do wypoczynku. Na rowerzystów czeka gęsta sieć dróg z rzadka używanych przez samochody, oraz spora liczba dróg leśnych. W ostatnich latach turystyka rowerowa cieszy się coraz większą popularnością i można zakładać, że trend wzrostowy utrzyma się w przyszłości. Rozbudowa szlaków pieszych i rowerowych przysłuży się niewątpliwie wzmocnieniu turystycznego wizerunku Subregionu. W ramach wskazań na przyszłość, można zalecić sporządzenie całościowego planu rozwoju szlaków rowerowych oraz pieszych w Subregionie wspomaganych właściwym oznakowaniem i skoordynowanymi działaniami promocyjnymi.
3	Szlaki Wodne Borów Dolnośląskich	W Subregionie Borów Dolnośląskich dobre warunki do uprawiania turystyki wodnej posiada przede wszystkim Bóbr. Wijący się wśród stromych gór, wyłabiający przełomy i rozlewający swoje wody w jeziorach zaporowych Bóbr jest znany wśród kajakarzy nawet spoza Polski. Spotykają się oni co roku, by uczestniczyć w międzynarodowym spływie kajakowym. Na trasie wiele ciekawostek krajoznawczych i obiektów zabytkowych. Szlak urozmaicony krajobrazowo; odcinki przełomowe wśród gór a także śródlądne pośród Borów Dolnośląskich. Na brzegach wiele starych dębów. Stosunkowo mniej znaną, a także atrakcyjną dla kajakarzy rzeką jest Kwisa, lewobrzeżny dopływ Bobru, z pięknymi jeziorami zaporowymi (Leśniańskim i Złotnickim) położonymi w przełomowej dolinie między Gryfowem a Leśną. Nysa Łużycka jest również rzeką o potencjale w zakresie szlaków kajakowych, ma korzystne przygraniczne położenie, przepływa przez miasto Zgorzelec.
4	Bory Wypoczynku i Relaksu	Lasy, oprócz swoich naturalnych bogactw, są również dobrym miejscem na efektywny i głęboki wypoczynek. Turyści pochodzący z większych ośrodków miejskich są zmęczeni codziennym zgiełkiem miasta i poszukują wypoczynku w spokojnej okolicy, w pobliżu przyrody. Subregion Borów Dolnośląskich jest właściwym miejscem na zaspokojenie potrzeby wyciszenia i relaksu. W ramach tak kreowanego produktu dużą rolę odgrywa dobrze rozbudowana baza turystyczna, oferująca turystom komfortowe warunki wypoczynku. Większe ośrodki Subregionu mogą służyć jako baza wypadowa do miejsc

		wypoczynkowych otoczonych leśnymi krajobrazami.
5	Kraina Ceramiki i Szkła	<i>Znane produkty z danego regionu stanowią jego wizytówkę i wpływają na ogólny wizerunek. Ceramikę pochodzącą z Bolesławca charakteryzuje zarówno piękno rękodziela i oryginalny styl, jak również wysoka funkcjonalność. Wytwarzane są produkty o unikalnym w skali świata wzornictwie, nawiązujący do kilkusetletniej tradycji garncarstwa polskiego, czeskiego i niemieckiego tworzącego odrębny kanon stylistyczny, określany niemiecką nazwą Bunzlauer Geschirr. Należy podkreślić, że dawne wzory ceramiki bolesławieckiej po dzień dzisiejszy zachowały się w wielu domach. Naczynia te są traktowane z dużym sentymentem zarówno przez Polaków jak i Niemców jako nieodłączny element kultury śląska. Należy zaznaczyć, że w Subregionie występują też tradycje szklarskie. W ramach wspierania promocji regionu można wymienić oddolną inicjatywę, która przybrała postać Stowarzyszenia Bolesławieckie Centrum Inicjatyw Lokalnych-Via Sudetica (m.in. akcja Gliniada). Współpraca w Subregionie jak największej liczby środowisk dla jego rozwoju jest zawsze cenna.</i>
6	Tajemnice i Magia Borów Dolnośląskich	<i>Lokalne podania, legendy, odniesienie do tajemnic II Wojny Światowej, niepowtarzalny klimat tajemniczości i unikalnych walorów jednego z największych kompleksów leśnych w kraju są niewątpliwym atutem Subregionu Borów Dolnośląskich. W dzisiejszych czasach turyści, szczególnie w odniesieniu do markowych produktów turystycznych, poszukują, oprócz korzyści czysto funkcjonalnych, także wartości dodanej. W tym wypadku ową wartością dodaną będzie aura tajemnicy i magicznego klimatu Borów Dolnośląskich. Las zawsze miał w sobie pewną tajemniczość i dostojność, należy wykorzystać te naturalne atuty w przygotowywaniu oferty promującej turystykę w Subregionie.</i>
7	Bory Dolnośląskie – Kraina Wielu Kultur	<i>Subregion Borów Dolnośląskich to niewątpliwie bogactwo wielu kultur i narodowości. Osiedlili się tutaj mieszkańcy mający różne korzenie: m.in.: Bośniacy, Serbowie, Chorwaci, Grecy, Białorusini, Ukraińcy. W czasach Zjednoczonej Europy wielokulturowość, przenikanie się wielu obyczajów, tradycji jest niekwestionowanym atutem. Przykładem promocji Krainy Wielu Kultur są działające na terenie Subregionu zespoły folklorystyczne. Kolejnym istotnym przejawem pozytywnego wpływu wielokulturowości jest kuchnia Subregionu łącząca w sobie wielowiekowe tradycje kulinarne pochodzące z różnych terenów Europy.</i>
8	Zamki, Dwory i Pałace Borów Dolnośląskich	<i>Subregion Borów Dolnośląskich, podobnie jak inne Subregiony Dolnego Śląska, posiada na swym terenie wiele ciekawych obiektów wpisujących się w sieciowy obszar Zamków, Dworów i Pałaców.</i>

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		<i>Przykładem może być tutaj chociażby Zamek w Kliczkowie. Atrakcyjnych turystycznie obiektów na terenie Subregionu jest znacznie więcej. W wielu przypadkach wymagają one nakładów finansowych pozwalających przywrócić im dawną świetność. Niewątpliwie Zamki, Dwory i Pałace Borów Dolnośląskich doskonale uzupełniają bogatą ofertę turystyczną i będą stanowić element przyciągający turystów do Subregionu.</i>
9	Turystyka Konna w Borach Dolnośląskich	<i>Turystyka konna jest jednym z ciekawszych i lepiej rozwijających się obszarów turystyki. Subregion Borów Dolnośląskich jest doskonałym miejscem do uprawiania turystyki konnej. Aktywny wypoczynek połączony ze zwiedzaniem okolicznych atrakcji turystycznych, przemierzanie konno leśnych ścieżek z pewnością zadowoli najbardziej wymagających turystów. W chwili obecnej w Subregionie funkcjonują profesjonalne ośrodki rekreacji konnej. Turystyka konna w połączenie z agroturystyką Subregionu stanowi atrakcyjną kompilację promocyjną.</i>
10	Agroturystyka Niesamowitych Borów Dolnośląskich	<i>Agroturystyka jest odpowiedzią na zapotrzebowanie turystów w zakresie wiejskiego spokoju, kontaktu z przyrodą, wyciszenia, regeneracji sił z dala od miejskiego zgiełku i masowego ruchu turystycznego. Agroturystyka jest rodzajem turystyki wiejskiej i charakteryzuje się powiązaniem usług turystycznych z gospodarstwem rolnym. Produkt agroturystyczny dobrze koreluje z wizerunkiem Subregionu, a precyzyjniej z elementami odnoszącymi się do wiejskiej tradycji, wielokulturowości, obyczajów, gościnności. Właściciele obiektów agroturystycznych starają się rozszerzać swoją ofertę o wartości dodane związane z aktywnym spędzaniem wolnego czasu (jazda konna, wędkarstwo, grzybobranie). W standardowych działaniach oferowana jest tradycyjna wiejska kuchnia odświeżająca uroki bogactwa kulinarnego mieszkańców Subregionu, posiadające niepowtarzalny klimat pokoje gościnne, zaciszne i ustronne miejsce, w których można wypoczywać podziwiając okoliczną przyrodę. Dodatkowym atutem agroturystyki Subregionu Borów Dolnośląskich jest otaczająca ją aura niesamowitości i tajemnicy ostępów leśnych.</i>
11	Wrzosowa Kraina Borów Dolnośląskich	<i>Wrzosowa Kraina to magiczne, ale w pełni autentyczne miejsce. Nazwę nadali jej mieszkańcy, ze względu na rozległe obszary wrzosowisk, wyjątkowych na skalę europejską. Kto raz przyjedzie w te strony, zostanie uwiedziony niepowtarzalnym pięknem lasów i łąk, serdecznością ludzi, smakiem przyrządzanych tu potraw, subtelnością rękodzieła, jakością usług oraz harmonijnym współgraniem kultury polskiej, łemkowskiej, jugosłowiańskiej i romskiej. Sięgając po produkty Wrzosowej Krainy (miody, dżemy, potrawy z grzybów, kiełbasy, pasztety, chleb wiejski, smalec, nalewki, pisanki, malarstwo, rzeźby, ręcznie robiona biżuteria, świece, itd.),</i>

		<i>turyści dostają to, co najlepsze, bowiem w każdym wyrobie zamyka się świeżość Borów Dolnośląskich, ciepło słonecznych wrzosowisk, piękno łąk, a przede wszystkim serdeczność ludzi, którzy je wykonali. Wrzosowa Kraina to również Fundacja wspierająca rozwój obszarów wiejskich gmin wschodniej części Borów Dolnośląskich.</i>
12	Produkty Lokalne Borów Dolnośląskich	<i>Promowanie produktów lokalnych, rozumianych jako wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy danego regionu, produkowanych w sposób niemasowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych, jest jednym z ważniejszych obszarów rozwoju turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich. Produkt lokalny staje się wizytówką Subregionu poprzez wykorzystanie jego specyficznego i niepowtarzalnego charakteru oraz angażowanie mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości w Subregionie. W ramach produktów lokalnych Subregionu Borów Dolnośląskich można wymienić przykładowo: miód wrzosowy, kiełbasę z dziczyzny, bochen chleba starowiejskiego, ceramikę, malarstwo, rzeźby, nalewki, wina, itd. Na terenie Subregionu organizowany jest szereg imprez lokalnych i regionalnych wspomagające rozwój produktów lokalnych (np. Dolnośląskie Święto Miodu i Wina w Przemkowie)</i>
13	Bory Sportu i Rekreacji	<i>Kreowanie produktów turystycznych wspomagane promocją zdrowego stylu życia i sportu jest korzystnym kierunkiem rozwoju danej jednostki terytorialnej. W Subregionie Borów Dolnośląskich funkcjonują dwie znane w całym kraju marki sportowe: Zagłębie Lubin i Turów Zgorzelec. Sport jest atrakcyjną alternatywą spędzania wolnego czasu, oprócz ewidentnych korzyści zdrowotnych eliminuje w sposób naturalny mogące się pojawić niekorzystne zjawiska (np. wśród młodzieży). W Subregionie sport i rekreacja wspierane są również szeregiem imprez lokalnych połączonych z promocją zdrowego stylu życia.</i>
14	Zabytki Architektury Borów Dolnośląskich	<i>W ramach tego obszaru mieszczą się wszystkie zabytkowe obiekty na terenie Subregionu Borów Dolnośląskich. Zabytki architektury zawsze są elementem mogącym wyróżniać daną JST i przyciągać turystów. W ramach prowadzonych działań należałoby przygotować wspólną zintegrowaną ofertę promującą najważniejsze zabytki na terenie Subregionu. Turyści powinni mieć możliwość całościowego spojrzenia na atrakcyjny sieciowy produkt (wspólne foldery, opracowania, wystawy, itd.). Ważna jest również rewitalizacja zabytkowych obiektów, założeń parkowych i przystosowywanie ich, w miarę zapotrzebowania, do wypełniania funkcji turystycznych.</i>
15	Szlak Parkowo – Kulturowy po obu stronach Nysy Łużyckiej	<i>Szlak Parkowo – Kulturowy w Borach Dolnośląskich odnosi się do zagadnień turystyki zogniskowanej na poznawaniu walorów parków i ogrodów. Niniejszy sieciowy produkt turystyczny</i>

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

	obejmuje bogactwo parków i ogrodów znajdujących się po obu stronach Nysy Łużyckiej, z terenu Górnych Łużyc: w Cottbus/Branitz, Neschwitz, Königswartha, Gaussig, Milkel, Kromlau, Nochten, czy polskiego Kliczkowa, Brodów, Łomnicy, Żagania, Żar, Mysłakowic. Szlaki parkowo-kulturowe są doskonałym sposobem na stworzenie sieci i platformy współpracy między parkami i ogrodami na terenie Polski, Niemiec i Czech, ponadgraniczne poznawanie dziedzictwa sztuki ogrodowej, opracowywanie planów ochrony parków, zarządzanie ich konserwacją, promowanie walorów turystycznych. W ramach tego produktu sieciowego należałoby rozwijać w pierwszej kolejności: platformę współpracy między Parkami i Ogradami na terenie polski, Czech i Niemiec. W dalszej kolejności istotne jest ponadgraniczne zapoznanie się z dziedzictwem w zakresie sztuki ogrodowej, Plan Ochrony Parków, zarządzanie konserwacją, stworzenie centralnej bazy danych ogrodnich z możliwością centralnego dostępu. Wszystkie powyższe działania powinny być wspierane zintegrowaną promocją walorów turystycznych. Szlak Parkowo – Kulturowy (szlak historycznych parków i ogrodów) po obu stronach Nysy Łużyckiej jest silnym wzmocnieniem oferty turystycznej Subregionu i naturalnym obszarem do kreowania markowego produktu turystycznego.
--	---

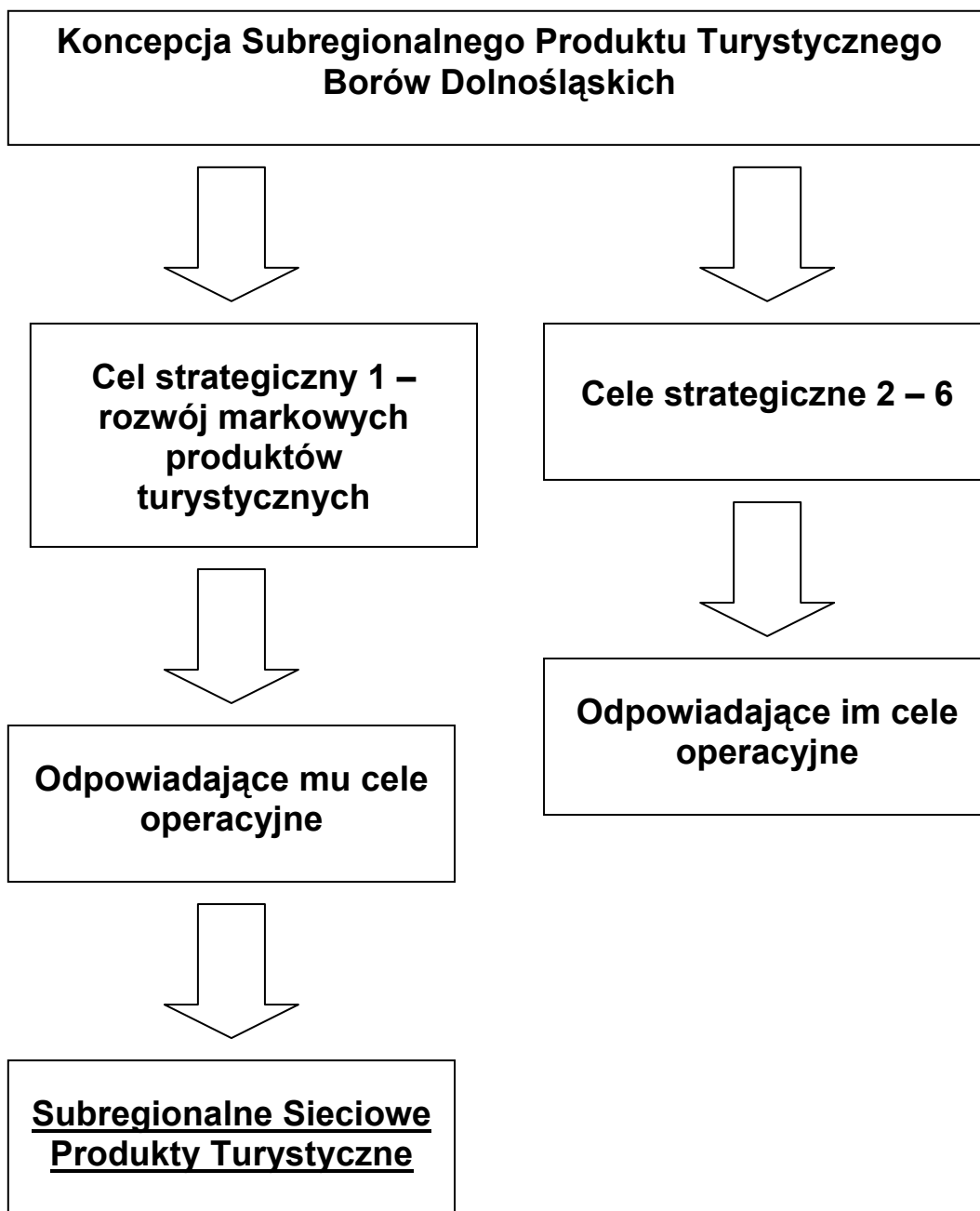
Źródło: Opracowanie charakterystyki sieciowych produktów turystycznych na podstawie spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami samorządów wchodzących w skład Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich, materiałów otrzymanych od JST i analizy potencjału turystycznego Subregionu.

Wśród przedstawionych Sieciowych Subregionalnych Produktów Turystycznych, mających w pewnych zakresie łączyć JST Borów Dolnośląskich, znajdują się produkty zarówno już dobrze znane i rozpoznawalne, jak i nowsze, będące w fazie promocji i kreowania. Takie zestawienia ma na celu nie tylko wzmacnianie istniejących stosunkowo silnych marek, ale także ma stwarzać szansę na powstawanie nowych produktów, które mogą wspomóc rozwój turystyki w bardziej zrównoważony sposób.

Wybrane korzyści z kreowania Subregionalnych Sieciowych Produktów Turystycznych:

- wzrost rozpoznawalności konkretnych produktów,
- możliwość wyróżnienia się,
- wzrost zainteresowania wśród turystów,
- wzrost obłożenia w hotelach i pensjonatach oraz obiektach gastronomicznych,
- spadek skutków sezonowości,
- wzrost grupy lojalnych turystów,
- wzrost potrzeb poznawczych wśród grup docelowych (weekendy, częstsze pobyty w regionie),
- rekomendacje zadowolonych turystów dla znajomych, rodziny.

Rysunek 40. Idea kreowania Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Źródło: Opracowanie własne

Przewodnią ideą Koncepcji jest kreowanie Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich jako całości. Warunkuje to realizacja poszczególnych celów strategicznych i przyporządkowanych im celów operacyjnych. Wśród celów strategicznych jedną z kluczowych pozycji zajmuje rozwój markowych produktów turystycznych. W ramach tego celu realizowany jest rozwój produktów turystycznych przyporządkowany do poszczególnych obszarów turystyki. Realizacja celów operacyjnych odbywa się poprzez kreowanie i promowanie Sieciowych Produktów Turystycznych, stanowiących jeden z ważniejszych elementów planowanych działań.

Tabela 16. Cel strategiczny 1 – rozwój markowych produktów turystycznych - działania i zadania.

Cel strategiczny 1 – rozwój markowych produktów turystycznych		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków pieszych, rowerowych oraz konnych na terenie subregionu, - tworzenie i rozbudowa turystycznych szlaków samochodowych, - rewitalizacja parków i terenów zielonych, - rozbudowa systemu ścieżek spacerowych i dydaktycznych, - przebudowa ciągów pieszych w drogach, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni oraz jeźdźców), miejsca treningowe i możliwość wypożyczenia koni - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu, - przygotowanie systemu wypożyczalni kajaków oraz innego sprzętu wodnego, - tworzenie i wsparcie specjalistycznej bazy turystycznej Bed&Bike (łóżko i rower) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej, - stworzenie punktów informacji turystycznej, - wyznaczenie szlaku Parkowo - Kulturowego (Szlak historycznych parków i ogrodów) po subregionie (połączonego z analogicznymi szlakami w Województwie Lubuskim, Niemczech i Czechach) - wyznaczenie szlaku dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego na terenie Borów Dolnośląskich tzw GREENWAYS
	<i>Działania promujące turystykę rekreacyjno-wypoczynkową</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - przygotowanie folderów i ulotek promujących wyznaczone szlaki rowerowe, i konne oraz szlak Parkowo - Kulturowy (Szlak historycznych parków i ogrodów) - pozyskanie partnerów i sponsorów do promocji
	<i>Opracowanie kompleksowej oferty w zakresie turystyki rekreacyjno - wypoczynkowej</i>	- powołanie zespołu eksperckiego zajmującego się wyznaczeniem najistotniejszych obszarów i atrakcji turystyki rekreacyjno – wypoczynkowej w Subregionie - przygotowanie zintegrowanego systemu promocji skierowanego do potencjalnych turystów - wspólny projekt ekspozycji targowej - promocja zdrowego stylu życia wśród mieszkańców Subregionu i turystów
1.2. Rozwój produktu turystyka piesza	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków pieszych oraz ścieżek dydaktycznych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku, ławeczki, toalety, kosze na śmieci) - wyznaczenie miejsc i budowa nowych oraz modernizacja już istniejących punktów widokowych, - tworzenie Wypraw Odkrywców (questów) na terenie subregionu,
	<i>Działania promujące szlaki piesze</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących szlaki piesze, - promocja questów poprzez rozwój domeny internetowej www.wyprawyodkrywcow - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

1.3. Rozwój produktu turystyka rowerowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków rowerowych na terenie Subregionu, - jednolite dla Subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu,
	<i>Działania promujące szlaki rowerowe i konne</i>	- przygotowanie i wydanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe, - promocja i informacja wśród mieszkańców subregionu o wytyczonych szlakach - promocja imprez rowerowych tworzonych w Subregionie, - promocja szlaku poprzez stronę internetową subregionu, - promowanie turystyki rowerowej wśród mieszkańców Subregionu i upowszechnianie wiedzy o wyznaczonych szlakach oraz planach zachowania trwałości szlaku (zaangażowanie lokalnej społeczności w utrzymanie trwałości) - wpisanie promocji szlaków rowerowych na terenie Subregionu w istniejące na Dolnym Śląsku szlaki
1.4. Rozwój produktu turystyka konferencyjna	<i>Inwestycje w infrastrukturę konferencyjną</i>	- stworzenie katalogu obejmującego obiektów spełniających wymogi spotkań konferencyjno-biznesowych, - wyszukiwanie inwestorów zainteresowanych zakupem oraz odrestaurowaniem pałaców i zamków na cele hotelowe i konferencyjne, - tworzenie ośrodków, centrów konferencyjno-biznesowych na terenie Subregionu, - rewitalizacja budynków, obiektów zabytkowych na potrzeby organizowanych konferencji, - przystosowanie sal na potrzeby konferencji (systemy audiowizualne) - przebudowa układów komunikacyjnych ośrodków Subregionu w celu poprawy dostępności do usług turystycznych
	<i>Promocja oferty w zakresie turystyki konferencyjnej</i>	- inwentaryzacja zamków i pałaców oraz innych obiektów spełniających wymogi spotkań konferencyjno-biznesowych, - wyszukiwanie inwestorów zainteresowanych zakupem oraz odrestaurowaniem pałaców i zamków na cele hotelowe i konferencyjne, - promocja wśród przedsiębiorców oferty konferencyjnej obiektów poprzez stronę internetową Subregionu, - prezentacja oferty turystycznej Subregionu na targach branżowych
1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków krajoznawczych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - wyznaczenie szlaku Kulturowo-Parkowego (Szlak historycznych parków i ogrodów) na obszarze Subregionu Bory Dolnośląskie, połączonego z analogicznymi szlakami Województwa Lubuskiego, Niemiec i Czech. - tworzenie Wypraw Odkrywców (questów) na terenie subregionu - stworzenie szlaków wykorzystujących byłą obecność wojsk rosyjskich w subregionie - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków i ścieżek dydaktycznych, oraz Wypraw Odkrywców - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla turystów, w tym rowerzystów i turystów konnych, wieże widokowe, tablice informacyjne i kierunkowe. - tworzenie nowych i rozwój funkcjonujących imprez związanych z historią i tradycjami regionu (imprezy historyczne np. rycerskie, folklorystyczne, związane z tradycjami myśliwskimi, jeździeckimi, wydarzeniami historycznymi i artystycznymi, itp.)
	<i>Działania promujące turystykę</i>	- foldery informacyjne promujące turystykę krajoznawczą na terenie Subregionu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

<i>krajoznawczą kulturową</i>	- promocja literatury i wydawnictw związanych z podaniami i legendami z obszaru Subregionu, - promocja wśród przedsiębiorców oferty konferencyjnej obiektów poprzez stronę internetową, - prezentacja oferty na targach branżowe - foldery informacyjne i inne materiały promocyjne dot. turystyki przyrodniczej (np., birdwatching) - promocja literatury i wydawnictw związanych z historią, tradycjami, wiedzą o regionie, podaniami i legendami z obszaru Subregionu, - promocja questów poprzez rozwój domeny internetowej www.wyprawyodkrywcoŹ - promocja poprzez internet – stworzenie nowych stron internetowych ,wykorzystanie istniejących oraz innych możliwych mediów
<i>Rozwój atrakcji związanych z turystyką kulturową</i>	- organizacja i promocja imprez cyklicznych w Subregionie - utworzenie imprez cyklicznych związanych z tradycją garncarską i szklarską, - podtrzymanie tradycji wytapiania szkła i wyrobów z kryształu oraz szklanych, - promocja tradycji garncarskiej i szklarskiej wśród mieszkańców Subregionu, - przygotowanie i wykonanie nowej aranżacji eksponatów Muzeum Ceramiki, - przygotowanie zakładu dla turystów oraz prezentacja procesu produkcji ceramiki, - przygotowanie zakładu dla turystów oraz prezentacja procesu produkcji szkła, - rewitalizacja krajobrazu kulturowego, - remont i przystosowanie na potrzeby zwiedzających wieŹ widokowych usytuowanych na szlakach, - tworzenie prezentacji multimedialnej, - system identyfikacji i oznakowania zabytkowych kościołŹw na terenie Subregionu BorŹw Dolnośląskich, - podtrzymywanie tradycji tworzenia wyrobŹw z gliny i garncarstwa, - utworzenie imprez cyklicznych związanych z tradycją garncarską i szklarską, (oraz walorŹw przyrodniczych subregionu) - remont i modernizacja zamkŹw, dworŹw i pałacŹw oraz innych obiektŹw zabytkowych oraz parkŹw BorŹw Dolnośląskich, a takŹe miejsc i pomnikŹw historycznych - remont i przystosowanie na potrzeby zwiedzających wieŹ widokowych usytuowanych na szlakach, - system identyfikacji i oznakowania zabytkowych kościołŹw, ZamkŹw, DworŹw i PałacŹw, innych zabytkowych obiektŹw oraz ParkŹw na terenie Subregionu BorŹw Dolnośląskich, - tworzenie nowych i rozwój funkcjonujących imprez związanych z historią i tradycjami regionu (imprezy historyczne np. rycerskie, folklorystyczne, związane z tradycjami myśliwskimi, jeŹdzieckimi, wydarzeniami historycznymi i artystycznymi, itp.)
<i>Opracowanie systemu zachęty dla przedsiębiorcŹw z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	- pobudzanie rozwoju oferty turystycznej np. utworzenie funduszu gwarancyjnego udzielającego wsparcia lokalnym podmiotom, - pobudzenie rozwoju oferty turystycznej poprzez utworzenie funduszu poŹyczkowego udzielającego poŹyczek na inwestycje wspierające turystykę wiejską, - ulgi inwestycyjne ze strony władz lokalnych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodŹw,
<i>Działania wspierające wielokulturowość Subregionu</i>	- oferta „turystyki sentymentalnej” dla byłych mieszkańcŹw obszaru Subregionu, - organizacja i promocja imprez cyklicznych w Subregionie, w tym o znaczeniu ponadregionalnym oraz międzynarodowym, - promocja produktŹw lokalnych wytwarzane na podstawie receptur ludności napływowowej, - utworzenie prezentacji multimedialnej prezentującej produkty lokalne,
<i>Promocja wielokulturowości</i>	- organizacja konferencji z udziałem społeczności lokalnych będących potomkami ludności

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

	<i>mieszkańców Subregionu</i>	- napływowej, - nawiązanie kontaktów z miastami partnerskimi państw ojczyści ludności napływowej, - promocja zespołów ludowych, - tworzenie prezentacji multimedialnych, - wydanie kalendarza imprez subregionalnych,
	<i>Rekonstrukcja i rewitalizacja zamków, dworów i pałaców, parków historycznych i innych obiektów zabytkowych oraz krajobrazu kulturowego Borów Dolnośląskich</i>	- modernizacja zamków, dworów i pałaców oraz innych obiektów zabytkowych Borów Dolnośląskich, - rewitalizacja historycznych, zabytkowych parków, ogrodów i alei przyzamkowych, a także miejsc i pomników historycznych - rewitalizacja krajobrazu kulturowego
	<i>Rozwój atrakcji związanych turystyką industrialną</i>	- remont i modernizacja zabytków techniki na obszarze Subregionu, - przystosowanie obiektów industrialnych do potrzeb osób zwiedzających, - promocja literatury i wydawnictw związanych z podaniami i legendami z obszaru Subregionu,
	<i>Działania w zakresie odbudowy punktów widokowych</i>	- przygotowanie listy wież widokowych wymagających najpilniejszych inwestycji - odbudowa wież widokowych Subregionu
1.6. Rozwój produktu turystyka zdrowotna /w tym spa i wellness/	<i>Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną</i>	- rozszerzenie gamy oferowanych zabiegów zdrowotnych, odnowy biologicznej i rekreacyjnych w obiektach turystycznych Subregionu, - infrastruktura sportowa wspierająca zdrowy tryb życia (boiska, hale sportowe, baseny, korty tenisowe, ujeżdżalnie dla rekreacji konnej i inne obiekty),
	<i>Promocja zdrowego stylu życia</i>	- zorganizowana promocja gamy oferowanych zabiegów zdrowotnych odnowy biologicznej i rekreacyjnych w obiektach turystycznych Subregionu, - infrastruktura sportowa wspierająca zdrowy tryb życia (boiska, hale sportowe, baseny, korty tenisowe, ujeżdżalnie dla rekreacji konnej i inne obiekty), - promocja poprzez internet – stworzenie nowych stron internetowych, wykorzystanie istniejących oraz innych możliwych mediów
1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska	<i>Rozwój produktów lokalnych z runa leśnego</i>	- stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów przetworów z runa leśnego, - organizowanie cyklicznych imprez wraz z promocją produktów z regionu, - wydanie książki kucharskiej z przepisami potraw z wykorzystaniem runa leśnego charakterystycznych dla Subregionu,
	<i>Rozwój zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego</i>	- inwestycje w infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną na terenach wiejskich, - wsparcie remontu i renowacji urządzeń służących do wytworzenia historycznych produktów lokalnych (młyn, piec do chleba itp.) - wsparcie przekształcenia wiejskich zabudowań na potrzeby rozwoju turystyki wiejskiej oraz agroturystyki,
	<i>Opracowanie systemu zachęt dla przedsiębiorców z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	- pobudzanie rozwoju oferty turystycznej np. utworzenie funduszu gwarancyjnego udzielającego wsparcia lokalnym podmiotom, - pobudzenie rozwoju oferty turystycznej poprzez utworzenie funduszu pożyczkowego udzielającego pożyczek na inwestycje wspierające turystykę wiejską, - ulgi inwestycyjne ze strony władz lokalnych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów (kowlstwo, kuśnierstwo itp.), - stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów produktów lokalnych, - promocja starych zawodów,
	<i>Rozwój produktów lokalnych i</i>	- organizacja cyklicznego jarmarku z ofertą produktów z regionu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

	<i>rękodzielniczych</i>	- wydanie książki kucharskiej z przepisami potraw z wykorzystaniem produktów lokalnych charakterystycznych dla Subregionu, - uruchomienie sklepu internetowego z produktami lokalnymi - wydanie katalogu produktów lokalnych z Borów Dolnośląskich (żywność, rzemiosło, rękodzieło) - wydanie publikacji „Smaki Borów Dolnośląskich” - wspólny system oznakowania producentów z Borów Dolnośląskich (np. tabliczki informacyjne na targi, tablice informacyjne na domach itp.) - stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów i wytwórców oraz produktów - zarejestrowanie znaku słowno-graficznego promującego produkty z Borów Dolnośląskich w Urzędzie Patentowym (np. Logo i napis” Produkt z Borów Dolnośląskich”)
1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>	- wsparcie przekształcenia zabudowań na potrzeby rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych, - aktywne włączenie branży agroturystycznej w promocję idei markowych produktów turystycznych Borów Dolnośląskich, - organizacja wyjazdów studyjnych do modelowych gospodarstw agroturystycznych dla zainteresowanych rolników lub gestorów agroturystyki - wsparcie powoływania i działania Stowarzyszeń i Związków Gospodarstw Agroturystycznych
1.9. Rozwój produktu turystyka przygraniczna	<i>Promocja oferty turystycznej na terenach przygranicznych</i>	- opracowanie wielojęzycznych wydawnictw i materiałów promocyjnych eksponujących najlepsze produkty turystyczne - systemy rabatowe na produkty lokalne dla turystów zagranicznych, - wprowadzenie weekendowej oferty promocyjnej na usługi hotelarskie i gastronomiczne dla turystów zagranicznych, - opracowanie wielojęzyczne Wypraw Odkrywców
1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowanie szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
	<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej tworzenie ścieżek dydaktycznych,
	<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,

Źródło: opracowanie własne

Tabela 17. Cel strategiczny 2 – tworzenie markowej infrastruktury turystycznej - działania i zadania.

Cel strategiczny 2 - tworzenie markowej infrastruktury turystycznej		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
2.1. Wsparcie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej	<i>Wsparcie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
	<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców gminy</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,
	<i>Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zainstalowanie zintegrowane systemu kamer monitorujących, - współpraca samorządów ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, - zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,
2.2. Podnoszenie standardów obsługi klienta	<i>Kształtowanie i wspieranie właściwych postaw i zachowań mieszkańców, samorządowców i pracowników branży turystycznej wobec turystów i odwiedzających Subregion</i>	- przeprowadzenie analizy potrzeb szkoleniowych w zakresie szeroko rozumianych funkcji turystycznych, - opracowanie i wdrożenie metodologii szkoleń oraz programów podnoszących jakość i standardy usług turystycznych, - stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów, - opracowanie programu certyfikacji dla obiektów noclegowych i gastronomicznych Subregionu w zakresie jakości obsługi klienta - opracowanie programu oceny jakości obsługi klientów - turystów

Źródło: opracowanie własne

Tabela 18. Cel strategiczny 3 – budowa systemów wsparcia dla rozwoju markowych produktów turystycznych i sektora turystycznego w Subregionie - działania i zadania.

Cel strategiczny 3 – budowa systemów wsparcia dla rozwoju markowych produktów turystycznych i sektora turystycznego w Subregionie		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
3.1. Stworzenie zintegrowanego systemu promocji	<i>Wprowadzanie elementów zintegrowanego systemu promocji subregionu</i>	- utworzenie portalu internetowego promującego subregion wraz z centralnym systemem rezerwacji, - stworzenie zespołu koordynującego promocję subregionu, - stworzenie eksperckiej jednostki organizacyjnej (podmiotu) mającego na celu rozwój i promocję turystyki w regionie, - organizacja wspólnych wydarzeń integrujących region, - promocja w środkach masowego przekazu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

subregionu	<i>Współpraca z organizacjami turystycznymi</i>	- utworzenie Lokalnej Organizacji Turystycznej Subregionu, - współpraca z podmiotami działającymi w turystyce :LOT, DOT, - współpraca z PTTK, Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych - współpraca z pozostałymi stowarzyszeniami i organizacjami,
3.2. Ekspozowanie unikalnych walorów markowych produktów turystycznych	<i>Współpraca z zagranicznymi partnerami</i>	- promocja Subregionu poprzez miasta partnerskie w kraju i zagranicą - utworzenie kalendarza imprez partnerskich w podmiotami zagranicznymi, - współpraca w zakresie wzajemnej promocji i reklamy
	<i>Upowszechnianie w mediach wszelkich działań związanych z turystyką i rekreacją w Subregionie</i>	- stworzenie punktów obsługi turystycznej, - stworzenie subregionalnego harmonogramu imprez masowych obejmującego zarówno imprezy cykliczne i imprezy jednorazowe, - przygotowanie oraz wykonanie materiałów promocyjnych dla całego subregionu, - wykorzystanie w promocji narzędzi multimedialnych, - tworzenie wirtualnych przewodników po miejscowościach Subregionu, - tworzenie wirtualnych tras turystycznych po Subregionie, - przygotowanie folderów oraz ulotek promujących ideę subregionu wśród mieszkańców oraz turystów odwiedzających subregion,\

Źródło: opracowanie własne

Tabela 19. Cel strategiczny 4 – zintegrowany system promocji regionu oparty o System Identyfikacji Wizualnej Borów Dolnośląskich - działania i zadania.

Cel strategiczny 4 – zintegrowany system promocji regionu oparty o System Identyfikacji Wizualnej Borów Dolnośląskich		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
4.1. Wprowadzenie elementów Systemu Identyfikacji Wizualnej do wszystkich JST, organizacji pozarządowych i zainteresowanych podmiotów komercyjnych	<i>Budowa marki turystyczno-rekreacyjnej Subregionu</i>	- stworzenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej (SIW), - szkolenia dla pracowników urzędu z zakresu wspólnej promocji na bazie SIW, - szkolenia dla usługodawców z zakresu wspólnej promocji na bazie SIW,
4.2. Zintegrowanie elementów Systemu Identyfikacji	<i>Wprowadzenie systemu informacji miejskiej i gminnej</i>	- stworzenie zespołu koordynującego promocję subregionu, - ujednolicenie grafiki tablic witających, - wprowadzenie kierunkowskazów oraz innych oznakowań turystycznych z logo subregionu, - wykorzystanie we wszystkich oficjalnych materiałach JST z subregionu logo subregionu,

„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”

Wizualnej z działaniami promocyjnymi prowadzonymi w indywidualnym zakresie przez podmioty Subregionu		
--	--	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela 20. Cel strategiczny 5 – wzmocnienie wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich jako obszaru atrakcyjnego dla turystów krajowych i zagranicznych - działania i zadania.

Cel strategiczny 5 – wzmocnienie wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich jako obszaru atrakcyjnego dla turystów krajowych i zagranicznych		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
5.1. Uczestnictwo w targach turystycznych krajowych i zagranicznych	<i>Promocja subregionu na targach turystycznych</i>	- wybór targów turystycznych na których subregion będzie promował się cyklicznie, - przygotowanie wspólnej oferty turystycznej, ulotki, foldery, plakaty, prezentacje multimedialne, - współpraca z ekspertami od turystyki marketingu z subregionu, korzystanie z ich wiedzy i doświadczenia w budowaniu oferty turystycznej,
5.2. Zaangażowanie regionalnych autorytetów w proces kształtowania korzystnego wizerunku	<i>Wzmocnienie współpracy gminy z autorytetami w Subregionie</i>	- sporządzenie listy autorytetów w zakresie kreowania wizerunku w subregionie (uczelnie wyższe, wydziały promocji, właściciele obiektów turystycznych itp.) (twarze regionu) - wprowadzenie cyklicznych konsultacji z autorytetami z subregionu w zakresie kierunku rozwoju turystyki subregionie, - szkolenia lokalnych liderów z zakresu rozwoju oferty turystycznej

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7. Cel strategiczny 6 – uczynienie z sektora turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich sfery stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy i wpływającej na polepszenie sytuacji na rynku pracy - działania i zadania.

Cel strategiczny 6 – uczynienie z sektora turystycznego Subregionu Borów Dolnośląskich sfery stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy i wpływającej na polepszenie sytuacji na rynku pracy		
Cel operacyjny	Działania	Zadania
6.1.	<i>Współpraca ze szkolnictwem w subregionie</i>	- współpraca z uczelniami i placówkami badawczymi w zakresie badań turystycznych, - współpraca ze szkołami w zakresie działań turystycznych,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Wspomaganie oferty edukacyjnej w zakresie turystyki i marketingu		- kompleksowe badania turystyki w Subregionie, - wykłady dla samorządowców oraz przedstawicieli branży turystycznej subregionu z zakresu turystyki i marketingu, - wykłady i warsztaty dla JST, branży turystycznej i mieszkańców z zakresu budowania marki Subregionu - wypracowanie w społeczności lokalnej poczucia współodpowiedzialności za markę Subregionu
	<i>Promocja właściwych postaw, rozwoju w zakresie turystyki i marketingu</i>	- konkursy na najlepsze produkty lokalne, - działania edukacyjne związane z promowaniem wartości produktów turystycznych Subregionu, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów, - organizowanie imprez cyklicznych oraz jednorazowych integrujących mieszkańców subregionu, - drzwi otwarte w lokalnych atrakcjach przybliżające mieszkańcom historię subregionu,
6.2. Umożliwienie kadrom turystycznym podnoszenie swoich kwalifikacji (np. szkolenia produktowe, językowe)	<i>Zintegrowany system szkoleń na rzecz turystyki</i>	- sporządzenie listy autorytetów w zakresie kreowania wizerunku w subregionie (uczelnie wyższe, wydziały promocji, właściciele obiektów turystycznych itp.) - wprowadzenie cyklicznych konsultacji z autorytetami z subregionu w zakresie kierunku rozwoju turystyki subregionie, - szkolenia lokalnych liderów z zakresu rozwoju oferty turystycznej - stworzenie eksperckiej jednostki organizacyjnej (podmiotu) mającego na celu rozwój i promocję turystyki w regionie, - organizacja wspólnych wydarzeń integrujących region, - system szkoleń dla pracowników administracyjnych związanych z turystyką, - szkolenia w zakresie socjologii w turystyce dla podmiotów branży turystycznej
	<i>Doskonalenie umiejętności językowych kadr turystycznych subregionu</i>	- system szkoleń językowych, angielski, niemiecki, czeski, oraz rosyjski dla pracowników administracyjnych oraz pracowników branży turystycznej w subregionie,

Źródło: opracowanie własne

Tabela 21. Zadania inwestycyjne w Subregionie na tle Subregionalnych Sieciowych Produktów Turystycznych Borów Dolnośląskich

Lp.	Sieciowy Produkt Turystyczny	Cel operacyjny	Działanie	Zadanie
1	Leśna Kraina Borów Dolnośląskich	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków rowerowych oraz konnych na terenie subregionu, - tworzenie i rozbudowa turystycznych szlaków samochodowych, - rewitalizacja parków i terenów zielonych, - rozbudowa systemu ścieżek spacerowych i dydaktycznych, - przebudowa ciągów pieszych w drogach, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, oraz Wypraw Odkrywców - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu, - przygotowanie systemu wypożyczalni kajaków oraz innego sprzętu wodnego, - tworzenie i wsparcie specjalistycznej bazy turystycznej Bed&Bike (łóżko i rower) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej, - stworzenie punktów informacji turystycznej,
			<i>Działania promujące turystykę rekreacyjno-wypoczynkową</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - przygotowanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe i konne - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - promocja szlaku poprzez stronę internetową subregionu, oraz portal www.wyprawyodkrywcow
		1.2. Rozwój produktu turystyka piesza	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków pieszych oraz ścieżek dydaktycznych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku, ławeczki, toalety, kosze na śmieci) - wyznaczenie miejsc i budowa nowych oraz modernizacja już istniejących punktów widokowych, - wyznaczenie szlaków pieszych oraz ścieżek dydaktycznych oraz Wypraw Odkrywców na terenie subregionu, - stworzenie szlaków wykorzystujących byłą obecność wojsk rosyjskich w subregionie - stworzenie szlaku Parkowo - Kulturowego (Szlak historycznych parków i ogrodów)po subregionie

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				- jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, oraz Wypraw Odkrywców
			<i>Działania promujące szlaki piesze</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących szlaki piesze, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - promocja szlaku poprzez stronę internetową subregionu, oraz portal www.wyprawyodkrywcoow
		1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska	<i>Rozwój produktów lokalnych z runa leśnego</i>	- stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów przetworów z runa leśnego, - organizowanie cyklicznych imprez wraz z promocją produktów z regionu, - wydanie książki kucharskiej z przepisami potraw z wykorzystaniem runa leśnego charakterystycznych dla Subregionu,
		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowanie szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
		1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
			<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej tworzenie ścieżek dydaktycznych,
			<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
2	Rodzinne Szlaki Piesze i Rowerowe Borów Dolnośląskich	1.2. Rozwój produktu turystyka piesza	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków pieszych oraz ścieżek dydaktycznych na terenie subregionu, - wyznaczenie szlaków pieszych oraz ścieżek dydaktycznych oraz Wypraw Odkrywców na terenie subregionu, - stworzenie szlaków wykorzystujących byłą obecność wojsk rosyjskich w subregionie stworzenie szlaku Parkowo - Kulturowego (Szlak historycznych parków i ogrodów)po subregionie, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				- poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku , ławeczki, toalety, kosze na śmieci) - wyznaczenie miejsc i budowa nowych oraz modernizacja już istniejących punktów widokowych,
			<i>Działania promujące szlaki piesze</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących szlaki piesze, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.3. Rozwój produktu turystyka rowerowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków rowerowych na terenie Subregionu, - jednolite dla Subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu,
			<i>Działania promujące szlaki rowerowe i konne</i>	- - przygotowanie i wydanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe, - promocja i informacja wśród mieszkańców subregionu o wytyczonych szlakach - promocja imprez rowerowych tworzonych w Subregionie, - promocja szlaku poprzez stronę internetową subregionu,
		1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej - tworzenie ścieżek dydaktycznych,
			<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
3	Produkty Lokalne Borów Dolnośląskich	1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska	<i>Opracowanie systemu zachęt dla przedsiębiorców z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	- stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów produktów lokalnych, - promocja starych zawodów,
			<i>Rozwój produktów lokalnych</i>	- organizacja cyklicznego jarmarku z ofertą produktów z regionu, - organizowanie cyklicznych imprez wraz z promocją produktów z regionu, - wydanie książki kucharskiej z przepisami potraw z wykorzystaniem produktów lokalnych charakterystycznych dla Subregionu,
		1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>	- wsparcie przekształcenia zabudowań na potrzeby rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				- aktywne włączenie branży agroturystycznej w promocję idei markowych produktów turystycznych,
4	Zamki, Dwory i Pałace Borów Dolnośląskich	1.4. Rozwój produktu turystyka konferencyjna	<i>Inwestycje w infrastrukturę konferencyjną</i>	- stworzenie katalogu obejmującego obiektów spełniających wymogi spotkań konferencyjno-biznesowych, - wyszukiwanie inwestorów zainteresowanych zakupem oraz odrestaurowaniem pałaców i zamków na cele hotelowe i konferencyjne, - tworzenie ośrodków, centrów konferencyjno-biznesowych na terenie Subregionu, - rewitalizacja budynków, obiektów zabytkowych na potrzeby organizowanych konferencji, - przystosowanie sal na potrzeby konferencji (systemy audiowizualne) - przebudowa układów komunikacyjnych ośrodków Subregionu w celu poprawy dostępności do usług turystycznych
			<i>Promocja oferty w zakresie turystyki konferencyjnej</i>	- inwentaryzacja zamków i pałaców oraz innych obiektów spełniających wymogi spotkań konferencyjno-biznesowych, - wyszukiwanie inwestorów zainteresowanych zakupem oraz odrestaurowaniem pałaców i zamków na cele hotelowe i konferencyjne, - promocja wśród przedsiębiorców oferty konferencyjnej obiektów poprzez stronę internetową Subregionu, - prezentacja oferty turystycznej Subregionu na targach branżowych
		1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rekonstrukcja i rewitalizacja zespołów pałacowo-parkowych Borów Dolnośląskich</i>	- modernizacja zamków, dworów i pałaców Borów Dolnośląskich, - rewitalizacja parków, ogrodów i alei przyzamkowych,
		1.6. Rozwój produktu turystyka zdrowotna /w tym spa i wellness/	<i>Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną</i>	- rozszerzenie gamy oferowanych zabiegów zdrowotnych w obiektach turystycznych Subregionu, - tworzenie nowych obiektów służących turystyce spa&wellness, - tworzenie nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych,
		2.1. Wsparcie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej	<i>Wsparcie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
			<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>mieszkańców gminy</i>	
			<i>Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zainstalowanie zintegrowanego systemu kamer monitorujących, - współpraca samorządów ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, - zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,
			<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowania szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
			<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
5	Bory Dolnośląskie – Kraina Wiele Kultur	1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Działania wspierające wielokulturowość Subregionu</i>	- oferta „turystyki sentymentalnej” dla byłych mieszkańców obszaru Subregionu, - organizacja i promocja imprez cyklicznych w Subregionie, w tym o znaczeniu ponadregionalnym oraz międzynarodowym, - promocja produktów lokalnych wytwarzanych na podstawie receptur ludności napływowej, - utworzenie prezentacji multimedialnej prezentującej produkty lokalne,
			<i>Promocja wielokulturowości mieszkańców Subregionu</i>	- organizacja konferencji z udziałem społeczności lokalnych będących potomkami ludności napływowej, - nawiązanie kontaktów z miastami partnerskimi państw ojczystych ludności napływowej, - promocja zespołów ludowych, - tworzenie prezentacji multimedialnych, - wydanie kalendarza imprez subregionalnych,
6	Turystyka Konna w Borach Dolnośląskich	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków rowerowych oraz konnych na terenie subregionu, - tworzenie i rozbudowa turystycznych szlaków samochodowych, - rewitalizacja parków i terenów zielonych, - rozbudowa systemu ścieżek spacerowych i dydaktycznych, - przebudowa ciągów pieszych w drogach, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu, - przygotowanie systemu wypożyczalni kajaków oraz innego sprzętu wodnego, - tworzenie i wsparcie specjalistycznej bazy turystycznej Bed&Bike (łóżko i

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				rower) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej, - stworzenie punktów informacji turystycznej,
			<i>Działania promujące turystykę rekreacyjno-wypoczynkową</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - przygotowanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe i konne - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>	- wsparcie przekształcenia zabudowań na potrzeby rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów, - aktywne włączenie branży agroturystycznej w promocję idei markowych produktów turystycznych,
		1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej tworzenie ścieżek dydaktycznych,
			<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowanie szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
			<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
7	Kraina Ceramiki i Szkła	1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i	<i>Rozwój atrakcji związanych z turystyką kulturową</i>	- organizacja i promocja imprez cyklicznych w Subregionie - podtrzymywanie tradycji tworzenia wyrobów z gliny i garncarstwa, - utworzenie imprez cyklicznych związanych z tradycją garncarską i szklarską, - podtrzymanie tradycji wytapiania szkła i wyrobów z kryształu oraz szklanych,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		kulturowa		- promocja tradycji garncarskiej i szklarskiej wśród mieszkańców Subregionu, - przygotowanie i wykonanie nowej aranżacji eksponatów Muzeum Ceramiki, - przygotowanie zakładu dla turystów oraz prezentacja procesu produkcji ceramiki, - przygotowanie zakładu dla turystów oraz prezentacja procesu produkcji szkła,
8	Zabytki Architektury Borów Dolnośląskich	1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rozwój atrakcji związanych z turystyką kulturową</i>	- remont i modernizacja zespołów pałacowo-parkowych oraz zespołów architektonicznych Borów Dolnośląskich, -rewitalizacja krajobrazu kulturowego, - remont i przystosowanie na potrzeby zwiedzających wież widokowych usytuowanych na szlakach, - tworzenie prezentacji multimedialnej, - system identyfikacji i oznakowania zabytkowych kościołów na terenie Subregionu Borów Dolnośląskich, - system identyfikacji i oznakowania zabytkowych kościołów na terenie Subregionu Borów Dolnośląskich, - rewitalizacja innych obiektów zabytkowych, związanych z turystyką - realizacja projektu Parku Kulturowego w Kliczkowie - rewitalizacja krajobrazu kulturowego wybranych obszarów
			<i>Rozwój atrakcji związanych z turystyką industrialną</i>	- remont i modernizacja zabytków techniki na obszarze Subregionu, - przystosowanie obiektów industrialnych do potrzeb osób zwiedzających,
9	Wrzosowa Kraina Borów Dolnośląskich	1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska	<i>Opracowanie systemu zachęt dla przedsiębiorców z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	- stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów produktów lokalnych, - promocja starych zawodów,
			<i>Rozwój produktów lokalnych</i>	- organizacja cyklicznego jarmarku z ofertą produktów z regionu, - organizowanie cyklicznych imprez wraz z promocją produktów z regionu, - wydanie książki kucharskiej z przepisami potraw z wykorzystaniem produktów lokalnych charakterystycznych dla Subregionu,
		1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>	- wsparcie przekształcenia zabudowań na potrzeby rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów, - aktywne włączenie branży agroturystycznej w promocję idei markowych produktów turystycznych,
		2.1. Wsparcie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej	<i>Wsparcie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
			<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców gminy</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,
			<i>Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zainstalowanie zintegrowane systemu kamer monitorujących, - współpraca samorządów ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, - zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,
		1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej tworzenie ścieżek dydaktycznych,
			<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
	10	Agroturystyka Niesamowitych Borów Dolnośląskich	1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>
2.1. Wspieranie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej			<i>Wsparcie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
			<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców gminy</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,
				<i>Podniesienie poziomu</i>

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

			<i>bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,
		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowanie szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
			<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
11	Bory Sportu i Rekreacji	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Działania promujące szlaki rowerowe i konne</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - przygotowanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe i konne - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.2. Rozwój produktu turystyka piesza	<i>Działania promujące szlaki piesze</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących szlaki piesze, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.6. Rozwój produktu turystyka zdrowotna / w tym spa i wellnes /	<i>Promocja zdrowego stylu życia</i>	- rozszerzenie gamy oferowanych zabiegów zdrowotnych w obiektach turystycznych Subregionu, - infrastruktura sportowa wspierająca zdrowy tryb życia (np. boiska, hale sportowe, baseny itp.),
		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
12	Szlaki Wodne Borów Dolnośląskich	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków wodnych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku) - wyznaczenie miejsc oraz budowa przystani dla kajaków oraz miejsc dla wędkarzy,
			<i>Działania promujące szlaki</i>	- przygotowanie folderów i ulotek promujących wyznaczone szlaki wodne

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

			<i>rowerowe i konne</i>	- promocja i informacja wśród mieszkańców subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową subregionu,
		1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków krajoznawczych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni)
			<i>Działania promujące turystykę krajoznawczą kulturową</i>	- foldery informacyjne promujące turystykę krajoznawczą na terenie Subregionu,
13	Bory Wypoczynku i Relaksu	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjno-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków rowerowych oraz konnych na terenie subregionu, - tworzenie i rozbudowa turystycznych szlaków samochodowych, - rewitalizacja parków i terenów zielonych, - rozbudowa systemu ścieżek spacerowych i dydaktycznych, - przebudowa ciągów pieszych w drogach, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu, - przygotowanie systemu wypożyczalni kajaków oraz innego sprzętu wodnego, - tworzenie i wsparcie specjalistycznej bazy turystycznej Bed&Bike (łóżko i rower) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej, - stworzenie punktów informacji turystycznej,
			<i>Działania promujące turystykę rekreacyjno-wypoczynkową</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - przygotowanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe i konne - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.7. Rozwój produktu turystyka wiejska	<i>Rozwój zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego</i>	- inwestycje w infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną na terenach wiejskich, - wsparcie remontu i renowacji urządzeń służących do wytworzenia historycznych produktów lokalnych (młyn, piec do chleba itp.) - wsparcie przekształcenia wiejskich zabudowań na potrzeby rozwoju turystyki wiejskiej oraz agroturystyki,
			<i>Opracowanie systemu zachęt dla przedsiębiorców</i>	- stworzenie systemu certyfikacji promującego lokalnych producentów produktów lokalnych, - promocja starych zawodów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

			<i>z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	
		1.8. Rozwój produktu agroturystyka	<i>Aktywizacja i wspieranie prywatnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej</i>	- wsparcie przekształcenia zabudowań na potrzeby rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, - wsparcie i promocja produktów wytwarzanych w gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów, - aktywne włączenie branży agroturystycznej w promocję idei markowych produktów turystycznych,
		2.1. Wspieranie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej	<i>Wspieranie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
			<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców gminy</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,
			<i>Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zainstalowanie zintegrowane systemu kamer monitorujących, - współpraca samorządów ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, - zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,
		1.11 Rozwój produktu ekoturystyka i turystyka edukacyjna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej ekoturystykę i turystykę edukacyjną</i>	- tworzenie i wyznaczanie wież i punktów obserwacyjnych, - tworzenie ścieżek dydaktycznych, - tworzenie kładek, mostków i pozostałej infrastruktury uzupełniającej tworzenie ścieżek dydaktycznych,
			<i>Działania promocyjne w zakresie ekoturystyki i turystyki edukacyjnej</i>	- przygotowanie materiałów promocyjnych promujących ekoturystykę i turystykę edukacyjną, - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
14	Tajemnice i Magia Borów Dolnośląskich	1.1. Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków rowerowych oraz konnych na terenie subregionu, - tworzenie i rozbudowa turystycznych szlaków samochodowych, - rewitalizacja parków i terenów zielonych, - rozbudowa systemu ścieżek spacerowych i dydaktycznych, - przebudowa ciągów pieszych w drogach, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				- tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - przygotowanie systemu wypożyczalni rowerów oraz innego sprzętu, - przygotowanie systemu wypożyczalni kajaków oraz innego sprzętu wodnego, - tworzenie i wsparcie specjalistycznej bazy turystycznej Bed&Bike (łóżko i rower) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej, - stworzenie punktów informacji turystycznej,
			<i>Działania promujące turystykę rekreacyjno-wypoczynkową</i>	- przygotowanie i promocja weekendowych pakietów turystycznych, - przygotowanie materiałów promocyjnych promujących wyznaczone szlaki rowerowe i konne - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu,
		1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rozwój atrakcji związanych z turystyką kulturową</i>	- promocja literatury i wydawnictw związanych z podaniami i legendami z obszaru Subregionu,
			<i>Opracowanie systemu zachęt dla przedsiębiorców z sektora turystyczno-rekreacyjnego</i>	- pobudzanie rozwoju oferty turystycznej np. utworzenie funduszu gwarancyjnego udzielającego wsparcia lokalnym podmiotom, - pobudzenie rozwoju oferty turystycznej poprzez utworzenie funduszu pożyczkowego udzielającego pożyczek na inwestycje wspierające turystykę wiejską, - ulgi inwestycyjne ze strony władz lokalnych, - podtrzymywanie tradycji i rozwój ginących zawodów (kwalstwo, kuśnierstwo itp.),
		1.10 Rozwój produktu turystyka konna	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę konną</i>	- tworzenie i wyznaczenie szlaków konnych na terenie Subregionu, - jednolite dla subregionu system oznakowanie szlaków konnych, - rozwój i tworzenie ośrodków jeździeckich - tworzenie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla rowerzystów i koni) - tworzenie i zarządzanie systemem wypożyczalni koni oraz sprzętu do uprawiania turystyki konnej,
			<i>Działania promocyjne w zakresie turystyki konnej</i>	- opracowanie wydawnictwa promującego najważniejsze atrakcje Subregionu w zakresie turystyki konnej - promocja i informacja wśród mieszkańców Subregionu o wytyczonych szlakach - promocja szlaku poprzez stronę internetową Subregionu, - utworzenie prezentacji multimedialnej promującej szlaki konne,
15	Szlak Parkowo – Kulturowy po obu stronach Nysy Łużyckiej	1.5. Rozwój produktu turystyka krajoznawcza i kulturowa	<i>Rozwój infrastruktury wspierającej turystykę rekreacyjną i wypoczynkową</i>	- wyznaczenie szlaków krajoznawczych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - wyznaczenie szlaków Parkowo-Kulturowych (Szlaków Historycznych Parków i Ogrodów) na terenie subregionu, z możliwością powiązania ich z analogicznymi szlakami Województwa Lubuskiego oraz Niemiec i Czech - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				szlakach (np. miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku dla turystów, - zaprojektowanie , wykonanie i rozmieszczenie tablic informacyjnych o całym szlaku, poszczególnych parkach i ogrodach, oraz o istotnych ich elementach składowych
			<i>Opracowanie kompleksowej oferty w zakresie turystyki rekreacyjno - wypoczynkowej</i>	- przygotowanie zintegrowanego systemu promocji skierowanego do potencjalnych turystów - powołanie zespołu eksperckiego zajmującego się wyznaczeniem najistotniejszych obszarów i atrakcji szlaku Parkowo-Kulturowego (Szlaku Historycznych Parków i Ogrodów) - opracowanie map, wydawnictw, strony internetowej szlaku i innych materiałów do kompleksowej informacji turystycznej o szlaku i jego poszczególnych elementów - wspólny projekt ekspozycji targowej - promocja zdrowego stylu życia wśród mieszkańców Subregionu i turystów - współpraca Subregionu we wspólnej promocji szlaku z Województwem Lubuskim, Niemcami i Czechami - promocja szlaków we wszelkich mediach na poziomie lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym
			<i>Działania w zakresie rewitalizacji zespołów pałacowo – parkowych</i>	- wykonanie inwentaryzacji istniejących na terenie Subregionu parków i ogrodów historycznych oraz zespołów pałacowo - parkowych - wykonanie badań naukowych i opracowań dotyczących historii oraz obecnego stanu zachowania parków i ogrodów oraz zespołów pałacowo - parkowych - wykonanie projektów rewitalizacji parków i ogrodów - wykonanie prac rewitalizacyjnych, przewidzianych w projektach - przygotowanie listy zespołów parkowo pałacowych wymagających najpilniejszych inwestycji - rewaloryzacja zespołów parkowo pałacowych Subregionu
			<i>Działania w zakresie odbudowy punktów widokowych</i>	- przygotowanie listy wież widokowych wymagających najpilniejszych inwestycji - odbudowa wież widokowych Subregionu
		1.3. Rozwój produktu turystyka piesza	<i>Propagowanie spacerów Nordic Walking ze zwiedzaniem zabytkowych obiektów</i>	- wyznaczenie tras spacerów Nordic Walking - promocja Nordic Walking wśród mieszkańców Subregionu i turystów - przygotowanie systemu wypożyczalni Nordic Walking
			<i>Działania promujące szlaki piesze</i>	- wyznaczenie szlaków pieszych na terenie subregionu, - jednolite dla subregionu oznakowanie szlaków, - poprawa i uzupełnienie infrastruktury uzupełniającej na wyznaczonych szlakach (miejsca parkingowe, wiaty, miejsca odpoczynku , ławeczki, toalety, kosze na śmieci)
		1.5. Rozwój produktu turystyka	<i>Inwestycje w infrastrukturę konferencyjną</i>	- rewitalizacja budynków, obiektów zabytkowych na potrzeby organizowanych konferencji, - przystosowanie sal na potrzeby konferencji (systemy audiowizualne)

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		konferencyjna	<i>Przygotowanie zintegrowanej oferty w zakresie turystyki konferencyjnej</i>	- spójna oferta promocyjna wszystkich obiektów turystycznych zainteresowanych partycypowaniem w rozwoju turystyki konferencyjnej
			<i>Promocja oferty w zakresie turystyki konferencyjnej</i>	- inwentaryzacja zamków i pałaców oraz inny obiektów spełniających wymogi spotkań konferencyjno-biznesowych, - wyszukiwanie inwestorów zainteresowanych zakupem oraz odrestaurowaniem pałaców i zamków na cele hotelowe i konferencyjne, - promocja wśród przedsiębiorców oferty konferencyjnej obiektów poprzez stronę internetową, - prezentacja oferty na targach branżowe - rozszerzyć współpracę ze środowiskiem biznesowy i naukowym na rzecz promocji turystycznej Subregionu
		2.1. Wspieranie rozwoju jakości bazy noclegowej i gastronomicznej	<i>Wsparcie rozwoju infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej</i>	- wsparcie inwestycji w unowocześnienie wyposażenia podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - pomoc w unowocześnieniu oferty hotelarskiej podmiotów branży turystycznej w Subregionie, - budowa i tworzenie systemu zachęt do budowy obiektów hotelarskich i gastronomicznych, - system konsultacje i porad w zakresie sposobu unowocześnienia infrastruktury gastronomiczno-hotelarskiej, - stworzenie zintegrowanych programów lojalnościowych dla turystów korzystających z obiektów turystycznych - tworzenie tanich miejsc noclegowych,
			<i>Poprawa świadomości turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców gminy</i>	- szkolenia z zakresu rozwoju oferty turystycznej, - edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów,
			<i>Podniesienie poziomu bezpieczeństwa w Subregionie</i>	- zainstalowanie zintegrowane systemu kamer monitorujących, - współpraca samorządów ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, - zintensyfikowane działania służb porządkowych w okresie natężenia ruchu turystycznego w Subregionie,

Źródło: opracowanie własne

4. Założenia do Studium Wykonalności

4.1. Inwestycje w subregionie sprzyjające rozwojowi turystyki

4.1.1. Gmina Bolesławiec

Tabela 22. Inwestycje na terenie Gminy Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1.Kościół parafialny w Kraśniku Dolnym p.w. Najświętszego Zbawiciela z 2 poł. XV w, restaurowany w 1874 r.	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna (historia kościoła)
2.Kościół filiany Matki Boskiej Bolesnej w Nowej z pocz. XV w, restaurowany w XIX	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna (historia kościoła)
3.Kościół filiany p.w. Św. Jadwigi w Kraszowicach, wzniesiony w XVI w., przebudowany w 1817 r.	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna (historia kościoła)
4. Kościół	▶ tak	-	-	-	▶ ławeczki

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

parafialny w Ocicach p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny z 1296 r., restaurowany w XV w.	Bieżące naprawy, konserwacja.				▶ tablica informacyjna(historia kościoła)
5. Kościół parafialny p.w. Św. Jana Nepomucena z 2 poł. XIX w. w Żeliszowie	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna(historia kościoła)
6. Kościół poewangelicki w Ocicach z 1781, restaurowany w 1882 i 1921r.	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna(historia kościoła)
7. Kościół poewangelicki w Starych Jaroszewicach z 1385r., przebudowany w XV w., restaurowany w XIX w.	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna(historia kościoła)
8. Kościół poewangelicki w Żeliszowie z XVIII/XIX	▶ tak Bieżące naprawy, konserwacja.	-	-	-	▶ ławeczki ▶ tablica informacyjna (historia kościoła)
9. Dwór w Kraszewicach z 1578r	▶ tak	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ ławeczki
10. Dwór	▶ tak	-	-	-	▶ tablice informacyjne,

murowany w Kraśniku Dolnym z poł. XVII w.					▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ ławeczki
11. Pałac w Ocicach z XVIw, rozbudowany w latach 1740-1745	▶ tak	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ ławeczki
12. Pałac w Kruszynie z XVIII- XIX w	▶ tak	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ ławeczki
13. Zabytkowe domy szachulcowei przysłupowe w Kruszynie i Łaziskach	-	-	-	-	▶ tablice informacyjne
14. Jezioro Czarne w Kraśniku Górnym	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery
15. Jezioro w Kruszynie	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery
16. Jezioro w Kozłowie	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery
17. Zespół zbiorników wodnych w	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ miejsca parkingowe, ▶ kosze na śmieci,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

wyrobiskach po żwirowniach w Starej Olesznej					▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
18. Dolina rzeki Bóbr	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ kosze na śmieci, ▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
19. Pomnik rosyjskiego huzara Nataloszki	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablica informująca o historii pomnika
20. Punkt widokowy w Starych Jaroszewicach	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ miejsca parkingowe, ▸ kosze na śmieci, ▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
21. pokutujące skałki w Łaziskach	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ miejsca parkingowe, ▸ kosze na śmieci, ▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
22. Głaz narzutowy z punktem widokowym w Kraszewicach	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ miejsca parkingowe, ▸ kosze na śmieci, ▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
23. Jaskinia we wsi Dobra – pozostałość epoki lodowcowej (26 m korytarzy)	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ miejsca parkingowe, ▸ kosze na śmieci, ▸ ławeczki, ▸ stojaki na rowery
24. Rezerwat przyrody wrzośca bagiennego Brzeźniku na obszarze 3,24 ha	-	▸ brak miejsc parkingowych	-	-	▸ tablice informacyjne, ▸ miejsca parkingowe, ▸ kosze na śmieci, , ▸ stojaki na rowery.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

25. Aleja lipowo-dębowa przy wyjeździe z folwarku w kierunku Brzeźnika	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne
26. Pomniki przyrody 41 szt.	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne
27. Stanowiska archeologiczne w Krętnicy Brzeźniku, Golnicach Chościszwicach	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ tablice informacyjne,
28. Ogród ozdobny przy pałacu w Ocicach	-	▶ brak	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery.
29. Dworskie ogrody gospodarcze z XVIII w. w Kraszowicach	-	▶ brak	-	-	▶ tablice informacyjne, , ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery.
30. Park dworski w Trzebieniu	-	▶ brak	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery.
31. Park dworski w Kraśniku Dolnym	-	▶ brak	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ stojaki na rowery.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 23. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze				
1. Żółty im. Leona Piątkowskiego	Kraśnik Górny, Kraśnik Dolny, Dąbrowa Bolesławiecka, Krępica, Bolesławice, Dobra, Mierzwin, Ocice, Kraszowice, Nowe Jaroszowice, Stare Jaroszowice.	Wokół Bolesławca	-	▶ tabliczki informacyjne (oznakowanie tras), ▶ tablice informujące o możliwości dojścia do miejsc atrakcyjnych turystycznie, ▶ kosze na śmieci , ▶ ławeczki, ▶ miejsca parkingowe, ▶ stojaki na rowery.
2. Niebieski tzw. Puszcząński	Łaziska, Dobra	Zebrzydowa - Bolesławiec	-	▶ tabliczki informacyjne (oznakowanie tras), ▶ tablice informujące o możliwości dojścia do miejsc atrakcyjnych turystycznie, ▶ kosze na śmieci , ▶ ławeczki, ▶ miejsca parkingowe, ▶ stojaki na rowery.
3. Czerwony im. II Armii Wojska Polskiego	Kruszyn, Dobra	Wrocław w kierunku Kliczkowa (gmina Osiecznica)	-	▶ tabliczki informacyjne(oznakowanie tras), ▶ tablice informujące o możliwości dojścia do miejsc atrakcyjnych turystycznie, ▶ kosze na śmieci , ▶ ławeczki, ▶ miejsca parkingowe,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				▶ stojaki na rowery.
4. Niebieski	Pokutujące skałki w Łaziskach	Bolesławiec - Grodziec	-	▶ tabliczki informacyjne (oznakowanie tras), ▶ tablice informujące o możliwości dojścia do miejsc atrakcyjnych turystycznie, ▶ kosze na śmieci, ▶ ławeczki, ▶ miejsca parkingowe, ▶ stojaki na rowery.
5. Szlaki rowerowe Związku Gmin Kwisa – szlak zielony II „Śladami zapomnianej zbrodni”	Nowogrodziec – Ołdrzychów – Czerna – Zagajnik – Wykroty – Godzieszków – Gierałtów – Nowogrodziec	Nowogrodziec – Gierałtów 19,3 km	-	▶ ławeczki ▶ punkty widokowe ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ kosze na śmieci.
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe - brak				
Inne - brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.2. Gmina Chocianów

Tabela 15. Inwestycje na terenie Gminy Chocianów wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Zespół parkowo-pałacowy w Chocianowie	▶ park odnowiony, ▶ pałac wymaga remontu.	▶ 80 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych ▶ brak miejsc parkingowych dla autokarów.	▶ budowa parkingu wraz z infrastrukturą towarzyszącą dla 20 samochodów osobowych.	▶ 7 punktów gastronomicznych: - bary, - restauracje - pizzerie.	▶ dodatkowe kosze na śmieci
2. Kościół św. Józefa wraz z zabytkowym układem rynku	▶ nie	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu wraz z infrastrukturą towarzyszącą dla 20 samochodów osobowych.	▶ 7 punktów gastronomicznych: - bary, - restauracje, - pizzerie.	-
3. Zabytkowy kościół w Trzmielnie	▶ obiekt w dobrym stanie	-	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych.	-	▶ ławki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne.
4. Zabytkowy kościół w Pogorzelskich	▶ obiekt w dobrym stanie	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych ▶ brak miejsc parkingowych dla autokarów	▶ budowa parkingu dla 5 samochodów osobowych	-	▶ ławki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne.
5. Rezerwat	-	▶ 20 miejsc	▶ budowa parkingu	▶ brak	▶ ławki,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Przyrody „Czarne Stawy”		parkingowych dla samochodów osobowych ▶ brak miejsc parkingowych dla autokarów	dla 40 samochodów osobowych		▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne, ▶ parkingi.
6. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Czarnej Wody”	-	-	-	▶ brak	▶ ławki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne, ▶ parkingi.
7. Obszar „Natura 2000”	-	-	-	-	▶ ławki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne, ▶ parkingi.
8. Użytki – Stawy potorfowe Raków, Rosiczka	-	-	-	▶ brak	▶ ławki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne, ▶ parkingi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 16. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Chocianów wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJĄCE				
Piesze				
1.zielony	-	Lubin-Chocianów-Bolesławiec	▶ oznaczenie szlaku	▶ ławki, ▶ wiaty, ▶ kosze na śmieci, ▶ parkingi, ▶ tablice informacyjne.
2. Szlak Św. Jakuba	-	Jakubowo.....Polkowice-Chocianów-Bolesławiec.....Santiago de	▶ oznaczenie szlaku	▶ ławki, ▶ wiaty,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		Compstela w Hiszpani		▶ kosze na śmieci, ▶ parkingi, ▶ tablice informacyjne.
3.przyrodniczo- edukacyjna uroczysko czarne stawy	-	-	▶ oznaczenie szlaku, ▶ tablice informacyjne	▶ ławki, ▶ wiaty, ▶ kosze na śmieci, ▶ parkingi.
Rowerowe				
1. czerwona – pętla lokalna	Chocianów – Jakubowo Węglin – Jakubowo – Jędrzychów – Trzmielów – Trzebnice – Michałów – Raków - Chocianów	-	▶ oznaczenie szlaku	▶ ławki, ▶ wiaty, ▶ kosze na śmieci, ▶ parkingi, ▶ tablice informacyjne.
2. niebieska	-	Przemków- Gromadka- Chocianów- Przemków	▶ oznaczenie szlaku	▶ ławki, ▶ wiaty, ▶ kosze na śmieci, ▶ parkingi, ▶ tablice informacyjne.
Inne - brak				
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe - brak				
Inne – brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.3. Gmina i Miasto Węgliniec

Tabela 15. Inwestycje na terenie Gminy Węgliniec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Ruiny późnogotyckiego kościoła z XVI w. w Ruszowie	▶ tak W celu udostępnienia obiektu zwiedzającym należy wykonać roboty zabezpieczające zabytek dalszym niszczeniem, adaptować część kościoła na kaplicę, w której będą zgromadzone zabytkowe epitafia. Należy uporządkować teren wokół zabytku.	-	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych i co najmniej 1 autokar	▶ brak	▶ ławeczki, ▶ punkt sprzedaży pamiątek, ▶ tablica opisująca zabytek.
2. Kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Starym Węglińcu – kościółek datowany na XVI wiek, zabytkowy ołtarz i malowidła na ścianach	▶ tak Remont dachu i elewacji kościoła, naprawa i renowacja zabytkowych organ, konserwacja zabytkowych malowideł.	▶ 2 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych.	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy.	▶ tablica informacyjna
3. Kościół	▶ tak	▶ 10 miejsc	-	▶ sklep,	▶ tablica informacyjna,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny wybudowany został w 1784 roku. W murze okalającym kościół zachowały się XVIII wieczne epitafia.	Dach na kościele oraz zabytkowy mur wymagają prac remontowych i konserwatorskich.	parkingowych dla samochodów osobowych		▶ bar	▶ ławeczki.
4. Muzeum Kresów Wschodnich w Węglińcu	▶ tak - remont wagonów będących siedzibą muzeum - dostosowanie obiektu do potrzeb osób niepełnosprawnych	▶ 7 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	-	▶ ławeczki, ▶ zagospodarowanie terenu przy muzeum (skwer)
5. Rezerwat „Torfowisko pod Węglińcem” – 1,35 ha	▶ tak	▶ 40 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych ▶ brak miejsc parkingowych dla autokarów.	-	-	▶ budowa punktu widokowego, ▶ budowa szlaku rowerowego i konnego do punktu widokowego, ▶ tablica informacyjna.
6. Wrzosiec koło Piasecznej – pow. 40,16 ha	▶ nie	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	-	▶ budowa punktu widokowego, ▶ budowa szlaku rowerowego i konnego do punktu widokowego, ▶ tablica informacyjna.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

7. Pomniki przyrody -10	▶ nie	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	-	▶ odnowienie oznakowania pomników przyrody
8. Zalew Klików	▶ tak	▶ parking przy Parku Miejskim	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	-	▶ zagospodarowanie terenu wokół zalewu na cele rekreacyjne: kładki dla wędkarzy oraz kąpielisko, ▶ punkt gastronomiczny, ▶ wypożyczalnia kajaków, rowerów wodnych, kapoków, ▶ wieżyczka dla ratowników, ▶ miejsca biwakowe, ▶ pola namiotowe, ▶ sanitariaty.

Zródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 16. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Węgliniec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJĄCE				
Piesze - brak				
Rowerowe				
1. Trasa 1	Długość trasy – ok. 34 km	-	-	▶ na gliniakach proponowane ławeczki i punkt odpoczynku, ▶ oznakowanie drogi wojewódzkiej 296 obustronnie „uwaga na rowerzystów”, ▶ połączenie szlaku z trasami w gminie

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				Nowogrodzie i Pińsk, ▶ oznakowanie trasy, ▶ tablice informacyjne i edukacyjne, ▶ punkty widokowe, ▶ punkty gastronomiczne, ▶ parkingi na początku i końcu trasy.
2. Trasa 2	Długość trasy - ok. 31 km	-	-	▶ ławeczki, ▶ miejsce odpoczynku – Staw Żurawi, Jagodzinie przy sklepie, źródło Św. Elżbiety, ▶ oznakowanie w Jagodzinie drogi wojewódzkiej 296 i drogi 350 obustronnie „Uwaga na rowerzystów”, ▶ oznakowanie szlaku, ▶ tablice informacyjne i edukacyjne, ▶ punkty widokowe, ▶ połączenie szlaku z trasami w gminie Osiecznica, ▶ punkty gastronomiczne, ▶ parkingi na początku i końcu trasy.
3. Trasa nr 3	Długość trasy: 20 km	-	-	Na Ryglach i w Zielonce: ▶ miejsce odpoczynku, ▶ ławeczki, ▶ szalasy. ▶ oznakowanie dróg, ▶ oznakowanie szlaku -

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				- tablice informacyjne i edukacyjne, ▶ punkty widokowe, ▶ połączenie szlaku z trasami w gminie Pińsk, ▶ punkty gastronomiczne, ▶ parkingi na początku i końcu trasy.
Inne - brak				
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze				
1. Wytyczenie szlaków pieszych do uprawiania Nordic Walking	Wokół miejscowości: Czerwona Woda, Stary Węgliniec, Jagodzinie, Piaseczna i Kościelna Wieś	-	-	▶ parkingi, ▶ punktu odpoczynku, ▶ ławeczki.
Rowerowe - brak				
Konne				
1. Ze starego Węglińca do Polany i Kościelnej Wsi, połączenie z szlakami w innych gminach położonych w Borach Dolnośląskich		-	-	▶ wytyczenie miejsc odpoczynku, ▶ popas dla koni, ▶ miejsca na biwakowe,

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.4. Gmina Lubin

Tabela 24. Inwestycje na terenie Gminy Lubin wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Boisko w Oborze	▶ tak	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla ok. 10 samochodów osobowych	▶	▶ korekty geometrii istniejącego boiska ▶ budowa nowych nawierzchni ▶ budowa trybun modułowych ▶ ogrodzenia, oświetlenia terenu
2. Boisko w Niemstowie.	▶ tak	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla ok. 10 samochodów osobowych	▶	▶ utworzenie boisk ▶ budowa obiektu kontenerowego szatni ▶ budowa trybun modułowych ▶ ogrodzenia, oświetlenia terenu elektrycznych.
3. Boisko w Raszówce.	▶ tak	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla ok. 10 samochodów osobowych	▶	▶ utworzenie boisk ▶ budowa obiektu kontenerowego szatni ▶ budowa trybun modułowych ▶ ogrodzenia, oświetlenia terenu elektrycznych.
4. Pałac w Księginicach wraz z parkiem zabytkowym	▶ tak	▶ ok. 30 miejsc dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 30 samochodów osobowych i 5 autokarów	▶ pętla autobusowa	W granicach parku: ▶ wydzielenie miejsca na amfiteatr i imprezy plenerowe, ▶ wytyczenie alejek parkowych z ławeczkami, ▶ tablica informacyjna o

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					obiekcie i miejscowości, ▶ kosze na śmieci, ▶ miejsca na ognisko, ▶ plac zabaw, ▶ oczyszczenie stawu, ▶ wykarczowanie zbędnych zarośli i krzaków, ▶ nasadzenie nowej roślinności.
5. Piaskownia „Obora”	▶ nie	▶ brak	▶ budowa miejsc parkingowych dla co najmniej 30 samochodów osobowych i 5 autokarów	▶ brak	▶ utworzenie kąpieliska na terenie piaskowni po jej zamknięciu
Parki zabytkowe (podworskie):					
1. Miłoradzice Park założony ok 1908r.	▶ tak Opracowany aktualny projekt renowacji parku.	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla ok. 10 samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ świetlica wiejska, ▶ poczta	▶ stworzenie miejsca do organizacji imprez plenerowych, ▶ boisko wielofunkcyjne, ▶ układ oświetlonych ścieżek spacerowych, ▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ kosze na śmieci.
2. Park w Raszowej (z ruinami pałacu, który powstał w końcu XVII w. , przebudowany w wieku XVIII i XIX).	▶ tak Opracowany projekt renowacji parku wraz ze stawem, projekt ten wymaga aktualizacji.	▶ 10 miejsc parkingowych przy Remizie Strażackiej	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ plac zabaw i boiska wymagające remontu, ▶ przystanek autobusowy	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ kosze na śmieci, ▶ remont terenów rekreacyjnych – boiska wielofunkcyjnego, placu zabaw, ▶ doprowadzenie energii elektrycznej wraz z oświetleniem
3. Gorzelin	1) tak	2) brak miejsc	▶ budowa miejsc	▶ plac zabaw dla dzieci,	▶ remont terenów

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

(WPI) park powstał w 3 ćw. XIX w., połączony ze stawem hodowlanym.	Opracowany projekt renowacji parku wymaga aktualizacji.	parkingowych	parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ przystanek kolejowy i autobusowy	rekreacyjnych wraz z placem zabaw, ▶ doprowadzenie energii elektrycznej wraz z oświetleniem, ▶ ławki, ▶ tablice informacyjne.
4. Bukowna – założony w 3 ćw. XIX w.	▶ tak Do opracowania projektu renowacji parku wraz z zagospodarowaniem przyległego stawu i terenów nadrzecznych.	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 25 samochodów osobowych	▶ brak	▶ plac zabaw, ▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ tablice informacyjne.
5. Siedlce – utworzony w stylu angielskim w połowie XIX w. na bazie barokowego ogrodu (Własność: Gmina Lubin)	▶ Tak (brak dokumentacji)			▶ Przystanek autobusowy ▶ sklep	▶ Plac zabaw, ▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ tablice informacyjne, itp. zabezpieczenie ruin pałacu
Obiekty sakralne					
1. Szklary Górne – kościół parafialny pw. Św. Piotra i Pawła wzniesiony przed 1331 r.i przebudowany w 1516 r.	Drobne prace konserwatorskie (głównie wnętrza).	II. brak wyznaczonych miejsc parkingowych	III. budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	IV. restauracja, V. przystanek autobusowy.	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
2. Obora – kościół parafialny pw. Św. Antoniego wzniesiony w pierwszej połowie XVI wieku.	Bieżące prace konserwatorskie	▶ ok. 45 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	▶ punkt gastronomiczny, ▶ przystanek autobusowy (dojeżdżają autobusy komunikacji miejskiej z Lubina)	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

3. Pieszków – kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z 1335 r.	▶ tak Kontynuacja remontu.	VI. brak wyznaczonych miejsc parkingowych	VII. budowa miejsc parkingowych dla ok. 20 samochodów osobowych	VIII. przystanek autobusowy, IX. sklep	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
4. Zimna Woda – kościół parafialny pw. Św. Trójcy wzniesiony w XVIII w.	▶ tak	X. brak wyznaczonych miejsc parkingowych	XI. budowa miejsc parkingowych dla ok. 100 samochodów osobowych	XII. przystanek autobusowy,	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
5. Zima Woda – kościół parafialny prawosławny pw. Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy z zachowanym w części barokowym wyposażeniem	Bieżące prace konserwatorskie	XIII. brak wyznaczonych miejsc parkingowych	XIV. brak miejsca	XV. przystanek autobusowy, XVI. sklep, XVII. klub (punkt gastronomiczny)	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
6. Niemstów – kościół parafialny pw. Św. Antoniego, wzniesiony w końcu XIV w.	▶ tak W trakcie remontu.	▶ brak wyznaczonych miejsc (można korzystać z parkingu przy Remizie Strażackiej)	-	▶ przystanek autobusowy, ▶ sklep, ▶ punkt pocztowy,	▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
7. Chróstnik- kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej wzmiankowany w 1335 r. Gruntownie przebudowany na początku XVIII w.	▶ tak	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	▶ przystanek autobusowy, ▶ sklep.	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie
8. Siedlce – kościół parafialny pw. Św. Michała Archanioła wybudowany w stylu gotyckim, obok	▶ tak Jest projekt na wykonanie renowacji	▶ brak wyznaczonych miejsc	▶ brak możliwości lokalizacyjnych	▶ przystanek autobusowy, ▶ sklep	▶ naprawa zabytkowego muru, ▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

dzwonnica z XIX w.	zabytkowego stropu polichromowane go z 1618 r.				
9. Osiek – kościół parafialny pw. Chrystusa Króla	▶ tak	▶ brak wyznaczonych miejsc	-	▶ przystanek autobusowy, ▶ sklep, ▶ punkt gastronomiczny	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
10. Miłoradzice – świątynia pw. Świętej Trójcy wybudowana w XV w.; na ścianach szereg nagrobków z XVI i XVII w., ołtarz wczesnobarokowy z ok. 1640 r. i polichromowana łoża kolatorska	▶ tak	▶ brak wyznaczonych miejsc	▶ budowa miejsc parkingowych dla ok.10 – 15 samochodów osobowych	▶ przystanek autobusowy bezpośrednio przy kościółce, ▶ poczta	▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
11.Gogołowice – kościół parafialny pw. Św. Katarzyny wzniesiony ok. 1390 r. gruntownie przebudowany w 1717 r.	▶ tak	XVIII. 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	XIX. budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	XX. przystanek autobusowy, XXI. punkt gastronomiczny	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
12. Gorzyca – kościół parafialny pw. Św. Józefa Robotnika, wzniesiony w XIV, przebudowany w XVIII i XIX w.	▶ tak	XXII. brak wyznaczonych miejsc do parkowania	XXIII. budowa miejsc parkingowych dla 40 samochodów osobowych	XXIV. przystanek autobusowy, XXV. sklep	▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie, ▶ kosze na śmieci.
13. Czerniec – kościół parafialny pw. Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych z 1794 r. obok kościoła	Po kapitalnym remoncie, remontu wymaga dzwonnica.	XXVI. brak wyznaczonych miejsc do parkowania	XXVII. budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	XXVIII. przystanek autobusowy	▶ chodniki, ▶ ławeczki, ▶ uzupełnienie ogrodzenia, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.

drewniana konstrukcja dzwonnicy pokrytej gontem					
14. Wielonarodowa Mogiła Żołnierzy Wrześniowych w Siedlcach (nie jest obiektem zabytkowym)	▶ tak	▶ brak miejsc parkingowych	-	▶ przystanek autobusowy, ▶ sklep	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie, ▶ nasadzenia zieleni
15. Dąbrowa Górna, kościół św. Józefa, neogotycki z 1884, strop malowany; obok kościoła drewniana dzwonnica z 1888 r.	▶ tak			▶ Przystanek autobusowy	▶ chodniki, ławeczki, uzupełnienie ogrodzenia, tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
16. Raszowa: kościół Niepokalanego Serca NMP, gotycki, przebud, wieża z pocz. XX w.; malowany strop drewniany.	▶ tak			▶ Przystanek autobusowy ▶ Sklep	▶ chodniki, ▶ ławeczki, ▶ uzupełnienie ogrodzenia, ▶ tablica informacyjna o miejscowości i obiekcie.
▶ Ścieżki przyrodnicze (dydaktyczne) i rezerваты					
1. Gogołowice	▶ nie	▶ brak wytyczonych miejsc do parkowania w odniesieniu do ścieżki, możliwość parkowania w miejscowości,	-	▶ punkt gastronomiczny, ▶ przystanek autobusowy, ▶ BUS w miejscowości, ▶ przy ścieżce tablica informacyjna, ▶ ławeczki, ▶ miejsce na ognisko, ▶ drewniana wiata z ławami i stołami	-
2. Krzeczyn Wielki – Chróstnik – Rezerwat	▶ tak – brak oznakowani	▶ brak wytyczonych miejsc do	-	▶ podstawowa infrastruktura typu,	▶ znakowanie tablice informacyjne,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

„Zimna Woda” (ścieżka piesza lub rowerowa)	a w terenie	parkowania w odniesieniu do ścieżki, możliwość parkowania w poszczególnych miejscowościach przy których ścieżka przebiega		▶ przystanek PKS, ▶ sklep dostępna w poszczególnych miejscowościach	ławeczki, ▶ ewentualnie wiaty, ▶ kosze na odpady
3. Siedlce – Księginice - Składowice	▶ tak – brak oznakowania w terenie	-	-	-	-
4. Raszowa Duża – Raszowa Mała – Buczynka Miłoradzice	▶ tak – brak oznakowania w terenie	-	-	-	-
5. Rezerwat Zimna Woda w typie rezerwatu leśnego	-	▶ samochody parkują przy pobliskiej drodze asfaltowej	▶ brak miejsc na parking w sąsiedztwie rezerwatu,	▶ tablica informacyjna, droga dojazdowa, ▶ przystanek PKS w wiosce	▶ ławeczki przy wejściu do rezerwatu, ▶ kosze na śmieci

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 25. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Lubin wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
<u>ISTNIEJACE</u>				
Piesze – brak				
1. Niebieski – Szlak Polskiej Miedzi	Karczowiska, lasy wzdłuż drogi nr 3, Chrótnik, Krzeczyn Wielki, LUBIN, lasy w pobliżu Goli	Złotoryja - Legnica - Chrótnik - Lubin - Grzybowa Góra - Rynarcice - Polkowice - Grodowiec - Głogów	▶ mała liczba miejsc parkingowych	▶ tablice informacyjne o miejscowościach i znajdujących się w nich ciekawych obiektach (ścieżkach rowerowych, zabytkach, miejscach interesujących z punktu widzenia przyrodniczego, punktach gastronomicznych, przystankach, itp.) oraz odległościach do ww. miejsc, ▶ ławeczki, ▶ ewentualnie wiaty „przystankowe”
2. Zielony – Szlak leśny	Lisiec, Gorzyca, Chrótnik, Krzeczyn Wielki, LUBIN, Składowice	Bolesławiec- Chocianów -Lisiec- Krzeczyn Wielki - Lubin - Składowice - Toszowice - Stara Rudna-Rozłogi - Miłogoszcz - Górki - Chobienia		
3. Żółty – Szlak zabytków	Szklary Dolne, Krzeczyn Mały LUBIN Osiek, Pieszków Miłoradzice	Lubiąż - Prochowice - Miłoradzice - Pieszków - Osiek - Lubin - Krzeczyn Mały - Przemków		
Rowerowe				
1.Niebieski	Obora - Brunów - Gorzyca - Bolanów - Chrótnik - Gorzelin - Pieszków - Niemstów - Czarniec - Siedlce - Dąbrowa Górna - - Składowice - Gola	Dookoła Gminy Lubin	▶ mała liczba miejsc parkingowych	▶ tablice informacyjne o miejscowościach i znajdujących się w nich ciekawych obiektach (szlakach pieszych, zabytkach, miejscach interesujących z punktu
2.Czerwony	Gola, LUBIN, Miroszowice, Kłopotów, Czarniec, Siedlce	Krzyżowa - Ręszów - Siedlce - Czarniec - Lubin - Gola - Rynarcice - Polkowice		

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

3. Zielony	Obora – Lubin – Gorzelin - Raszówka	Obora – Lubin – Gorzelin - Raszówka	widzenia przyrodniczego, punktach gastronomicznych, przystankach, punktach serwisowych itp.) oraz odległościach do ww. ► miejsc, ► laweczki, wiaty
<u>PLANOWANE</u>			
Piesze – brak			
Planowane jest wytyczenie szlaku pieszego „Po Parkach Zabytkowych Gminy Lubin” wpisującego się w szlak „parkowo-ogrodowy” Subregionu Borów Dolnośląskich			
Rowerowe - brak			
Planowane jest zlecenie opracowania koncepcji modernizacji szlaków i ścieżek rowerowych w Gminie Lubin (kompatybilnego do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy), w której zaproponowany zostanie układ szlaków i ścieżek rowerowych na terenie Gminy wpisujący się w istniejącą sieć powiatową i miejską, z uwzględnieniem dostępu do punktów gastronomicznych i sanitarnych oraz serwisowych, przebiegający w pobliżu parków podworskich Gminy Lubin oraz interesujących zabytków i miejsc przyrodniczo cennych. Projektowana sieć zostanie podzielona na poszczególne odcinki wg stopnia „ingerencji” inwestycyjnej (w niektórych miejscach konieczne będzie tylko wytyczenie i oznakowanie, w innych większe zabiegi budowlane z ciągami pieszo – jezdny i oświetleniem włącznie). Zaproponowane zostanie również etapowanie całości zadania wg „stopnia pilności” oraz sposób oznakowania szlaków i ścieżek wraz z określeniem „stopnia trudności”. Przy trasach rowerowych (np. w sąsiedztwie świetlic wiejskich) planowane jest wykonanie miejsc do odpoczynku (np. zadaszonych drewnianych wiat) oraz punktów informacji turystycznej z tablicami informacyjnymi włącznie.			

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.5. Gmina Nowogrodziec

Tabela 26. Inwestycje na terenie Miasta i Gminy Nowogrodziec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Gościszowie z XIII w.	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw.	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia o Kościele).
2. Park dworski w Gościszowie	-	▶ tak	▶ w miarę możliwości lepsze oznakowanie i zagospodarowanie miejsc parkingowych	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablica informacyjna o parku, ▶ wiaty, ▶ oznakowanie dojazdu.
3. Średniowieczny pręgierz w Gościszowie	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji.	-	-	-	▶ tablica informacyjna o pręgierzu
4. Kościół parafialny pw. św. Antoniego w Gierałtowie z XV w.	▶ tak Obiekt wymaga bieżących napraw.	▶ 3 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych (przy pobliskim sklepie)	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy ▶ boisko szkolne	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia o Kościele)
5. Kościół filialny pw. św. Stanisława Biskupa w Czernej	▶ tak Obiekt wymaga bieżących napraw	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych (przy pobliskiej szkole)	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	-	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia o Kościele)
6. Stół	▶ tak	-	-	▶ gospodarstwo	▶ tablica informacyjna o

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Napoleona	Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw.			agroturystyczne	zabytku
7.Kościół parafialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża św. w Zebrzydowej – wieża zabytkowa	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw.	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 15 samochodów osobowych	▶ sklep z ceramika bolesławiecką, ▶ przystanek autobusowy ▶ boisko szkolne	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia o Kościele i wieży), ▶ kosze na śmieci.
8.Zabytkowy park dworski – Park Dębów w Zebrzydowej	-	▶ brak	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ brak	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia parku), ▶ kosze na śmieci, ▶ oznakowanie dojazdu.
9.Kościół pod wezwaniem św. Michała i Anny w Wykrotach	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw.	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy ▶ świetlica wiejska,	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia o Kościele), ▶ kosze na śmieci.
10. Park podworski w Wykrotach		▶ brak	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ sklep	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia parku) ▶ kosze na śmieci ▶ oznakowanie dojazdu
11. Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Nowogrodźcu	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ ruiny klasztoru Sióstr Magdalenek, które stanowią wzajemne uzupełnienie przy zwiedzaniu kościoła, ▶ sklepy, ▶ bank, ▶ restauracje, ▶ Urząd Miejski,	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna (historia Kościoła), ▶ kosze na śmieci.
12. Ruiny	▶ tak	▶ 5 miejsc	▶ 10 miejsc	▶ trwa pozyskiwanie	▶ ławeczki,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

klasztoru Sióstr Magdalenek w Nowogrodźcu	Obiekt wymaga gruntownej renowacji	parkingowych dla samochodów osobowych	parkingowych dla samochodów osobowych	środków finansowych na odnowę zabytku, ▶ sklepy, ▶ bank, ▶ restauracje, ▶ Urząd Miejski	▶ tablica informacyjna (historia klasztoru), ▶ kosze na śmieci, ▶ oznakowanie dojazdu.
13. Ratusz w Nowogrodźcu z 1656r.	▶ tak Obiekt wymaga bieżących remontów.	▶ 15 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ 20 miejsc parkingowych	▶ sklepy, ▶ bank, ▶ przystanek autobusowy, ▶ kwiaciarnie, ▶ punkt pocztowy, ▶ szkoła, ▶ kościół, ▶ ruiny klasztoru Sióstr Magdalenek, ▶ restauracje, ▶ noclegi, ▶ kantor wymiany walut	▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne (zabytki, mapa miasta).
14. Wieża widokowa w Nowogrodźcu	▶ tak Obiekt wymaga konserwacji i bieżących napraw.	▶ 8 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ szkoła, ▶ kompleks boisk „Orlik” ▶ przychodnia, ▶ restauracje, ▶ apteka, ▶ noclegi	▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna, ▶ kosze na śmieci, ▶ ogrodzenie wokół wieży.
15. Słup milowy poczty saskiej w Nowogrodźcu	-	▶ brak	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ przystanek autobusowy	▶ ogrodzenie, ▶ ławeczki, ▶ kosze, ▶ tablica informacyjna.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 27. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Miasta i Gminy Nowogrodziec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze				
1. Dolnośląska Droga Św. Jakuba	Zabłocie - Nowogrodziec	Głogów - Zgorzelec	-	▶ ławeczki ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ kosze na śmieci
2. Szlak niebieski „Szlak puszczański”	Zebrzydowa – Nowa Wieś	Zebrzydowa – Osiecznica - Bolesławiec	-	▶ ławeczki ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne ▶ kosze na śmieci
Rowerowe				
1. Szlak żółty „Śląsko Łużycki”	Gościszów – Nowogrodziec – Parzyce – Kierzno	Bolesławiec – Bolesławice 68,8 km	-	▶ ławeczki ▶ punkty widokowe ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery ▶ kosze na śmieci
2. Szlaki rowerowe Związku Gmin Kwisa – szlak zielony	Gościszów – Milików – Nowogrodziec	Nowogrodziec – Lubomierz – Grudza 36,7 km	-	▶ ławeczki ▶ punkty widokowe ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery ▶ kosze na śmieci
3. Szlaki rowerowe Związku Gmin Kwisa – szlak niebieski II „Śladem Krzyży	Nowogrodziec – Zabłocie, Gościszów	Nowogrodziec – Nawojów 33,4 km	-	▶ ławeczki ▶ punkty widokowe ▶ wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Pokutnych”				▶ kosze na śmieci.
4. Szlaki rowerowe Związku Gmin Kwisa – szlak czerwony „Dolina Kwisy”	Parzyce – Kierzno – Nowogrodziec	Małomice – Czerniawa Zdrój 95,3 km	-	▶ ławeczki, ▶ punkty widokowe, ▶ wiaty, ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy, ▶ stojaki na rowery, ▶ kosze na śmieci.
5. Szlaki rowerowe Związku Gmin Kwisa – szlak zielony II „Śladami zapomnianej zbrodni”	Nowogrodziec – Ołdrzychów – Czerna – Zagajnik – Wykroty - Godzieszków - Gierałtów- Nowogrodziec	Nowogrodziec – Gierałtów 19,3 km	-	▶ ławeczki, ▶ punkty widokowe, ▶ wiaty, ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy, ▶ kosze na śmieci.
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe - brak				
Inne				
1. Szlak kajakowy	-	Zamek „Czocha” – Gryfów – Lubań – Nowogrodziec - Zamek „Kliczków”	-	▶ wytyczenie tras, ▶ oznakowanie tras, ▶ przystanie, ▶ oznakowanie, przystań i stopni wodnych, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ kosze, ▶ punkty widokowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.6. Gmina Osiecznica

Tabela 28. Inwestycje na terenie Gminy Osiecznica wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Kościół p.w. Trzech króli w Kliczkowie, 2 poł. XVI w.	► Tak Obiekt wymaga konserwacji elewacji i dachu oraz muru ogrodzenia wraz z odtworzeniem bramy wjazdowej, furtki oraz placu przed kościołem.	► 1 miejsce parkingowe dla samochodów osobowych	► budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	► zespół dworski który stanowi wzajemne uzupełnienie przy zwiedzaniu kościoła, ► przystanek autobusowy w niewielkiej odległości (ok. 100 mb), ► sklep w niewielkiej odległości (ok. 100 mb)	► ławeczki, ► tablica informacyjna (historia o Kościele),
2. Kościół ewangelicki Niepokalane go Poczęcia N.M.P. w Ławiszowej – datowanie 1823 r.	► tak Obiekt wymaga wymiany dachu oraz bieżących prac konserwacyjnych.	► w niewielkiej ilości około 5 miejsc	► budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych	► sklep, ► przystanek autobusowy	► ławeczki, ► tablice informacyjne z historią Kościoła
3. Kościół Parafialny p.w. św. Antoniego Padewskiego w Parowej – XV w.	► tak Obiekt wymaga remontu wnętrza kościoła (posadzki, ławeczki) oraz wieży kościelnej w której poluzowane są bloki kamienne	► tak w niewielkiej ilości około 5 miejsc parkingowych	► budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych	► sklep , ► przystanek autobusowy	► ławeczki, ► tablice informacyjne z historią Kościoła

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

4. Kościół Parafialny p.w. Stygmatów św. Franciszka z Asyżu wraz z dzwonnica w Tomisławiu – XIV w., XVII w.	▶ tak Obiekt wymaga remontu dachu oraz elewacji oraz dzwonnicy w środku (schody)	▶ tak Okolo 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ utwardzenie i oznakowanie parkingu	▶ sklep , ▶ przystanek autobusowy	▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne z historią Kościoła
5. Pastorówka, obecnie plebania oraz cmentarz przykościelny wraz z murem kamiennym z bramą w Tomisławiu – datowanie 1836 - 1837	▶ tak Mur kościelny wymaga pilnego remontu, bramy nie ma, wymaga odtworzenia na podstawie danych, zdjęć. Cmentarz wymaga pilnego zagospodarowania	▶ tak Miejsca parkingowe istniejące przy kościele (ok. 20 miejsc)	▶ utwardzenie i oznakowanie parkingu	▶ sklep, ▶ przystanek autobusowy	▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne z historią pastorówki,
6. Zespół rezydencjonalny w Kliczkowie (zamek) wraz z parkiem pałacowym – XVI w XIX w	▶ tak Remontu i wymiany nawierzchni wymaga infrastruktura dróg i ścieżek oraz podjazdy i parkingi, rewitalizacji i leczenia drzew wymaga całe założenie parku w obrębie nieruchomości, rekultywacja zabytkowego stawu i odtworzenie jego infrastruktury	▶ 50 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla około 50 samochodów osobowych	▶ sklep w niewielkiej odległości (ok.100 mb), ▶ przystanek autobusowy w niewielkiej odległości (ok.100 mb)	▶ miejsca spacerowe, ▶ ławeczki, ▶ dojście do rzeki, ▶ tablica informacyjna z historią zamku, ▶ Drogi, alejki , ławki, miejsca odpoczynku, tablice informacyjne o całym parku i poszczególnych jego częściach, tablice informacyjne dojazdowe, tablice informacyjne o szlakach konnych, pieszych, parkowo kulturowym (szlak historycznych parków i ogrodów) i rowerowych

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

7. Cmentarz koński w Kliczkowie	▶ tak Obiekt wymaga ogrodzenia, konserwacji nagrobków końskich	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa parkingu dla około 10 samochodów osobowych	▶ sklep w niewielkiej odległości (ok. 150 mb), ▶ przystanek autobusowy w niewielkiej odległości (ok. 150 mb)	▶ ogrodzenie, ▶ ławeczki, ▶ tablica informacyjna z historią cmentarza
8. Budynek mieszkalny nr 19 w Osiecznicy – XVIII w.	▶ nie ▶ Obiekt został wyremontowany przez właścicieli.	▶ można wykorzystać miejsca parkingowe przy Gminnym Ośrodku Kultury i Sportu (ok. 5 miejsc dla samochodów osobowych)	▶ oznakowanie parkingu	▶ sklep w niewielkiej odległości (ok. 50 mb), ▶ przystanek autobusowy w niewielkiej odległości (ok. 150 mb) ▶ stacja paliw	▶ ławeczki przy parkingu ▶ tablica informacyjna z historią budynku.
9. Budynek mieszkalny nr 26 w Kliczkowie	▶ tak Obiekt wymaga pilnego remontu	▶ brak	▶ budowa min. 5 miejsc parkingowych	-	▶ ławeczki ▶ tablice informacyjne
10. Ścieżka geologiczna z utworami skalnymi w Osiecznicy	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych przy wejściu na ścieżkę ▶ oznaczenie dojścia	▶ informacje edukacyjne	▶ ławeczki ▶ tablice informacyjna ▶ oznakowanie trasy ▶ kosze na śmieci
11. Basen kryty w Osiecznicy.	W trakcie realizacji (obecnie ogłoszono przetarg w formie zaprojektuj – wybuduj)	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych przy Ośrodku Zdrowia w Osiecznicy	▶ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ brak kąpielisk, ▶ obiekt połączony będzie z istniejącym Zespołem Szkół w Osiecznicy oraz kompleksem boisk	Utworzenie Centrum Turystyki i rekreacji. Nowy budynek – jako centrum edukacyjne dla dzieci i młodzieży oraz centrum turystyki i rekreacji dla mieszkańców i turystów.
12. Stawy Hodowlane w Parowej	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ do wytyczenia – planowane zagospodarowanie przez właściciela	▶ sklepy spożywcze (odległość około 100 mb) ▶ przystanek autobusowy w niewielkiej odległości (około 150 mb)	Poprawa estetyki wokół stawów (teren Gospodarstwa Rybackiego): ▶ ławeczki, ▶ wiata, ▶ makieta z widokiem na

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					stawy, ▸ kosze na śmieci etc.
13. Internat MACZEK ze Świątoszowa	-	▸ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	▸ sklep spożywczy odległość około 1000 mb, ▸ przystanek autobusowy w odległości około 500 mb	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjne, ▸ oznakowanie dojazdu.
14. Gospodarstwo Agroturystycz ne BOROWIK z Ołoboku	-	▸ 4 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	-	-	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjna, ▸ oznakowanie dojazdu.
15. Gospodarstwo Agroturystycz ne AGRO- RELAX z Bronowca	-	▸ 4 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	-	-	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjna, ▸ oznakowanie dojazdu.
16. Gościniec Kliczków z Kliczkowa	-	▸ 4 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	-	-	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjna, ▸ oznakowanie dojazdu.
17. Bar Orion z Parowej	-	▸ 1 miejsce parkingowe dla samochodu osobowego	▸ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▸ sklep spożywczy, ▸ przystanek autobusowy	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjna, ▸ oznakowanie dojazdu.
18. Bar Uniwersalny ze Świątoszowa	-	▸ 2 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	▸ budowa miejsc parkingowych dla 4 samochodów osobowych.	▸ sklep spożywczy około 500 mb, ▸ przystanek autobusowy około 500 mb	▸ ławeczki, ▸ tablice informacyjne, ▸ oznakowanie dojazdu.
19. Zajazd POKUSA ze Świątoszowa	-	▸ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	▸ -	▸ tablice informacyjne, ▸ oznakowanie dojazdu.
20. Bar OLIMPIA z Osiecznicy	-	▸ 2 miejsca parkingowe dla samochodów	-	▸ sklep spożywczy około 800 mb ▸ Przystanek autobusowy	▸ tablice informacyjne, ▸ oznakowanie dojazdu.

**„Konceptja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		osobowych		około 800 mb	
21. Bar z Ławszowej	-	2 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	-	- bar połączony ze sklepem spożywczym - przystanek autobusowy około 100 mb	- ławeczki, - tablice informacyjna, - oznakowanie dojazdu.
22. Gospodarstwo Pszczelarskie z minimuzeum pszczelarstwa	-	2 miejsca parkingowe dla samochodów osobowych	budowa miejsc parkingowych dla 2 samochodów osobowych	miejscowość z jednym domem	- ławeczki, - tablice informacyjna, - oznakowanie dojazdu.
23. Izba Rękodzieła z Przejęsławia	I	1 miejsce parkingowe dla samochodów osobowych	budowa miejsc parkingowych dla 3 samochodów osobowych	- sklep spożywczy około 500 mb - przystanek autobusowy około 500 mb	- ławeczki, - tablice informacyjna, - oznakowanie dojazdu.
24. Kliczków – Historyczny park krajobrazowy autorstwa Edwarda Petzold’a	Tak-park wymaga inwentaryzacji, projektu rewitalizacji, planu leczenia drzew, wykonania rewitalizacji –przywrócenia do stanu pierwotnego	brak miejsc parkingowych	Ilość miejsc parkingowych wyniknie z projektu rewitalizacji parku	Centrum konferencyjno-wypoczynkowe Zamek Kliczków	- Drogi, alejki , - ławki, miejsca odpoczynku, - tablice informacyjne o całym parku i poszczególnych jego częściach, tablice informacyjne dojazdowe, - tablice informacyjne o szlakach konnych, pieszych, szlaku parkowo- kulturowego (szlak historycznych parków i ogrodów) i rowerowych
25. Kliczków – Park Kulturowy – obszar określony Uchwałą Gminy ,obejmujący wieś Kliczków	Tak – rewitalizacja obiektów objętych planem ochrony Parku Kulturowego w zakresie uzgodnionym w planie		Ilość miejsc parkingowych wyniknie z planu	Obecnie istniejąca na obszarze Parku Kulturowego	- Tablice informacyjne, - punkt informacji turystycznej, inne wynikające z planu, - tablice informacyjne o szlakach konnych, pieszych, szlaku parkowo- kulturowego (szlak historycznych

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

wraz z historycznym parkiem krajobrazowym i część Osiecznicy					parków i ogrodów) i rowerowych
26. Kliczków – zabytkowy zespół folwarczny pod adresami: Kliczków 21d i 15	Tak-zespół obiektów wymaga kapitalnego remontu i adaptacji na hotel z salami szkoleniowymi, konferencyjnymi i treningowymi wraz z rekreacyjno-rehabilitacyjnym ośrodkiem jeździeckim		▶ Ilość miejsc parkingowych wyniknie z projektu	▶ Ośrodek jeździecki – stajnia z niewielkim zapleczem	▶ Tablice informacyjne z historią obiektu i ofertą turystyczną, ▶ tablice informacyjne o szlakach konnych, pieszych, parków kulturowych (szlak historycznych parków i ogrodów) i rowerowych
27. Inne obiekty wpisane do rejestru zabytków	Obiekty wymagające pilnego remontu		Od 1 do 5 miejsc parkingowych przed obiektem		▶ Tablice informacyjne o obiektach

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 29. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Osiecznica wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze				
1. Szlak na ścieżce geologicznej	Szlak pieszy z elementami edukacyjnymi	Osiecznica	▶ brak miejsc parkingowych,	▶ budowa miejsc parkingowych, ▶ ławeczki ▶ tablice informacyjne,
Rowerowe				
1. Szlak rowerowy niebieski	Przebiegający przez teren gminy Tomisław-Kliczków na odcinku 11 km	Szlak prowadzi z Bolesławca w kierunku Tomisławia i z powrotem do Bolesławca		▶ ławeczki, punkty widokowe, wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery
2. Szlak rowerowy zielony	Przebiegający przez teren gminy Tomisław na odcinku 7,5 km	Szlak prowadzi z Zagajnika (gmina Węgliniec) przez Tomisław, Gieratów z powrotem do Zagajnika		▶ ławeczki, punkty widokowe, wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery
3. Szlak rowerowy żółty	Przebiegający przez teren gminy Kliczków na odcinku 15,5 km	Szlak rowerowy prowadzi od Bolesławca do Kliczkowa i z powrotem do Bolesławca		▶ ławeczki, punkty widokowe, wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery
4. Szlak rowerowy czerwony	Przebiegający przez teren gminy Tomisław-Świętoszów na odcinku 30 km	Szlak prowadzi od Małomic (województwo Lubuskie) w kierunku Nowogrodźca i Czerniawy Zdrój	-	▶ ławeczki, punkty widokowe, wiaty ▶ tablice informacyjne o atrakcjach gminy ▶ stojaki na rowery
Inne - brak				
PLANOWANE				
Piesze - brak				
1. Z centrum Osiecznicy do	▶ szlak prowadzący z centrum Osiecznicy w	W zależności od obranego szlaku turystycznego	▶ parking w centrum przy Urzędzie Gminy	▶ budowa punktów gastronomicznych ,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Kliczkowa	kierunku zamku w Kliczkowie i z powrotem do Osiecznicy			▶ tablice informacyjne ze szlakami turystycznymi i rowerowymi z podaniem atrakcji turystycznych występujących w gminie
Rowerowe				
1. Szlak rowerowy przebiegający przez teren Borów Dolnośląskich	▶ szlak prowadzący przez Osiecznicę w kierunku Świętoszowa	W zależności od obranego szlaku rowerowego	-	▶ wytyczenie tras ▶ oznakowanie tras ▶ ławeczki, kosze na śmieci, wiaty ▶ stojaki na rowery
2. Szlak rowerowy gminy Osiecznica	▶ szlak rowerowy łączący istniejące szlaki rowerowe z wszystkimi miejscowościami gminy Osiecznica	W zależności od obranego szlaku rowerowego		▶ wytyczenie tras ▶ oznakowanie tras ▶ ławeczki, kosze na śmieci, wiaty ▶ stojaki na rowery
Inne – szlaki konne				
1. Szlak przebiegające przez teren Borów Dolnośląskich	▶ szlak prowadzący przez Osiecznicę w kierunku wschód-zachód ▶ szlaki na terenie gminy między w trójkącie miejscowości Kliczków-Ławszowa-Dobra	System szlaków konnych przebiegających przez cały obszar Borów Dolnośląskich	-	▶ wytyczenie tras ▶ oznakowanie tras ▶ miejsca postojowe dla koni i jeźdźców ▶ kosze na śmieci
Inne szlaki - kajakowe				
1. Szlak kajakowy na rzece Kwisie	▶ szlak prowadzący od Mirska poprzez miejscowości gminy Osiecznica w kierunku Trzebowa			▶ wytyczenie tras, ▶ oznakowanie tras, ▶ przystanie z miejscami obsługi podróżnych w miejscowości Kliczków, Świętoszów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ kosze na smieci
Inne - parkowo-kulturowy (szlak historycznych parków i ogrodów)				
1. Szlak po historycznych parkach i ogrodach:	▶ Kliczków i inne parki i ogrody historyczne na terenie Gminy	Zgodnie z projektem szlaku parkowo-kulturowego (szlak historycznych parków i ogrodów) na obszarze Subregionu Bory Dolnośląskie oraz na terenie Niemiec i Czech	▶ brak	▶ wytyczenie tras ▶ oznakowanie tras ▶ miejsca wypoczynku ▶ ławki, kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne o całym szlaku i jego elementach

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.7. Gmina Przemków

Tabela 15. Inwestycje na terenie Gminy Przemków wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Zabytkowy Park Miejski w Przemkowie	▶ tak	▶ 40 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ utwardzenie kostką granitową istniejących miejsc parkingowych, oznakowanie	-	▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ altana widowiskowa, ▶ tablica informacyjna, ▶ tabliczki kierunkowe, ▶ utwardzenie ciągów pieszych, ▶ odnowienie istniejących elementów zabytkowych, ▶ kosze na śmieci.
2. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, plebania	▶ nie	▶ niewielka ilość miejsc parkingowych	▶ oznakowanie istniejących miejsc parkingowych, ▶ budowa miejsc parkingowych dla 30 samochodów osobowych	-	▶ ławki, ▶ tablica informacyjna z historią kościoła, ▶ profesjonalne oświetlenie obiektu, ▶ kosze na śmieci.
3. Kościół prawosławny pw. Św. Michała Archanioła, plebania	▶ nie	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ oznakowanie istniejących miejsc parkingowych ▶ budowa miejsc parkingowych dla 30 samochodów osobowych.	-	▶ ławki, ▶ tablica informacyjna, ▶ drogowskazy ▶ profesjonalne oświetlenie obiektu, ▶ kosze na śmieci.
4. Cmentarz rodowy w parku miejskim	▶ tak	▶ parking przy Parku Miejskim	▶ utwardzenie kostką granitową istniejących miejsc parkingowych, ▶ oznakowanie	-	▶ odnowienie nagrobków, ▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ kosze na śmieci.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

5. Park zabytkowy w Jakubowie Lubińskim	▶ tak	-	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	-	▶ ławki, ▶ utwardzenie ciągów pieszych, ▶ tablica informacyjna, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
6. Dom Wczasów Dziecięcych w Przemkowie	▶ nie	▶ 8 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ utwardzenie miejsc parkingowych	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne ▶ kierunkowskazy ▶ kosze na śmieci.
7. wieś Ostaszów – charakterystyczna zabudowa szachulcowa	▶ tak	-	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	-	▶ punkt gastronomiczny, ▶ ławki (20), ▶ system pomostów wraz z wieżą widokową, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjno-przyrodniczo-edukacyjne, ▶ tablice kierunkowe, ▶ wiaty przystankowe nawiązujące wyglądem do zabudowy wsi, ▶ zagospodarowanie wyrobiska po żwirowni na ośrodek sportów wodnych.
8. Przemkowski Park Krajobrazowy	-	-	▶ budowa miejsc parkingowych, ich utwardzenie i oznakowanie	1. -	▶ ławki, ▶ tablica informacyjna opisująca granice i walory parku, ▶ kosze na śmieci, ▶ oznakowanie tras, ▶ wytyczenie i oznakowanie szlaków pieszych, rowerowych, wodnych i konnych.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

9. Rezerwat ornitologiczny „Stawy Przemkowskie”	-	-	► budowa miejsc parkingowych, ich utwardzenie i oznakowanie	-	► ławki, ► tablica informacyjna, ► oznakowanie.
10. Stawy Przemkowskie jako obszar Europejskiej Sieci Ekologicznej Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 pn. Stawy Przemkowskie	-	-	-	-	► ławki, ► tablica informacyjna, ► tablice kierunkowe.
11. Użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno „	-	-	-	-	► ławki, ► tablice informacyjne, ► oznakowanie tras.
12. Rezerwat przyrody „Łęgi Źródłiskowe okolic Przemkowa”	-	-	-	-	► ławki, ► tablica informacyjna, ► drogowaskazy.
13. Obszar naturowy OSO Bory Dolnośląskie	-	-	-	-	► ławki, ► tablica informacyjna.
14. W ramach powyższego obszaru OSO „Wrzosowisko Przemkowskie” oraz użytek ekologiczny :Cietrzewiowe Wrzosowisko”	-	-	-	-	► ławki, ► tablica informacyjna.
15. Ruchome	-	-	► budowa miejsc	-	► tablice informacyjne,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Wydmy Śródlądowe			parkingowych, ich utwardzenie i oznakowanie		▶ drogowskazy – oznaczenie dojścia.
16. Pomnik Przyrody – Dąb Chrobrego (najstarsze dąb szypułkowy w Polsce)	-	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych ich oznaczenie i utwardzenie	▶ punkt gastronomiczny, ▶ ławeczki, ▶ sklep, ▶ zajazd.	▶ ławeczki i stoły dla turystów, ▶ altana wypoczynkowa, ▶ oznakowanie dojścia, ▶ tablice informacyjne, ▶ kierunkowe ▶ kosze na śmieci.
17. Bunkry poradzieckie w Wilkocinie	-	▶ 8 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych, oznaczenie i utwardzenie	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne ▶ drogowskazy – oznaczenie dojścia, ▶ punkt gastronomiczny.
18. Kąpielisko Miejskie w Przemkowie	-	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ oznaczenie i utwardzenie miejsc parkingowych	▶ ławeczki – 5 szt.	▶ ławki i stoły dla turystów, ▶ punkt gastronomiczny, ▶ tablica informacyjna, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci, ▶ sanitariaty, ▶ altany wypoczynkowe, ▶ budowa wypożyczalni, sprzętu wodnego, ▶ modernizacja pola namiotowego, ▶ budowa budynku gospodarczego, ▶ budowa kładki, ▶ zakup sprzętu wodnego np. kajaki, rowery wodne.
19. Ekomuzeum Wrzosowej Krainy Punkt ekomuzealny Pasieka MAJA	-	▶ 4 miejsc parkingowe dla samochodów osobowych	▶ budowa i utwardzenie 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	-	▶ tablice kierunkowe, ▶ ławki, kosze na śmieci, ▶ altanki wypoczynkowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 16. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Przemków wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze				
1. Szlak zabytków - żółty	Przemków - Prochowice	Całość 10 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
2. Szlak Borowika - czerwony	Przemków - Piotrowice	Przemków – Piotrowice – wiec Pogorzele – Studzianki – Borówki – Gromadka – Wierzbowa – Pasternik – Chocianów – Przemkow dł. 75 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
3. Ścieżka Historyczno – przyrodnicza po Przemkowie	Przemków	dł. 6,5 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
Rowerowe				
1. Szlak czerwony	Piotrowice - Przemków	Wierzbowa – Leszno Górne – Biernatów – Piotrowice – Przemków dł. 35 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
2. Szlak niebieski	Przemków - Piotrowice	Przemków – Piotrowice – wieś Pogorzele – Studzianki – Borówki – Gromadka – Wierzbowa – Pasternik – Chocianów – Przemków dł. 75 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
3. Szlak żółty	Krępa - Łężce – Ostaszów - Przemków	Przemków – Radwanice – Krępa – Ostaszów – Łężce – Przemków dł. 38 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Inne – brak				
Ścieżki dydaktyczne u przyrodnicze				
1. Stawy Przemkowskie	16 km	16 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
2. Lasy Okolic Przemkowa	20 km	20 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
3. Ruchome Wydmy Śródlądowe	6 km	6 km	-	▶ ławki, ▶ tablice informacyjne, ▶ oznakowanie trasy, ▶ drogowskazy, ▶ kosze na śmieci.
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe				
Inne – brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.8. Gmina Warta Bolesławiecka

Tabela 15. Inwestycje na terenie Gminy Warta Bolesławiecka wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Park zabytkowy w Iwinach	▶ tak Uporządkowanie i przywrócenie charakteru wypoczynkowego	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych i co najmniej 1 autokar	▶ świetlica wiejska	▶ ławeczki, ▶ alejki ▶ kosze na śmieci, ▶ nasadzenie drzew, ▶ plac zabaw, ▶ domek grillowy, ▶ tablica informacyjna.
2. Park w Raciborowicach Górnych	▶ tak Uporządkowanie i przywrócenie charakteru wypoczynkowego	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych.	▶ brak	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ alejki, ▶ domek grillowy, ▶ plac zabaw, ▶ tablica informacyjna.
3. Świetlica Iwiny	▶ tak Obiekt wymaga kapitalnego remontu.	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	▶ brak	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ chodniki.
4. Dom Kultury Tomaszów Bolesławiecki	▶ tak Remont tarasu, elewacja, malowanie dachu, remont sceny.	▶ 15 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 30 samochodów osobowych	▶ brak	▶ ławeczki , ▶ kosze na śmieci.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

5.Otoczenie Domu Kultury Warta Bolesławiecka	▶ tak Uporządkowanie otoczenia, remont parkingu.	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	▶ ławeczki	▶ kosze na śmieci, ▶ plac zabaw, ▶ tablica informacyjna.
6.Kino ‘Kujawy’ Raciborowice Dolne	▶ tak Remont wewnętrzny i zewnętrzny.	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	▶ sklep spożywczy, ▶ bar	▶ ławeczki, ▶ kosze.
7. boisko w Iwinach	▶ tak Położenie nowej nawierzchni.	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych	brak	▶ ławeczki, ▶ kosze.
8. boisko w Raciborowicach Dolnych	▶ tak Położenie nowej nawierzchni.	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych	brak	▶ ławeczki , ▶ kosze.
9. W okolicach Jurkowa znajduje się część Obszaru Chronionego Krajobrazu "Grodziec"	-	-	▶ budowa parkingu dla 10 samochodów osobowych	-	▶ miejsca biwakowe, ▶ ławeczki, ▶ kosze
10. Zamek zbudowany w latach 1540/41 przez miejscowego dziedzica Hansa von Zedlitz; rozbudowany na barokowy pałac w XVII i XVIII	-	-	-	-	▶ własność prywatna

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

wieku , zabudowania folwarczne i park ogrodowy-Warta Bolesławiecka					
--	--	--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 16. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Warta Bolesławiecka wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze - brak				
Rowerowe				
1. Czerwony – szlak II Armii Wojska Polskiego	Tomaszów Bolesławiecki - Wilczy Las	Bolesławiec – Tomaszów Bolesławiecki - Wilczy Las – Okmiany – Chojnów – Legnica	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ tablice informacyjne.
2. Żółty	Wartowice – Warta Bolesławiecka – Tomaszów Bolesławiecki	Bolesławiec – Kraszowice – Wartowice – Warta Bolesławiecka – Tomaszów Bolesławiecki – Krępnica – Bolesławiec	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ tablice informacyjne.
3. Niebieski	Wartowice – Raciborowice Górne	Bolesławiec – Wartowice – Raciborowice Górne – Lwówek Śląsk	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ tablice informacyjne.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

4. Zielony „Szlak Leśny”	Tomaszów Bolesławiecki – Szczytnica	Bolesławiec – Tomaszów Bolesławiecki – Szczytnica – Lubin	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ tablice informacyjne.
5. Czarny	Lubków – Iwiny – Jurków	Okmiany- Lubków – Iwiny – Jurków – Grodziec	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ stojaki na rowery, ▶ tablice informacyjne.
Inne - brak				
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe - brak				
Inne - brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.9. Gmina Miejska Bolesławiec

Tabela 30. Inwestycje na terenie Gminy Miejskiej Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Rynek i Ratusz	► tak Kompleksowy remont elewacji kamiennic, remont dachów, blacharki, kominów; ozdobienie fasad elementami ceramicznymi; remont elewacji Ratusza, budowa windy dla niepełnosprawnych; iluminacja kamienic przyrynkowych i pasażu przy ulicy Bolesława Prusa	-	-	► gastronomia, ► ławki, ► iluminacja nocna	► sklep oferujący lokalny produkt – ceramikę, ► uzupełnienie wschodniej pierzei Rynku o dwie kamienice przeznaczone pod zabudowę hotelową,
2. Sanktuarium p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	► tak Konieczny jest remont elewacji zewnętrznej, poddanie renowacji epitafiów wmontowanych w mury zewnętrzne sanktuarium, kompleksowe uporządkowanie gospodarki wodnościekowej,	-	-	-	-

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

	przebudowa płyty zewnętrznej okalającej sanktuarium, remont ołtarzy bocznych oraz przebudowa posadzki wewnętrznej sanktuarium wraz z jej ociepleniem przy zastosowaniu wykładzin kamiennych				
3. Kościół p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	-	-	-	-	-
4. Pomnik feldmarszałka Kutuzowa	-	▶ brak parkingu	-	-	-
5. Sąd Rejonowy	-	-	-	-	-
6. Muzeum Ceramiki - Dział Ceramiki	▶ tak Przebudowa i modernizacja budynków.	▶ brak parkingu	-	-	-
7. Wiadukt Kolejowy	-	-	-	-	▶ uzupełnienie systemu iluminacji obiektu o dodatkowe reflektory
8. Pozostałości murów obronnych	▶ tak Fragmenty wraz z historyczną zielenią wymagają rewaloryzacji	-	-	-	▶ iluminacja nocna
9. Miejskie Zakłady Kąpielowe	▶ tak Konieczna przebudowa obejmująca odnowienie zabytkowej pływalni i przywrócenie jej	-	▶ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych i autokarów	▶ czynny kryty basen i odnowa biologiczna	-

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

	pełnej funkcji rekreacyjnej oraz nadanie jej nowej funkcji – Centrum Rehabilitacji z pełnym wachlarzem usług.				
10. Budynek byłego kina „Orzeł”	Adaptacja budynku na potrzeby Centrum Integracji Kulturowej	-	-	-	-
11. Ul. B. Prusa	Wprowadzenie ceramicznych fasad, portali, detali architektonicznych oraz iluminacji na fasadach budynków zlokalizowanych przy ul. B. Prusa oraz przekrycie ul. Prusa szklanym dachem pozwalającym na wykorzystanie pasażu przez cały rok.. Zadanie to stworzy klimat „uliczki ceramicznej”, zamienionej na pasaż pieszy.	-	-	-	-
12. Najważniejsze zabytki są iluminowane w tym cały zespół Rynku z Ratuszem	-	-	► budowa miejsc parkingowych dla autokarów	-	-
13. Zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu	-	-	► budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych i	-	► nowa aranżacja ekspozycji, ► nowa koncepcja, ► nowe gabloty.

			autokarów		
14. Prezentacja procesu produkcji ceramiki w miejscowych zakładach ceramicznych	-	-	-	-	-
15. Rzeka Bóbr jako szlak kajakowy	-	-	-	-	▶ przystań wodna, ▶ wypożyczalnia sprzętu.
16. Wędkarskie łowiska komercyjne	-	-	-	-	-
17. Zbiorniki wodne – dawne żwirownie	-	▶ brak miejsc parkingowych	-	-	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ miejsca biwakowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 31. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Miejskiej Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
ISTNIEJACE				
Piesze				
1.Szlakiem średniowiecznych budowniczych i kopaczy złota	-	Piesze szlaki tematyczne (1 – 7) wyznaczono, oznakowano tablicami informacyjnymi i opisano w przewodniku „Śladami słynnych europejczyków” i na stronie internetowej http://europejczycy.boleslawiec.eu w ramach realizacji jednego projektu finansowanego ze środków UE	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
2.Szlakiem poetów renesansów	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
3. Szlakiem napoleońskim	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
4. Szlakiem architektów i mecenasów	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
5. Szlakiem przyrodników i architektów ogrodów	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
6. Szlakiem ceramików i rzeźbiarzy	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
7. Szlakiem zakonników i	-	-	▶ tablice informacyjne	▶ odnowienie oznakowań oraz

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

kronikarzy				- publikacji przewodnika, ▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty.
Rowerowe	Szlaki rowerowe Bolesławca i okolic wyznaczono,oznakowano i opisano na mapach rowerowych oraz stronie internetowej http://www.rowery-boleslawiec.pl w ramach jednego projekt finansowanego ze środków UE Należy rozwinąć ofertę wypożyczenia rowerów		Na obszarze miasta Bolesławiec istnieje konieczność przebudowy-poszerzenia chodników na potrzeby budowy szlaków rowerowych (istnieje gotowa dokumentacja techniczna) oraz lepszego oznakowania szlaków	
1. Szlak: "Bory Dolnośląskie"	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty, ▶ stojaki na rowery.
2. Szlak: "Miedzi i kamienia"	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty, ▶ stojaki na rowery.
3. Szlak: "Śląsko-Łużycki"	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty, ▶ stojaki na rowery.
4. Szlak "Południowy"	-	-	-	▶ tablice informacyjne, ▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ wiaty, ▶ stojaki na rowery.
Inne				
1. Ścieżka dydaktyczna „Las przy ul. Piastów”	-	Wydrukowano przewodnik oraz zamieszczono opis na stronie http://um.boleslawiec.pl/sciezki/index.htm	-	▶ ławki, ▶ kosze, ▶ tablice informacyjne, ▶ miejsce na ognisko
2. Miasto znajduje się na szlaku „Drogi	-	Przebieg szlaku na terenie miasta opisano w przewodniku „Droga św. Jakuba Gniezno-Zgorzelec-Praga,	-	▶ ławki, ▶ kosze, ▶ tablice informacyjne.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

św. Jakuba na Dolnym Śląsku”		część Polska” wyd. Fundacja Wioski Franciszkańskiej 2006		
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze – brak				
Rowerowe - brak				
Inne - brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.10. Gmina Pieńsk

Tabela 32. Inwestycje na terenie Gminy Pieńsk wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. VIII wieczny Kościół w Pieńsku pod wezwaniem św. Franciszka z Asyżu	▶ nie	▶ 40 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ wystarczająca ilość miejsc parkingowych	▶ tablica informacyjna o Kościele ▶ tablica informacyjna o trasach rowerowych	▶ ławeczki, ▶ wiata – centrum turystyczne.
2. Huta Szkła „Lucyna” w Pieńsku	▶ nie Obiekt potrzebuje nowego właściciela lub nowej wizji na ten piękny obiekt – są plany, spotkanie Związku Ziemi Zgorzeleckiej w dniu 13.11.2008 r. rozstrzygnie tą kwestię	▶ 30 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ wystarczająca ilość miejsc parkingowych	▶ sklep firmowy, gdzie można nabyć produkty hutnicze (wszelkiego rodzaju klosze)	▶ teren prywatny
3. Szkoła Podstawowa Nr 1 w Pieńsku	▶ tak Elewacja zewnętrzna, osuszenie i odprowadzenie wód opadowych. W samym obiekcie znajduje się Izba Pamięci	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych przy kompleksie boisk sportowych za Szkołą Podstawową	▶ budowa miejsc parkingowych na 30 samochodów osobowych	▶ sklep, ▶ kompleks ogólnie dostępnych boisk sportowych, ▶ ławeczki	▶ tablice informacyjne o obiekcie, który jest pod ochroną konserwatora zabytków
4. Kościół pod wezwaniem Podwyższenia	▶ nie	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów	▶ wystarczająca ilość miejsc parkingowych	▶ sklep, ▶ świetlica wiejska, ▶ zabytkowy zespół	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

Krzyża Św. w Żarkach Średnich		osobowych		pałacowy (wymagający dużego remontu)	
5. Miejsko- Gminny Dom Kultury w Pieńsku	▶ tak Elewacja zewnętrzna, dach, odgromy, kominy. Remont w samym środku budynku, sale widowiskowe, konferencyjne i kominkowe, instalacje elektryczne i c.o.	▶ brak parkingu	▶ budowa miejsc parkingowych na 30 samochodów osobowych	▶ główny deptak miasta Pieńsk, ▶ sklepy, ▶ kwiaciarnia, ▶ piekarnia, ▶ Miejska Biblioteka,	▶ tablica informacyjna o obiekcie
6. Kładka rowerowo-pieszka łącząca Pieńsk z niemiecką Deschką	▶ obiekt nowo-wybudowany	▶ brak parkingu, ten obecny jest prowizoryczny	▶ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych 100 miejsc i autokarów – 10 miejsc	▶ Błonia Pieńskie – strefa nadgraniczna, ▶ tablica o szlakach rowerowych i informacyjna o kładce, ▶ oświetlona aleja prowadząca do kładki	▶ lepsza droga wraz z chodnikami dla pieszych i trasą rowerową
7. Hala widowiskowo- sportowa przy Gimnazjum w Pieńsku	▶ obiekt nowo-wybudowany	▶ 60 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych ▶ 4 miejsca dla autokarów	▶ lepsze oznakowanie zagospodarowania miejsc parkingowych	▶ sklepik, ▶ Gimnazjum	▶ boisko wielofunkcyjne, ▶ oświetlenie i trybuna
8. Kompleks boisk sportowych przy Szkołe Podstawowej w Pieńsku	▶ obiekt nowo-wybudowany	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ wystarczająca ilość miejsc parkingowych	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ sklep	▶ plac zabaw dla dzieci
9. Basen w Pieńsku	▶ obiekt nieczynny	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa parkingu dla 20 samochodów osobowych	▶ teren gminy Pieńsk	▶ budowa nowego basenu z infrastrukturą towarzyszącą

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

10. Stadion Miejski w Pieńsku	▶ tak	▶ 20 miejsc parkingowych dla 20 samochodów osobowych	▶ brak parkingu na autokary – zapotrzebowanie na 6 miejsc	▶ teren gminy Pieńsk ▶ miejski stadion sportowy – MGKS „Hutnik” Pieńsk, ▶ szatnia dla gości i gospodarzy, ▶ boisko treningowe, ▶ boisko do piłki plażowej, ▶ bieżnia 400 m	▶ modernizacja obiektu, ▶ wybudowanie nowej profesjonalnej płyty boiska, ▶ trybuny, ▶ placu zabaw dla dzieci, ▶ ewentualnie przeniesienie na ten obiekt basenu tworząc kompleks sportowy, ▶ ogrodzenie terenu z 3 bramami wjazdowymi.
11. Deptak	▶ tak Obecnie jest wykonany fragment deptaku.	▶ parkingi są zbędne na deptaku, są w bliskiej odległości	-	▶ poczta, ▶ sklepy, ▶ kwaciarnia, ▶ piekarnia	▶ ławeczki, ▶ lampy ozdobne, ▶ kosze na śmieci.
12. Park Miejski	▶ wymaga modernizacji	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa parkingu na 20 samochodów osobowych na wysokości Przedszkola Miejskiego	-	▶ alejki, ▶ ławeczki, ▶ plac zabaw dla dzieci, ▶ oświetlenie, ▶ tablice informacyjne – park jest zabytkiem.
13. Budowa boiska wielofunkcyjnego przy Szkole Podstawowej w Dłużynie Dolnej	▶ nie	▶	▶		▶ boisko wielofunkcyjne o wymiarach 32x44 m ▶ ogrodzenie 4-metrową siatką boiska, ▶ wykonanie 2 wejścia, w tym jednego technicznego,

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 33. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Pieńsk wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
<u>ISTNIEJĄCE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe				
1. Szlaki rowerowe w Gminie Pieńsk	Trasa Puszcza Zgorzelecka – Bory Dolnośląskie	3 trasy rowerowe: „Krusza” – kolor niebieski długość 10,5 km, „Bory” – kolor czerwony długość 15,5 km, „Nysa” – kolor zielony długość 14,5 km	▶ prom turystyczny przez Nysą Łużycką w Bielawie Dolnej ▶ kładka rowerowo – piesza w Pieńsku	▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławki
Inne – brak				
<u>PLANOWANE</u>				
Piesze – brak				
Rowerowe				
1. Trasa rowerowa – historyczna, tworząca sieć tras Odra-Nysa	Trasa w Borach Dolnośląskich w kierunku Toporowa	Trasa będzie wytyczana	-	-
Inne – brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozestanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.11. Gmina Miejska Zgorzelec

Tabela 34. Inwestycje na terenie Gminy Miejskiej Zgorzelec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Miejski Dom Kultury	▶ tak Obiekt wymaga kompleksowego remontu.	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 30 samochodów osobowych i 5 autokarów.	▶ brak	▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu, ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ sala multimedialna bogato wyposażona w sprzęt multimedialny – przystosowana dla turystyki biznesowej, ▶ sprzęt do tłumaczenia symultanicznego, ▶ monitoring, ▶ wyposażenie Domu Kultury, ▶ zakup fortepianu, ▶ promocja, edukacja, ▶ wypożyczalnia rowerów, ▶ wyposażenie sali teatralnej, ▶ sprzęt do prowadzenia wszelkich imprez o charakterze sportowym, np. maty biegowe z pomiarem czasu.
2. Dom Jakuba Böhme	▶ nie	▶ 3 miejsca parkingowe dla samochodów	▶ budowa miejsc parkingowych dla 3 samochodów	-	▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ parking dla rowerów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		osobowych	osobowych		▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu, ▶ oświetlenie elewacji, zewnętrznej, ▶ urządzenia multimedialne niezbędne do przeprowadzania prezentacji postaci J. Böhme, ▶ monument przedstawiający postać J. Bohem.
3. Muzeum Łużyckie	▶ nie	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	-	▶ ławki, ▶ oświetlenie, ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu, ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ zakup eksponatów niezbędnych dla przygotowania w obiekcie wystawy stałej, ▶ zorganizowanie ekspozycji skierowanej do dzieci, ▶ zakup sprzętu multimedialnego dla Ośrodka dla Młodzieży, ▶ zakup stoiska promocyjnego promującego Muzeum Łużyckie, ▶ zakup systemów wystawienniczych, ▶ promocja, ▶ edukacja.
4. Amfiteatr (nie jest wpisany do	▶ tak	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla	-	▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.),

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

rejestru zabytków)	Obiekt wymaga kompleksowego remontu.		30 samochodów osobowych i 5 autokarów.		▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ zakup systemu nagłaśniającego oraz oświetleniowego, ▶ tablica informacyjna dot. tras rowerowych na terenie miasta i okolic, ▶ plac zabaw dla dzieci, ▶ budowa toalety, ▶ promocja.
5. Kościół św. Bonifacego	▶ nie	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	-	▶ chodniki, ▶ platforma dla osób niepełnosprawnych, ▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ zakup przenośnego systemu nagłaśniającego niezbędnego dla prowadzenia uroczystości patriotycznych, ▶ oznakowania przejść z wykorzystaniem kolektorów słonecznych.
6. Kościół św. Jana Chrzciciela	▶ tak Obiekt wymaga kompleksowego remontu.	▶ 5 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	-	▶ chodniki, ▶ platforma dla osób niepełnosprawnych, ▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▶ parking dla rowerów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ zakup przenośnego systemu nagłaśniającego niezbędnego dla prowadzenia uroczystości patriotycznych, ▶ oznakowania przejść z wykorzystaniem kolektorów słonecznych.
7. Cerkiew prawosławna	▶ nie	▶ 15 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	-	▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej,
8. Zagroda Kołodzieja (dom przysłupowy)	▶ nie	▶ 15 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	-	▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▶ oświetlenie elewacji zewnętrznej, ▶ zakup systemów wystawienniczych dotyczących historii domów przysłupowych, ▶ park miniatur domów przysłupowych subregionu.
9. Cmentarz Żołnierzy II AWP wraz z	▶ tak Obiekt wymaga	▶ 10 miejsc parkingowych dla samochodów	▶ budowa miejsc parkingowych dla 20 samochodów	▶ brak	▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.) ▶ parking dla rowerów,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

pomnikiem Orła Piastowskiego	kompleksowego remontu wraz z renowacją centralnie usytuowanego znicza. Renowacja pomnika Orła Piastowskiego.	osobowych	osobowych		▶ tablica informacyjna dot. historii obiektów ▶ oświetlenie, ▶ utworzenie Muzeum Historii II AWP, ▶ edukacja ▶ miejsce na flagi.
10. Przedmieście Nyskie	▶ tak Obiekt został częściowo zrewitalizowany. Modernizacji wymaga ul. Daszyńskiego od skrzyżowania z ul. Struga.	▶ 20 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 20 samochodów osobowych	▶ na obszarze planowanym do rewitalizacji: brak	▶ rewitalizacja infrastruktury drogowej i towarzyszącej, wyznaczenie ścieżek rowerowych wraz z modernizacją elewacji zabytkowych kamienic – II etap rewitalizacji, ▶ tablice z historycznymi nazwami ulic, ▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▶ parking dla rowerów, ▶ tablica informacyjna dot. historii obszaru, ▶ wytyczenie ścieżki rowerowej z Przedmieścia Nyskiego do Miejskiego Domu Kultury i dalej do ul. Francuskiej (obok wiaduktu Kolejowego) ▶ tablice z mapą ścieżek rowerowych i pieszych, ▶ Punkt Informacji turystycznej: zakup przenośnych przewodników elektronicznych, ▶ replika słupa poczty polskosaskiej, ▶ monitoring: zakup sprzętu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					▸ rewitalizacja (renowacja) studni przy ul Struga).
11. Stary Cmentarz przy Placu Najświętszej Maryi Panny	▸ tak Obiekt wymaga kompleksowego remontu.	▸ brak miejsc parkingowych	▸ budowa miejsc parkingowych dla 15 samochodów osobowych	▸ brak	▸ renowacja obiektu, ▸ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.) ▸ parking dla rowerów, ▸ tablica informacyjna dot. historii obiektu ▸ oświetlenie.
12. Basen kryty + odkryty Hala sportowo widowiskowa	-	▸ 50 miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▸ budowa parkingu dla 50 samochodów osobowych	▸ brak	▸ mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.), ▸ gastronomia, ▸ budowa atrakcji wodnych (np. zjeżdżalnie itp.), ▸ wodny plac zabaw dla dzieci, ▸ parking dla rowerów, ▸ utworzenie ośrodka SPA, ▸ remont obiektów (niecek basenowych, zaplecza szatniowo-sanitarnego), ▸ zakup sprzętu ratowniczego, ▸ zakup sprzętu dla powszechnej nauki pływania dla dzieci i młodzieży, ▸ tablica informacyjna, ▸ budowa SPOT: Sportowego Ośrodka Treningowego dla młodzieży aktywnie uprawiającej sport wyposażonego w salę konferencyjną przystosowaną do obsługi imprez o

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					charakterze co najmniej regionalnym, ▶ promocja edukacja.
12. Park im. A. Błachańca	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ zły stan techniczny	▶ rewitalizacja parku, wraz z inwentarzem zieleni, ▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, fontanny, itd.) ▶ wytyczenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ utworzenie miejsc biwakowych, ▶ utworzenie fontanny, ▶ ekologiczne place zabaw, ▶ renowacja, oczyszczenie i zarybienie stawów, ▶ tablice informacyjne, ▶ tablice z mapą ścieżek rowerowych i pieszych, ▶ utworzenie mini zoo, ▶ w okresie zimowym – sztuczne lodowisko, ▶ utworzenie skateparku, boisk do sportów ekstremalnych, ▶ ścieżki edukacyjne, ▶ monitoring: zakup sprzętu, ▶ edukacja, pielęgnacja drzewostanu, utworzenie pomników przyrody, ścieżki rowerowe i piesze.
13. Zieleniec im ks. J. Popiełuszki	-	▶ 25 miejsc parkingowych dla samochodów	▶ budowa miejsc parkingowych dla 40 samochodów	▶ zły stan techniczny	▶ nawodnienie terenu ▶ rewitalizacja parku, ▶ mała architektura

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		osobowych	osobowych i 5 autokarów		(ławki, oświetlenie, fontanny, itd.) ▶ wytyczenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ renowacja fontanny i głazu narzutowego, ▶ utworzenie ogrodu kwiatowego, ▶ tablice informacyjne, ▶ ścieżki edukacyjne, ▶ monitoring: zakup sprzętu, ▶ iluminacja świetlna.
14. Park Paderewskiego	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 20 samochodów osobowych	▶ zły stan techniczny	▶ rewitalizacja parku, ▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, fontanny, itd.) ▶ wytyczenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ utworzenie fontanny, ▶ ekologiczny plac zabaw wraz z boiskiem wielofunkcyjnym, ▶ tablice informacyjne, ▶ ścieżki edukacyjne, ▶ tablice z mapą ścieżek rowerowych i pieszych, ▶ renowacja 'małego amfiteatru' wraz infrastrukturą towarzyszącą – stworzenie bazy dla młodych talentów, ▶ monitoring, ▶ Pielęgnacja drzewostanu.
15. Bulwar Grecki	-	▶ 10 miejsc parkingowych dla	▶ budowa miejsc parkingowych dla	▶ stan dobry	▶ utworzenie fontanny, ▶ punkt widokowy,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

		samochodów osobowych	10 samochodów osobowych		▶ punkt dla wędkarzy, ▶ zabezpieczenie drzew, ▶ zegar słoneczny, ▶ oświetlenie nasadzeń, ▶ wytyczenie 15 południka, ▶ monitoring: zakup sprzętu, ▶ uzupełnienie nasadzeń.
16. Promenada Nadrzeczna	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 5 samochodów osobowych	▶ brak	▶ mała architektura (ławki, oświetlenie, fontanny, itd.) ▶ wytyczenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ przystosowanie nadbrzeża dla wędkarzy, ▶ monitoring: zakup sprzętu, ▶ sport ekstremalny.
17. Wiadukt kolejowy	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 10 samochodów osobowych	▶ brak	▶ w pobliżu obiektu mała architektura (ławki, oświetlenie, itd.) ▶ utworzenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ oświetlenie, ▶ utworzenie punktów widokowych, ▶ utworzenie miejsc biwakowych, ▶ wytyczenie szlaków konnych wraz miejscami postojowymi, ▶ utworzenie ściany wspinaczkowej, ▶ tablice informacyjne,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					▶ tablice z mapą ścieżek rowerowych i pieszych, ▶ promocja, ▶ remont, ▶ utworzenie pomników przyrody, ▶ utworzenie punktu gastronomicznego, ▶ inwentaryzacja zielenią ▶ przystań dla łodzi, kajaków i in.
18. Zalew Czerwona Woda	-	▶ brak miejsc parkingowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla 30 samochodów osobowych	▶ sezonowo funkcjonujący bar	▶ przystosowanie terenu do potrzeb uprawniania sportów wakeboard'owych, ▶ zakup sprzętu, ▶ miejsce przechowywania sprzętu ▶ Edukacja ▶ utworzeni hotelu, restauracji, ▶ mini plaża, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wytyczenie szlaków konnych wraz miejscami postojowymi, ▶ utworzenie ściany wspinaczkowej, ▶ sprzęt, ▶ miejsce przechowywania sprzętu ▶ utworzenie szlaków rowerowych i pieszych wraz z oznaczeniem, ▶ oświetlenie, + mała architektura ▶ utworzenie punktów widokowych,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

					▶ agroturystyka, ▶ tablice informacyjne, ▶ tablice z mapą ścieżek rowerowych i pieszych, ▶ mini wystawa na świeżym powietrzu: makieta z widokiem Zgorzelec z lotu ptaka, ▶ monitoring.
--	--	--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesłanych wśród jednostek tworzących Subregion

Tabela 35. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Miejskiej Zgorzelec wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
<u>ISTNIEJACE</u>				
Piesze				
1. Via Regia	Sławnikowice-Grónów - Jędrzychowice-Zgorzelec	Kijów -Brzeg – Zgorzelec – Santiago de Compostela	▶ brak	▶ parkingi rowerowe i samochodowe, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne, ▶ mapy, ▶ kosze na śmieci, ▶ punkty wypożyczania przenośnych przewodników elektronicznych, ▶ wytyczenie nowych szlaków – ścieżka rowerowa pod autostradą A4, ▶ monitoring ścieżek rowerowych: zakup sprzętu,

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

2. Dolnośląska Droga św. Jakuba	Sławnikowice-Grónów- Jędrzychowice-Zgorzelec	Gnieszno-Zgorzelec- Praga- Santiago de Compostela	▶ brak	▶ oświetlenie. ▶ parkingi rowerowe i samochodowe, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne, ▶ mapy, ▶ kosze na śmieci, ▶ punkty wypożyczania przenośnych przewodników elektronicznych, ▶ wytyczenie nowych szlaków – ścieżka rowerowa pod autostradą A4, ▶ monitoring ścieżek rowerowych: zakup sprzętu, ▶ oświetlenie ▶ stworzenie bezpiecznych połączeń z istniejącymi ulicami.
Rowerowe				
1. ER-4	Sławnikowice-Grónów- Pokrzywnik-Łagów-Zgorzelec	Lwówek Śląski – Zgorzelec	▶ brak	▶ parkingi rowerowe i samochodowe, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne, ▶ mapy, ▶ kosze na śmieci, ▶ punkty wypożyczania przenośnych przewodników elektronicznych, ▶ monitoring ścieżek

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				rowerowych: zakup sprzętu, ▶ oświetlenie.
2. ER-7	Mikułowa-Studniska-Zgorzelec	Mirsk-Zgorzelec	▶ brak	▶ parkingi rowerowe i samochodowe, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, ▶ tablice informacyjne, ▶ mapy, ▶ kosze na śmieci, ▶ punkty wypożyczania przenośnych przewodników elektronicznych, ▶ monitoring ścieżek rowerowych: zakup sprzętu, ▶ oświetlenie.
Inne - brak				
PLANOWANE				
Piesze - brak				
Rowerowe				
1.W ciągu dróg miejskich	Na terenie Miasta	-	▶ brak	▶ wytyczenie ścieżek rowerowych, ▶ oznakowanie przejść z wykorzystaniem kolektorów słonecznych, parkingi, ▶ ławeczki, ▶ reklamy elektroniczne informujące o bieżących imprezach na terenie miasta, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne, ▶ mapy.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

				▶ oświetlenie ▶ stworzenie bezpiecznych połączeń z istniejącymi ulicami
Inne - brak				

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.12. Powiat Bolesławiecki

Tabela 36. Inwestycje na terenie Powiatu Bolesławieckiego wspierające rozwój turystyki w regionie.

Obiekty o charakterze turystycznym	Czy obiekt wymaga remontu?	Miejsca parkingowe obecne oraz zapotrzebowanie (obecna i docelowa liczba miejsc parkingowych dla autokarów i samochodów osobowych)		Infrastruktura turystyczna przy obiekcie obecna i zapotrzebowanie (obecna ilość i zapotrzebowanie na sklepy, punkty gastronomiczne, miejsca biwakowe, ławeczki, etc.)	
		Obecne	Zapotrzebowanie	Obecne	Zapotrzebowanie
1. Teatr Stary	▶ tak	▶ kilka miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ planty miejskie, ▶ ławeczki, ▶ fontanna, ▶ kiosk, ▶ przystanek autobusowy	▶ ławeczki, ▶ kosze na śmieci, ▶ tablice informacyjne z historią teatru
2. Młodzieżowy Dom Kultury w Bolesławcu / jednostka oświatowa/	▶ tak Piwnice wymagają remontu.	▶ kilka miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ budowa miejsc parkingowych dla samochodów osobowych	▶ ławeczki ▶ fontanna ▶ planty miejskie ▶ mury obronne ▶ altanka ▶ ogród fenologiczno-florystyczny ▶ kosze na śmieci ▶ oczko wodne ▶ Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji – pływalnia, sauna	▶ ławeczki, ▶ gabloty na eksponaty, ▶ oświetlenie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.13. Powiat Zgorzelecki

Tabela 37. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Powiatu Zgorzeleckiego wspierające rozwój turystyki w regionie.

Trasy turystyczne (w podziale na istniejące i planowane)	Przebieg na terenie gminy	Przebieg całej trasy	Infrastruktura turystyczna przy trasie obecna i zapotrzebowanie na terenie gminy (obecna ilość i zapotrzebowanie na parkingi, miejsca biwakowe, wiaty, ławeczki, etc.)	
			Obecne	Zapotrzebowanie
<u>ISTNIEJACE</u>				
Piesze				
1.Szlakiem grodzisk słowiańskich i średniowiecznych zamków	-	Pieszko – rowerowy szlak „Szlakiem grodzisk słowiańskich i średniowiecznych zamków” wyznaczono, oznakowano tablicami informacyjnymi i opisano w przewodniku i na stronie internetowej www.powiat.zgorzelec.pl w ramach realizacji jednego projektu finansowanego ze środków UE	► tablice informacyjne	Odbudowa i zabezpieczenie cmentarzyska kurhanowego (IX-XI w.) w Białogórze.

**„Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego
Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”**

<u>PLANOWANE</u>				
Piesze - brak				
Rowerowe - brak				
Inne - W ciągu dróg powiatowych (w tym)				
1. Szlakiem wojsk księcia Józefa Poniatowskiego i szwoleżerów gwardii Napoleona	Na terenie powiatu zgorzeleckiego	-	▶ brak	▶ parkingi, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, etc.
2. Znani Ludzie Ziemi Zgorzeleckiej	Na terenie powiatu zgorzeleckiego	-	▶ brak	▶ parkingi, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, etc.
3. Z biegiem Nysy Łużyckiej	Na terenie powiatu zgorzeleckiego	-	▶ brak	▶ parkingi, ▶ miejsca biwakowe, ▶ wiaty, ▶ ławeczki, etc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet rozesyłanych wśród jednostek tworzących Subregion

4.1.14. Inwestycje turystyczne, w tym: rozbudowa bazy komunikacyjnej, noclegowej, gastronomicznej

Tabela 38 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju lokalnej turystyki

Nazwa działania	Opis
Wspieranie i rozwój infrastruktury lokalnej na obszarach zagrożonych marginalizacją, przemysłowych i pomilitarnych	W obszarze tego zadania znajdują się działania obejmujące rekultywację terenów przemysłowych i pomilitarnych poprzez wprowadzanie na te tereny funkcji turystycznych.
Wspieranie procesów powstawania Lokalnych Organizacji Turystycznych oraz opracowywania lokalnych Strategii Rozwoju Turystyki	W ramach działania wspierane będą następujące zadania: Powstawanie Lokalnych Organizacji Turystycznych – pomoc w zakupie niezbędnego wyposażenia (komputery, sprzęt audio – video), materiały dydaktyczne
Opracowanie i wdrożenie mechanizmów pozwalających na wspieranie lokalnych inicjatyw w zakresie turystyki	Pakiety startowe obejmujące szkolenia, pomoc techniczna, promocją

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

Tabela 39 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki na obszarach wiejskich

Nazwa działania	Opis
Rozwój turystyki wiejskiej	W ramach zadania przewiduje się kompleksowe działania mające na celu: Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych poprzez: • podniesienie jakości infrastruktury technicznej obszarów wiejskich. • modernizację bazy noclegowej i poprawa estetyki gospodarstw.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

4.1.15. Inwestycje wspierające rozwój turystyki w subregionie / infrastruktura paraturystyczna i informacyjna /

Tabela 40 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki kulturowej

Nazwa działania/zadania	Opis
Udostępnianie obiektów zabytkowych i historycznych na cele turystyczne	Adaptacja zabytków i obiektów przemysłowych na galerie, pasáže handlowe, domy kultury, skanseny przemysłowe, pracownie artystyczne. rewitalizacja historycznych parków (w tym śródleśnych) i ogrodów Stworzenie Szlaku parkowo- kulturowego (szlak historycznych parków i ogrodów)
Ochrona dóbr kultury	Rewaloryzacja i odbudowa obiektów o znaczeniu kulturowym i historycznym oraz zagospodarowywanie na cele turystyczne. Rewitalizacja historycznych parków (w tym śródleśnych) i ogrodów oraz udostępnianie ich dla celów turystycznych i dydaktycznych Rewitalizacja miast i dzielnic o charakterze historycznym i kulturowym. Stworzenie Szlaku parkowo- kulturowego (szlak historycznych parków i ogrodów) Rewitalizacja miast i dzielnic o charakterze historycznym i kulturowym.
Rozwój kultury na obszarach wiejskich	Tworzenie działalności gospodarczej zajmującej się wyrobem rękodzieła artystycznego, warsztatów – ginących zawodów.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

Tabela 41 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i konnej

Nazwa działania	Opis
Rozwój turystyki pieszej	Rozwój infrastruktury i udogodnień dla turysty na szlaku poprzez koncentrację działań w następujących obszarach: Integracja istniejących i nowo powstających szlaków z szlakami po stronie czeskiej i niemieckiej. Rewaloryzacja punktów widokowych - ich odtworzenie wraz z remontem, odnową lub odbudową wież widokowych, rozwój sieci punktów widokowych
Rozwój szlaków rowerowych	Zintegrowany rozwój szlaków rowerowych w subregionie. Koncentracja działań na następujących obszarach: Opracowanie studium rozwoju turystyki rowerowej w Subregionie Bory Dolnośląskie Rozwój turystyki rowerowej w strefie wypoczynku weekendowego Integracja istniejących szlaków oraz nowopowstających z istniejącą siecią tras i szlaków rowerowych w krajach sąsiednich Niemcy, Czechy.
Infrastruktura wspomagająca rozwój turystyki rowerowej	Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu rozwoju infrastruktury wspomagającej rozwój turystyki rowerowej w regionie obejmującego: Stworzenie sieci wypożyczalni i serwisu sprzętu rowerowego na szlakach, w tym wsparcie zakupu sprzętu turystycznego..

Turystyka jeździecka Rozwój turystyki konnej oraz wsparcie oraz wsparcie marketingowo-promocyjne	Promowane i wspierane będą działania mające na celu: Rozwoju szlaków konnych (wytyczenie oraz oznakowanie nowych szlaków wraz z infrastrukturą im towarzyszącą). Powstanie nowej i rozwój istniejącej infrastruktury dla turystyki konnej : ośrodki jeździeckie, pensjonaty dla koni, miejsca treningowe, itp.).
---	--

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

Tabela 42 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki aktywnej

Nazwa działania	Opis
Wsparcie organizacyjno – marketingowe rozwoju turystyki aktywnej	Zespół kompleksowych działań sprzyjających dynamicznemu rozwojowi turystyki aktywnej w regionie, obejmujący: Opracowanie studium rozwoju poszczególnych form turystyki aktywnej na poziomie regionalnym – dokument ten będzie wytyczał kierunki rozwoju turystyki i wskazywał potencjalne obszary inwestycji.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

4.1.16. Inwestycje w działania promocyjne i wizerunkowe

Tabela 43 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki uzdrowiskowej

Nazwa działania	Opis
Przede wszystkim jakość	Wspieranie procesu szkolenia kadr dla potrzeb turystyki uzdrowiskowej - dofinansowanie szkoleń i kursów językowych, opracowanie nowoczesnych standardów obsługi.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

Tabela 44 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki kulturowej

Nazwa działania/zadania	Opis
Zintegrowane kalendarz imprez (regionalny i lokalne)	Opracowanie wspólnego zintegrowanego kalendarza imprez kulturalnych o znaczeniu subregionalnym i regionalnym (koordynacja terminów imprez, uzupełnienie oferty). Opracowanie zintegrowanych kalendarzy imprez na poziomie lokalnym, subregiony, powiaty (uzupełnienie oferty, ograniczenie pokrywania się terminów wydarzeń i imprez, wspólna promocja programu). Tworzenie pakietów turystycznych oferowanych przez sieci sprzedaży (nocleg + atrakcje kulturalne np. pobyt na imprezie) .
Wzrost wartości zasobów kulturowych regionu (budowanie bazy społecznej)	Organizowanie doskonalenia, doskonalenia zawodowego twórców, menedżerów i pracowników kultury.
Lokalne markowe produkty kulturowe	Tworzenie i promocja regionalnych produktów kulturowych. Tworzenie i promocja produktów turystyki miejskiej.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

**Tabela 45 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju marketingu turystyki
Subregionu Bory Dolnośląskie**

Nazwa działania	Opis
Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu promocji produktów markowych województwa	Opracowanie jednolitej koncepcji wizualizacji materiałów promocyjnych subregionu. Budowa systemu materiałów promocyjnych dla poszczególnych produktów markowych Dolnego Śląska oraz docelowych segmentów turystów w kraju i zagranicą (uwzględnienie wytycznych zawartych w Systemie Identyfikacji Wizualnej województwa). Rozbudowa i wspieranie działalności IT w województwie. Udział Dolnego Śląska w ogólnopolskim systemie informacyjnym.
Rozbudowa bazy informacyjnej i dystrybucyjnej	Rozbudowa bazy informacyjno-dystrybucyjnej oferty turystycznej Dolnego Śląska w oparciu o Dolnośląską Sieć Informacji Turystycznej. W ramach tego działania przewiduje się m.in. rozwój DSIT o możliwość zamawiania usług i rezerwację miejsc przez internet.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

Tabela 46 Inwestycje turystyczne w zakresie jakości, szkoleń i doradztwa.

Nazwa działania	Opis
Szkolenie profesjonalnych kadr dla turystyki	W ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Przeprowadzenie analizy potrzeb szkoleniowych w zakresie szeroko rozumianej turystyki zgłaszanych przez branżę turystyczną w regionie, uwzględniając specyfikę regionu. Opracowanie i wdrożenie, we współpracy z dolnośląskimi uczelniami, metodologii szkolenia oraz programów podnoszących jakość i standardy usług turystycznych dla kadr branży turystycznej uwzględniających potrzeby regionu. Przeprowadzenie szkoleń pracowników samorządów terytorialnych zajmujących się turystyką w zakresie promocji turystyki, rozwoju infrastruktury turystycznej, jak również aplikowania po fundusze strukturalne i realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE. Szkolenia lokalnych liderów rozwoju turystyki.

Źródło: Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego; opracowanie własne.

4.2. Finansowanie i dostępność funduszy

W tabeli poniżej znajduje się wykaz wszystkich programów operacyjnych (PO), z których środki będą dostępne w Polsce na lata 2007-2013. Przy części z nich wskazana jest główna myśl, wskazująca kto i na co może spodziewać się dofinansowania. W programach współpracy międzynarodowej wskazane są obszary wsparcia. Wszystkie programy, a niedługo również wszystkie ich Uszczegółowienia można znaleźć na stronie www.mrr.gov.pl. W przypadku programów regionalnych, najlepszym źródłem informacji będą jednak strony internetowe urzędów marszałkowskich.

Tabela 47. Programy krajowe i regionalne.

PROGRAMY KRAJOWE I REGIONALNE (RPO)		
Program operacyjny (PO)	Specyfika	Uwagi – możliwości dla turystyki
PO Infrastruktura i Środowisko	Program wspiera przede wszystkim duże inwestycje infrastrukturalne w zakresie transportu i ochrony środowiska.	W ramach PO nie ma środków przeznaczonych specjalnie na turystykę. Jest natomiast pula środków przeznaczona na wsparcie kultury i dziedzictwa kulturalnego.
PO Innowacyjna Gospodarka	Program wspomaga rozwój przedsiębiorczości w Polsce przez dofinansowywanie dużych przedsięwzięć wysokiej o innowacyjności i przez tworzenie warunków do rozwoju biznesu w Polsce, w tym wspieranie otoczenia biznesu.	W ramach PO występują dwa Działania skierowane dla branży turystycznej – Działanie 6.3 „Promocja turystycznych walorów Polski” i Działanie 6.4 „Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym”
PO Kapitał Ludzki	Program wspiera tzw. projekty miękkie, zarówno w regionach jak i realizowane na szczeblu krajowym. Projektami miękkimi mogą być: szkolenia, staże, dofinansowanie zakładania własnej działalności gospodarczej, dofinansowanie zatrudnienia itp.	W ramach PO mogą być realizowane projekty miękkie o każdej tematyce, w tym adresowane do branży turystycznej.
PO Rozwój Polski Wschodniej	Program skierowany na dofinansowanie rozwoju 5 najbiedniejszych regionów UE-25, tj. województw: podkarpackiego, lubelskiego, świętokrzyskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.	Środki przewidziane na realizację przedsięwzięć powiązanych z turystyką zostały wstępnie podzielone – utworzono tzw. listy projektów kluczowych.
16 RPO (po jednym dla każdego województwa)	Programy skierowane są na dofinansowanie rozwoju poszczególnych regionów naszego kraju zgodnie z przyjętymi przez nie strategiami	W RPO przewidziane są środki na wsparcie turystyki na terenie poszczególnych regionów, a także m.in. na inwestycje dla małych i średnich przedsiębiorstw.
PROGRAMY EUROPEJSKIEJ WSPÓŁPRACY TERYTORIALNEJ		
Współpraca transgraniczna		
Polska (Województwo Lubuskie i Województwo Dolnośląskie) - Niemcy (Saksonia)		
Polska – Republika Czeska		

Źródło: opracowanie własne.

4.2.1. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013

Podpunkt został przygotowany na podstawie strony www.rpo.dolnyslask.pl.

4.2.1.1. Informacje wstępne

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (RPO WD) jest podstawą realizacji strategicznych przedsięwzięć przygotowanych przez dolnośląskie jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki publiczne i prywatne, możliwych do realizacji ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Realizowane zadania będą zmierzać do zmniejszenia dysproporcji ekonomicznych, społecznych i terytorialnych w regionie.

Cele Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 zmierzają do podniesienia poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawy konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Zostały one ustalane zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. oraz wpisują się w cele i priorytety Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia. Jednocześnie zapisy RPO WD są zgodne z treścią rozporządzeń Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczących funduszy strukturalnych w latach 2007 – 2013 oraz uwzględniają potrzebę zdynamizowania realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej.

Realizowane osie priorytetowe obejmują:

- stymulowanie i propagowanie regionalnej przedsiębiorczości i innowacyjności oraz zwiększanie zdolności w dziedzinie badań i rozwoju technologicznego (Priorytet „Przedsiębiorstwa i innowacyjność”),
- poprawę dostępu do usług informatycznych („Priorytet „Społeczeństwo informacyjne”)
- inwestycje i rozwój transportu, w tym usprawnianie połączeń drogowych, kolejowych, oraz promocję transportu ekologicznego (Priorytet „Transport”);
- inwestycje związane z szeroko pojętą ochroną środowiska naturalnego oraz zapobieganiem zagrożeniom naturalnym i technologicznym (Priorytet „Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne”)
- bezpieczeństwo dostaw energii oraz rozwój produkcji energii odnawialnych (Priorytet „Energia”)
- promowanie walorów przyrodniczych jako potencjału dla rozwoju zrównoważonej turystyki oraz podnoszenie rangi kultury regionu poprzez jej promowanie, rozwój infrastruktury kulturalnej i zachowanie dziedzictwa kulturowego (Priorytet „Turystyka i Kultura”);
- zwiększenie dostępności i atrakcyjności edukacji i wyrównywanie szans społecznych poprzez inwestycje (Priorytet „Edukacja”)
- poprawę i rozwój infrastruktury ochrony zdrowia (Priorytet „Zdrowie”)
- zrównoważony rozwój obszarów miejskich (Priorytet „Miasta”)

Cele i priorytety Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (RPO) z jednej strony są spójne ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku (SRWD), a z drugiej wpisują się w cele Polityki Spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienia przedstawione w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności (SWW) oraz

na poziomie krajowym w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia (NSRO). Ustalając strategię programu uwzględniono potrzebę zdynamizowania realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej określoną na szczęblu państw członkowskich w „Zintegrowanym Pakiecie Wytycznych dla Wzrostu Zatrudnienia na lata 2005-2008, a w Polsce w Krajowym Programie Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej”(KPR). Realizacja założeń tych dokumentów na Dolnym Śląsku w latach 2007-2013 związana będzie przede wszystkim z wdrażaniem Regionalnego Programu Operacyjnego. Dlatego też cel główny programu określono jako:

Podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Tabela 48. Priorytety RPO WD.

Priorytety Regionalnego Programu Operacyjnego	Cele szczegółowe Regionalnego Programu Operacyjnego	Sfera / Cel Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego
1. Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw („Przedsiębiorstwa i innowacyjność”)	I. Wzrost aktywności gospodarczej opartej o wiedzę i innowacyjność	Sfera: Gospodarcza Cel: Zbudowanie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki Dolnego Śląska
2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Dolnym Śląsku („Społeczeństwo informacyjne”)		
3. Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku („Transport”)	II. Rozwój infrastruktury służącej poprawie jakości środowiska, warunków inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej	Sfera: Przestrzenna Cel: Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu
4. Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska („Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne”)		
5. Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku („Energetyka”)		
6. Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska („Turystyka i Kultura”)		

Priorytety Regionalnego Programu Operacyjnego	Cele szczegółowe Regionalnego Programu Operacyjnego	Sfera / Cel Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego
7. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku („Edukacja”)	III. Poprawa bytu mieszkańców i wzrost konkurencyjności regionu poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury społecznej	Sfera: Społeczna Cel: Rozwijanie solidarności społecznej oraz postaw obywatelskich twórczych i otwartych na świat
8. Modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia na Dolnym Śląsku („Zdrowie”)		
9. Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”)		
10. Pomoc techniczna		

Źródło: www.rpo.dolnoslask.pl

4.2.1.2. Sposób finansowania Programu

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013 będzie realizowany przy zaangażowaniu łącznie 1 561,1 mln euro. Na kwotę tę składa się 1213,1 mln euro środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, 186,4 mln euro środków publicznego wkładu krajowego oraz 161,6 mln euro wkładu prywatnego.

W realizację celów Strategii Lizbońskiej zaangażowanych jest 681,2 mln euro środków ogółu Programu, co stanowi 43,6 % wszystkich środków. Na kwotę tę przypada 485,3 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, czyli 40,0 % przyznanej alokacji.

4.2.1.3. Opis priorytetów

Priorytet 6 Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska („Turystyka i Kultura”)

- 6.1 Turystyka uzdrowiskowa
- 6.2 Turystyka aktywna
- 6.3 Turystyka biznesowa
- 6.4 Turystyka kulturowa
- 6.5 Działania wspierające infrastrukturę turystyczną i kulturową

4.2.2. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013

4.2.2.1. Informacje wstępne

Polska Organizacja Turystyczna w systemie dystrybucji unijnych środków pełni podwójną rolę. Po pierwsze realizujemy zadania związane z obowiązkami Instytucji Wdrażającej, obsługującej turystyczne projekty inwestycyjne w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (Działanie 6.4 „Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym”).

Z drugiej strony prowadzi własne projekty promocyjne, współfinansowane w ramach tego samego programu operacyjnego (Działanie 6.3 „Promocja turystycznych walorów Polski”).

4.2.2.2. Tryb dokonywania wyboru projektów w ramach Programu

Indykatywna lista projektów kluczowych – Działanie 6.4. PO IG:

Lista podstawowa:

1. Pętla Żuławska - rozwój turystyki wodnej.
2. Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej
3. Szlaki nowej przygody w zabytkowej Kopalni Soli „Wieliczka”
4. Rewitalizacja Kanału Elbląskiego na odcinkach: Jezioro Drużno-Miłomłyn, Miłomłyn-Zalewo, Miłomłyn-Ostróda-Stare Jabłonki
5. Śladem europejskiej tożsamości Krakowa - Szlak Turystyczny po podziemiach Rynku Głównego
6. Program ożywienia dróg wodnych w Gdańsku
7. Toruń Hanza nad Wisłą
8. Zamość miasto UNESCO, Pomnik Historii RP produktem turystycznym polskiej gospodarki
9. Południowo-zachodni Szlak Cystersów
10. Międzynarodowy turystyczny produkt markowy „Uzdrowiska Kłodzkie”
11. Świętokrzyski Szlak Archeo-Geologiczny
12. Zachodniopomorski Szlak Żeglarski - sieć portów turystycznych Pomorza Zachodniego
13. Centrum Dziedzictwa Szkła w Krośnie

Lista rezerwowa:

1. Interaktywne Centrum historii Ostrowa Tumskiego w Poznaniu - kolebki państwowości i chrześcijaństwa w Polsce
2. "Bug nie dzieli, Bug łączy, regiony, państwa i ludzi, od Lwowa do Warszawy". Program aktywizacji turystyki Doliny Bugu
3. Termy Cieplickie - Dolnośląskie Centrum Rekraacji Wodnej
4. Budowa Parku Wodnego 'Termy Nałęczowskie - EUROSPA 2012'
5. Hala Stulecia we Wrocławiu - Centrum Innowacyjności w Architekturze i Budownictwie
6. Turystyka w siodle-infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego
7. Budowa Przystani Jachtowej w Sopocie
8. Podniesienie atrakcyjności turystycznej Szlaku Zamków Gotyckich
9. Szlakiem piastowskim - od Gada, Pradziada do Wenecji, Paryża i Rzymu
10. Turystyczny szlak żeglugi śródlądowej na rzece Wiśle w województwie małopolskim
11. Wykorzystanie walorów rzeki Wisły w celu budowy wspólnego produktu turystycznego przez Kazimierz Dolny, Puławy i Janowiec
12. Wschodnioeuropejskie centrum kongresowo-sportowe Arłamów

4.2.3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013

4.2.3.1. Informacje wstępne

Cechą charakterystyczną PO Infrastruktura i Środowisko jest integralne ujęcie problematyki podstawowej infrastruktury, która obejmuje infrastrukturę techniczną i zasadnicze elementy infrastruktury społecznej. Punktem wyjścia dla tak określonego zakresu programu jest zasada maksymalizacji efektów rozwojowych, uwarunkowana komplementarnym potraktowaniem sfery technicznej i społecznej w jednym nurcie programowym i realizacyjnym. Dla zwiększenia inwestycji, spójności terytorialnej i atrakcyjności regionów nie wystarczy zapewnienie tylko dobrej i sprawnej infrastruktury transportowej, ponieważ nie zachęci ona potencjalnych inwestorów do tworzenia nowych miejsc pracy. Żeby stworzyć warunki dla zatrudnienia w danym regionie wysoko kwalifikowanych specjalistów, inwestycjom transportowym muszą towarzyszyć inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska, energetyki, kultury, szkolnictwa wyższego, czy zdrowia.

Zgodnie z celem głównym programu wybór priorytetów¹ oraz działań odpowiada obszarom, które mają podstawowe znaczenie dla wzrostu atrakcyjności Polski i jej regionów.

W ramach programu realizowanych będzie 15 osi priorytetowych:

- Gospodarka wodno-ściekowa.
- Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi.
- Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska.
- Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska.
- Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych.
- Drogowa i lotnicza sieć TEN-T.
- Transport przyjazny środowisku.
- Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe.
- Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna.
- Bezpieczeństwo energetyczne w tym dywersyfikacja źródeł energii.
- **Kultura i dziedzictwo kulturowe.**
- Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia.
- Infrastruktura szkolnictwa wyższego.
- Pomoc techniczna – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.
- Pomoc techniczna – Fundusz Spójności

4.2.3.2. Sposób finansowania Programu

Wielkość środków wspólnotowych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w latach 2007–2013 wyniesie ok. 41,9% (27,9 mld euro) całości środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności przeznaczonych na realizację programów operacyjnych Celu „Konwergencja”.

Łączna wielkość środków finansowych z Unii Europejskiej zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013

wyniesie 27 913 683 774 euro. Wysokość wkładu krajowego szacuje się na ok. 11 mld euro i zależeć będzie od poziomu dofinansowania poszczególnych projektów.

Wkład wspólnotowy zaangażowany w realizację programu pochodzić będzie ze środków:

- Funduszu Spójności – 22 176 353 774 euro,
- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 5 737 330 000 euro.

4.2.3.3. Opis priorytetów

Cele ogólne i szczegółowe PO IG zostały przełożone na priorytety i Działania. Wśród celów wymienimy jedynie te związane z turystyką. Są to:

Priorytet XI: Kultura i dziedzictwo kulturowe

Działanie 11.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym

Działanie 11.2 Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym

Działanie 11.3 Infrastruktura szkolnictwa artystycznego

4.2.4. Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013

Rozdział opracowany na podstawie strony internetowej www.efs.gov.pl

4.2.4.1. Informacje wstępne

Celem głównym Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej. Cel ten będzie realizowany m.in. poprzez aktywizację zawodową, rozwijanie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie mechanizmów efektywnego zarządzania w administracji państwowej. W ramach programu wsparciem zostaną objęte następujące obszary: zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, adaptacyjność pracowników i przedsiębiorstw, zagadnienia związane z rozwojem zasobów ludzkich na terenach wiejskich, z budową sprawnej i skutecznej administracji publicznej oraz partnerskiego państwa, a także z promocją postaw zdrowotnych wśród osób pracujących.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki składa się z 10 Priorytetów, realizowanych równolegle na poziomie centralnym i regionalnym.

Priorytety realizowane centralnie to:

1. Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna;
2. Priorytet II Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących;
3. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty;
4. Priorytet IV Szkolnictwo wyższe i nauka;
5. Priorytet V Dobre rządzenie;

Priorytety realizowane na szczeblu regionalnym to:

6. Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich;
7. Priorytet VII Promocja integracji społecznej;
8. Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki;

9. Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach:

4.2.4.2. Sposób finansowania Programu

Łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007–2013 wyniesie ok. 14,43% całości środków przeznaczonych na realizację programów operacyjnych, tj. 11 420 207 059 EUR. W ramach tej kwoty wielkość alokacji z Europejskiego Funduszu Społecznego wyniesie ok. 9 707 176 000 EUR, a wkład krajowy stanowić będzie ok. 1 713 031 059 EUR. Poziom krajowego współfinansowania został oszacowany na poziomie minimalnym tj. 15%.

Okolo 60% środków Programu zostanie przeznaczonych na wsparcie realizowane przez poszczególne regiony, zaś pozostała kwota (ok. 40%) będzie wdrażana sektorowo, przez odpowiednie resorty.

Na realizację Strategii Lizbońskiej w latach 2007 - 2013 w ramach Programu przeznaczone zostanie 83 % wydatków ze środków wspólnotowych, co stanowi sumę 8 056 956 080 EUR.

4.2.4.3. Opis priorytetów

Wśród priorytetów PO KL wymienimy jedynie te związane z możliwością wykorzystania pod kątem turystyki i rozwoju turystyki:

Priorytet VII Promocja integracji społecznej

Cele:

1. Poprawa dostępu do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
2. Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej

W 2008 roku w województwie dolnośląskim w ramach Priorytetu VII będą realizowane wszystkie formy wsparcia przewidziane w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL.1

Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji

Poddziałanie 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej

Poddziałanie 7.1.2 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie

Poddziałanie 7.1.3 Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej

Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej

Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej

Działanie 7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji

Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki

Cele:

1. Rozwój wykwalifikowanej i zdolnej do adaptacji siły roboczej

2. Poprawa funkcjonowania systemu przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą

W ramach Priorytetu VIII w 2008 roku w województwie dolnośląskim będą realizowane wszystkie formy wsparcia przewidziane w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL1:

Działanie 8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie

Poddziałanie 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

Poddziałanie 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie

Poddziałanie 8.1.3 Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności

Poddziałanie 8.1.4 Przewidywanie zmiany gospodarczej

Działanie 8.2 Transfer wiedzy

Poddziałanie 8.2.1 Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw

Poddziałanie 8.2.2 Regionalne Strategie Innowacji

Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

Cele:

1. Zmniejszenie nierówności w upowszechnieniu edukacji, szczególnie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi
2. Zmniejszenie nierówności w jakości usług edukacyjnych, szczególnie pomiędzy obszarach wiejskimi i miejskimi (w zakresie kształcenia ogólnego)
3. Podniesienie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego
4. Wzmocnienie rozwoju zawodowego i podnoszenia kwalifikacji nauczycieli na obszarach wiejskich

W ramach Priorytetu IX w 2008 roku w województwie dolnośląskim będą realizowane wszystkie formy wsparcia przewidziane w Szczegółowym Opisie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013:

Działanie 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty

Poddziałanie 9.1.1 Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej

Poddziałanie 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych

Poddziałanie 9.1.3 Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych

Działanie 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego

Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego

Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty

Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich

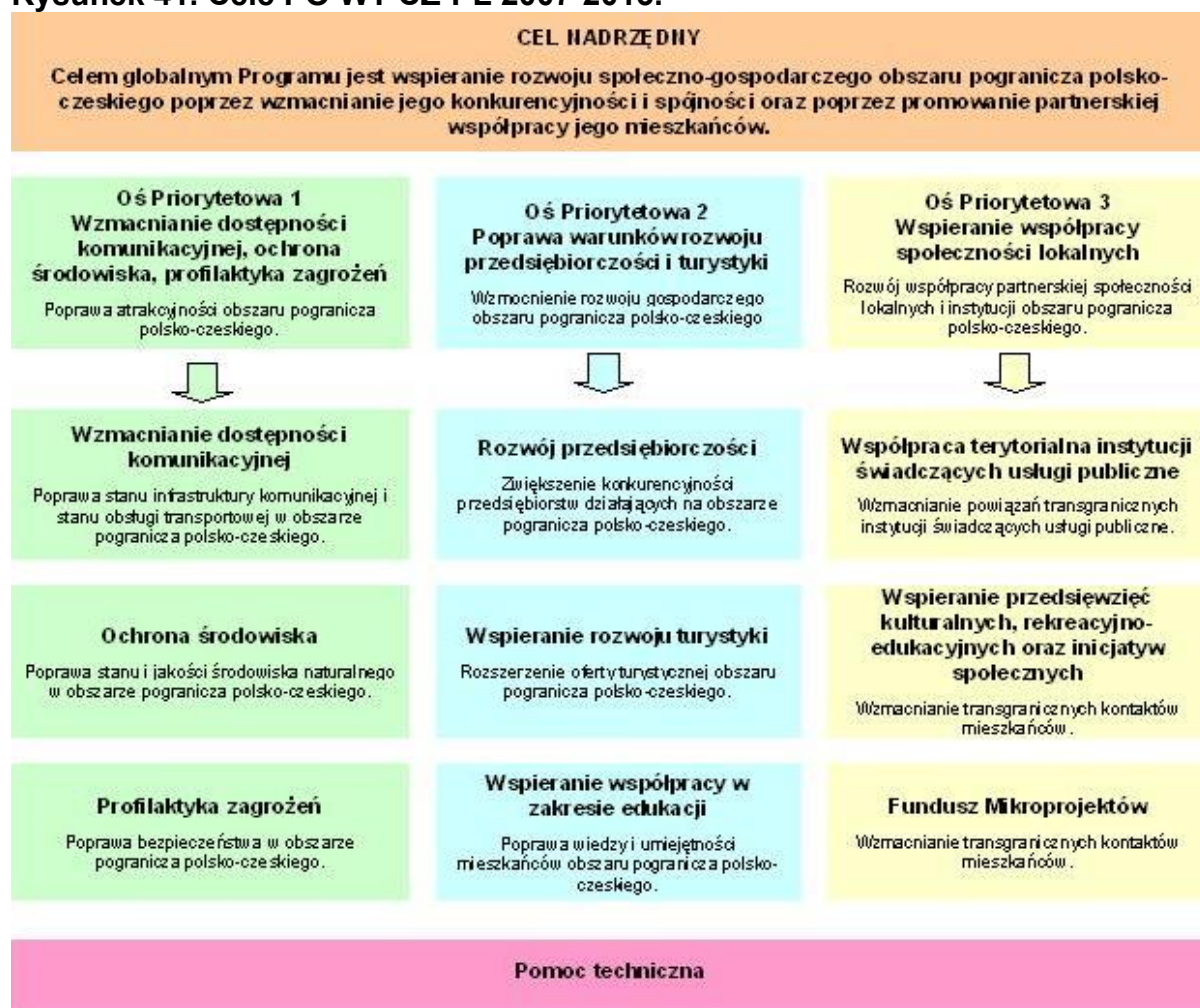
4.2.5. Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013

Rozdział opracowany na podstawie strony internetowej <http://ewt.dolnyslask.pl>

4.2.5.1. Informacje wstępne

Celem Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III A Czechy – Polska jest wspieranie współpracy transgranicznej mieszkańców oraz instytucji z sąsiednich regionów. Program spotkał się z ogromnym zainteresowaniem na pograniczu polsko-czeskim. Liczba wnioskodawców a zwłaszcza wnioskowanego dofinansowania z EFRR ponad dwukrotnie przekraczała alokację przeznaczoną do podziału w ramach Programu. Łącznie złożono 356 projektów, które poddane zostały kontroli formalnej oraz kontroli kwalifikowalności we Wspólnym Sekretariacie Technicznym w Ołomuńcu oraz dalszej ocenie dokonywanej przez właściwe instytucje regionalne. Na posiedzenia Komitetu Sterującego złożonych zostało 299 projektów, spośród których do dofinansowania z EFRR rekomendowano łącznie 176 projekty. Te dane nie dotyczą Funduszu Mikroprojektów, który podlegał realizacji w poszczególnych euroregionach po obu stronach granicy w ramach Działania 2.2.

Rysunek 41. Cele PO WT CZ-PL 2007-2013.

Źródło: <http://ewt.dolnyslask.pl>

4.2.5.2. Opis priorytetów

Rysunek 42. Priorytety PO WT CZ-PL 2007-2013

Źródło: <http://ewt.dolnyslask.pl>

Oś priorytetowa 1: Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, ochrona środowiska, profilaktyka zagrożeń

Oś priorytetowa 2: Poprawa warunków rozwoju przedsiębiorczości i turystyki

Cel główny osi priorytetowej:

Cel główny osi priorytetowej 2 Wzmocnienie rozwoju gospodarczego obszaru pogranicza polsko-czeskiego konkretyzuje cel globalny w sferze ukierunkowanej na wykorzystanie i rozwijanie istniejącego potencjału gospodarczego pogranicza i wzmacnianie jego konkurencyjności.

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

- Zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw działających na obszarze pogranicza polskoczeskiego,
- Rozszerzenie oferty turystycznej obszaru pogranicza polsko-czeskiego,
- Poprawa wiedzy i umiejętności mieszkańców obszaru pogranicza polsko-czeskiego.

Dziedziny wsparcia:

2.1. Rozwój przedsiębiorczości

2.2. Wspieranie rozwoju turystyki

Dotyczy celu szczegółowego Rozszerzenie oferty turystycznej obszaru pogranicza polskoczeskiego:

- ochrona i odnowa bogactwa kulturowego i przyrodniczego, tradycji rzemieślniczych, ochrona i odbudowa zabytków, w tym budowli sakralnych, fortyfikacji, historycznych zespołów urbanistycznych i technicznych, obiektów kulturalnych, cech krajobrazu kulturowego, rozwój: szlaków i ścieżek rowerowych, ścieżek jeździeckich, ścieżek i szlaków turystycznych i narciarskich, turystycznej infrastruktury towarzyszącej oraz poprawa wyposażenia rekreacyjno-edukacyjnego,
- wspieranie rozwoju usług turystycznych (np. budowy i wyposażenia turystycznych obiektów usługowych, tworzenie oraz funkcjonowanie biur informacji turystycznej, działań organizacji turystycznych, opracowywanie nowych produktów turystycznych i promocja, promocja walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego w tym możliwość promocji poza obszarem wsparcia, wdrażanie oraz wykorzystywanie ICT w turystyce, wspieranie organizacji turystyki).

Oś priorytetowa 3: Wspieranie współpracy społeczności lokalnych

Cel główny osi priorytetowej:

Cel główny osi priorytetowej 3 Rozwój współpracy partnerskiej społeczności lokalnych i instytucji obszaru pogranicza polsko-czeskiego konkretyzuje cel globalny w sferze ukierunkowanej na jakość życia społecznego mieszkańców, pogłębianie poczucia ich utożsamienia się z tym obszarem. Celem jest wspieranie współpracy transgranicznej w zakresie rozwoju kontaktów międzyludzkich, inicjatyw społecznych, imprez kulturalnych i rekreacyjno-edukacyjnych oraz współpracy jednostek administracji publicznej i organizacji świadczących usługi publiczne.

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

- wzmacnianie powiązań transgranicznych instytucji świadczących usługi publiczne,
- wzmocnienie transgranicznych kontaktów mieszkańców,
- stymulowanie rozwoju społeczności lokalnej poprzez wspieranie przedsięwzięć podejmowanych przez aktorów lokalnych – Fundusz Mikroprojektów

Dziedziny wsparcia:

3.1 Współpraca terytorialna instytucji świadczących usługi publiczne

3.2. Wspieranie przedsięwzięć kulturalnych, rekreacyjno-edukacyjnych oraz inicjatyw

3.3. Fundusz Mikroprojektów

Oś priorytetowa 4: Pomoc techniczna

Cel główny osi priorytetowej:

Cel główny osi priorytetowej Wspieranie efektywnej realizacji Programu warunkuje osiągnięcie pozostałych osi priorytetowych Programu poprzez zapewnienie sprawnego procesu zarządzania i wdrażania oraz wykorzystania środków EFRR.

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

- zapewnienie skutecznego zarządzania i wdrażania Programu i wspieranie działań promocyjno-informacyjnych dotyczących Programu.

4.2.6. Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007-2013

Rozdział opracowany na podstawie strony internetowej <http://ewt.dolnyslask.pl>

4.2.6.1. Informacje wstępne

Przyjęta dla Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007- 2013 strategia rozwoju w szczególnej mierze nastawiona jest na realizację celu nadrzędnego, jaki stanowi wspieranie zrównoważonego rozwoju obszaru wsparcia w celu wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej. Dzięki temu ma w sposób trwały wzrosnąć konkurencyjność tego obszaru w kontekście europejskim. Ma zostać osiągnięty stan, w którym nierównomierny rozwój regionu nie będzie negatywnie wpływał na ogólny potencjał wzrostu. Analiza silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń pokazała, że większość słabych stron obszaru polega na tym, że istniejący potencjał nie jest wykorzystywany. Z tego względu Strategia ukierunkowana jest na celowe wykorzystanie zidentyfikowanego potencjału poprzez efektywną współpracę transgraniczną. Ponadto uwzględnia ona zalecenia ewaluacji ex ante, według której kosztowne inwestycje w zakresie infrastruktury należy ograniczyć do obszaru przygranicznego. Zalecenie to zostaje uwzględnione w rozdziale 1 w postaci zawężenia obszaru wsparcia dla tego typu wydatków.

Cel nadrzędny współpracy transgranicznej dzieli się na dwa cele strategiczne. Do każdego z nich przyporządkowana jest jedna z ustalonych osi priorytetowych.

Cele strategiczne wraz z osiami priorytetowymi

Cel strategiczny Oś priorytetowa

Zapewnienie konkurencyjności obszaru wsparcia poprzez wyrównywanie warunków ramowych dla likwidowania nierówności gospodarczych i strukturalnych

Oś priorytetowa 1:

Rozwój transgraniczny

Utożsamianie się mieszkańców z obszarem wsparcia dzięki wzmocnieniu współpracy

Oś priorytetowa 2:

Transgraniczna integracja społeczna

4.2.6.2. Opis priorytetów

Rysunek 43. Priorytety PO WT PL-S 2007-2013

Źródło: <http://ewt.dolnyslask.pl>

Zgodnie z zaleceniami art. 6, ust. 1 Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 oraz po uwzględnieniu wyników aktualizacji oceny śródkresowej Interreg III A jak również ewaluacji ex ante Programu Operacyjnego Współpracy Terytorialnej Polska – Saksonia 2007-2013 uzgodniono następujące dwa priorytety:

- Rozwój transgraniczny (Oś priorytetowa 1)
- Transgraniczna integracja społeczna (Oś priorytetowa 2)

Ponadto włączona zostaje Pomoc Techniczna.

W poniższym opisie zostały przedstawione dziedziny wsparcia wraz z ich głównymi działaniami, które mają być realizowane w ramach danej osi priorytetowej. Uzasadnienie opiera się z jednej strony na zaleceniach Strategicznych Wytocznych Wspólnoty dla Spójności, z drugiej strony na wynikach ewaluacji ex ante.

Oś priorytetowa 1 – Rozwój transgraniczny

Cel strategiczny

Zapewnienie konkurencyjności obszaru wsparcia poprzez wyrównanie warunków ramowych dla likwidowania nierówności gospodarczych i strukturalnych.

Dziedzina wsparcia – Gospodarka i nauka

Dziedzina wsparcia – Turystyka i działalność uzdrowiskowa

W dziedzinie turystyki ma przy wykorzystaniu istniejącego potencjału nadal być wspierane powstanie transgranicznego obszaru turystycznego i wypoczynkowego, który potrafi wyrobić sobie pozycję na rynku międzynarodowym. Warunkuje to po pierwsze poprawę i rozwój infrastruktury turystycznej. Przy tym uwzględnione też zostają w szczególności wymogi turystyki bez barier. Szczególne znaczenie dla tego celu ma wypracowanie koncepcji rozwoju turystyki trwałej w obszarze przygranicznym. Również turystykę wiejską ujęto w tej dziedzinie wsparcia, jako że stanowi ona formę dywersyfikacji i turystyki miękkiej. Obok opracowywania koncepcji wspierane ma być również tworzenie wspólnych ofert turystycznych i atrakcyjnych form informacji dla turystów. Przy tym szczególnie musi zostać uwzględniony aspekt wielojęzyczności. Ponieważ oczekiwania turystów w ostatnich latach wzrosły, wsparciem musi zostać objęta także poprawa jakości usług w sektorze turystycznym.

Wraz z rozwojem demograficznym wykorzystany zostaje potencjał w zakresie działalności uzdrowiskowej. Obok transgranicznego łączenia w sieć ośrodków uzdrowiskowych umożliwiona ma zostać przebudowa, modernizacja bądź nowe ukierunkowanie istniejących ośrodków. Ponadto wsparciu ma podlegać dalszy rozwój lub przywrócenie miejscowościom ich funkcji uzdrowiskowej.

Dziedzina wsparcia – Transport i komunikacja

Dziedzina wsparcia – Środowisko naturalne

Dziedzina wsparcia – Ład przestrzenny i planowanie regionalne

Oś priorytetowa 2 – Transgraniczna integracja społeczna

Cel strategiczny

Utożsamianie się mieszkańców z obszarem wsparcia dzięki wzmocnieniu współpracy.

Dziedzina wsparcia – Kształcenie i szkolenie

Dziedzina wsparcia – Kultura i sztuka

W przypadku działań z dziedziny kultury i sztuki ma zostać ulepszona i rozwinięta infrastruktura. Działania te ograniczone są do kilku wybranych dziedzin. Należy szczególnie podkreślić, że uwzględnione zostaje dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ponadto przewidziane są działania nakierowane na odpowiednią ofertę w dziedzinie kultury i sztuki w obszarze wsparcia. W zakresie wspierania transgranicznej dostępności dziedzictwa kulturowego wsparcie koncentruje się zgodnie z potrzebą społeczno-ekonomiczną na wybranych działaniach służących wspieraniu tradycyjnej kultury ludowej oraz ochronie, rewitalizacji, digitalizacji i dostępności zabytków kultury, przemysłu i techniki wraz z ich otoczeniem.

Dziedzina wsparcia – Infrastruktura społeczna

Dziedzina wsparcia – Bezpieczeństwo publiczne

Dziedzina wsparcia – Rozwój współpracy partnerskiej

Dziedzina wsparcia - Fundusz Małych Projektów

4.2.7. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 - LEADER

4.2.7.1. Informacje wstępne

Leader jest oddolnym partnerskim podejściem do rozwoju obszarów wiejskich, realizowanym przez lokalne grupy działania (LGD), polegającym na opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską lokalnej strategii rozwoju (LSR) oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne, itp., wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele tych sektorów tworzą partnerstwo zwane lokalną grupą działania, które jest reprezentatywne dla obszaru objętego LSR.

Aby lokalna społeczność mogła skorzystać z dobrodziejstw podejścia Leader, na danym obszarze musi funkcjonować LGD wybrana przez Samorząd Województwa do realizacji opracowanej przez nią LSR. Na poziomie decyzyjnym LGD co najmniej 50% stanowią partnerzy gospodarczy i społeczni. Lokalna grupa działania wybiera projekty, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej lokalnej strategii rozwoju.

4.2.7.2. Opis priorytetów

W ramach podejścia Leader będzie również wspierana działalność lokalnych grup działania, w tym realizowane przez nie projekty współpracy.

W ramach osi 4 Leader realizowane są trzy działania:

- **Działanie 413** - „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” (Wdrażanie LSR)
- **Działanie 421** - „Wdrażanie projektów współpracy” (Projekty współpracy)
- **Działanie 431** - „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” (Funkcjonowanie LGD)

W ramach działań osi Leader możliwe jest wyprzedzające finansowanie kosztów kwalifikowalnych.

4.3. Zarządzanie programem i monitoring

Podstawowym założeniem Strategii Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich jest wskazanie strategicznych działań warunkujących wszechstronny i zrównoważony rozwój turystyki w subregionie z wykorzystaniem jego unikatowych walorów naturalnych i antropogenicznych, jak również dziedzictwa kultury materialnej Dolnego Śląska oraz wskazanie źródeł finansowania, zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych.

Opracowanie „Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich” to działanie zmierzające do podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej subregionu. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby niniejsza Strategia mogła przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jej wdrażanie, czuwanie nad jej realizacją i kontrolowanie jej przebiegu. Dlatego niezbędne jest stworzenie jednolitego systemu wdrażania i monitoringu, który zaangażuje wszystkie podmioty i instytucje zainteresowane rozwojem turystyki w subregionie. Koordynatorem wdrażania strategii w regionie powinna być Dolnośląska Organizacja Turystyczna wraz z lokalnymi Grupami Działania, Fundacją Bory Dolnośląskie, Stowarzyszeniem Bory Dolnośląskie, Fundacją Ekologiczną Zielona Akcja, Fundacją Wrzosowa Kraina. Wdrażanie Strategii jest procesem długotrwałym, a samo opracowanie Strategii jest jedynie punktem wyjścia do konkretnych działań programowych.

Konieczne jest stworzenie sprawnego i skutecznego systemu implementacji Strategii, który umożliwi włączenie w ten proces szerokie grono uczestników rynku turystycznego, dostawców usług turystycznych i gestorów bazy noclegowej i produktów turystycznych.

4.3.1. Zarządzanie programem

Strategia Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich jest jednym z istotnych warunków rozwoju sektora turystycznego w regionie. Dlatego też w procesie skutecznego wdrażania Koncepcji można wyróżnić następujące obszary:

- Spełnienie założeń.
- Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie Programu.
- Obszary krytyczne.
- Efekty wdrażania.
- Harmonogramu realizacji Programu.

Etapy procesu wdrożenia Programu:

- Wskazanie działań, alokacja zasobów, organizacja budżetu oraz źródeł finansowania.
- Monitorowanie i ewaluacja postępów w realizacji.
- Rozwiązywanie problemów związanych z wdrażaniem.

4.3.1.1. Spełnienie założeń

Czynnikiem warunkującym skuteczne wdrożenie Programu jest spełnienie kilku podstawowych założeń tj.:

- Osiągnięcie strategicznej zbieżności celów Koncepcji.
- Stosowanie istotnych zasad wdrażania Koncepcji.

Program zawiera cele, kierunki i działania w zakresie rozwoju turystyki w Subregionie Borów Dolnośląskich, których realizacja, tak w krótkim, jaki i długim horyzoncie czasowym, przyczyni się m.in. do wzrostu konkurencyjności oferty turystycznej regionu, zoptymalizuje ruch turystyczny, a także podniesie standard obsługi turystów.

Jednym z elementów warunkujących skuteczne wdrożenie Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego jest jego zgodność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym oraz wojewódzkim.

4.3.1.2. Stosowanie istotnych zasad wdrażania Koncepcji

Dla powodzenia wdrożenia Koncepcji należy przyjąć tzw. zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych instytucji samorządowych, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorców, w tym potencjalnych beneficjentów Koncepcji oraz innych osób ważnych dla jego wdrożenia.

Inne istotne zasady wdrażania programu to:

- Zasada elastycznych zmian – wg zmieniających się warunków w otoczeniu województwa.
- Zasada ciągłości i otwarcia procesu planowania.
- Zasada dopasowania zadań i celów Programu do priorytetów funduszy strukturalnych, w tym w szczególności dostosowanie formy dokumentów do szablonów właściwych standardom UE.
- Zasada konkurencyjności – należy uwzględniać i prognozować wpływ planowanych działań w relacji do otoczenia konkurencyjnego województwa.

Działania wskazane w Koncepcji będą współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach funduszy strukturalnych. Dlatego też podstawowe założenia wdrażania Programu muszą uwzględniać zasady związane z realizacją polityki spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej określające sposób jej realizacji. Są to zasady:

Dodatkowości – która stanowi, że fundusze Unii Europejskiej mają być uzupełnieniem środków krajowych, przeznaczonych na realizację danego zadania.

Koncentracji – która nakłada obowiązek określenia priorytetów rozwoju oraz koncentracji środków finansowych na wybranych celach i obszarach geograficznych.

Programowania – która nakłada obowiązek przygotowania wieloletnich programów rozwoju i innych dokumentów planistycznych na szczeblu krajowym i regionalnym, a także w ujęciu sektorowym.

Partnerstwa – która oznacza konieczność współpracy między odpowiednimi władzami i instytucjami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi, uczestniczącymi w przygotowywaniu i realizacji działań w ramach funduszy strukturalnych, a także nakłada obowiązek współpracy między tymi władzami, a Komisją Europejską.

Kryteria i zasady zawarte w przepisach ogólnych funduszy unijnych będą stanowiły podstawę alokacji środków i wyboru projektów, zaś do najważniejszych należą:

- Cele programu i środków wspierających.
- Wpływ gospodarczy (stworzone miejsca pracy).

- Zdolności finansowe.
- Efektywność inwestycji.
- Wpływ na środowisko.
- Wpływ na równość szans (płci).
- Wpływ na likwidację ubóstwa.
- Wpływ na rozwój obszarów wiejskich.

Dalsza procedura wyboru projektów oparta jest na zasadzie konkurencji, zaś przekazywanie środków finansowych ostatecznym beneficjentom odbywać się będzie za pośrednictwem jednostki samorządu terytorialnego – Urzędu Marszałkowskiego.

4.3.1.3. Wskazanie podmiotów odpowiedzialnych za realizację

Podstawowym elementem rozpoczęcia realizacji poszczególnych projektów, w tym uzyskania finansowego wsparcia jest zgodność z założeniami RPO Turystyka i Rekreacja oraz poszczególnych PO.

W przypadku subregionu najważniejszą jednostką w obszarze turystyki jest Dolnośląska Organizacja Turystyczna (DOT). Rola DOT-u w realizacji Programu dotyczyć powinna następujących funkcji:

- koordynacji prac nad realizacją Koncepcji;
- nadzoru i korekt zapisów Koncepcji.

Funkcja pierwsza polegać by miała na koordynacji prac zespołów sterujących w zakresie projektów turystycznych. DOT powinien koordynować prace takich zespołów. Po dokonaniu oceny poprawności formalnej napływających z regionu wniosków przez specjalny departament w Urzędzie Marszałkowskim i ocenie merytorycznej dokonanej przez panel ekspertów, zespół sterujący zarekomenduje zarządowi województwa projekty do realizacji.

Funkcja druga dotyczyć powinna nadzoru prac nad realizacją Programu. DOT powinien mieć również wpływ na procesy korygujące zapisy Koncepcji (najlepsza znajomość rynku turystycznego w województwie i tym samym w subregionie). Ścisła współpraca w tym zakresie z Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi (LOT-ami) oraz organizacjami pozarządowymi, w tym Fundacją Bory Dolnośląskie, Stowarzyszeniem Bory Dolnośląskie, Fundacją Ekologiczną Zielona Akcja i Fundacją Wrzosowa Kraina dawałaby gwarancję najlepszego dopasowania do potrzeb i oczekiwań rynku oraz branży turystycznej w subregionie.

Dolnośląska Organizacja Turystyczna powinna ponadto prowadzić nadzór nad promocją społeczno-turystyczną subregionu – wypracowanie jednolitych standardów komunikacji subregionu z rynkiem zewnętrznym oraz wewnętrznym.

Najważniejszym organem z punktu widzenia realizacji założeń Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich jest podmiot zrzeszający jednostki tworzących subregion. To w ramach tego podmiotu, który może mieć charakter nieformalnego zrzeszenia się członków subregionu lub formę ukonstytuowanego stowarzyszenia lub innej formy zrzeszania się podmiotów, powinny być podejmowane najważniejsze decyzje oraz prowadzona kontrola z realizacji założeń SPT Borów Dolnośląskich. To na poziomie tego podmiotu powinny dokonywać się wszystkie ustalenia związane z funkcjonowaniem, rozwojem oraz sposobem realizacji zapisów Koncepcji.

Rola DOT powinna ograniczać się do koordynacji działań oraz nadzoru nad pracą zespołu zrzeszającego jednostki tworzące SPT Borów Dolnośląskich.

Właściwy proces wdrażania Koncepcji wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób, podobnie jak miało to miejsce w procesie jej budowania. Niniejsza Strategia jest „własnością” społeczności lokalnej – to dla niej przede wszystkim powstała, ale również stanowi narzędzie dla władz regionu. Szczególnie istotna w procesie wdrażania wydaje się partycypacja takich podmiotów jak:

- Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego;
- Dolnośląski Urząd Wojewódzki;
- Samorządy lokalne zrzeszone z ramach Subregionu Borów Dolnośląskich;
- Karkonoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego;
- Lokalne Organizacje Turystyczne:
- Dolnośląska Organizacja Turystyczna;
- Inne stowarzyszenia i organizacje turystyczne
- Fundacja Bory Dolnośląskie
- Stowarzyszenie Bory Dolnośląskie
- Fundacja Ekologiczna Zielona Akcja
- Fundacja Wrzosowa Kraina
- Stowarzyszenia i organizacje turystyczne
- Przedsiębiorcy, w tym:
 - o Gestorzy bazy noclegowej, gastronomicznej oraz rekreacyjnej z terenu województwa;
 - o Podmioty świadczące usługi okołoturystyczne (m.in. transport, handel, czartery)

Dla realizacji Strategii niezwykle istotne jest partnerstwo na poziomie całego Subregionu, w tym budowa skutecznego partnerstwa na poziomie lokalnym. Udział lokalnych liderów oraz społeczności lokalnej będzie czynnikiem wspierającym lub w wielu przypadkach determinującym procesy implementacyjne. Zasadnicza odpowiedzialność w tej kwestii spoczywa jednak na władzach powiatowych oraz gminnych, do których należy realizacja polityki rozwojowej, w tym dbanie o rozwój gospodarki turystycznej.

Wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie Strategii powinny podjąć współpracę na poziomie operacyjnym i strategicznym w jednej strukturze. W Strategii zaproponowano, aby Dolnośląska Organizacja Turystyczna pełniła rolę podmiotu koordynującego jej realizację, natomiast wszystkie jednostki zrzeszone w ramach SPT powinny tworzyć zespół sterujący i koordynujący prace nad realizacją założeń SPT Borów Dolnośląskich.

Konieczne jest określenie „linii demarkacyjnej” pomiędzy działaniami podejmowanymi przez poszczególne podmioty, instytucje, organizacje, a tymi podejmowanymi na poziomie całego subregionu. W szczególności dotyczy to rozwoju produktów turystycznych, zasobów ludzkich, wsparcia marketingowego oraz kształtowania przestrzeni turystycznej dla całego Regionu.

W ramach realizacji poszczególnych działań zaproponowanych w Strategii, poszczególne podmioty w ramach swoich kompetencji powinny wspólnie uzgadniać plany inwestycyjne, promocyjne, badawcze itp. Pozwoli to uniknąć powielania tych samych zadań oraz usprawni proces implementacji zadań zapisanych w Strategii.

Na poziomie Subregionu współpraca wychodzić musi poza „mury” Urzędów, co w praktyce oznacza zaangażowanie władz regionalnych i gminnych, banków,

instytucji okołobiznesowych i wszystkich zainteresowanych rozwojem turystyki w subregionie. Ważne jest również uwzględnienie oczekiwań i głosów podmiotów istotnych przy wdrażaniu, włączenie partnerów w formalną strukturę zarządzania i monitoringu Strategii.

Na poziomie zadań poszczególnych urzędów gminnych, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego powinna być to współpraca doraźna pomiędzy departamentami i innymi komórkami odpowiedzialnymi za różne aspekty i obszary rozwoju Regionu, w tym turystyki.

Z uwagi na fakt, że finansowanie realizacji projektów Programu zostało zaprogramowane w znaczącej części w oparciu o fundusze unijne to w procesie selekcji będą obowiązywać unijne kryteria. Projekty turystyczne nie zawsze są zgodne z priorytetami określonymi w RPO. Dlatego też bardzo istotna jest rola i zaangażowanie Urzędu Marszałkowskiego, która obejmie m.in.:

- Stworzenie i prowadzenie bazy danych potencjalnych projektów do współfinansowania z funduszy strukturalnych.
- Określenie szczegółowych kryteriów selekcji projektów w województwie.
- Organizację (z udziałem przedstawicieli wojewody, jednostek wdrażających i partnerów społecznych) komitetu sterującego, rekomendującego wybór projektów.
- Obsługę i przewodniczenie pracom komitetu sterującego.
- Kwalifikację projektów do finansowania w ramach komponentu wojewódzkiego.
- Analizę otrzymywanych od jednostek wdrażających i beneficjentów końcowych kwartalnych raportów monitorujących postępy we wdrażaniu projektów.

Beneficjentami końcowymi mogą być:

- Samorządy powiatowy lub gminy.
- Instytucja rządowa.
- Stowarzyszenia, firmy oraz podmioty prywatne, które są właścicielami gruntów i obiektów poddanych rewaloryzacji.
- Podległe samorządom placówki publiczne: urzędy administracji, placówki edukacyjne, kulturalne, naukowo-badawcze, ochrony zdrowia, rynku pracy i inne instytucje pożytku publicznego (policja, straż pożarna i inne służby), a także administracja rządowa.
- Małe i średnie przedsiębiorstwa (pracownicy firm), stowarzyszenia, związki gmin, regionalne instytucje wspierania przedsiębiorczości i rozwoju regionalnego.
- Mieszkańcy wsi.
- Szkoły wyższe i placówki naukowo-badawcze, regionalne centra innowacji i transferu technologii.
- Inne.

4.3.1.4. Identyfikacja obszarów warunkujących

Na podstawie przeprowadzonego audytu subregionu oraz informacji uzyskanych w trakcie spotkań warsztatowych z różnymi grupami tematycznymi stwierdzono,

że powodzenie procesu wdrażania Programu uzależnionej jest także od takich dziedzin gospodarczo – społecznych regionu, które nie mają bezpośredniego związku z turystyką i są poza obszarem oddziaływania Programu. Do najważniejszych należą:

Dostępność komunikacyjna (drogi, lotnisko)

Dolny Śląsk dysponuje dość dobrze rozwiniętą siecią transportową w porównaniu z innymi regionami kraju. Jednakże zauważalny jest zły stan techniczny nawierzchni wielu odcinków dróg. Zły stan techniczny dróg obniżający bezpieczeństwo podróżowania zniechęca turystów zagranicznych i krajowych do przyjazdu. Problemem jest także niedostatek autostrad i dróg szybkiego ruchu oraz połączeń kolejowych typu InterCity i regionalnych, jak również połączeń PKS. Poprawa dostępności komunikacyjnej szczególnie w południowej części województwa w znaczący sposób przyczyniłaby się do wzrostu ruchu turystycznego generowanego w regionie.

Do pobudzenia ruchu turystycznego w regionie walnie przyczyniłoby się uruchomienie nie tylko dodatkowego lotniska, ale także lotnisk współpracujących z tzw. tanimi liniami lotniczymi. Przykład czeskiej Pragi pokazuje jak dużym impulsem dla rozwoju turystyki jest uruchomienie takiego rodzaju lotniska.

Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwa stanowi coraz istotniejszy argument przy wyborze miejsca spędzenia wolnego czasu przez turystów, szczególnie zaś zagranicznych. W Polsce największe zagrożenie związane jest z napadami rabunkowymi, kradzieżami kieszonkowymi, kradzieżami samochodów, żebractwem zwłaszcza w dużych miastach i podczas organizacji dużych imprez masowych. Wdrożenie różnego rodzaju rozwiązań zmniejszających skalę popełnianych przestępstw, takich jak instalacja systemów monitorujących ulice czy też parkingi wpłynęłoby pozytywnie na stan poczucia bezpieczeństwa przez turystów.

Prawo i Administracja

Problem niestabilnego prawa i często zmieniającej się jego interpretacji to jedna z przyczyn hamujących rozwój firm nie tylko w branży turystycznej. Istniejące uregulowania prawne (np. Sanepid, prawo budowlane) są nazbyt restrykcyjne w porównaniu z przepisami obowiązującymi w Czechach czy też Unii Europejskiej. Powoduje to, że nasza oferta usług turystycznych nie jest dostatecznie konkurencyjna w porównaniu z sąsiednimi państwami.

Kolejnym punktem zapalnym są konflikty z władzami parków narodowych, parków krajobrazowych czy też rezerwatów przyrody odnośnie wyłączenia terenów pod przyszłe inwestycje spod jurysdykcji w/w władz. Negatywna postawa tychże władz ogranicza możliwości rozwoju turystyki zwłaszcza w paśmie Sudetów.

Właściwe zarządzania i organizacja będą niezwykle istotne w procesie wdrażania Programu i poszczególnych jego działań i projektów. Szczególną uwagę należy zwrócić na podnoszenie kwalifikacji personelu.

Ochrona środowiska

Wprawdzie ilość zanieczyszczeń wprowadzonych do środowiska uległ w ostatnich latach znacznemu ograniczeniu to nadal występują problemy m.in. na obszarach turystycznych położonych w sąsiedztwie stref zurbanizowanych i uprzemysłowionych, wysokiego stopnia zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

Dlatego też niezwykle istotne jest dla województwa ochrona walorów naturalnych poprzez podnoszenie poziomu czystości rzek i akwenów wodnych, zagospodarowania terenów leśnych, ograniczenia emisji hałasu oraz poprawę stanu czystości powietrza..

W trakcie wdrażania Programu należy zwrócić szczególną uwagę, aby realizowane projekty sprzyjające rozwojowi turystyki na obszarze Dolnego Śląska uwzględniały aspekt ochrony przyrody i poszanowania środowiska.

Wsparcie dla firm z branży turystycznej

Jednym z elementów ograniczających rozwój małych i średnich przedsiębiorstw jest niedostatek funduszy na rozwój i inwestycje. Władze powiatu czy gminy dysponują narzędziami i instrumentami, które mogą stymulować rozwój firm nie tylko z branży turystycznej, wspierać nowopowstające podmioty za pomocą ulg w podatkach, ułatwionemu dostępowi do funduszy poręczeniowo – pożyczkowych.

Całość prac związanych z realizacją Strategii powinien koordynować Zespół Wdrażania Strategii działający w ramach Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej. Z zespołem powinni współpracować Menedżerowie Obszarów Produktowych i Menedżerowie Programów, którzy będą odpowiedzialni za wdrażanie poszczególnych działań w ramach zaproponowanych produktów.

Kluczową postacią w procesie jej realizacji będzie Koordynator Wdrażania Koncepcji. Kierując bieżącą działalnością instytucji, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Strategii, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji.

Główne zadania Koordynatora polegałyby na:

- Przygotowywaniu projektów Programów Wdrażania poszczególnych obszarów Strategii i planowanych budżetów,
- Koordynacji i kontroli prawidłowości realizacji Programów Wdrażania i wchodzących w ich zakres projektów,
- Zarządzaniu pracą Menedżerów Obszarów Produktowych i Menedżerów Programów,
- Bieżącej analizie stanu realizacji Strategii,
- Analizie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację Strategii,
- Aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

W celu wzmocnienia realizacji Strategii w zakresie produktów turystycznych, proponuje się powołanie funkcji Menadżera Obszaru Produktowego. Liczba powołanych i wyszkolonych osób w funkcji Menadżera Obszaru Produktowego, zależałaby nie tylko od samej liczby strategicznych obszarów produktowych ujętych w Strategii, ale także od możliwości finansowych Regionu oraz potrzeb w zakresie wsparcia realizacji poszczególnych Programów Operacyjnych Strategii. Osoby te będą zarządzać i nadzorować rozwojem poszczególnych obszarów oraz w ich ramach rozwojem poszczególnych produktów, a także koordynować proces ich wdrażania.

Należy założyć możliwość powoływania menadżerów, którzy odpowiedzialiby i wspierali rozwój więcej niż jednego obszaru produktowego. Rolą Menedżerów będzie koordynacja prac w ramach wyodrębnionych obszarów produktowych,

rozwijanie ich zgodnie z przyjętą Strategią, łączenie działań i interesów społecznych i komercyjnych.

Docelowo powinno powołać się 6 menedżerów, dla strategicznych typów turystyki oraz menedżerów programów wyodrębnionych i postulowanych do wdrożenia w Strategii na lata 2008-2013 oraz 2014-2020. Są to w szczególności:

- Turystyka wypoczynkowa i rekreacyjna;
- Turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna;
- Turystyka aktywna i specjalistyczna;
- Turystyka wodna;
- Turystyka miejska i kulturowa;
- Turystyka tranzytowa, biznesowa oraz handlowa;
- Turystyka kulturowa

Każdy menedżer docelowo powinien nadzorować pracę grupy roboczej, koordynującej rozwój poszczególnych produktów wyodrębnionych w ramach danego obszaru produktowego. Koordynatorzy Produktów byłiby odpowiedzialni za: przygotowanie i wdrażanie poszczególnych produktów w ramach danej formy turystyki, współpracę z partnerami lokalnymi oraz instytucjami zewnętrznymi, integrowanie środowisk lokalnych wokół produktu. Osoba ta integrowałaby także partnerów danego produktu w kierunku pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania (fundusze strukturalne) – tworzenie grup partnerstwa.

Zadania przewidziane do realizacji w Strategii są zgodne z zakresem działań samorządów terytorialnych, określonym w Ustawie o samorządzie gminnym. Ze względu na zasięg oddziaływania produktów turystycznych można je podzielić na trzy grupy:

- gminne, mieszczące się w kompetencji gminy (m.in. inwestycje infrastrukturalne, promocja, zapewnienie warunków do rozwoju przedsiębiorstw turystycznych i okołoturystycznych, wspieranie i stymulowanie procesów społecznych);
- ponadgminne, wychodzące poza ustawowe kompetencje gminy, możliwe do realizacji przy współudziale władz samorządowych innych gmin, władz powiatowych oraz władz regionalnych;
- komercyjne, możliwe do realizacji przy współudziale lub realizowane przez partnerów komercyjnych i społecznych.

Taki rozkład zadań sprzyja określeniu partnerów, którzy będą realizować zapisy Strategii:

- W pierwszej grupie zadań autorzy sugerują, aby odpowiedzialność spoczywała głównie na władzach gmin na zasadach współpracy doraźnej pomiędzy określonymi wydziałami i służbami. Zadania gminne powinny być wdrażane przy wykorzystaniu środków budżetowych i pozyskanych środków pozabudżetowych (głównie RPO Turystyka i Rekreacja).
- Druga grupa wymaga pomocy i środków gmin oraz zaangażowania władz regionalnych i legalizowania partnerstwa w ramach możliwych uregulowań prawnych. Mowa tu o realizowaniu projektów poprzez już istniejące organizacje i stowarzyszenia ponadgminne lub powoływanie związków gminnych i ponadgminnych, co ułatwiałoby zarządzanie finansami określonych projektów.

- Trzecia grupa zadań wymaga wkładu środków pochodzących od przedsiębiorstw lub organizacji społecznych oraz zaangażowania tych partnerów. Mowa tu o części komercyjnej produktów: bazie noclegowej i gastronomicznej, infrastrukturze rekreacyjnej oraz usługach okołoturystycznych.

Zasadniczym krokiem we wdrażaniu Strategii jest przeprowadzenie analizy możliwości finansowych samorządów lokalnych w stosunku do zakładanych do realizacji programów i zadań, w tym z uwzględnieniem horyzontu czasowego oraz możliwości współfinansowania ze środków zewnętrznych. Władze regionalne i lokalne jednostek wchodzących w skład subregionu muszą podejść do wdrażania Strategii całościowo. Koniecznym jest, więc uwzględnienie celów i działań wynikających ze Strategii w wieloletnich planach rozwojowych, w tym w jej preferencjach inwestycyjnych (WPI – Wieloletnie Plany Inwestycyjne). W przeciwnym razie Strategia pozostanie jedynie w sferze założeń i planów.

Podstawową zasadą jest równoległe wdrażanie zadań z poszczególnych obszarów. Takie wdrożenie powinno być połączone z aktywnym poszukiwaniem i zdobywaniem środków z pozabudżetowych źródeł sprzyjających mobilizacji partnerów wokół kreowania produktów turystycznych i realizacji w ich ramach działań rozwojowych.

Wszystkie zadania realizacyjne zaplanowane do roku 2013 mają na celu podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności subregionu zarówno w oczach mieszkańców regionu, jak i turystów, oraz potencjalnych inwestorów. Zaniechanie lub niepodjęcie próby wdrożenia Strategii pozostawi subregion w tyle za innymi, systematycznie wdrażającymi swoje strategie.

4.3.1.5. Przedstawienie zakładanych efektów

Jednym z głównych efektów wdrożenia Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego jest wzrost konkurencyjności oferty turystycznej, której bezpośrednim przełożeniem będzie zwiększenie napływu turystów do regionu. Pozostałe efekty procesu wdrażania Programu będą się uwidaczniać w różnych okresach czasowych.

Docelowo powinno powołać się 6 menedżerów, dla strategicznych typów turystyki oraz menedżerów programów wyodrębnionych i postulowanych do wdrożenia w Strategii na lata 2008-2013 oraz 2014-2020. Są to w szczególności:

- Turystyka wypoczynkowa i rekreacyjna;
- Turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna;
- Turystyka aktywna i specjalistyczna;
- Turystyka wodna;
- Turystyka miejska i kulturowa;
- Turystyka tranzytowa, biznesowa oraz handlowa;
- Turystyka kulturowa

Dla Subregionu najważniejsze będą efekty mierzalne, które przyczynią się m.in. do:

- wzrostu PKB i udziału w nim wartości dodanej pochodzącej z turystyki i sektorów gospodarki jej towarzyszących,
- stworzenia nowych miejsc pracy.

4.3.2. Monitorowanie i ewaluacja wskaźników

4.3.2.1. Wskazanie działań, alokacja zasobów, organizacja budżetu oraz źródeł finansowania

Proces wdrażania Strategii będzie odbywać się w dwóch zasadniczych obszarach:

- Obszar działań „twardych” związanych z gospodarką i infrastrukturą (rozwój i budowa infrastruktury turystycznej, wspieranie nowopowstających przedsiębiorstw związanych z turystyką),
- Obszar działań „miękkich” (szkolenia kadr pracujących w turystyce – profesjonalne i językowe, budowa systemu informacji turystycznej edukacja młodzieży, kształtowanie odpowiednich postaw społecznych, itd.).

Powiązanie projektu z obszarem działania oraz alokacja zasobów na projekty przyczyni się do ułatwienia procesu selekcji i wyboru projektów oraz rozwiąże problem realizacji konkurencyjnych celów.

Środki na rozwój markowych produktów, w tym turystycznych mogą pochodzić ze źródeł:

- własnych organizacji,
- środków budżetowych (centralnych), samorządu wojewódzkiego i jednostek terytorialnych (środki własne, dotacje i subwencje),
- funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- partnerstwa publiczno-prawnego,
- prywatnych,
- komercyjnych (banki).

Całość działań związanych z wdrażaniem Strategii Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich spoczywać będzie na Zespole Sterującym i Koordynującym powołanym przez jednostki samorządu terytorialnego zrzeszone w ramach subregionu.

4.3.2.2. Monitorowanie i ewaluacja postępów w realizacji Koncepcji

Proces monitorowania ma zapewnić efektywność realizowanych działań i pomocy z funduszy strukturalnych.

Struktura i zadania systemu monitoringu będą wzmacniać i uzupełniać system wdrażania. Zaplanowaniu powinien podlegać, już w momencie przyjęcia, proces monitoringu Strategii. Polega on na obserwowaniu, przy pomocy starannie dobranych wskaźników, procesu realizacji Strategii. Prawidłowo prowadzony monitoring pozwoli stwierdzić, czy Strategia jest właściwie realizowana oraz czy założenia, na których ją oparto, nie uległy zmianie. Pozwala poza tym sprawnie i elastycznie reagować na wszelkie zmiany mogące wpłynąć na procesy wykonawcze.

Koniecznym jest oparcie procesów monitoringowych na jasnych kryteriach, które pozwalają na obiektywną ocenę przebiegu procesu realizacji Koncepcji i zastosowanych instrumentów rozwoju, dostarczanie podstaw do podejmowania decyzji zarówno w kwestiach bieżących, jak i strategicznych. W sposób ciągły prowadzone winno być rejestrowanie, analiza i aktualizacja kluczowych uwarunkowań rozwoju, co zapewni możliwość elastycznego reagowania na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne. Mogą one, bowiem spowodować konieczność modyfikacji celów przyjętych w Strategii oraz wymuszać zmianę sposobów ich realizacji.

Istotnym warunkiem organizacyjnym realizacji Strategii jest wprowadzenie po jej przyjęciu mechanizmu monitoringu, który określał będzie odpowiedzialność podmiotu zarządzającego. Po przyjęciu Strategii od samego początku jej wdrażania konieczne jest powołanie Zespołu Monitorującego Realizację Strategii oraz zaangażowanie wszystkich interesariuszy w jej realizację. Pozwoli to na formalną akceptację włączenia przedstawicieli poszczególnych środowisk do oceny stanu realizacji Strategii. Wdrożenie Strategii uwarunkowane jest dobrą współpracą podmiotów formalnie odpowiedzialnego za realizację Koncepcji z przedsiębiorcami i instytucjami odpowiedzialnymi za rozwój turystyki, społecznościami lokalnymi, oraz podmiotami komercyjnymi, których zakres działalności pokrywa obszar zainteresowania Koncepcji.

Proces monitorowania ma zapewnić efektywność realizowanych działań i pomocy z funduszy strukturalnych.

Planuje się, że na szczeblu centralnym zostanie powołany Zespół Monitorujący, odpowiedzialny za zapewnienie należytej jakości i skuteczności działań wdrożeniowych. Komórki monitorujące znajdują się nie tylko w instytucjach zarządzających, ale i w urzędach powiatowych i gminnych.

Jednym z zagrożeń procesu wdrażania Subregionalnego Produktu Turystycznego może być brak weryfikacji opracowanych prognoz i analiz. W tym celu należy na bieżąco obserwować i analizować:

- Realizację Strategii i dokonywać korekty celów i działań.
- Zmiany w otoczeniu i w przypadku stwierdzenia konieczności korygować wizję rozwoju.
- Wskaźniki informujące o efektach wdrożonych działań. Posłużyć do tego mogą następujące kategorie mierników:
 1. Gospodarcze:
 - o PKB w województwie i udział turystyki w PKB województwa,
 - o spadek stopy bezrobocia w województwie,
 - o dynamika wzrostu miejsc pracy w turystyce i związanych z nią dziedzinach,
 - o dynamika powstawania małych i średnich przedsiębiorstw z branży turystycznej i okółoturystycznej,
 - o dynamika stopy inwestycji.
 2. Marketingowe:
 - o percepcję regionu wśród turystów
 - o motywację przyjazdów turystów,
 - o oczekiwania turystów,
 3. Statystyczne:
 - o ruchu turystycznym w podziale na segmenty,
 - o zmianach struktury i stopnia wykorzystania bazy noclegowej,

- o zmianach struktury wydatków podnoszonych przez turystów, również w podziale na segmenty.

4.3.2.3. Komitet Monitorujący Realizację Koncepcji

Organem wykonawczym i dokonującym monitoringu będzie Zespół Monitorujący Realizację Strategii. Komitet ten będzie pełnił rolę Rady Konsultacyjnej oraz kierować się będzie ogólnymi zasadami kompleksowego planowania, w tym:

- Krytycznym przeglądem założonych celów pod kątem możliwości ich osiągnięcia;
- Identyfikacją możliwych korzyści, jakie można uzyskać po określeniu dokładnego celu;
- Oceną, czy planowane zaangażowanie dostępnych środków gwarantuje osiągnięcie celów.

Komitet Monitorujący Realizację Strategii zostanie powołany spośród:

- Przedstawicieli władz województwa, ewentualnie przedstawicieli DOTu,
- Przedstawicieli władz samorządowych,
- Przedstawicieli organizacji i instytucji branżowych o znacznej sile oddziaływania na gospodarkę turystyczną,
- Przedstawicieli przedsiębiorców turystycznych,

Zespół powinien liczyć max. 10-12 osób.

Celem dokonania oceny realizacji przyjętej Strategii należy stale monitorować nie tylko stopień zaawansowania we wdrażaniu Strategii, ale także najbliższe otoczenie oraz zamiany makroekonomiczne. Chcąc wprowadzić efektywny mechanizm kontrolny, przyjęto następującą procedurę monitorowania i oceny realizacji celów określonych w Strategii:

1. Komitet Monitorujący Realizację Strategię będzie okresowo i cyklicznie oceniać realizację przyjętej Strategii, na podstawie analiz dostarczonych przez Zespół Analiz.
2. Ocena realizacji Strategii zawierać będzie opis realizacji poszczególnych Produktów Turystycznych, celów operacyjnych i działań z wyznaczonymi zakresami odpowiedzialności i harmonogramem realizacji poszczególnych działań.
3. Komitet Monitorujący oceni realizację poszczególnych obszarów strategicznych w zakresie terminowości wdrażania poszczególnych działań oraz zgodności tych działań z przyjętymi dla Strategii celami i priorytetami rozwoju.
4. W wyniku przeprowadzonego postępowania monitorującego, Komitet Monitorujący podejmuje decyzje dotyczące kierunków dalszej realizacji Strategii.
5. W przypadku odchylenia od przyjętych celów i kierunków rozwoju, Komitet Monitorujący określi propozycję działań korygujących lub aktualizacji zapisów Strategii, zgodnie z wynikami dot. analiz otoczenia oraz uwarunkowaniami dotyczącymi rozwoju turystyki oraz możliwości wdrażania Strategii.
6. Ponadto oddzielna ocena powinna dotyczyć jakości i efektywności pracy głównego koordynatora strategii, Zespołu Wdrożenia Strategii czy oceny poszczególnych menadżerów.

W tym kontekście do jego zadań będzie należało:

- Monitorowanie Strategii, szczególnie prowadzenie stałej obserwacji kształtowania się zaprojektowanych wskaźników w określonych przedziałach czasowych, wynikających z ich specyfiki.
- Kontrola prawidłowości realizacji Programów Wdrażania i wchodzących w ich zakres projektów.
- Wypracowanie kryteriów oceny stanu realizacji Strategii.
- Co najmniej raz w roku przedstawianie członkom ZROT oraz interesariuszom Strategii, raportu z realizacji Strategii i Programów Wdrażania. Raport ten musi zawierać prezentację podstawowych wskaźników charakteryzujących postęp w realizacji założonych celów strategicznych.

4.3.2.4. Zespół Analiz

System monitoringu zakłada również powołanie Zespołu Analiz. Zespół będzie dostarczać syntetycznych informacji o procesach i uwarunkowaniach realizacyjnych Strategii. Będzie on gromadzić i opracowywać raporty z przebiegu realizacji Strategii oraz koordynować prace nad korektami działań. Zespół Analiz będzie podlegał Komitetowi Monitorującemu i realizował zadania kontrolne i badawcze określone przez Komitet. Szczegółowe zasady działania Zespołu zostaną określone przez Komitet Monitorujący Realizację Koncepcji. Dla skutecznego prowadzenia monitoringu potrzebne jest gromadzenie i analizowanie odpowiednich informacji, związanych z przyjętymi założeniami, parametrami oraz uwarunkowaniami rozwoju. W tym celu konieczne jest stworzenie sprawnie działającej bazy informacji, która zapewni przepływ informacji do wszystkich odpowiedzialnych i zainteresowanych wdrażaniem Strategii. Omawiana baza danych powinna być zaopatrzona w skuteczny system zbierania i aktualizacji zgromadzonych danych. Pożądane więc jest stworzenie jednolitego, standardowego systemu ich pozyskiwania i przetwarzania, który umożliwiłby stworzenie obiektywnego źródła informacji na temat przebiegu procesu wdrażania Strategii. Działaniami tymi powinien zająć się wyspecjalizowany zespół, podlegający bezpośrednio organowi monitorującemu, w celu zachowania niezależności np. Zespół Monitoringu Turystycznego. Zespół ten prowadziłby również analizy na potrzeby bieżących prac związanych z wdrażaniem Strategii. W początkowym etapie można wykorzystać zewnętrznych ekspertów przygotowujących raporty lub wydzielić zakres prac dla wyspecjalizowanego analityka, a dopiero w późniejszym etapie powołać Zespół. Wdrażanie Strategii wymagać będzie, niezależnie od przyjętej struktury organizacyjnej, pozyskiwania informacji i prowadzenia badań.

4.3.2.5. Rozwiązanie problemów związanych z wdrażaniem Koncepcji

Procesowi wdrażania Koncepcji mogą towarzyszyć różnego rodzaju problemy wynikające z dynamiki zachodzących procesów. Do podstawowych należy zaliczyć:

- Opóźnienia w harmonogramie realizacji projektów.
- Problemy z komunikacją i przepływem informacji.
- Zdarzenia losowe.

Dlatego też w procesie planowania konkretnych projektów należy wziąć pod uwagę możliwość wystąpienia tych problemów i uwzględnić:

- Rezerwy czasowe w harmonogramie działań.
- Rezerwy finansowe w systemie finansowania tychże projektów.

4.3.2.6. Podsumowanie

Warunki skutecznego i efektywnego wdrożenia Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich to odpowiednia koordynacja działań, konsekwencja realizacji oraz stałe dostosowywanie Strategii do zmian zachodzących w otoczeniu i samym regionie. W procesie wdrażania Strategii wystąpią liczne trudnieniami i ograniczenia, wynikające np. z nieznajomości zasad i warunków wykorzystywania funduszy strukturalnych.

Należy jednak zaznaczyć, że rozwój turystyki w subregionie musi nie tylko odbywać się w zgodzie z Koncepcją Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich, ale i z Programem Rozwoju Turystyki Województwa Dolnośląskiego. W dokumencie tym zaakcentowano, że rozwój turystyki musi odbywać się przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, z poszanowaniem praw ochrony przyrody i środowiska.

4.4. Etapy realizacji

4.4.1. Horyzont operacyjny 2008 – 2013

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich zawiera priorytety, propozycje działań mających na celu podniesienie atrakcyjności oferty turystycznej, a w konsekwencji zwiększenie ilości turystów odwiedzających region oraz wskazanie potencjalnych źródeł finansowania.

Przedstawione propozycje działań mają różne ramy czasowe. Część z nich przeznaczona jest do realizacji w latach 2009 – 2013, tj. w trakcie obowiązywania Narodowego Planu Rozwoju przewidzianego na lata 2007 – 2013 i z wykorzystaniem określonych w nich funduszy strukturalnych. Pozostałe zaś działania będą sukcesywnie wdrażane po 2013 r.

Opracowanie działań operacyjnych, wskazanie instytucji ich wdrażających oraz bieżąca ocena zgodności projektów z celami strategicznymi województwa należy do Zamawiających i/lub instytucji wskazanych w programach operacyjnych.

Pierwszym etapem wdrażania Strategii jest kampania informacyjno – promocyjna dotycząca zarówno samej Strategii jak też potencjalnych źródeł jej finansowania. Jednym z głównych założeń kampanii jest dotarcie do jak najszerzego kręgu potencjalnych beneficjentów z informacją o możliwości skorzystania z różnych źródeł finansowania, szczególnie zaś funduszy strukturalnych.

W kolejnym etapie, w oparciu o kryteria wskazane w niniejszym dokumencie oraz kryteria związane ze źródłami finansowania poszczególnych projektów, nastąpi inicjacja działań w tym inwestycyjnych.

Końcowym etapem powinno być opracowanie wniosków dotyczących stopnia wdrożenia Strategii jako analiza ex post, a następnie opracowanie aktualizacji Programu na lata 2014-2020 ze wskazaniem właściwych wówczas instytucji wdrażających i zarządzających i źródeł finansowania, w tym nowych unijnych programów i funduszy.

Tabela 49 Harmonogram wdrażania Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

	2008	2009-2013	2014	2014-2020	2020
Opracowanie i przyjęcie					
Działania: Kampania informacyjno – promocyjna Szkolenia Projekty pilotażowe					
Realizacja projektów z funduszy strukturalnych zaplanowanych na lata 2009 – 2013					
Analiza ex post Programu na lata 2009 – 2013 i korekta działań Programu na lata 2014 – 2020					
Realizacja projektów z funduszy strukturalnych zaplanowanych na lata 2013 – 2020					
Analiza ex post Programu na lata 2013 – 2020					
Bieżący monitoring procesu wdrażania Programu					

Źródło: Opracowanie własne

Zakończenie

W ramach podsumowania należy zaznaczyć, że kluczem do powodzenia realizacji założeń Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich jest współpraca wszystkich Jednostek Samorządu Terytorialnego na rzecz wspólnego dobra, jakim jest rozwój turystyki. W najbliższych latach akcent prowadzonych działań promocyjnych powinien być położony na sieciowość produktów turystycznych Subregionu. Sieciowy produkt turystyczny opiera się na porozumieniu partnerów, które ma na celu uzyskanie dodatkowych efektów w następującej skali: promocji, rozwoju infrastruktury, zasobów ludzkich, systemu dystrybucji.

Proces wdrażania Koncepcji jest skomplikowany i wymaga wieloletniej konsekwencji, utrudniają go zmieniające się warunki społeczno – gospodarcze i zmiany we władzach lokalnych.

Należy żywić nadzieję, że rozwój turystyki i kreowanie markowych sieciowych produktów turystycznych Subregionu Borów Dolnośląskich będzie zajmował istotną pozycję na liście zadań we wszystkich samorządach. Takie podejście stanowi szansę na wieloletni i dynamiczny rozwój skutkujący poprawą wszystkich funkcji turystycznych Subregionu i wykreowaniem pozytywnego wizerunku w oczach turystów i mieszkańców.

Bogactwo walorów turystycznych Subregionu Borów Dolnośląskich predysponuje go do podniesienia pozycji konkurencyjnej w tym obszarze i bycia rozpoznawalnym na arenie krajowej i międzynarodowej.

W opinii zespołu opracowującego niniejszą koncepcję, może stać się ona drogowskazem pokazującym zasadnicze kierunki rozwoju turystyki w oparciu o współpracę i wspomagane poprzez sieciowe produkty turystyczne.

Należy wykorzystać szansę na stworzenie Subregionu turystycznego i poprzez konsekwentne działania zbudować jego silną markę.

Gmina Miejska Bolesławiec jest silnym punktem na mapie turystycznej Subregionu Borów Dolnośląskich. Posiada wiele ciekawych obiektów do zwiedzania przez turystów, m.in.: pomnik Kutuzowa, plac Zamkowy, teatr miejski, Muzeum Ceramiki, Rynek Starego Miasta z Ratuszem Miejskim, Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Mikołaja.

Miasto leżące na rzece Bóbr ma stosunkowo korzystne położenie geograficzne na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, prowadzących ze Zgorzelca do Wrocławia oraz z Jakuszyca do Zielonej Góry. W bliskim sąsiedztwie miasta przebiegają autostrady.

Na terenie miasta istnieje ścieżka dydaktyczna, która łączy wypoczynek z poznawaniem historii i bogactwa przyrody. Następną kwestią wartą podkreślenia są ścieżki rowerowe Bolesławca i okolic sprzyjające rodzinnym wycieczkom. Łagodne ukształtowanie terenu, piękne krajobrazy i łagodny klimat sprawiają, że taka forma spędzania wolnego czasu dostępna jest dla każdego. W ostatnich latach turystyka rowerowa cieszy się coraz większą popularnością i można zakładać, że trend wzrostowy utrzyma się w przyszłości. Turyści decydujący się na piesze wycieczki mogą korzystać z leśnych ścieżek dających przyjemny chłód latem i spokój, tak potrzebny do wypoczynku.

Sieć szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i średniego wspomagana jest zlokalizowanymi na terenie Bolesławca filiami wyższych uczelni, których absolwenci stanowią naturalne zaplecze kadrowe na rzecz rozwoju miasta i Subregionu, także w zakresie turystyki.

Na terenie miasta odbywa się wiele imprez kulturalnych i sportowych. Sztandarową imprezą jest Bolesławieckie Święto Ceramiki. Ceramikę pochodzącą z Bolesławca charakteryzuje zarówno piękno rękodzieła i oryginalny styl, jak również wysoka funkcjonalność. Wytwarzane są produkty o unikalnym w skali świata wzornictwie, nawiązujący do kilkusetletniej tradycji garncarstwa polskiego, czeskiego i niemieckiego tworzącego odrębny kanon stylistyczny, określany niemiecką nazwą Bunzlauer Geschirr. Należy podkreślić, że dawne wzory ceramiki bolesławieckiej po dzień dzisiejszy zachowały się w wielu domach. Naczynia te są traktowane z dużym sentymentem zarówno przez Polaków jak i Niemców jako nieodłączny element kultury Śląska.

Wokół miasta rozciąga się kompleks leśny Borów Dolnośląskich, składający się w przeważającej części z drzewostanów sosnowych. Bory od wielu wieków dostarczają ludziom cennych produktów. Ziarna, grzyby, jagody są cenione ze względu na swoje lecznicze właściwości i niepowtarzalne walory smakowe. Wykorzystanie dobrodziejstw borów do promocji turystyki w mieście i Subregionie wydaje się naturalnym kierunkiem rozwoju (także w zakresie promocji kuchni Borów Dolnośląskich wykorzystującej leśne runo). Dodatkowo należałoby rozwijać i promować spacer Nordic Walking, jako rodzaj aktywności korzystny dla zdrowia i pozwalający poznawać atrakcyjne walory Subregionu.

Wraz ze wzrostem zainteresowania atrakcjami miasta i Subregionu korzystna będzie rozbudowa istniejącej bazy noclegowej i wzrost jakości świadczonych usług (w tym standardy obsługi klienta).

W ramach uwag mających na celu szybszy rozwój miasta należy nadmienić stosunkowo niewielką aktywność w zakresie zintegrowanej promocji walorów turystycznych. Ceramika bolesławiecka może być kreowana na wiodącą marką Subregionu Bory Dolnośląskie. Wdrażanie rozwiązań zawartych w niniejszej Koncepcji powinno być elementem pozwalającym poprawić całościową identyfikację i promocję. Wśród innych niekorzystnych zjawisk można wymienić wymagający poprawy stan techniczny dróg publicznych.

Stan infrastruktury turystycznej na terenie podmiotu wykazuje duże braki, co wykazały badania przeprowadzone na terenie całego Subregionu. Podmiot przedstawił inwestycje, które powinny być przeprowadzone w najbliższej przyszłości i których zaistnienie na mapie turystycznej Subregionu spowoduje dynamiczny rozwój turystyki na terenie Subregionu.

Oprócz inwestycji na terenie danego jednostki, ważnym elementem wspierającym rozwój turystyki powinny być inwestycje poczynione na terenie całego Subregionu. Poniżej w tabeli prezentujemy najpilniejsze inwestycje wspierające rozwój turystyki na terenie jednostki oraz na terenie całego Subregionu.

Tabela 50. Inwestycje priorytetowe

<i>Budowa Regionalnego Centrum Rekreacyjnego w Bolesławcu – Krytej Pływalni Sportowo-Rekreacyjnej</i>
<i>Modernizacja i przebudowa Euroregionalnego Centrum Turystyczno-Wypoczynkowego w Bolesławcu</i>
<i>Rewitalizacja parków miejskich przy ul. Obrońców Helu i przy ul. Zgorzeleckiej</i>
<i>Przebudowa budynku zabytkowej pływalni – Centrum Rehabilitacji</i>
<i>Budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta Bolesławiec połączonych z trasami międzynarodowymi</i>
<i>Przygotowanie folderów oraz ulotek promujących ideę subregionu wśród mieszkańców oraz turystów odwiedzających subregion</i>
<i>Wykorzystanie we wszystkich oficjalnych materiałach JST z subregionu logo subregionu</i>
<i>Ujednolicenie grafiki tablic witających</i>

Źródło: opracowanie własne

Koncepcja Subregionów jest nową ideą na terenie województwa dolnośląskiego, dlatego też oprócz inwestycji tzn. „twardych” w infrastrukturę na terenie poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego wymagane jest przeprowadzenie szeregu działań w promocję idei subregionu wśród mieszkańców oraz przede wszystkim wśród potencjalnych turystów. Priorytetowymi inwestycjami powinny być te scalające cały subregion. Dlatego też najważniejsze w pierwszej fazie powinna być promocja subregionu, która będzie kołem zamachowym pobudzającym rozwój turystyki w Subregionie.

Spis tabel

Tabela 1. Obiekty noclegowe w regionie Bory Dolnośląskie	80
Tabela 2. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2006 roku	97
Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według I sekcji PKD	98
Tabela 4. Elementy infrastruktury paraturystycznej wg danych GUS (stan na 2007 r.)	99
Tabela 5. Wskaźniki ruchu turystycznego (stan na koniec 2007 roku)	105
Tabela 6. Rozwój ludnościowy w latach 1999 - 2008	133
Tabela 7. Struktura ludności na dzień 30.VI 2008	134
Tabela 8. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych	135
Tabela 9. Liczba zatrudnionych z podziałem na sektory (stan na koniec roku).	136
Tabela 10. Organizacje pozarządowe w regionie Bory Dolnośląskie	138
Tabela 11. Analiza SWOT Subregionu Borów Dolnośląskich	154
Tabela 12. Zestawienie celów strategicznych i operacyjnych Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich	170
Tabela 13. Inwestycje kluczowe dla rozwoju turystyki w Subregionie	172
Tabela 14. Wybrane elementy i narzędzia promocji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich	177
Tabela 15. Subregionalne Sieciowe Produkty Turystyczne Borów Dolnośląskich	195
Tabela 16. Cel strategiczny 1 – rozwój markowych produktów turystycznych - działania i zadania.	202
Tabela 17. Cel strategiczny 2 – tworzenie markowej infrastruktury turystycznej - działania i zadania.	207
Tabela 18. Cel strategiczny 3 – budowa systemów wsparcia dla rozwoju markowych produktów turystycznych i sektora turystycznego w Subregionie - działania i zadania.	207
Tabela 19. Cel strategiczny 4 – zintegrowany system promocji regionu oparty o System Identyfikacji Wizualnej Borów Dolnośląskich - działania i zadania.	208
Tabela 20. Cel strategiczny 5 – wzmocnienie wizerunku Subregionu Borów Dolnośląskich jako obszaru atrakcyjnego dla turystów krajowych i zagranicznych - działania i zadania.	209
Tabela 21. Zadania inwestycyjne w Subregionie na tle Subregionalnych Sieciowych Produktów Turystycznych Borów Dolnośląskich	211
Tabela 22. Inwestycje na terenie Gminy Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.	225
Tabela 23. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.	230
Tabela 24. Inwestycje na terenie Gminy Lubin wspierające rozwój turystyki w regionie.	240
Tabela 25. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Lubin wspierające rozwój turystyki w regionie.	247
Tabela 26. Inwestycje na terenie Miasta i Gminy Nowogrodziec wspierające rozwój turystyki w regionie.	249
Tabela 27. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Miasta i Gminy Nowogrodziec wspierające rozwój turystyki w regionie.	252
Tabela 28. Inwestycje na terenie Gminy Osiecznica wspierające rozwój turystyki w regionie.	254
Tabela 29. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Osiecznica wspierające rozwój turystyki w regionie.	260
Tabela 30. Inwestycje na terenie Gminy Miejskiej Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.	273
Tabela 31. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Miejskiej Bolesławiec wspierające rozwój turystyki w regionie.	276
Tabela 32. Inwestycje na terenie Gminy Pieńsk wspierające rozwój turystyki w regionie.	280
Tabela 33. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Pieńsk wspierające rozwój turystyki w regionie.	283
Tabela 34. Inwestycje na terenie Gminy Miejskiej Zgorzelec wspierające rozwój turystyki w regionie.	284
Tabela 35. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Gminy Miejskiej Zgorzelec wspierające rozwój turystyki w regionie.	294
Tabela 36. Inwestycje na terenie Powiatu Bolesławieckiego wspierające rozwój turystyki w regionie.	298
Tabela 37. Trasy turystyczne - istniejące i planowane na terenie Powiatu Zgorzeleckiego wspierające rozwój turystyki w regionie.	299
Tabela 38. Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju lokalnej turystyki	301

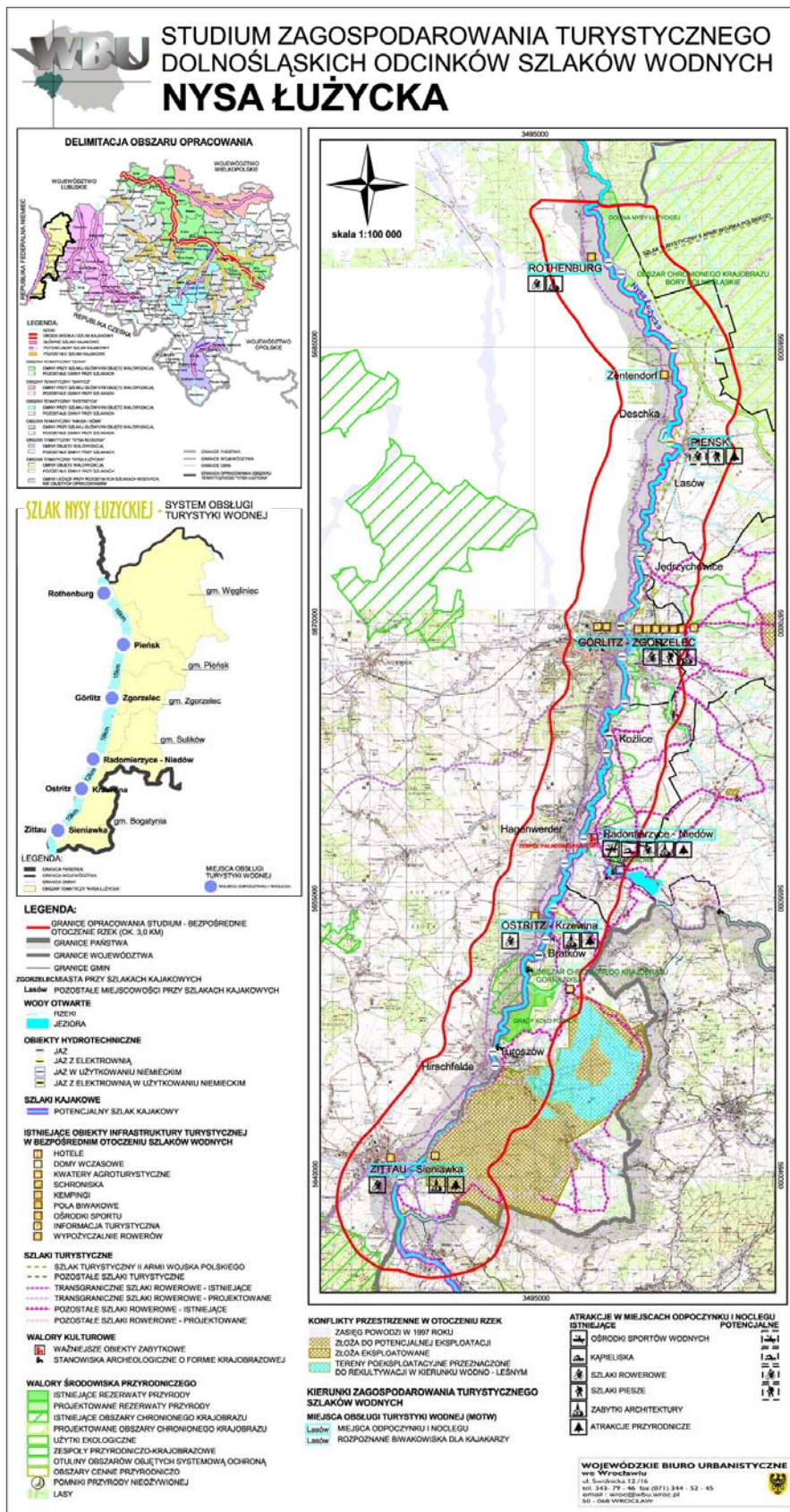
<i>Tabela 39 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki na obszarach wiejskich</i>	301
<i>Tabela 40 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki kulturowej</i>	302
<i>Tabela 41 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i konnej</i>	302
<i>Tabela 42 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki aktywnej</i>	303
<i>Tabela 43 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki uzdrowiskowej</i>	303
<i>Tabela 44 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju turystyki kulturowej</i>	303
<i>Tabela 45 Inwestycje turystyczne w zakresie rozwoju marketingu turystyki Subregionu Bory Dolnośląskie</i>	304
<i>Tabela 46 Inwestycje turystyczne w zakresie jakości, szkoleń i doradztwa.</i>	304
<i>Tabela 47. Programy krajowe i regionalne.</i>	305
<i>Tabela 48. Priorytety RPO WD.</i>	307
<i>Tabela 49 Harmonogram wdrażania Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich</i>	335
<i>Tabela 50. Inwestycje priorytetowe</i>	337

Spis rysunków

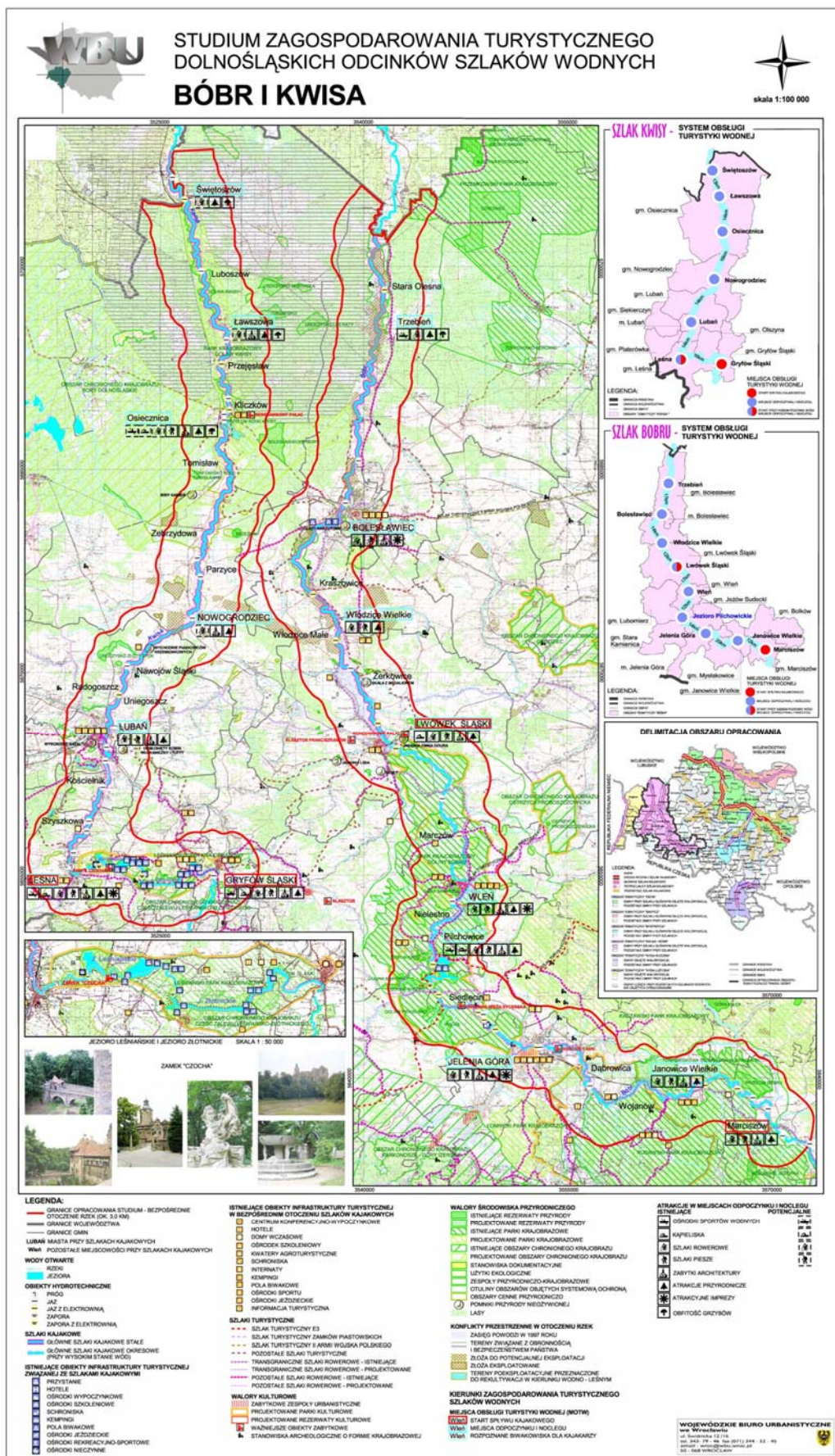
Rysunek 1. Położenie subregionu Bory Dolnośląskie na tle województwa dolnośląskiego.	9
Rysunek 2. Sieć dróg wodnych i szlaków kajakowych - mapa Dolnego Śląska	70
Rysunek 3. Szlak wodny rzeki Bóbr	71
Rysunek 4. Szlak wodny na rzece Kwisa	72
Rysunek 5. Szlak wodny rzeki Nysy Łużyckiej	73
Rysunek 6. Trasy szlaków rowerowych w powiecie bolesławieckim	74
Rysunek 7. Schemat przebiegu głównych dróg	101
Rysunek 8. Wskaźnik funkcji turystycznych Baretje'a (A)	106
Rysunek 9. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego wg Schneidera (B)	106
Rysunek 10. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata (C)	107
Rysunek 11. Wskaźnik wykorzystania pojemności noclegowej (D)	107
Rysunek 12. Wskaźnik gęstości ruchu (E)	108
Rysunek 13. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej (F)	108
Rysunek 14. Źródła informacji o gminach Subregionu	110
Rysunek 15. Sposób podróżowania turystów odwiedzających Subregion	110
Rysunek 16. Główny cel pobytu turystów odwiedzających Subregion*	111
Rysunek 17. Liczebność grupy turystów odwiedzających Subregion.	111
Rysunek 18. Środek transportu wykorzystywany przez turystów odwiedzających Subregion	112
Rysunek 19. Sposób zorganizowania wyjazdu przez turystów odwiedzających Subregion.	112
Rysunek 20. Czas pobytu na terenie Subregionu turystów odwiedzających Subregion.	113
Rysunek 21. Rodzaj obiektu noclegowego z jakiego korzystają turyści przebywający w Subregionie	113
Rysunek 22. Płeć turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich.	114
Rysunek 23. Pochodzenie turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich.	115
Rysunek 24. Wykształcenie turystów odwiedzających Subregion Borów Dolnośląskich	115
Rysunek 25. Deklarowana kwota wydatków turystów w Subregionie Borów Dolnośląskich podczas pobytu.	116
Rysunek 26. Wizyty turystów w Subregionie Borów Dolnośląskich.	116
Rysunek 27. Z czym kojarzy się mieszkańcom Dolnego Śląska Subregion Borów Dolnośląskich.	128
Rysunek 28. Z jaką miejscowością Dolnego Śląska kojarzy się mieszkańcom województwa Subregion Borów Dolnośląskich.	129
Rysunek 29. Środek transportu wykorzystywany przez mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion.	129
Rysunek 30. Główny cel pobytu mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion*.	130
Rysunek 31. Długość pobytu mieszkańców Dolnego Śląska odwiedzających Subregion.	130
Rysunek 32. Rodzaj obiektu noclegowego z jakiego korzystają mieszkańcy Dolnego Śląska w Subregionie.	131
Rysunek 33. Forma turystyki aktywnej uprawiana przez mieszkańców Dolnego Śląska w Subregionie Borów Dolnośląskich podczas pobytu.	131
Rysunek 34. Płeć mieszkańców Dolnego Śląska objętych badaniem.	132
Rysunek 35. Struktura osób pracujących wg branż	137
Rysunek 36. Wykorzystanie funduszy unijnych gmin	148
Rysunek 37. Obszar obejmujący Grupę Partnerską Wrzosowa Kraina	150
Rysunek 38. Proces powstawania projektu Corporate Identity	181
Rysunek 39. Formuła realizacji założeń Koncepcji Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich	194
Rysunek 40. Idea kreowania Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich	201
Rysunek 41. Cele PO WT CZ-PL 2007-2013.	314
Rysunek 42. Priorytety PO WT CZ-PL 2007-2013	315
Rysunek 43. Priorytety PO WT PL-S 2007-2013	318

Załączniki

1. Mapy

„Konceptcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Gmina Miejska Bolesławiec na tle Subregionu Borów Dolnośląskich”

2. System Identyfikacji Wizualnej dla Subregionu

W załączeniu na CD.